

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Resmî İstatistiklere Göre OSMANLI TOPLUM VE EKONOMİSİ

TEVFİK GÜRAN

Resmî İstatistiklere Göre
OSMANLI TOPLUM VE EKONOMİSİ
TEVFİK GÜRAN

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Kültür Yayınları

İNCELEME / ARAŞTIRMA

TEVFİK GÜRAN
RESMÎ İSTATİSTİKLERE GÖRE
OSMANLI TOPLUM VE EKONOMİSİ

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2016
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
DERYA ÖNDER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM: NİSAN 2017, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-029-6

BASKI
AYHAN MATBAASI
MAHMUTBEY MAH. DEVEKALDIRIMI CAD. GELİNCİK SOK. NO: 6 KAT: 3
BAĞCILAR İSTANBUL
Tel: (0212) 445 32 38 Fax: (0212) 445 05 63
Sertifika No: 22749

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek
metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz,
yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

Tevfik Güran

Resmî İstatistiklere Göre Osmanlı Toplum ve Ekonomisi

İÇİNDEKİLER

Tabloların Listesi

Önsöz	XIX
Giriş ve Özet Değerlendirme	1
1. Nüfus	21
2. Sağlık	75
3. Adalet	99
4. Eğitim	119
5. Kültür	149
6. Tarım	169
7. Ormanlar ve Ormancılık	317
8. Sanayi	331
9. Madenler ve Tuzlalar	359
10. Dış Ticaret	373
11. Maliye	397
12. Belediye Hizmetleri	435
13. Ulaşım ve Haberleşme	441
Kaynakça	457

TABLoların LİSTESİ

1. Nüfus

Tablo 1.1 Nüfusun idarî birimlere dağılımı, 1885

Tablo 1.2 Sayımı yapılan nüfusun dinî cemaatler itibariyle dağılımı, 1885

Tablo 1.3 İdarî birimlerin alan genişliği ve nüfus yoğunluğu, 1897

Tablo 1.4 Sayımı yapılmış nüfusun cemaatlere ve cinsiyete göre dağılımı, 1884-1897

Tablo 1.5 Ülkede bulunan yabancıların sayıları, 1897

Tablo 1.6 Yabancı ülkelerde bulunan Osmanlı tebası, 1897

Tablo 1.7 Sayımı yapılmış nüfusun dinî/etnik gruplar itibariyle dağılımı, 1897

Tablo 1.8 Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı, 1897

Tablo 1.9 Nüfusun cinsiyete göre dağılımı, 1897

Tablo 1.10 Müslüman nüfusun cinsiyete göre dağılımı, 1897

Tablo 1.11 Gayrimüslim nüfusun cinsiyete göre dağılımı, 1897

Tablo 1.12 Doğum ve ölümlerin dinî/etnik gruplara göre dağılımı, 1897

Tablo 1.13 Doğumların idarî birimler itibariyle dağılımı, 1897

Tablo 1.14 Müslüman doğumlarının idarî birimler itibariyle dağılımı, 1897

Tablo 1.15 Gayrimüslim doğumlarının idarî birimler itibariyle dağılımı, 1897

Tablo 1.16 Ölümlerin idarî birimlere göre dağılımı, 1897

Tablo 1.17 Müslüman ölümlerinin idarî birimlere göre dağılımı, 1897

Tablo 1.18 Gayrimüslim ölümlerinin idarî birimlere göre dağılımı, 1897

Tablo 1.18 Gayrimüslim ölümlerinin idarî birimlere göre dağılımı, 1897

Tablo 1.19 Evlenmelerin ve boşanmaların idarî birimlere göre dağılımı, 1897

Tablo 1.20 Göç edenlerin sayısı, 1877-1897

Tablo 1.21 İdarî birimlerin alan genişliği ve nüfusu, 1911

Tablo 1.22 Nüfusun idarî birimler itibariyle dağılımı, 1906 ve 1914

Tablo 1.23 İdarî birimlerin alan genişliği ve nüfus yoğunluğu, 1916

Tablo 1.24 Nüfusun idarî birimler itibariyle dağılımı, 1916

Tablo 1.25 Nüfusun dinî/etnik gruplara ve cinsiyete göre dağılımı, 1916

Tablo 1.26 Doğum ve ölümlerin dinî/etnik gruplar itibariyle dağılımı, 1916

Tablo 1.27 Doğumların idarî birimler itibariyle dağılımı, 1916

Tablo 1.28 Ölümlerin idarî birimler itibariyle dağılımı, 1916

Tablo 1.29 Erkek nüfusun yaş ve medenî durumu itibariyle dağılımı, 1916

Tablo 1.30 Kadın nüfusun yaş ve medenî durumu itibariyle dağılımı, 1916

Tablo 1.31 Yaş grupları itibariyle evli nüfusun oranı, 1916 (yüzde)

Tablo 1.32 İstanbul nüfusunun dinî/etnik gruplar ve cinsiyete göre dağılımı, 1885

Tablo 1.33 İstanbul'un Osmanlı tebası nüfusunun doğum yeri itibariyle dağılımı, 1885

Tablo 1.34 İstanbul'un Osmanlı tebası nüfusunun yaş grupları itibariyle dağılımı, 1885

Tablo 1.35 İstanbul'un nüfusu, 1914

Tablo 1.36 İstanbul'daki erkek nüfusun yaş ve medenî durum itibariyle dağılımı, 1916

Tablo 1.37 İstanbul'daki kadın nüfusun yaş ve medenî durum itibariyle dağılımı, 1916

2. Sağlık

Tablo 2.1 Darülaceze'de mevcut yardıma muhtaçların sayıları, 1897

Tablo 2.2 Darülaceze'deki görevlilerin sayıları, 1897

Tablo 2.3 Hastanelerdeki doktorlar ve diğer görevliler, 1897

Tablo 2.4 Hastanelerin yatak kapasitesi, 1897

Tablo 2.5 Hastanelerde tedavi gören hastaların sayıları, 1897

Tablo 2.6 Hastanelerde tedavi gören hastalardan ölenler, 1897

Tablo 2.7 İstanbul'daki Müslüman hastanelerindeki doktor ve diğer görevlilerin sayıları, 1914

Tablo 2.8 İstanbul'daki doğumların dinî/etnik gruplara ve cinsiyete göre dağılımı, 1911

Tablo 2.9 İstanbul'daki ölümlerin dinî/etnik gruplara ve cinsiyete göre dağılımı, 1911

Tablo 2.10 İstanbul'daki ölümlerin sayıları ve cinsiyete göre dağılımı, 1901-1922

Tablo 2.11 İstanbul'da ölüm nedenleri, 1910 ve 1911

Tablo 2.12 İstanbul'da yaşlara göre ölüm nedenleri, 1911

Tablo 2.13 İstanbul'da ölümlerin dinî/etnik gruplara göre dağılımı, 1910-1922

Tablo 2.14 İstanbul'da ölümlerin yaş gruplarına göre dağılımı, 1910-1922

Tablo 2.15 İstanbul'da ölümlerin nedenleri, 1915-1919

Tablo 2.16 İstanbul'daki ölümlerin nedenleri, 1920, 1921 ve 1922

Tablo 2.17 Belediye sağlık hizmetleri, 1915-1922

Tablo 2.18 İstanbul'da hastanelerde çiçek hastalığından ölümler, 1912-1919

Tablo 2.19 İstanbul Belediyesi tarafından yapılan çiçek ve tifo aşıları, 1901-1922

Tablo 2.20 İstanbul'da bulaşıcı hastalıklardan ölümler, 1904-1922

Tablo 2.21 İstanbul Belediyesi'ne bağlı hastanelerde tedavi gören hastalarda ölümler, 1915-1922

Tablo 2.22 İstanbul'da Haseki ve Cerrahpaşa hastanelerinde tedavi gören hastaların hastalık türü ve ölen hastaların sayıları, 1918

Tablo 2.23 İstanbul Belediyesi laboratuvarlarında yapılan analizlere göre tüketim maddelerinin güvenliği, 1914

Tablo 2.24 İstanbul Belediyesi laboratuvarlarında yapılan analizlere göre tüketim maddelerinin güvenliği, 1922

3. Adalet

Tablo 3.1 Adliye mahkemelerinde görülen ve karara bağlanan davaların sayıları, 1897

Tablo 3.2 Çeşitli suçlardan mahkûm olanların idarî birimlere göre dağılımı, 1897

Tablo 3.3 Kusur ve kabahat ile mahkûm olanların idarî birimlere göre dağılımı, 1897

Tablo 3.4 Ağır suçlardan mahkûm olanların idarî birimlere göre dağılımı, 1897

Tablo 3.5 Adliye mahkemelerinde görülen ve karara bağlanan kusur ve kabahatlerin türleri ve sayıları, 1897

Tablo 3.6 Adliye mahkemelerinde görülen ve karara bağlanan ağır suçların türleri ve sayıları, 1897

Tablo 3.7 İstanbul'da işlenen kusur ve kabahat türü suçların sayıları, 1897 ve 1913

Tablo 3.8 İstanbul'da işlenen ağır suçların tür ve sayıları, 1897 ve 1913

Tablo 3.9 Kusur ve kabahat suçlarının ceza sürelerine göre dağılımı, 1897

Tablo 3.10 Ağır suçluların mahkûmiyet sürelerine göre dağılımı, 1897

Tablo 3.11 Mahkûm olanların dinî/etnik gruplara ve tâbiyete göre dağılımı, 1897

Tablo 3.12 İstanbul'da suç işleyenlerin dinî/etnik grup ve tâbiyete göre dağılımı, 1897 ve 1913

Tablo 3.13 Mahkûm olanların meslekleri itibariyle dağılımı, 1897

Tablo 3.14 İstanbul'da suç işleyenlerin meslekleri itibariyle dağılımı, 1897 ve 1913

Tablo 3.15 Mahkûmların okuryazarlık durumu itibariyle dağılımı, 1897

Tablo 3.16 Mahkûmların yaş dağılımı, 1897

Tablo 3.17 Hukuk mahkemelerinde görülen davaların türleri ve sayıları, 1897

Tablo 3.18 Ticaret mahkemelerinde görülen davaların türleri ve sayıları, 1897

Tablo 3.19 Hukuk ve ticaret davalarının idarî birimler itibariyle dağılımı, 1897

Tablo 3.20 Tutukevlerinin ve tutukluların sayısı, 1897

4. Eğitim

Tablo 4.1 Tüm sivil okulların türleri ve sayıları, 1894-1895

Tablo 4.2 Müslüman öğrencilerin sayıları, 1894-1895

Tablo 4.3 Gayrimüslim öğrencilerin sayıları, 1894-1895

Tablo 4.4 Devlet liselerinin ve öğrencilerinin idarî birimler itibariyle dağılımı, 1894-95

Tablo 4.5 Devlet ortaokullarının ve öğrencilerinin idarî birimler itibariyle dağılımı, 1894-1895

Tablo 4.6 Devlet ilkokullarının ve öğrencilerinin idarî birimler itibariyle dağılımı, 1894-1895

Tablo 4.7 Askerî okulların ve öğrencilerinin sayıları, 1894-95

Tablo 4.8 Özel gayrimüslim liselerinin ve öğrencilerinin sayıları, 1894-1895

Tablo 4.9 Özel gayrimüslim ortaokullarının ve öğrencilerinin idarî birimler itibariyle dağılımı, 1894-1895

Tablo 4.10 Özel gayrimüslim ilkokullarının ve öğrencilerinin idarî birimler itibariyle dağılımı, 1894-1895

Tablo 4.11 Özel yabancı liselerin ve öğrencilerinin idarî birimler itibariyle dağılımı, 1894-1895

Tablo 4.12 Özel yabancı ortaokulların ve öğrencilerinin idarî birimler itibariyle dağılımı, 1894-1895

Tablo 4.13 Özel yabancı ilkokulların ve öğrencilerinin idarî birimler itibariyle dağılımı, 1894-1895

Tablo 4.14 Tüm okulların ve öğrenci sayılarının idarî birimler itibariyle dağılımı, 1894-1895

Tablo 4.15 Tüm devlet okullarının ve öğrencilerinin sayıları, 1894-1895

Tablo 4.16 Tüm özel okulların ve öğrencilerinin sayıları, 1894-95

Tablo 4.17 Mekteb-i Mülkiye’de okutulan dersler, 1894-95

Tablo 4.18 Liselerin ders programı, 1894-95

Tablo 4.19 Ortaokulların ders programı, 1894-95

Tablo 4.20 İstanbul'daki okullar ve öğrenci sayıları, 1907-1908

Tablo 4.21 Taşradaki okullar ve öğrenci sayıları, 1907-1908

Tablo 4.22 İstanbul'daki okullar ve öğretmen sayıları, 1907-1908

Tablo 4.23 Taşradaki okullar ve öğretmen sayıları, 1907-1908

Tablo 4.24 Yüksekokullar ve öğrenci sayıları, 1913-1914

Tablo 4.25 İstanbul'daki okul, öğrenci ve öğretmen sayıları, 1913-1914

Tablo 4.26 Taşradaki okul, öğrenci ve öğretmen sayıları, 1913-1914

Tablo 4.27 İlkokullar ve öğrenci sayıları, 1913-1914

5. Kültür

Tablo 5.1 Sayımı yapılan kütüphaneler ve kitap sayıları, 1895

Tablo 5.2 İstanbul'daki kütüphaneler ve kitap sayıları, 1914

Tablo 5.3 İstanbul'daki eski kütüphanelerdeki tasnifi yapılmış kitapların konularına göre dağılımı, 1914

Tablo 5.4 Müze-i Hümayun kütüphanesinde mevcut Türkçe, Arapça ve Farsça dillerindeki kitapların konularına göre dağılımı, 1914

Tablo 5.5 Müze-i Hümayun kütüphanesinde mevcut Batı dillerindeki kitapların konularına göre dağılımı, 1914

Tablo 5.6 Yıldız kütüphanesindeki kitapların konularına göre dağılımı, 1914

Tablo 5.7 Bayazıt Genel Kütüphanesi'ndeki kitapların konularına göre dağılımı, 1914

Tablo 5.8 Matbaa-i Amire'de basılan kitapların ve süreli yayınların konuları, 1913/1914

Tablo 5.9 Yurtdışında eğitim gören öğrencilerin ülkeler ve alanları itibariyle dağılımı, 1913-1914

Tablo 5.10 Müze-i Hümayun'daki eski eserlerin türleri ve sayıları, 1897

Tablo 5.11 Müze-i Hümayun'daki eski paraların dönemleri itibariyle dağılımı, 1897

Tablo 5.12 Müze-i Hümayun'daki eski eserlerin dönemleri itibariyle dağılımı, 1897

Tablo 5.13 Müze-i Hümayun'daki para, madalya ve mühürlerin miktarı, 1914

Tablo 5.14 Müze-i Hümayun'daki eski eserlerin dönemleri itibariyle dağılımı, 1914

Tablo 5.15 İstanbul'daki matbaalar, 1912, 1913 ve 1914

Tablo 5.16 İstanbul'da yayınlanan dergiler, 1914

6. Tarım

Tablo 6.1 Tarımsal üretim, 1897

Tablo 6.2 Tahılların ekiliş alanları, 1897

Tablo 6.3 Tahılların üretim miktarları, 1897

Tablo 6.4 Tahılların üretim değerleri, 1897

Tablo 6.5 Üretilen ipek ve ipek kozasının değerleri, 1882-1895

Tablo 6.6 Üretilen ipek kozasının idarî birimler itibariyle dağılımı, 1897

Tablo 6.7 Tüm hayvanların sayıları, 1897

Tablo 6.8 Büyükbaş çiftlik hayvanlarının sayıları, 1897

Tablo 6.9 Tek tırnaklı hayvanların sayıları, 1897

Tablo 6.10 Küçükbaş çiftlik hayvanlarının sayıları, 1897

Tablo 6.11 Ekili ve toplam arazi, 1909

Tablo 6.12 Nüfus, ekili arazi ve tarımla meşgul hane sayıları, 1909

Tablo 6.13 Tarım işletmelerinin büyüklüğü, 1909

Tablo 6.14 Toplam tarımsal üretim, 1909

Tablo 6.15 Tahılların ekiliş alanları, 1909

Tablo 6.16 Tahılların üretim miktarları, 1909

Tablo 6.17 Tahılların üretim değerleri, 1909

Tablo 6.18 Tahılların verimi, 1909

Tablo 6.19 Baklagillerin ve köklü bitkilerin ekiliş alanları, 1909

Tablo 6.20 Baklagillerin ve köklü bitkilerin üretim miktarları, 1909

Tablo 6.21 Baklagillerin ve köklü bitkilerin üretim değerleri, 1909

Tablo 6.22 Baklagillerin ve köklü bitkilerin verimi, 1909

Tablo 6.23 Sınai bitkilerin ekiliş alanları, 1909

Tablo 6.24 Sınai bitkilerin üretim miktarları, 1909

Tablo 6.25 Sınai bitkilerin üretim değerleri, 1909

Tablo 6.26 Sınai bitkilerin verimi, 1909

Tablo 6.27 Zeytincilik, 1909

Tablo 6.28 Bağcılık, 1909

Tablo 6.29 Meyve üretim miktarları, 1909

Tablo 6.30 Meyve üretim değerleri, 1909

Tablo 6.31 İpekböcekçiliği, 1909

Tablo 6.32 Arıcılık, 1909

Tablo 6.33 Kümes hayvancılığı, 1909

Tablo 6.34 Hayvan ürünleri üretimi miktarları, 1909

Tablo 6.35 Hayvan ürünleri üretim değerleri, 1909

- Tablo 6.36 Cinsine göre büyükbaş hayvan sayıları, 1909
- Tablo 6.37 Cinsine göre küçükbaş hayvan sayıları, 1909
- Tablo 6.38 Cinsine göre tek tırnaklı hayvan sayıları, 1909
- Tablo 6.39 Cinsine göre diğer hayvan sayıları, 1909
- Tablo 6.40 Toplam tarımsal üretim, 1913
- Tablo 6.41 Tahılların ekiliş alanları, 1913
- Tablo 6.42 Tahılların üretim miktarları, 1913
- Tablo 6.43 Tahılların üretim değerleri, 1913
- Tablo 6.44 Tahılların verimi, 1913
- Tablo 6.45 Baklagillerin ekiliş alanları, 1913
- Tablo 6.46 Baklagillerin üretim miktarları, 1913
- Tablo 6.47 Baklagillerin üretim değerleri, 1913
- Tablo 6.48 Baklagillerin verimi, 1913
- Tablo 6.49 Köklü bitkilerin ekiliş alanları, 1913
- Tablo 6.50 Köklü bitkilerin üretim miktarları, 1913
- Tablo 6.51 Köklü bitkilerin üretim değerleri, 1913
- Tablo 6.52 Köklü bitkilerin verimi, 1913
- Tablo 6.53 Sınai bitkilerin ekiliş alanları, 1913
- Tablo 6.54 Sınai bitkilerin üretim miktarları, 1913
- Tablo 6.55 Sınai bitkilerin üretim değerleri, 1913
- Tablo 6.56 Sınai bitkilerin verimi, 1913
- Tablo 6.57 Zeytincilik, 1913
- Tablo 6.58 Meyve üretim değerleri, 1913
- Tablo 6.59 Bağcılık, 1913
- Tablo 6.60 Arıcılık ve bal üretimi, 1913
- Tablo 6.61 İpekçilik, 1913
- Tablo 6.62 Büyükbaş çiftlik hayvanları, 1913
- Tablo 6.63 Küçükbaş çiftlik hayvanları, 1913
- Tablo 6.64 Tek tırnaklı hayvanlar, 1913
- Tablo 6.65 Diğer hayvanlar, 1913
- Tablo 6.66 Hayvan ürünleri, 1913
- Tablo 6.67 Tütün üretimi, 1887-1911
- Tablo 6.68 Ziraat Bankası'nın sermayesi ve verdiği kredi miktarları, 1889-1910
- Tablo 6.69 Ziraat Bankası'nın verdiği kredilerin miktarları itibariyle dağılımı, 1908

Tablo 6.70 Ziraat Bankası şubelerinin sermaye ve kredi miktarları, 1897 ve 1908

7. Ormanlar ve Ormancılık

Tablo 7.1 Ormanların kapladığı alan genişliği, 1897

Tablo 7.2 Ormanlık ağaçların cinsleri, 1907

Tablo 7.3 Kesilen ağaç miktarları, 1897

Tablo 7.4 Kullanılan odun ve kömürün miktarları, 1897

Tablo 7.5 Ormanlardan sanayi, inşaat vs.'de kullanılmak üzere kesilen ağaçların türleri ve miktarları, 1897

Tablo 7.6 Orman ürünleri, 1897

Tablo 7.7 Orman ürünleri ihracatı, 1897

Tablo 7.8 Ormanların genişliği, 1909

Tablo 7.9 Ormanlardan elde edilen üretimden içerde tüketilen ve ihraç edilen miktarlar, 1909

Tablo 7.10 Ormanlardan elde edilen yakacak ürünlerinden içerde tüketilen ve ihraç edilen miktarlar, 1909

Tablo 7.11 Ormanlardan elde edilen üretim, 1909

Tablo 7.12 Orman ürünleri ihracatı, 1909

8. Sanayi

Tablo 8.1 Mevcut fabrikalar ile kullanılan enerji kaynağının türü ve gücü, 1897

Tablo 8.2 Mevcut fabrikalarda üretilen eşyaların miktar ve değeri, 1897

Tablo 8.3 Fabrikalarda çalışan işçilerin sayıları, ücretleri ve çalışma süreleri, 1897

Tablo 8.4 Mevcut fabrika ve değirmenlerin tür ve sayıları, 1897

Tablo 8.5 Ticaret, ziraat ve sanayi odalarının ve üyelerinin sayıları, 1897

Tablo 8.6 Sanayi ile ilgili olarak verilen marka ruhsatlarını alanların uyruğu, 1874-1897

Tablo 8.7 Sanayi ile ilgili olarak verilen marka ruhsatlarının tür ve sayıları, 1874-1897

Tablo 8.8 Sanayi işletmelerinin sektörlere ve mülkiyete göre dağılımı, 1913

Tablo 8.9 Sanayi işletmelerinin kullandıkları enerji türleri, 1913

Tablo 8.10 Sanayi işletmelerinin enerji kaynaklarının güç miktarı, 1913

Tablo 8.11 Sanayi işletmelerinin şehirlere dağılımı, 1913

Tablo 8.12 Sanayi işletmelerinin şehirlere dağılımı, 1915

Tablo 8.13 Sanayi işletmelerinde çalışanlar, 1913

Tablo 8.14 Sanayi işletmelerinde çalışanlar, 1915

Tablo 8.15 Sanayi işletmeleri toplam üretim değeri, 1913 ve 1915

Tablo 8.16 Sanayi dallarının üretim ve tüketim değerleri, 1913

Tablo 8.17 Sanayi işletmelerinde işçi gündeliklerinin ortalama miktarı, 1913 ve 1915

9. Madenler ve Tuzlalar

Tablo 9.1 Keşfedilmiş madenlerin tür ve sayılarının idarî birimler itibariyle dağılımı, 1897

Tablo 9.2 Maden ihracatının türleri ve miktarlarının ülkeler itibariyle dağılımı, 1897

Tablo 9.3 İhraç edilen madenlerin üretildikleri idarî birimler itibariyle dağılımı, 1897

Tablo 9.4 Maden üretimi, 1902-1911

Tablo 9.5 1902-1911 yılları arasında verilen işletme imtiyazlarının maden türlerine göre dağılımı

Tablo 9.6 1902-1911 yılları arasında verilen maden işletme imtiyazlarının idarî birimler itibariyle dağılımı

Tablo 9.7 Maden üretimi, 1906 ve 1911

Tablo 9.8 Maden üretim bölgeleri, 1911

Tablo 9.9 Maden ihracatı, 1908 ve 1911

Tablo 9.10 Maden üretim ve ihracatı, 1911

Tablo 9.11 Üretilen tuzun miktarı ve değeri, 1882-1896

Tablo 9.12 İhraç edilen tuz miktarı ve değeri, 1897

Tablo 9.13 Tuz üretimi, 1902-1911

Tablo 9.14 Tuz ihracatı, 1902-1911

Tablo 9.15 Tüketilen tuz miktarının idarî birimler itibariyle dağılımı, 1897 ve 1911

10. Dış Ticaret

Tablo 10.1 Dış ticaret, 1878-1913

Tablo 10.2 Dış ticaretin yapıldıkları limanlar ve başmüdürlükler itibariyle dağılımı, 1911

Tablo 10.3 Dış ticaretin ülkeler itibariyle dağılımı, 1880

Tablo 10.4 Dış ticaretin ülkeler itibariyle dağılımı, 1911

Tablo 10.5 İthalatın bileşimi, 1880

Tablo 10.6 İhracatın bileşimi, 1880

Tablo 10.7 İthalatın bileşimi, 1911

Tablo 10.8 İhracatın bileşimi, 1911

Tablo 10.9 Tütün tüketim ve ihracatı, 1887-1911

11. Maliye

Tablo 11.1 Bütçelere göre devlet gelir ve giderleriyle bütçe açıkları, 1841/1908

Tablo 11.2 1862/1863 malî yılı gelirleri

Tablo 11.3 1862/1863 malî yılı giderleri

Tablo 11.4 1875/1876 malî yılı gelirleri

Tablo 11.5 1875/1876 malî yılı giderleri

Tablo 11.6 1887/1888 malî yılı gelirleri

Tablo 11.7 1887/1888 malî yılı giderleri

Tablo 11.8 1915/1916 malî yılı gelirleri

Tablo 11.9 1915/1916 malî yılı giderleri

Tablo 11.10 Devlet memurlarının kurumlara dağılımı, 1909

Tablo 11.11 Devlet gelir ve giderlerinin idarî birimler itibariyle dağılımı, 1897

Tablo 11.12 Devlet gelir ve giderlerinin idarî birimler itibariyle dağılımı, 1911

Tablo 11.13 Binaların değerleri, 1911

Tablo 11.14 Bina vergisi mükelleflerinin ödedikleri vergi miktarları, 1911

Tablo 11.15 Arazilerin ve arsaların miktarı ve değerleri, 1911

Tablo 11.16 Arazi ve arsa vergisi mükelleflerinin ödedikleri miktarlar itibariyle dağılımı, 1911

Tablo 11.17 Gelir vergisi mükelleflerinin vergi dilimleri itibariyle dağılımı, 1911

Tablo 11.18 Piyasadaki paraların tür, ayar ve değerleri, 1909

Tablo 11.19 Basılan altın paraların miktarı, 1844-1897

Tablo 11.20 Basılan gümüş paraların miktarı, 1844-1897

Tablo 11.21 Basılan bakır paraların miktarı, 1844-1897

Tablo 11.22 Basılan ve piyasada bulunan paraların değerleri, 1844-1911

Tablo 11.23 Devlet kasalarında bulunan paraların türleri, 1907

Tablo 11.24 Yapılan dış borçlanmalar, 1881-1897

Tablo 11.25 Dış borçlar, 1897

Tablo 11.26 Dış borçlar, 1914

Tablo 11.27 Düyun-ı Umumiyye İdaresi'nin gelir ve giderleri, 1897

Tablo 11.28 Düyun-ı Umumiyye İdaresi'nin görevlileri, 1897

Tablo 11.29 Satılan tütün, enfiye ve sigaranın miktarıyla bayilerin sayısı, 1897

Tablo 11.30 Merkezi İstanbul'da bulunan bankalar, 1912

12. Belediye Hizmetleri

Tablo 12.1 Aydınlatma şirketlerinin fener sayıları, 1897

Tablo 12.2 Aydınlatma şirketlerinin havagazı tüketimi, 1897

Tablo 12.3 Aydınlatma amacıyla kullanılan fener sayıları, 1890-1897

Tablo 12.4 Aydınlatma amacıyla tüketilen havagazı miktarı, 1890-1897

Tablo 12.5 Su şirketleri ve su tüketiminin miktarı, 1897

Tablo 12.6 Tüketilen su miktarları, 1889-1897

13. Ulaşım ve Haberleşme

Tablo 13.1 Osmanlı limanlarına yük taşıyan Osmanlı bandıralı gemilerin sayıları, 1888-1897

Tablo 13.2 Osmanlı limanlarına yük taşıyan Osmanlı bandıralı gemilerin kapasitesi, 1888-1897

Tablo 13.3 Osmanlı limanlarına yük taşıyan yabancı gemilerin tür ve sayıları, 1897

Tablo 13.4 Osmanlı limanlarındaki Osmanlı sancağı taşıyan gemi, kayık ve diğer araçların sayıları, 1897

Tablo 13.5 Şirket-i Hayriye vapurlarının taşıdıkları yolcuların sayıları, 1891-1897

Tablo 13.6 Şirket-i Hayriye vapurlarının güçleri ve çalışanların sayıları, 1891-1896

Tablo 13.7 Karayollarının türleri ve uzunlukları, 1897

Tablo 13.8 Yeni yapılan ve onarılan yollar, 1881-1896

Tablo 13.9 Karayollarının ve köprülerin idarî birimler itibariyle dağılımı, 1897

Tablo 13.10 Demiryolları, 1887-1911

Tablo 13.11 Demiryolu işletmeleri, 1897

Tablo 13.12 Demiryolu işletmeleri, 1911

Tablo 13.13 İstanbul Tünel İdaresi'nin taşıdığı yolcuların sayıları, 1875-1897

Tablo 13.14 Tramvay hatlarının uzunlukları, 1897

Tablo 13.15 Posta gönderilerinin sayıları, 1889-1914

Tablo 13.16 Çekilen telgrafların sayıları, 1889-1914

Tablo 13.17 Telgraf hatlarının uzunluğu, 1882-1914

Önsöz

Yüzyılımızda tarihçilerin ilgisi, büyük şahsiyetlerden ve önemli siyasî ve askerî olaylardan topluma ve toplumsal gruplara doğru kayma göstermiştir. Bu ilgi değişimi veya kapsam genişlemesi yeni problemler ve araştırma konuları ortaya çıkarmıştır. Tarihsel ilgi alanının genişlemesiyle cevaplandırılması gereken yeni soruların ortaya çıkması, yeni kaynakların keşif ve analizini de zorunlu kılmıştır. Çoğu zaman bu analizler geleneksel yöntemlerden farklı yeni araştırma tekniklerine ihtiyaç doğurmuştur. Bu çerçevede özellikle geçmişin kalitatif bilgileri yanında, doğabilimlerinde olduğu gibi kantitatif yöntemler ve ölçülebilir sayısal veriler günümüz tarihçilerinin yaygın şekilde yararlandıkları araçlar haline gelmiştir.

Dünya tarihçiliğindeki bu değişme eğilimlerinin etkilerini Osmanlı tarih araştırmaları alanında da görmek mümkündür. Yakın dönemlerde Osmanlı iktisadî ve sosyal tarihiyle ilgili araştırmaların büyük bir hız ve yaygınlık kazanması ve özellikle Tapu Tahrir Defterleri'nin 16. yüzyılda, Temettüat Tahrirleri'nin 19. yüzyılda çeşitli bölgelerdeki nüfus, yerleşim düzeni, yönetim şekilleri, ziraî üretim ve vergileme gibi konularda yapılan ve kantitatif yönü ağır basan kapsamlı çalışmaların temel kaynağını oluşturması, yukarıda ifade edilen içerik, kaynak ve yöntem genişlemesinin açık bir yansımasıdır.

Bu çalışmanın amacı ise 19. yüzyıl sonlarında başlayan ve 20. yüzyılın başlarında yoğunlaşan modern istatistik verileri yeniden derleyip değerlendirerek günümüzde sosyal ve ekonomik tarih araştırmacılarının ve tarihe meraklı okurların kullanımına sunmaktır.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün (şimdiki adıyla Türkiye İstatistik Kurumu) 1990'larda başlattığı ve Şevket Pamuk tarafından yönetilen *Tarihi İstatistikler Dizisi* adlı bir proje kapsamında nüfus, dış ticaret, sanayi, eğitim, tarım ve maliye alanlarında yayınlanmış Osmanlı istatistiklerinde yer alan ayrıntılı veriler uzman bilim insanlarınca değerlendirilerek müstakil ciltler halinde yayınlanmıştır. Bu çalışmada ise tüm bu istatistiklerle birlikte sağlık, adalet, kültür, madenler, ormanlar, ulaşım ve haberleşme gibi daha önce yayınlanmamış istatistikleri de kapsayacak şekilde Osmanlı yönetimi tarafından 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında oluşturulan istatistik birikiminin özet halinde tek bir kitapta sunulması amaçlanmıştır.

Kitabın Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları ile buluşmasına vesile olan Emre Yalçın'a ve Pınar Güven'e, büyük bir titizlikle yayına hazırlanmasını sağlayan editör Derya Önder'e teşekkür ederim.

Tevfik Güran
Nisan 2017, İstanbul

Giriş ve Özet Değerlendirme

Osmanlı yönetiminin kuruluş döneminden itibaren geliştirdiği bürokratik gelenekler arasında, kayıt sistemlerine büyük önem verilmesinin de bulunduğu bilinmektedir. Devlet organları içinde yer alan hemen hemen her kurum, idarî ve malî fonksiyonlarını yerine getirirken pek çok kantitatif nitelikte bilgi üretmekte ve bunların ciddi, ayrıntılı, düzenli ve sistematik kayıtlarını içeren belge ve defterler düzenlemekteydi. Nitekim Osmanlı arşivlerinde bulunan ve son derece zengin ve değerli bilgiler içeren muazzam defter ve belge koleksiyonları bu şekilde oluşmuştur.

Ancak bu belge ve defterlerdeki tüm veriler, istatistik bilgi üretmek amacıyla derlenmiş olmayıp, devletin idarî ve malî fonksiyonlarının yürütülmesinin yan ürünleri şeklinde ortaya çıkmıştır ve bu yüzden de anlamlı ve kullanılabilir istatistik bilgilere dönüştürülebilmeleri uzman sosyalbilimcilerin uzun ve zahmetli çalışmalarını gerektirmektedir.

Avrupa devletleri de bürokratik etkinliği sağlamak ve özellikle de vergi gelirlerini yükseltebilmek için uzun bir dönem sayısal verilerden büyük ölçüde yararlanmışlardır. Ancak bu tür sayısal verilerin açıklanması tehlikeli devlet sırları olarak görüldüğünden sadece yönetimin bilgi alanı içinde kalmıştır.

İstatistik kelimesi 18. yüzyılda ilk kez Almanya’da devlet bilimi anlamında kullanıldı. Daha sonra 19. yüzyılda istatistik, devletin gücünün belirlenmesinin aracı olarak görüldü ve 1830’larla 1860’lar arasında pek çok Avrupa ülkesinde yönetim içinde iklim, doğal kaynaklar, ekonomi, nüfus, yasalar ve politik sistem hakkında bilgi toplamak ve sayımlar yaparak sonuçlarını derlemek amacıyla istatistik birimleri oluşturuldu. Sayısal veriler yalnızca ülkeyi yönetebilmenin değil, aynı zamanda toplumu yönlendirmenin de aracına dönüştürüldü ve böylece istatistik kurumları modern devletin temel yönetim organlarından biri haline geldi. Öte yandan sayısal verilere bilim çevrelerinde gösterilen ilgi geliştirilen istatistik yöntemlerle bireyin ve toplumun analizine yönelik önemli bir birikim oluşmasını sağladı.

Osmanlı yönetiminin modern istatistik bilgileri ve yöntemlerden yararlanma çabaları, 19. yüzyıldaki idarî ve ekonomik reform süreciyle birlikte başladı. Tanzimat reformlarının sonucu olarak ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik yapılarıdaki önemli değişim ve dönüşümlerin, eğitimden sağlık hizmetlerine, sosyal güvenlikle kültürel hayata kadar uzanan önemli yansımaları oldu. Giderek daha güçlenen ve merkezileşen Osmanlı yönetimi eğitim, sağlık, haberleşme, ulaşım ve benzeri alanlarda yeni sorumluluklar üstlendi. Bu yeni görevler yönetime toplumu daha geniş ölçüde etkileme imkânı verirken, daha rasyonel, etkin ve verimli bir yönetim oluşturabilmek için toplumu tanımaya, tahlil etmeye ve etkilemeye yönelik daha sağlıklı ve ölçülebilir nitelikte bilgilere olan ihtiyacı da artırdı.

Modern istatistik yöntemlerin ilk uygulamaları nüfus alanında görüldü. Hane yerine erkek nüfusun esas alındığı 1831 tarihli nüfus sayımı, bu yeni yaklaşımın ilk önemli öncü örneğiydi. Osmanlı bürokrasisi “ilm-i ahval-i memleket” olarak nitelediği istatistik kavramıyla 1860’larda tanıştı ve istatistik idaresi de bu tarihlerde ortaya çıktı. İlk kez 1865 yılında Ticaret Nezareti’nde nüfus, tarımsal ve sınaî üretim gibi alanlarla ilgili bilgi derlemek amacıyla istatistik birimi kuruldu. Zamanla iç işleri, eğitim, adliye, maliye, bayındırlık, tarım ve ticaret nezaretleri başta olmak üzere merkezî yönetimin pek çok bölümünde ve taşrada istatistik birimleri oluşturuldu.

19. yüzyılın sonuna kadar Osmanlı yönetimi, çok değişik alanlarda istatistik bilgiler derleme, değerlendirme ve yayınlama konularında önemli gelişmeler sağladı. 1880'lerde ilk kez kadın nüfusu da içeren nüfus sayımları yapılmaya başlandı. Bu çabaların bir önemli ürünü de yüzyılın sonlarında yayınlanan İstatistik Yıllığı'dır. 1897 tarihli bu eser, istatistik bilgiler derleyip yayınlamak amacıyla oluşturulmuş uzman bir kurum tarafından hazırlanmıştır. Bu nedenle de Türkiye'de modern istatistik düşüncesinin ve uygulamasının önemli örneklerinden biri olarak büyük önem taşımaktadır.

Eserde 19. yüzyıl sonlarında idarî yapı, nüfus, eğitim, sağlık, adliye, ulaştırma, maliye, tarım, sanayi, dış ticaret, madencilik, ormancılık, belediye hizmetleri, kara ve deniz taşımacılığı ile haberleşme hizmetleri gibi Osmanlı Devleti'nin çeşitli ekonomik ve sosyal göstergeleriyle ilgili yıllar ve bölgeler itibarıyla ayrıntılı veriler bulunmaktadır.

Daha sonra 20. yüzyılın başlarında benzer bir genel istatistik hazırlanmamış olsa da nüfus, eğitim, sağlık, adliye, tarım, dış ticaret, sanayi, maliye, madencilik ve ormancılık gibi çeşitli konularda zengin sayısal veriler içeren müstakil istatistikler yayınlanmıştır. Ancak bu çabalar sayısal verilerin yayınlanması ile sınırlı kalmış, istatistik yöntemler kullanarak bireyi ve toplumu analiz etmeye yönelik bilimsel bir birikim oluşturulamamıştır.

Nüfus

Bir ekonomik sistemin işleyişini sağlayan iki temel unsurdan birini oluşturan talebi etkileyen en önemli faktör nüfustur. Nüfus kavramı sadece toplam insan miktarını değil aynı zamanda yaş ve cinsiyet bileşimi, biyolojik özellikleri, bilgi ve yetenekleri, işgücüne katılım oranı gibi ekonomik performansı etkileyen pek çok özelliği de kapsamaktadır. Osmanlı demografi çalışmaları sayesinde nüfus büyüklüğü ile ilgili önemli bir bilgi birikimi sağlanmış olmakla birlikte, nüfusun özellikleri konusundaki bilgilerimiz istatistik verilerin yetersizliği nedeniyle son derece sınırlı düzeydedir.

Osmanlı kadın ve erkek nüfusunun tümünü kapsayan ilk veriler 19. yüzyılın sonlarına aittir. 1885 yılı ile ilgili verileri içeren bu

istatistiğe göre sayımı yapılabilen nüfus %53,5'i erkek olmak üzere 17.375.225'tir. Bu nüfusun %72,4'ü Müslüman, %26,2'si gayrimüslim ve %1,4'ü yabancı ülke tebasıdır. Sayımın tamamlanamadığı idarî birimlerde sayım dışı kalan nüfus 3.100.000 olarak tahmin olunmuştur. Sayımdan müstesna tutulan Yemen, Hicaz, Trablusgarp ve Bingazi için tahmin olunan nüfus ise 7,3 milyondur. Dış ülkelere bulunan Osmanlı tebası 14.978 kişi de eklendiğinde devletin toplam nüfusu 27,8 milyon olarak belirlenmiştir.

Nüfusla ilgili ayrıntılı sayısal verilerin de yer aldığı ilk önemli yayın 1897 yılına ait istatistik yıllığıdır. Bu yayında İstanbul ve İstanbul çevresi (Şile, Beykoz, Gebze, Kartal, Adalar ve Küçük Çekmece) dışında 5'i müstakil sancak (İzmit, Çatalca, Zor, Cebel-i Lübnan ve Bingazi) ve 32'si vilayet (Edirne, İşkodra, Selanik, Kosova, Manastır, Yanya, Akdeniz adaları, Girit, Erzurum, Adana, Ankara, Aydın, Bitlis, Hüdavendigâr, Diyarbakır, Sivas, Trabzon, Kastamonu, Kala-i Sultaniye, Konya, Mamuretülaziz, Van, Halep, Basra, Bağdat, Beyrut, Hicaz, Suriye, Kudüs, Musul, Yemen ve Trablusgarp) olmak üzere 39 ayrı idarî birimin nüfusu hakkında bilgi bulunmaktadır.

İstatistikte yer alan verilere göre Osmanlı Devleti Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarında 3.272.354 km²'lik bir yüzölçümüne ve 32,2 milyonluk bir nüfusa sahipti. Bu nüfusun 6,3 milyonu Avrupa, 1,3 milyonu Afrika ve 24,6 milyonu da Asya topraklarında yaşamaktaydı. Nüfus yoğunluğu Avrupa topraklarında 23,2, Asya topraklarında 10,1 ve Afrika topraklarında ise 2,3 kişi/km² idi. İstatistikte Anadolu'nun yüzölçümü 1,038.018 km² ve nüfusu 11.429.320 kişi olarak verilmiştir. Bu verilere göre Anadolu'nun nüfus yoğunluğu 11 kişi/km² olmakla birlikte yüzölçümünün yaklaşık ¼ oranında yüksek gösterilmiş olması nedeniyle nüfus yoğunluğunun 14 civarında olduğu hesaplanabilir.

Toplam nüfus 32,2 milyon olmakla birlikte ancak 19 milyonu biraz aşan bir kısmının fiilen sayımı yapılabilmisti. Sayımı yapılamadığı için tahmini olarak bilinebilen nüfusun çok büyük bir bölümü Arap topraklarında (Bingazi ve Cebel-i Lübnan sancakları ile Hicaz, Trablusgarp, Yemen ve Girit vilayetleri) yaşamaktaydı.

İstatistikte sayımı yapılan 19 milyonluk nüfusun özellikleri ile ilgili ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Bu nüfusun %74'ünü Müslüman nüfus oluşturmaktaydı. Sayım yapılamayan Arap topraklarındaki nüfusun çok büyük bir bölümünün de Müslüman olduğu dikkate alınır, 19. yüzyılın başlarında önemli oranda gayrimüslim nüfusa sahip olan Osmanlı Devleti'nin yüzyılın sonlarında büyük ölçüde Müslüman bir nüfusa sahip, dinî açıdan nispeten homojen bir toplum haline geldiği görülmektedir.

İstatistiğe göre sayımı yapılan nüfusun %53'ü erkek, %47'si kadındır. Bu nüfusun %28,6'sı 0-14 yaş grubunda bulunmaktadır. Nüfusun %6,5'i ise 66 ve daha yukarı yaştadır. Aynı nüfusun doğum oranı binde 37,6, ölüm oranı binde 21,3'tür. Buna göre nüfusun yıllık artış oranı binde 16,3'tür. Müslüman nüfusun hem doğum, hem de ölüm oranı gayrimüslimlere göre daha yüksektir. Bu farklılık özellikle ölüm oranlarında daha belirgindir. Müslüman nüfusun doğum oranı binde 38,5, gayrimüslim nüfusun doğum oranı binde 34,9'dur. Aynı gruplar için ölüm oranları ise sırasıyla binde 22,8 ve 16,8'dir. Bu verilere göre Müslüman nüfusun artış oranı 15,7, gayrimüslim nüfusun artış oranı binde 18,1'dir. 1897 yılında nüfus sayımı yapılan bölgelerde 173.907 evlilik, 12.933 boşanma olayı meydana gelmiştir.

Osmanlı nüfusunun dinî/etnik kompozisyonunda ve coğrafi dağılımında önemli değişimlerin yaşandığı 20. yüzyılın başlarında istatistik veriler de daha zengindir. 1906 yılına ait olduğu tahmin edilen verilere göre İstanbul'da 864.662, Rumeli topraklarında 4.601.002, Anadolu'da 12.419.308 ve istatistikte bilgisi yer alan Arap topraklarında 2.999.658 kişi yaşamaktaydı.

Nüfusla ilgili önemli bir değişme Balkan Savaşları'nın sonucunda görülmüş ve Rumeli topraklarının önemli bir bölümü yitirilmiştir. 1911 yılına ait istatistik verilere göre Rumeli'de 3.742.994 nüfusun yaşadığı 162.400 km² alan savaşlar sonrasında kaybedilmiştir. Avrupa kıtasındaki toprakların alanı İstanbul dışında 30.290 km²'ye ve nüfus da 1.626.504'e düşmüştür. Bu istatistik verilere göre 1911 yılında Anadolu'nun yüzölçümü 682.890 km² ve nüfusu 13.268.448 kişidir. İstatistikte yer verilen Arap topraklarındaki nüfus ise 7.005.886'dır.

1914 yılına ait nüfus verilerine göre İstanbul'un nüfusu 909.978, Rumeli topraklarının 690.850, Anadolu'nun 14.113.654 ve Arap topraklarının da 2.805.554'tür.

Osmanlı Devleti'nin alan genişliği ve nüfusuyla ilgili son veriler 1916 yılına aittir. İstatistikte nüfus sayımı yapılmış idarî birimlere ilişkin sonuçları kapsayan bu verilere göre devletin alan genişliği 1.278.182 km² ve nüfusu da 19.043.383'tür. İstanbul'un nüfusu 1.085.593, Avrupa kıtasındaki topraklardaki nüfus 673.598, Anadolu'nun alan genişliği 925.619 km² ve nüfusu 14.312.450'dir. İstatistikte yer verilen Arap topraklarındaki nüfus ise 2.971.742'dir. Bu istatistiğe göre aşağı yukarı günümüz Türkiye'sine tekabül eden alanın toplam nüfusu 16.071.641 ve nüfus yoğunluğu 16,6 kişi/km²'dir. Ancak yüzölçümünün %20 daha yüksek gösterildiği dikkate alınırsa, nüfus yoğunluğunun 20 dolaylarında olduğu kabul edilebilir. İstanbul dışında nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu idarî birimler Trabzon, Samsun, İzmit, Kayseri, Aydın ve Hüdavendigâr'dır.

İstatistik Osmanlı nüfusunun özellikleri ile ilgili de zengin veriler içermektedir. Sayımı yapılan 19.043.383 kişinin %49,3'ü kadın, %50,7'si erkektir. 19. yüzyılın sonlarına ait verilerden farklı olarak kadın nüfus oranının erkek nüfus oranına yaklaşması dikkat çekicidir. Bunun kadın nüfusun istatistiklere daha doğru şekilde yansımalarının bir sonucu olduğu belirtilebilir.

İstatistiğe göre Müslümanlar nüfusun %81'ini oluşturmaktadır. Müslüman nüfusun doğum oranı binde 15,1 ve ölüm oranı binde 17,4'tür. Gayrimüslim nüfusun doğum oranı binde 7,6 ve ölüm oranı binde 8,8'dir. Ancak asıl çarpıcı farklılık, erkek ve kadın nüfusun ölüm oranlarında görülmektedir. Erkek nüfusun ölüm oranı binde 23,2 iken kadın nüfusun ölüm oranı binde 8,1'dir. Hatta Müslüman erkek nüfusun ölüm oranı binde 26,2'ye kadar yükselmektedir.

İstatistikte nüfusun yaş ve medeni durumları hakkında da bilgi verilmektedir. Buna göre tüm nüfusun %30,2'si 0-15 ve %61'i ise 16-60 yaş grubunda yer almaktadır. Bu veriler genç bir nüfusun varlığını işaret etmektedir. 11-15 yaş grubunda yer alan erkeklerin %14,8'i, buna karşılık kızların %28,4'ü evli bulunmaktadır. 11-15

yaş grubunda yer alan evli kadınların oranı Edirne’de %8,5 ile en düşük, %59,4 ile Erzurum’da en yüksek oranlardadır. Aynı oranlar 16-20 yaş grubunda erkekler için %40,8’e ve kadınlar için %60,4’e yükselmektedir. Öte yandan 21 ve daha yukarı yaşlardaki erkek nüfusun %69,6’sı, kadın nüfusun ise %69,5’i evlidir. Beklendiği şekilde özellikle kız çocuklarının erken yaşlarda evlendirilmelerinin yaygın bir uygulama olduğu görülmektedir. Buna karşılık Müslüman toplumlarda evliliğin hemen hemen tüm nüfusu kapsayacak şekilde yaygınlık göstermesi beklenirken tersine ileri yaşlarda nüfusun önemli bir bölümünün evli olmaması şaşırtıcıdır.

Sağlık

1897 istatistiğinde sağlıkla ilgili verileri yer alan 29 idarî birimde toplam 88 hastane mevcuttu. Bu hastanelerde 169’u doktor ve 31’i hemşire olmak üzere 922 kişi görev yapmakta ve toplam 3.289 yatak bulunmaktaydı. Bu verilere göre İstanbul’da her 37 bin kişiye, İstanbul dışında ise her 194 bin kişiye bir doktor, İstanbul’da her 1.554 kişiye ve İstanbul dışında ise her 10.500 kişiye bir yatak düşmekteydi. 1897 yılında 23.123’ü erkek, 6.098’i kadın ve 542’si çocuk olmak üzere toplam 29.763 kişi bu hastanelere yatırılmış ve bunlardan 24.020’si yıl içinde sağlığını kazanarak hastanelerden ayrılmıştır. Buna karşılık 4.059 kişi, hastanede hayatını kaybetmiştir.

İstatistikte sosyal yardım kuruluşu olarak Dârulaceze’nin faaliyetlerine de yer verilmiştir. 1897 yılında Dârulaceze’de kalan 624 kişinin 350’si erkek, 253’ü kadın ve 21’i çocuktur. Bakıma muhtaç bu kişilerin 515’i Müslüman, 109’u gayrimüslimdir. Dârulaceze’de kalanların 96’sını zihinsel ve fizik engelli kişiler oluşturmaktadır.

1897 tarihli genel istatistik dışında İstanbul Belediyesi tarafından İstanbul nüfusunun sağlığıyla ilgili yayınlanan özel istatistiklerde özellikle ölüm sayıları ve nedenleriyle ilgili veriler bulunmaktadır. İstanbul’daki ölüm sayılarıyla ilgili veri bulunan 1901-1922 yılları arasında yılda ortalama ölüm sayısı 17.767’dir. Bu tarihlerde İstanbul’un nüfusuyla ilgili verilen rakamların yaklaşık 900 binle 1,1 milyon arasında değiştiği düşünülürse, ölüm oranının binde 16-20

aralığında olduğu belirtilebilir. İstanbul'da 1910-1922 yılları arasındaki ölümlerin % 18,2 gibi oldukça yüksek bir oranının 0-1 yaşındaki bebeklerde, ölümlerin yaklaşık üçte birinin ise 0-5 yaş grubunda gerçekleştiği görülmektedir. Aynı verilere göre İstanbul'da 0-1 yaş grubunda ölüm oranı binde 64, 2-5 yaş grubunda binde 20,9, 6-60 yaş grubunda binde 10,7 ve 60 yaşın üstündekilerde ise binde 64,1 olarak hesaplanmıştır. İstanbul nüfusu için ortalama hayat süresi beklentisi 35 yıldır.

İstanbul'da ölüm nedenleri arasında verem başta olmak üzere solunum sistemi hastalıkları ilk sırayı işgal etmektedir. Bebek ölümlerinin önemli bir bölümünün nedeni ölü doğumdur. Sağ doğan bebeklerde ilk yılda görülen ölümlerin önemli bir oranı yetersiz beslenme, solunum sistemi hastalıkları ve havale ile tifo, kızıl, kızamık, difteri, çiçek ve boğmaca gibi hastalıklardan kaynaklanmıştır.

İstanbul Belediyesi tarafından yayınlanan istatistiklerde tüketim maddelerinin güvenilirliğiyle ilgili verilere de yer verilmiştir. Belediye laboratuvarlarında örnekler üzerinde yapılan analiz sonuçlarına göre özellikle yiyecek ve içecek maddelerinin önemli bir bölümü güvenilir bulunmamıştır.

Adalet

1897 yılına ait istatistikte suç ve suçlu profilini değerlendirmeye imkân verecek, çoğunluğu Anadolu ve Rumeli bölgelerinde bulunan 23 idarî birimde işlenen suçlar ve verilen cezalarla ilgili ayrıntılı veriler yer almaktadır. Bu verilere göre 1897 yılında kapsanan bölgede 85.040 kişi kusur ve kabahat şeklindeki hafif suçlardan sanık olarak yargılanmış, bunlardan 44.836'sı mahkûm olmuş, 18.543'ü ise beraat etmiştir. Ağır suçlardan sanık olan 8.295 kişiden 3.318'i mahkûm olmuş, 2.066'sı beraat etmiş, 89 kişinin ise suçunun kabahat düzeyinde kaldığına karar verilmiştir. Çeşitli suçlardan mahkûm olanların toplam sayısı ise 48.154'tür. Bu kişilerin %92'si erkektir. Mahkûm olanların %72'si Müslümandır. Suç işleme oranı Müslüman nüfus için on binde 27,6, gayrimüslim nüfus için on binde 30,2'dir.

Suç işleyenlerin meslekî dağılımına baktığımızda %39,7'sinin çiftçi, %22,6'sının esnaf, %13,1'inin işçi kesiminden olduğu görülmektedir. Aynı verilere göre suç işleyenlerin %18,3'ü okuma bilirken, %81,7'si okuma bilmemektedir. Suç işleyenlerin %43,3'ü 20-29, %18,1'i ise 14-19 yaş grubunda bulunmaktadır. Bu yaş grupları aynı zamanda suç işleme oranının en yüksek olduğu yaş gruplarıdır. Kusur ve kabahat türü hafif suçların yarısına yakın bir bölümü, vurma ve yaralama türü olaylardır. Diğer yaygın kusur ve kabahat türü suçlar hırsızlık ile küfür, hakaret ve iftiradır. Ağır suçlarda ise en büyük oranı adam öldürme suçu ile zor kullanılarak yapılan hırsızlık eylemleri oluşturmaktadır. Hafif suçlardan mahkûm olan 44.836 kişinin 9.965'i para cezasına mahkûm edilmiş, 17.746'sı 1 aydan daha kısa süre, geri kalanlar ise 1 ay ile 3 yıl arasında değişen sürelerle hapis cezasına çarptırılmışlardır. Ağır suçluların ise 133'üne idam cezası verilmiştir.

İstatistikteki verilere göre 1897 yılında 34 idarî birimde toplam 705 hapishane bulunmaktadır. Bu hapishanelerde 1897 yılı başında, 28.634'ü erkek ve 779'u kadın olmak üzere toplam 29.413 kişi mevcuttur. 1897 yılında çeşitli suçlar yüzünden 77.781 kişi hapishanelere girmiş, buna karşılık 36.169 kişi cezasını çekerek ya da af sonucu tahliye edilmiştir. Yılın sonunda hapishanelerde bulunan kişi sayısı ise 71.019'dur.

1897 yılına ait istatistik dışında suç ve suçlularla ilgili istatistik bilgilerimiz 1913 yılına ve İstanbul'a aittir. Bu verilerin en dikkat çeken yönü İstanbul'da işlenen suç sayısında ortaya çıkan büyük artıştır. Aradan 16 yıl gibi kısa bir süre geçmesine rağmen İstanbul'da kusur ve kabahat türü suç işleyenlerin sayısı 4.108'den 17.076'ya, ağır suç işleyenlerin sayısı ise 306'dan 1.404'e yükselmiştir.

Eğitim

19. yüzyılda modernleşme çabalarının belki de en etkin şekilde yansıdığı ve bir yönüyle modernleşmenin en temel aracı olarak düşünülen alan eğitimidir. Bu nedenle de eğitimle ilgili zengin sayısal veriler mevcuttur. Eğitimle ilgili ilk önemli istatistik, nüfus için ol-

duğu gibi 1894-1895 eğitim yılına aittir. 1897 yılında yayınlanan genel istatistikte yer alan eğitimle ilgili verilerin de temelini oluşturan bu yayında yalnızca Hicaz ve Girit vilayetleri ile Cebel-i Lübnan sancağı hakkında bilgiye yer verilmemiştir. Kapsanan bölgede 1894 yılında mevcut okul sayısı 36.278, bu okullarda eğitim gören öğrenci sayısı ise 1.348.517'dir. Sivil eğitim kurumlarının sayısı 36.230 olup bunların 29.108'i Müslümanlara ait devlet okulu, 6.739'u gayrimüslim okulu ve 383'ü de yabancılara ait eğitim kurumlarıdır. Sivil eğitim kurumlarının 11'i yüksek, 189'u lise, 1.187'si orta ve 34.843'ü ilkokul düzeyinde eğitim vermektedir. Bu kurumlarda 1.331.243 öğrenci eğitim görmektedir. Öğrencilerin 894.070'i Müslüman, 437.173'ü gayrimüslimdir.

Okula devam eden öğrencilerin tüm nüfusa oranı Müslüman erkekler için %8,3, kadınlar için %3,8, gayrimüslim erkekler için %12,2 ve kadınlar için %5,1'dir. Ülkede askerî eğitim veren kurum sayısı 47'dir. Bunların 4'ü yüksek düzeyde, 43'ü ise orta ve lise düzeyinde eğitim vermektedir. Bu okullardaki toplam öğrenci sayısı ise 17.085'tir.

Eğitimle ilgili bir diğer önemli istatistik 1907-1908 eğitim yılına aittir. Bu tarihte İstanbul'da 667 eğitim kurumunda 45.823 erkek ve 23.470 kız olmak üzere 69.293 öğrenci eğitim görmektedir. Bu eğitim kurumlarından 173'ü medrese olup bu okullarda 5.041 öğrenci eğitim görmektedir. Aynı tarihte taşradaki okul sayısı 10.759 ve eğitim gören öğrencilerin sayısı, 369.172'si erkek ve 139.996'sı kız olmak üzere toplam 509.168'dir. Bu eğitim kurumlarında 3.348'i kadın ve 19.875'i erkek olmak üzere 23.223 öğretmen görev yapmaktadır.

Eğitimle ilgili son istatistik bilgilerimiz 1913-1914 eğitim yılına aittir. Bu tarihte İstanbul'da 327 okulda 61.999 öğrenci eğitim görmektedir ve 3.013 öğretmen görev yapmaktadır. Taşrada ise 11.912 okulda toplam 533.330 öğrenci eğitim görmektedir ve 16.529 öğretmen görev yapmaktadır. Bu tarihte başta Darülfünun olmak üzere sayıları 20'ye ulaşan yükseköğretim kurumunda 5.616 öğrenci eğitim görmektedir. Aynı istatistikte yer alan dikkat çekici bir başka veri Müslüman nüfusun okullaşma oranıyla ilgilidir. Bu verilere göre İstanbul dışında istatistikte yer alan 27 idarî birimde ilkokul-

larda 187.273 erkek ve 41.902 kız öğrenci eğitim görmektedir. Bu veriler aynı idarî birimlerde eğitim çağında olan 7-13 yaş arasındaki nüfusa oranlandığında erkeklerde %25,4'ünün ve kızlarda %6'sının eğitim imkânından yararlanabildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Kızlar için bu oranların %1'lere kadar düştüğü idarî birimler bulunmaktadır.

Kültür

1897 yılında sayımı yapılan 26 idarî birimdeki mevcut kütüphane sayısı 324'tür. Bu kütüphanelerdeki kitap sayısı 193.431'dir. İstanbul'daki kütüphane sayısı 48, kitap sayısı 71.129'dur. 1914 yılına ait verilere göre İstanbul'da kütüphanelerde bulunan kitap sayısı 167.122'ye ulaşmıştır. Bu kitapların 66.526'sı 19. yüzyılın sonlarında kurulan Müze-i Hümayun, Beyazıt Genel ve Yıldız kütüphanelerinde bulunmaktadır. 19. yüzyılın öncesine ait kütüphanelerde yazma eserlerin ve dinî konularla ilgili kitapların, yeni kütüphanelerde ise basma ve yabancı dildeki kitapların ve içerik bakımından din dışı konuların ağırlık kazandığı görülmektedir.

1914 yılında İstanbul'da 45'i Türkçe eserler basan matbaa olmak üzere 136 matbaa bulunmaktadır. Aynı yıl İstanbul'da 23'ü günlük olmak üzere 63 süreli yayın mevcuttur. Bunların 34'ü Türkçe olarak yayınlanmaktadır.

Matbaa ve kütüphanelerdeki kitap sayıları, 19. yüzyılda da kitap üretiminin oldukça sınırlı düzeyde kaldığını göstermektedir. Bu sonuç gelir seviyesinin ve okuryazarlığın düşüklüğü nedeniyle kitap talebinin sınırlı olmasıyla açıklanabilir.

1913-1914 eğitim yılında 14'ü kadın, 187'si erkek toplam 201 öğrenci yurtdışında çeşitli ülkelerde eğitim görmektedir. Yurtdışında eğitim gören öğrencilerin büyük bölümü sosyal bilimler, fen bilimleri, güzel sanatlar ve hukuk alanında eğitim görmektedir. Yurtdışında eğitimde en çok tercih edilen ülke önce Fransa, daha sonra da Almanya'dır.

1897 yılına ait istatistikte yer alan verilere göre Müze-i Hümayun'da 23.375 eski eser bulunmaktadır. 1914 yılında ise aynı müze-

deki eski eser sayısı 30.697'ye yükselmiştir. Bunların içinde en geniş grubu eski sikkeler ve topraktan yapılmış eserlerle çeşitli hat sanatına ait güzel yazı örnekleri oluşturmaktadır.

Tarım

Osmanlı ekonomisinin en geniş sektörü olan tarımla ilgili ilk istatistik veriler 19. yüzyılın sonlarına aittir. 1897 tarihli İstatistik Yıllığı'nda 21 idarî birimde gerçekleşen tarımsal faaliyetlerle ilgili bilgi bulunmaktadır. Kapsanan bölgedeki ekili alan 54,5 milyon dönümdür. En geniş ölçüde ekimi yapılan ürünler başta buğday olmak üzere tahıllardır. Kapsanan bölgede ekili alanların %97,5'ine çeşitli tahıllar ekilmektedir. Pamuk ekimi yapılan alanların toplam ekili alanlar içindeki payı ise sadece %1,3'ten biraz fazladır. Toplam değeri 4,4 milyar kuruş olan toplam tarımsal üretimin üçte ikisi bitkisel üretimden, üçte biri ise hayvansal üretimden elde edilmiştir. Aynı alanda bulunan toplam hayvan sayısı 24,8 milyon baştan fazladır. Bunun yaklaşık 19,8 milyonu koyun ve keçiden meydana gelmektedir.

Hem kapsadığı alan, hem de içerdiği konular itibariyle oldukça sınırlı ve hata payı oldukça yüksek bu verilere dayanarak 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı tarımı hakkında yeterli ve güvenilir sonuçlara ulaşmak mümkün değildir.

20. yüzyılın başında tamamen tarım sektörü ile ilgili daha zengin ve güvenilir bilgiler içeren istatistikler yayınlanmıştır. Avrupa'daki topraklarla ilgili 1907 yılına, Asya ve Afrika'daki topraklar için 1909 yılına ait verileri kapsayan bu istatistiklere göre Arap toprakları bir yana bırakılırsa, toplam yüzölçümünün %7'si tarımsal üretimde değerlendirilmektedir. İstatistiklerde bilgi bulunan idarî birimlerde tarımla geçimini sağlayan 1.570.546 hanenin yaklaşık yarısı 11-50 dönüm arasında toprak işlemektedir. Hanelerin yalnızca dörtte birinin işletmesi 50 dönümden daha büyük topraktan oluşmaktadır. Aynı verilere göre ortalama işletme büyüklüğü 28,5 dönümdür.

İstatistiklere göre toplam 11,9 milyar kuruşa ulaşan tarımsal üretimin yaklaşık üçte ikisini bitkisel üretim, altıda birini bağ ve bah-

çecilik üretimi ve diğer bir altıda birini de hayvansal üretim oluşturmaktadır. Bitkisel üretim içinde baklagillerle sınaî bitkilerin payı önemli oranda artmış olmakla birlikte tahıl üretimi ağırlığını korumaktadır. Nitekim tarla tarımı yapılan toplam 87 milyon dönüm arazinin %90'dan daha fazlası başta buğday ve arpa olmak üzere tahıl tarımına ayrılmıştır. Aynı istatistiklere göre ülke 9.1 milyonu büyükbaş ve 47.7 milyon küçükbaş çiftlik hayvanı varlığına sahip bulunmaktadır.

1913 yılına ait istatistiğe göre bitkisel üretim yapılan toplam alan 73,3 milyon dönümdür. Toplam 9,4 milyar kuruş olan toplam tarımsal üretim değerinin üçte ikisi bitkisel üretimden, beşte biri hayvansal üretimden ve yaklaşık 1/8'i de bağ ve bahçecilikten elde edilmektedir. Bitkisel üretim içinde büyük bölümü tütün, pamuk ve afyon olmak üzere sınaî bitkilerin payı %13,3'e yükselirken, tahılların payı %82,2'ye düşmüştür. Hayvansal üretimin büyük bölümü süt ve süt ürünlerinden oluşmaktadır.

Ormancılık

1897 yılı istatistiğine göre ülkede mevcut ormanlık alanların miktarı 9,5 milyon hektardır. 1909 yılı için yayınlanan orman istatistiğine göre ülkedeki toplam arazinin %8.8'i ormanlarla kaplıdır. En geniş ormanlık alanlar Selanik, Aydın, Bursa, Kastamonu ve Bolu bölgesinde bulunmaktadır. En yaygın ağaç türleri başta çam olmak üzere meşe, kayın ve köknardır. Ormanlardan başta kereste ve yakacak olarak elde edilen üretimin önemli bir bölümü ülke içinde tüketilmekte, başta kereste olmak üzere ¼'ü ise ihraç edilmektedir.

Sanayi

1897 istatistiğinde sanayi sektörü hakkındaki bilgiler oldukça sınırlıdır. İstatistikte bilgi bulunan 29 idarî birimdeki toplam sınaî kuruluş sayısı 23.837'dir. Bunların 23.539'u un fabrikası olup, sadece 197'si buhar gücüyle çalışmaktadır. Un fabrikaları dışında 23 ipek, 41 pamuk dokuma fabrikası bulunmakta, 234 fabrika ise çeşitli

alanlarda faaliyet göstermektedir. 1874 yılı ile 1897 yılları arasında toplam 1.124 adet marka ruhsatı alınmış ve bunların 678'i yabancılara verilmiştir. İstatistiğe göre 14 idarî birimde toplam 113 adet Ticaret, Ziraat ve Sanayi Odası faaliyet göstermektedir. Bu odalara kayıtlı üye sayısı 638'dir. En çok odanın bulunduğu vilayetler Edirne, Kastamonu, Trabzon ve Konya'dır.

1913 ve 1915 yıllarına ait bir sanayi sayımının verilerini kapsayan istatistikte sektör hakkında daha zengin bilgiler yer almaktadır. İstanbul ve İzmir başta olmak üzere belirli bir bölgede 10'dan fazla işçi çalıştıran işletmelerde anket yöntemiyle gerçekleştirilen bu istatistiklerde küçük sanayi ve ev sanayii dışarda bırakılmış ve bilgi alınabilen büyük sanayi kuruluşlarına yer verilmiştir. Gıda, toprak, deri, ağaç, dokuma, kâğıt ve kimya sektörün başlıca alt kollarını oluşturmaktadır. İstatistikteki verilere göre 1913 yılında bilgi alınan 264 sanayi kuruluşunun 214'ünün mülkiyeti özel kişilere, 28'i anonim ortaklıklara ve 22'si de devlete ait bulunmaktadır. Bu işletmelerin yarısından daha fazlası İstanbul'da, yaklaşık $\frac{1}{4}$ 'ü ise İzmir'de bulunmaktadır. Sanayi kuruluşlarının 75'i gıda, 73'ü dokuma ve 51'i de kâğıt imalatı sanayiinde faaliyet göstermektedir. Sanayi işletmelerinde yararlanılan en yaygın enerji kaynakları buhar makineleri, içten yanmalı motorlar ve elektrik motorlarıdır. Sanayi işletmelerinde yararlanılan enerjinin yaklaşık $\frac{3}{4}$ 'ü buhar makinelerinden elde edilmektedir. İstatistikte bilgi yer alan 226 sanayi kuruluşunda 1913 yılında 16.309'u usta ve işçi olmak üzere 16.975 kişi istihdam edilmektedir. Sanayi işletmelerinde 1913 yılında $\frac{2}{3}$ 'ü gıda sanayiinde olmak üzere toplam 757 milyon kuruşluk üretim gerçekleşmiştir. Gıda sanayiindeki üretimin çok büyük bir bölümünü un ve tütün imalatı oluşturmaktadır. Sektörün üretiminin büyük bölümü iç tüketimi karşılamakta, şekercilik ve tahin imalatı ile ham ipek üretimi alanları dışında önemli bir ihracat görülmemektedir.

Madenler ve Tuzlalar

1897 yılı istatistiğinde madenler ve tuzlalarla ilgili bilgilere de yer verilmiştir. Madencilikle ilgili verilere göre önemli üretim böl-

geleri Selanik, Hüdavendigâr ve Aydın'dır. 1897'de toplam 41.430 ton maden başta İngiltere ve Almanya olmak üzere yabancı ülkelere ihraç edilerek karşılığında 30,7 milyon kuruş gelir elde edilmiştir. Maden ihracatı içinde önemli yer tutan madenler borasit, krom ve zımparadır.

20. yüzyılın başlarında yayınlanan maden istatistiklerine göre 1902 ile 1911 yılları arasında 137 maden işletme imtiyazı verilmiştir. Üretimde bulunan maden sayısı 1902'de 82'den 1911'de 95'e, üretim miktarı 0,6 milyon tondan 1,14 milyon tona, üretim değeri de 84,7 milyon kuruştan 138,7 milyon kuruşa yükselmiştir. En önemli artış maden kömürü üretiminde gerçekleşmiştir. 1911'de maden üretiminin yaklaşık üçte ikisi ihraç edilmiştir. Maden ihracatı 1897'de 30,7 milyon kuruştan 1911'de yaklaşık üçe katlanarak 91,5 milyon kuruşa yükselmiştir. En önemli ihraç ürünleri kurşun, maden kömürü ve zımparadır.

Önemli tüketim maddesi olan tuzun üretim miktarı 1882'de 167 bin tondan 1911'de 405 bin tona yükselmiştir. Bu üretimin %95'i ülke içinde tüketilmektedir.

Dış Ticaret

En zengin istatistik bilgilerin bulunduğu alanlardan biri de dış ticarettir. 1878 yılından itibaren 1913 yılına kadar birkaç yıl dışında periyodik olarak dış ticaret istatistikleri düzenlenmiştir. Dönem içinde Osmanlı dış ticaretinde önemli artışlar görülmüştür. İthalat ikiye katlanırken, ihracat da üç katına yükselmiştir. Osmanlı dış ticareti dönem boyunca önemli oranda açık vermiş, ihracatın ithalatı karşılama oranı %60'lar civarında seyretmiştir.

1911 yılına ait verilere göre ithalat için en önemli giriş limanları İstanbul ve İzmir'dir. İthalatın yarısı ve ihracatın yarısından da fazlası tek başlarına bu iki liman aracılığıyla yapılmıştır.

Dış ticaretin gerçekleştiği ülkeler itibariyle değerlendirdiğimizde dış ticaret ortakları bakımından 1880 ile 1911 arasında önemli bir değişim görülmektedir. 1880'de Osmanlı ithalatının %41,5'i ve ihracatın %32,4'ü İngiltere ile yapılmıştır. İkinci önemli dış ticaret

ortağı Fransa'dır. Fransa ihracatta birinci, ithalatta ise ikinci sırayı almaktadır. Fransa'nın ihracattaki payı %34,2'dir. 1911 yılına gelindiğinde İngiltere ve Fransa'nın payları önemli ölçüde azalırken ticarî ilişkilerini en hızlı geliştiren ülkeler Almanya ile Avusturya-Macaristan olmuştur. İthalatta İngiltere'nin payı %22,1'e, Fransa'nın payı 8,7'ye, ihracatta İngiltere'nin payı %20,3'e, Fransa'nın payı 15,1'e inerken, buna karşılık Almanya'nın ithalattaki payı %11,5'e, ihracattaki payı %6'ya; Avusturya-Macaristan'ın ithalattaki payı 15,2'ye ve ihracattaki payı da %20,5'e çıkmıştır. İhracatta önem kazanan bir diğer ülke de Amerika Birleşik Devletleri'dir.

1880'lerde ithalat içinde önemli yer tutan mallar tüm ithalatın üçte ikisini oluşturan başta çeşitli dokuma ürünleri olmak üzere buğday, pirinç, un, şeker ve kahvedir. İhracat içinde önemli yer tutan ürünler ise kuru üzüm, ham ipek ve pamuk, kuru incir, afyon, zeytinyağı, palamut, yapağı ve tiftik gibi tarımsal hammaddelerdir. Bu ürünler arasında sadece kuru üzümün toplam ihracat içindeki payı %11,8'i bulmaktadır. Diğer ürünlerden hiçbirinin toplam ihracat içindeki payı onda biri aşmamaktadır. Dönem içinde dış ticaretin yapısındaki en önemli değişme yeni ürünlerin katılmasıdır. 1911 yılı verilerine göre arpa ve tütün önemli ihraç ürünleri arasında yer alırken, özellikle demir ve demir ürünleri, maden kömürü, gazyağı ve ispirto gibi enerji kaynakları ile makine ve ulaşım araçları girişleri de ithalatın önemli kalemleri arasına katılmıştır.

1878-1911 yılları arasındaki 33 yıllık sürede verilen toplam dış ticaret açığı 320 milyon Osmanlı lirasından fazladır. Ancak Osmanlı dış ticaret rakamlarında ihracatın gerçekte olduğundan daha düşük görüldüğü bilinmektedir. Bu nedenle dış ticaret açıklarının daha sıvrılı olduğu söylenebilir.

Maliye

İstatistiklerde geniş ölçüde yer bulan bir diğer alan maliyedir. Bu veriler sayesinde devletin gelir ve giderlerinin miktarı ve bileşimi 1840'lardan sonra düzenli olarak izlenebilmektedir. 19. yüzyılın ortalarında devlet gelir ve giderleri 600 milyon kuruş dolayların-

daydı. Daha sonraki yıllarda devlet gelir ve giderleri düzenli artarak 1870'lerde gelirler 2,4 ve giderler 2,9 milyon kuruşa ulaşmıştır. Osmanlı-Rus Savaşı'nın yol açtığı büyük nüfus ve toprak kayıpları devlet gelir ve giderlerinin 1870'lerin sonunda yarı yarıya düşmesine neden olmuştur. Daha sonra gelir ve giderler sürekli artarak 20. yüzyılın başlarında 1870'lerdeki rakamlara yeniden yükselmiştir.

1850'lerde devlet gelirlerinin yaklaşık yarısını kişilerden ve bölgelerden doğrudan alınan vergiler oluşturuyordu. Gelirlerin diğer yarısı ise aşar ile iç ve dış gümrük vergileri şeklinde üretimden ve ticaretten alınan vergilerden sağlanıyordu. 19. yüzyılın ikinci yarısında gelir ve servetlerin vergilendirilmesine yönelik yeni düzenlemeler olsa da devlet gelirleri içinde üretim ve ticaretten alınan vergilerin payı daha hızlı artış göstermiştir.

İç ve dış güvenliğinin sağlanmasına yönelik harcamalar ile idarî harcamalar her zaman devlet giderlerinin önemli bir bölümünü oluşturmuştur. 1850'lerden sonra devlet giderleriyle ilgili en önemli değişme dış borç ödemelerinin bütçe üzerinde giderek artan bir yük haline gelmesidir.

1897 yılında devlet gelirlerinin %42'si İstanbul'dan elde edilmekte, buna karşılık %60'ı İstanbul'da harcanmaktaydı. İstanbul'un bu gider farkı büyük ölçüde Anadolu'da bulunan idarî birimlerin gelir fazlasıyla karşılanmaktaydı. Bu tarihte kişi başına ortalama vergi yükü 63,8 kuruştı. 1911 yılında kişi başına vergi yükü 116 kuruşa yükselmişti.

1911 yılına ait bina, arsa ve tarımsal arazi şeklindeki servetlerin ve gelirlerin vergilendirilmesiyle ilgili sayısal mali veriler toplumun servet ve gelir dağılımı gibi istatistik bilgilerin son derece sınırlı olduğu bir konuda bazı ipuçları verebilecek niteliktedir. Sanayi öncesi dönemde servetlerin büyük bölümü binalardan ve topraktan oluşmaktaydı. Vergi dağılımının servet ve gelir dağılımını tam olarak yansıttığı varsayılırsa, bu verilere göre toplumun büyük bölümü düşük servet ve gelir dilimlerinde yer almakla birlikte, önemli düzeylere ulaşan bir servet ve gelir farklılaşmasının da olduğunu gözlemlemek mümkündür. 1911 yılı için 14,2 milyar kuruş olarak hesaplanan toplam bina servetinin %46,4'ü vergi mükelleflerinin %9,7'sine ait bulunmaktadır. Bina serveti itibariyle en zengin %1,7'lik kesimin

servet payı %28.6'dır. Arsa ve arazilerden oluşan ve toplam 23,9 milyar kuruşa ulaşan servetlerin ise %46,6'sı hanelerin %8.7'sine ait bulunmaktadır. Toprak serveti itibariyle en zengin %0,68 gibi küçük bir grup ise arsa ve arazi türü servetlerin onda birine sahiptir. Şehirlerdeki tüccar, esnaf ve işçi gibi meslek sahiplerince ödenen gelir vergisiyle ilgili verilere dayanılarak yapılan hesaplar gelirlerde de belirli bir eşitsizliği işaret etmektedir. Bu tür gelirlerin %44,1'inin hanelerin %6,1'i gibi dar bir kesimi tarafından elde edildiği görülmektedir.

1897 yılına ait genel istatistikte devlet borçları ile ilgili veriler de yer almaktadır. Düyun-ı Umumiyye İdaresi'nin kuruluş tarihi olan 1881'den 1897 yılına kadar başvuru olan toplam devlet borçlanması 159,9 milyon Osmanlı lirasıdır. 1897 yılı sonunda devletin toplam borç yükü, 143 milyonu anapara ve 41,8 milyonu faiz olmak üzere 184,8 milyon Osmanlı lirasıdır. Bu miktar, o tarihlerdeki bir yıllık toplam devlet gelirlerinin on katından daha fazlaydı. 1914 yılında ise piyasada tedavülde bulunan toplam dış borç tahvillerinin miktarı 133,8 milyon Osmanlı lirası idi.

Basılan paralarla ilgili istatistik veriler para arzının değer olarak büyük bölümünün altın paralardan oluştuğunu, ancak piyasada Gresham Kanunu'nu destekler şekilde gümüş paraların dolaşım hızının yüksekliği nedeniyle işlemlerin büyük ölçüde gümüş paralarla yürütüldüğünü göstermektedir. Nitekim devlet kasalarında bulunan paraların çok büyük bir bölümünü gümüş paralar oluşturmaktaydı.

Belediye Hizmetleri

1897 istatistiğinde belediye hizmetleriyle ilgili bilgiler sınırlıdır. İstatistikteki havagazı ve su hizmetleriyle ilgili bilgilere göre İstanbul, Selanik ve İzmir'de bulunan havagazı şirketleri tarafından üretilen ve aydınlanma amacıyla kullanılan havagazı miktarı 1897 yılı için 3,4 milyon m³'tür. İstatistikte ikisi İstanbul'da ve biri Selanik'te faaliyet gösteren üç su şirketiyle ilgili bilgi bulunmaktadır. Bu şirketlerin döşediği demir su borusu miktarı 475,5 km olup, şirketlerce sağlanan su miktarı ise 3,5 milyon m³'e yakındır.

İstanbul Belediye yönetimi tarafından 20. yüzyılın başlarında birkaç kez son derece hacimli istatistik yayınlar yapılmış olmakla birlikte bunlarda belediye hizmetleri konusunda bilgiler yok denecek kadar azdır.

Taşımacılık ve Haberleşme

1897 istatistiğinde bilgi bulunan bir diğer alan kara ve deniz taşımacılığıdır. 1897 yılında Osmanlı limanlarına eşya taşıyan Osmanlı bandıralı gemilerin sayısı 45.857'dir. Bunların 3.047'si buharlı, 42.810'u ise yelkenli gemilerdir. Buharlı gemilerin toplam taşıma kapasitesi 1.480.886 ton iken, yelkenli gemilerin toplam taşıma kapasitesi 926.264 tondur. Osmanlı limanlarına yük taşıyan yabancı gemilerin sayısı, 4.631'i İngiliz bandıralı olmak üzere toplam 8.395'tir. Bunların 7.710'u buharlı, 685'i yelkenli gemilerdir.

İstatistiğe göre 1897 yılında şose yolların uzunluğu 13.729 km ve tramvay hatlarının uzunluğu 65,2 km'dir. Toplam köprü sayısı ise 21.161'dir.

19. yüzyılın sonlarından itibaren önemli gelişmelerin yaşandığı bir alan da demiryolu aracılığıyla yapılan kara taşımacılığıdır. Nitekim 1887 yılında 1.780 km olan demiryolu hatlarının uzunluğu 1900'de 4.500 km'ye yükselmiştir. 1911 yılında ise 2.689 km'si devlete, 3.711 km'si imtiyazlı şirketlere ait olmak üzere toplam 6.400 km demiryolu bulunmaktaydı. Aynı yıl demiryollarının taşıdığı yolcu sayısı 16,6 milyondur.

Haberleşme 19. yüzyılın sonunda hızlı gelişmelerin yaşandığı bir diğer alandır. 1883'te ülkede mevcut kara telgraf hatlarının uzunluğu 83 bin km'den 1914'te 107 bin km'ye, deniz hatlarının uzunluğu 616,4 km'den 2.180 km'ye yükselmiştir. Ülke içine yapılan posta gönderilerinin sayısı 1889'da 7,7 milyondan 1914'te 50 milyona yaklaşmıştır. Yurtiçinde posta yoluyla taşınan matbu yayınların sayısı ise 1890'da 2 milyondan 1914'te 22,5 milyona yükselmiştir. Yurtdışına posta gönderilerinin sayısı ise 1889'da 1,8 milyondan 1911'de 12 milyona çıkmıştır. 1889 yılında yurtdışına çekilen telgrafların sayısı 1,8 milyondan 1911'de 9,3 milyona, yurtdışına çekilen telgrafların sayısı aynı dönemde 194 binden 595 bine yükselmiştir.

1. NÜFUS

Tablo 1.1 Nüfusun idarî birimlere dağılımı, 1885

İdarî birimler	Sayımı yapılan nüfus			Tahmini olarak eklenen	Toplam
	Erkek	Kadın	Toplam		
İstanbul	508.814	364.751	873.565	–	873.565
İstanbul çevresi	44.263	36.436	80.699	–	80.699
Çatalca	31.273	27.549	58.822	–	58.822
Edirne	430.904	405.141	836.045	–	836.045
İskodra	43.972	43.400	87.372	250.000	337.372
Kosova	449.795	271.547	721.342	200.000	921.342
Manastır	348.144	316.255	664.399	400.000	1.064.399
Selanik	518.459	471.941	990.400	–	990.400
Yanya	271.059	245.408	516.467	–	516.467
Akdeniz adaları	135.994	128.380	264.374	100.000	364.374
Adana	201.730	182.635	384.365	–	384.365
Ankara	429.937	417.545	847.482	–	847.482
Aydın	722.070	686.317	1.408.387	–	1.408.387
Biga	62.787	56.037	118.824	–	118.824
Bitlis	154.366	122.632	276.998	200.000	476.998
Diyarbakır	192.862	176.108	368.970	–	368.970
Erzurum	302.385	256.770	559.155	100.000	659.155
Hüdavendigâr	671.776	664.716	1.336.492	–	1.336.492
İzmit	99.481	96.178	195.659	–	195.659
Kastamonu	483.664	465.452	949.116	–	949.116
Konya	479.791	464.218	944.009	–	944.009
Elazığ	205.482	175.864	381.346	100.000	481.346
Sivas	483.055	443.509	926.564	–	926.564
Trabzon	550.972	505.321	1.056.293	–	1.056.293
Van	66.391	53.469	119.860	150.000	269.860
Musul	176.111	–	176.111	250.000	426.111
Zor	16.809	17.441	34.250	150.000	184.250
Halep	399.631	388.083	787.714	100.000	887.714

İdarî birimler	Sayımı yapılan nüfus			Tahmini olarak eklenen	Toplam
	Erkek	Kadın	Toplam		
Suriye	198.007	202.741	400.748	200.000	600.748
Bağdat	196.967	789	197.756	600.000	797.756
Basra	8.853	—	8.853	300.000	308.853
Beyrut	294.529	273.485	568.014	—	568.014
Kudüs	123.702	111.072	234.774	—	234.774
Toplam	9.304.035	8.071.190	17.375.225	3.100.000	20.475.225

Kaynak: Memalik-i Osmaniyye'nin Nüfus İstatistiği, *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma 4807*.

Tablo 1.2 Sayımı yapılan nüfusun dinî cemaatler itibarıyla dağılımı, 1885

İdarî birimler	Müslüman		Gayrimüslim		Toplam
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
İstanbul	201.339	183.571	307.475	181.180	873.565
İstanbul çevresi	22.209	18.246	22.054	18.190	80.699
Çatalca	8.237	6.854	23.036	20.695	58.822
Edirne	222.888	211.478	208.016	193.663	836.045
İskodra	39.432	39.168	4.540	4.232	87.372
Kosova	268.862	140.870	180.933	130.677	721.342
Manastır	117.239	108.295	230.905	207.960	664.399
Selanik	230.948	216.916	287.511	255.025	990.400
Yanya	119.826	105.589	151.233	139.819	516.467
Akdeniz adaları	15.069	13.414	120.925	114.966	264.374
Adana	178.392	162.984	23.338	19.651	384.365
Ankara	373.262	362.504	56.675	55.041	847.482
Aydın	571.128	547.368	150.942	138.949	1.408.387
Biga	52.439	47.029	10.348	9.008	118.824
Bitlis	93.731	73.323	60.635	49.309	276.998
Diyarbakır	151.104	138.487	41.758	37.621	368.970
Erzurum	240.655	204.993	61.730	51.777	559.155
Hüdavendigâr	568.027	564.734	103.749	99.982	1.336.492

İdarî birimler	Müslüman		Gayrimüslim		Toplam
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
İzmit	67.342	65.175	32.139	31.003	195.659
Kastamonu	473.442	455.858	10.222	9.594	949.116
Konya	445.737	431.489	34.054	32.729	944.009
Elazığ	162.115	138.073	43.367	37.791	381.346
Sivas	399.857	366.702	83.198	76.807	926.564
Trabzon	445.445	411.898	105.527	93.423	1.056.293
Van	31.957	27.455	34.434	26.014	119.860
Musul	164.593	—	11.518	—	176.111
Zor	16.576	17.287	233	154	34.250
Halep	345.092	339.507	54.539	48.576	787.714
Suriye	164.035	174.896	33.972	27.845	400.748
Bağdat	149.352	756	47.615	33	197.756
Basra	8.154	—	699	—	8.853
Beyrut	238.294	224.640	56.235	48.845	568.014
Kudüs	105.212	94.401	18.490	16.671	234.774
Toplam	6.691.990	5.893.960	2.612.045	2.177.230	17.375.225
Yüzde	38,5	33,9	15,0	12,5	100,0

Kaynak: Memalik-i Osmaniyye'nin Nüfus İstatistiği, *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma 4807*.

Tablo 1.3 İdarî birimlerin alan genişliği ve nüfus yoğunluğu, 1897

İdarî birimler	Alan (km ²)	Nüfus	Nüfus Yoğunluğu
İstanbul	1.328	1.030.234	775,8
İstanbul çevresi	3.300	90.034	27,3
Çatalca	1.900	61.236	32,2
Edirne	64.356	986.446	15,3
İşkodra	20.160	337.584	16,7
Kosova	44.192	954.634	21,6
Manastır	44.136	1.061.522	24,1
Selanik	47.712	1.040.218	21,8
Yanya	31.176	517.274	16,6
Girit	12.800	200.000	15,6
Avrupa kıtası toplamı	271.060	6.279.182	23,2
Adana	71.600	398.764	5,6
Ankara	98.416	1.018.727	10,4
Aydın	89.696	1.534.229	17,1
Akdeniz adaları	6.372	387.318	60,8
Bitlis	27.688	488.642	17,6
Diyarbakır	64.504	564.671	8,8
Erzurum	80.368	687.322	8,6
Hüdavendigâr	91.412	1.458.079	16,0
İzmit	14.784	228.529	15,5
Kala-i Sultaniye	11.520	144.157	12,5
Kastamonu	73.312	968.884	13,2
Konya	158.944	1.022.844	6,4
Mamuretülaziz	46.000	566.656	12,3
Sivas	98.880	980.982	9,9
Trabzon	37.894	1.164.827	30,7
Van	73.000	202.007	2,8
Musul	136.736	448.288	3,3

İdarî birimler	Alan (km ²)	Nüfus	Nüfus Yoğunluğu
Zor	122.096	151.260	1,2
Halep	117.248	921.345	7,9
Suriye	99.808	701.134	7,0
Bağdat	139.960	720.555	5,1
Basra	87.120	380.630	4,4
Beyrut	24.752	623.505	25,2
Kudüs	15.136	264.317	17,5
Cebelî Lübnan	4.696	100.000	21,3
Hicaz	391.720	3.500.000	8,9
Yemen	260.132	5.000.000	19,2
Asya kıtası toplamı	2.443.794	24.627.672	10,1
Bingazi	227.300	500.000	2,2
Trablusgarp	330.200	800.000	2,4
Afrika kıtası toplamı	557.500	1.300.000	2,3
Toplam	3.272.354	32.206.854	9,8

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisidir, *İstanbul*, 1316, s. 13.

Tablo 1.4 Sayımı yapılmış nüfusun cemaatlere ve cinsiyete göre dağılımı, 1884-1897

Yıllar	Müslüman			Gayrimüslim			Toplam Nüfus
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	
1884	6.694.146	5.896.206	12.590.352	2.440.292	2.113.215	4.553.507	17.143.859
1885	6.752.791	5.954.847	12.707.638	2.454.244	2.124.530	4.578.774	17.286.412
1886	6.811.434	6.013.490	12.824.924	2.468.196	2.134.845	4.603.041	17.427.965
1887	6.870.077	6.072.133	12.942.210	2.482.148	2.155.160	4.637.308	17.579.518
1888	6.928.720	6.130.776	13.059.496	2.496.137	2.165.442	4.661.579	17.721.075
1889	6.987.363	6.189.419	13.176.782	2.511.089	2.174.753	4.685.842	17.862.624
1890	7.045.416	6.248.652	13.294.068	2.524.241	2.185.868	4.710.109	18.004.177
1891	7.104.059	6.307.295	13.411.354	2.538.193	2.196.183	4.734.376	18.145.730
1892	7.149.862	6.261.499	13.411.361	2.508.561	2.254.820	4.763.381	18.174.742
1893	7.208.505	6.437.428	13.645.933	2.522.513	2.254.224	4.776.737	18.422.670
1894	7.267.148	6.378.785	13.645.933	2.540.452	2.264.188	4.804.640	18.450.573
1895	7.325.791	6.437.428	13.763.219	2.554.404	2.278.139	4.832.543	18.595.762
1896	7.391.355	6.499.555	13.890.910	2.561.435	2.287.414	4.848.849	18.739.759
1897	7.499.798	6.612.147	14.111.945	2.604.224	2.334.138	4.938.362	19.050.307

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 15.

Tablo 1.5 Ülkede bulunan yabancıların sayıları, 1897

İdarî birimler	Erkek	Kadın	Toplam
İstanbul	99.564	27.188	126.752
İstanbul çevresi	860	868	1.728
Çatalca	142	93	235
Edirne	287	197	484
İskodra	29	26	55
Manastır	33	23	56
Selanik	682	583	1.265
Yanya	348	245	593
Akdeniz adaları	330	252	582
Ankara	1	—	1
Aydın	27.558	28.247	55.805
Biga	157	95	252
Diyarbakır	9	10	19
Erzurum	191	116	307
Hüdavendigâr	2.177	1.608	3.785
İzmit	59	27	86
Konya	5	5	10
Mamuretü'laziz	33	26	59
Sivas	67	39	106
Trabzon	135	97	232
Halep	1.596	511	2.107
Bağdat	33.270	—	33.270
Basra	559	—	559
Beyrut	1.483	1.259	2.742
Kudüs	2.783	2.674	5.457
Toplam	172.358	64.189	236.547

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 15.

Tablo 1.6 Yabancı ülkelerde bulunan Osmanlı tebası, 1897

Ülkeler	Müslüman	Gayrimüslim	Toplam
Almanya	10	126	136
Rusya	3.537	5.229	8.766
İngiltere	34	30	64
Fransa	1	95	96
Avusturya-Macaristan	2	1.024	1.026
İtalya	1	185	186
İspanya	—	1	1
İran	668	294	962
Belçika	4	16	20
Yunanistan	1.428	1.315	2.743
Romanya	26	949	975
Hollanda	2	1	3
Toplam	5.713	9.265	14.978

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 16.

Tablo 1.7 Sayımı yapılmış nüfusun dinî/etnik gruplar itibarıyla dağılımı, 1897

Dinî/etnik gruplar	Erkek	Kadın	Toplam	Yüzde
Müslüman	7.499.798	6.612.147	14.111.945	74,1
Rum	1.341.049	1.228.863	2.569.912	13,5
Ermeni	546.030	496.344	1.042.374	5,5
Bulgar	449.286	380.903	830.189	4,4
Katolik	65.912	54.567	120.479	0,6
Yahudi	117.767	97.658	215.425	1,1
Protestan	22.963	21.397	44.360	0,2
Latin	12.280	10.055	22.335	0,1
Maruni	15.262	17.154	32.416	0,2
Keldani	3.866	1.902	5.768	0,0
Süryani	19.500	16.054	35.554	0,2
Kipti	10.309	9.241	19.550	0,1
Yekun	10.104.022	8.946.285	19.050.307	100,0

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 16.

Tablo 1.8 Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı, 1897

Yaş grupları	Erkek	Kadın	Toplam	Yüzde
0-5	883.075	791.944	1.675.019	8,8
6-10	1.001.294	924.175	1.925.469	10,1
11-15	980.320	865.899	1.846.219	9,7
16-20	905.378	797.600	1.702.978	8,9
21-25	912.623	765.947	1.678.570	8,8
26-30	873.564	755.820	1.629.384	8,6
31-35	787.972	723.318	1.511.290	7,9
36-40	698.046	640.341	1.338.387	7,0
41-45	664.305	608.797	1.273.102	6,7
46-50	577.018	482.769	1.059.787	5,6
51-55	470.458	423.118	893.576	4,7
56-60	360.242	296.273	656.515	3,4
61-65	307.332	269.863	577.195	3,0
66-70	230.951	196.710	427.661	2,2
71-75	178.526	160.549	339.075	1,8
75-80	120.861	104.445	225.306	1,2
81-85	75.335	66.240	141.575	0,7
86-90	43.449	36.149	79.598	0,4
91+	33.264	36.338	69.602	0,4
Toplam	10.104.013	8.946.295	19.050.308	100,0

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisidir, *İstanbul*, 1316, s. 17.

Tablo 1.9 Nüfusun cinsiyete göre dağılımı, 1897

İdarî birimler	Erkek	Kadın	Toplam
İstanbul	522.144	381.338	903.482
İstanbul çevresi	48.052	40.254	88.306
Çatalca	31.682	29.319	61.001
Edirne	504.455	481.507	985.962
İşkodra	42.602	44.927	87.529
Kosova	464.224	290.410	754.634
Manastır	356.515	354.951	711.466
Selanik	532.403	506.550	1.038.953
Yanya	261.383	255.298	516.681
Akdeniz adaları	148.204	138.532	286.736
Adana	201.365	197.399	398.764
Ankara	516.964	501.780	1.018.744
Aydın	745.614	732.810	1.478.424
Biga	74.475	69.429	143.904
Bitlis	189.684	148.958	338.642
Diyarbakır	222.531	192.126	414.657
Erzurum	340.271	296.744	637.015
Hüdavendigâr	732.525	721.769	1.454.294
İzmit	120.425	108.018	228.443
Kastamonu	490.030	478.854	968.884
Konya	514.605	508.229	1.022.834
Mamuretülaziz	242.659	223.920	466.579
Sivas	502.475	478.401	980.876
Trabzon	591.746	572.849	1.164.595
Van	71.379	60.628	132.007
Musul	191.300	6.988	198.288

İdarî birimler	Erkek	Kadın	Toplam
Zor	25.431	25.829	51.260
Halep	412.322	406.916	819.238
Suriye	300.515	250.619	551.134
Bağdat	179.993	7.292	187.285
Basra	80.067	14	80.081
Beyrut	312.994	307.769	620.763
Kudüs	133.004	125.856	258.860
Toplam	10.104.038	8.946.283	19.050.321

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 17.

Tablo 1.10 Müslüman nüfusun cinsiyete göre dağılımı, 1897

İdarî birimler	Erkek	Kadın	Toplam
İstanbul	298.306	221.888	520.194
İstanbul çevresi	25.859	21.869	47.728
Çatalca	8.452	7.868	16.320
Edirne	273.776	265.255	539.031
İşkodra	38.426	40.573	78.999
Kosova	278.040	154.138	432.178
Manastır	120.712	132.250	252.962
Selanik	227.545	224.630	452.175
Yanya	111.670	109.805	221.475
Akdeniz adaları	16.124	14.454	30.578
Adana	179.586	176.326	355.912
Ankara	454.995	440.201	895.196
Aydın	605.277	598.400	1.203.677
Biga	63.011	58.316	121.327
Bitlis	126.643	98.129	224.772
Diyarbakır	177.969	151.874	329.843
Erzurum	274.689	238.757	513.446
Hüdavendigar	621.290	613.014	1.234.304
İzmit	83.700	71.865	155.565
Kastamonu	477.953	467.239	945.192
Konya	473.816	469.116	942.932
Mamuretülaziz	198.405	181.687	380.092
Sivas	413.281	394.370	807.651
Trabzon	473.581	460.147	933.728
Van	45.294	31.662	76.956
Musul	179.831	6.987	186.818

İdarî birimler	Erkek	Kadın	Toplam
Zor	25.138	25.629	50.767
Halep	357.070	355.515	712.585
Suriye	258.456	217.978	476.434
Bağdat	165.249	6.149	171.398
Basra	79.248	13	79.261
Beyrut	254.322	250.697	505.019
Kudüs	112.099	105.247	217.346
Toplam	7.499.813	6.612.048	14.111.861

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 17.

Tablo 1.11 Gayrimüslim nüfusun cinsiyete göre dağılımı, 1897

İdarî birimler	Erkek	Kadın	Toplam
İstanbul	223.838	159.450	383.288
İstanbul çevresi	22.193	14.395	36.588
Çatalca	23.230	21.451	44.681
Edirne	230.679	216.252	446.931
İşkodra	4.176	4.354	8.530
Kosova	186.184	136.272	322.456
Manastır	235.803	222.701	458.504
Selanik	304.858	281.920	586.778
Yanya	149.713	145.493	295.206
Akdeniz adaları	132.080	124.078	256.158
Adana	21.779	21.073	42.852
Ankara	61.969	61.579	123.548
Aydın	140.337	134.410	274.747
Biga	11.464	11.113	22.577
Bitlis	63.041	50.829	113.870
Diyarbakır	44.562	40.252	84.814
Erzurum	65.582	57.987	123.569
Hüdavendigâr	111.235	108.755	219.990
İzmit	36.725	36.153	72.878
Kastamonu	12.077	11.615	23.692
Konya	40.789	39.113	79.902
Mamuretülaziz	44.254	42.233	86.487
Sivas	89.194	84.031	173.225
Trabzon	118.165	112.702	230.867
Van	26.085	28.966	55.051
Musul	11.469	1	11.470

İdarî birimler	Erkek	Kadın	Toplam
Zor	293	200	493
Halep	55.252	51.401	106.653
Suriye	42.059	32.641	74.700
Bağdat	14.744	1.143	15.887
Basra	819	1	820
Beyrut	58.672	57.072	115.744
Kudüs	20.905	20.905	41.810
Toplam	2.604.225	2.330.541	4.934.766

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 17.

Tablo 1.12 Doğum ve ölümlerin dinî/etnik gruplara göre dağılımı, 1897

Dinî/etnik gruplar	Doğumlar			Ölümler		
	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Müslüman	293.498	249.522	543.020	185.041	136.855	321.896
Rum	50.434	43.395	93.829	26.676	17.858	44.534
Ermeni	19.409	16.094	35.503	11.381	6.012	17.393
Bulgar	13.270	10.892	24.162	8.352	5.769	14.121
Katolik	2.667	1.858	4.525	1.368	839	2.207
Yahudi	5.127	4.362	9.489	1.397	871	2.268
Protestan	918	904	1.822	819	274	1.093
Latin	324	279	603	117	90	207
Maruni	369	125	494	212	20	232
Keldani	163	276	439	45	24	69
Süryani	915	407	1.322	313	85	398
Gayrimüslim kipti	186	125	311	145	83	228
Yabancı teba	34	6	40	182	143	325
Toplam	387.314	328.245	715.559	236.048	168.923	404.971

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 20.

Tablo 1.13 Doğumların idarî birimler itibariyle dağılımı, 1897

İdarî birimler	Erkek	Kız	Toplam
İstanbul	10.216	9.063	19.279
İstanbul çevresi	715	616	1.331
Çatalca	722	537	1.259
Edirne	16.761	15.222	31.983
İşkodra	1.208	1.011	2.219
Kosova	9.176	5.591	14.767
Manastır	12.927	9.173	22.100
Selanik	15.009	13.761	28.770
Yanya	4.642	5.163	9.805

İdarî birimler	Erkek	Kız	Toplam
Akdeniz adaları	3.292	2.615	5.907
Adana	5.281	4.804	10.085
Ankara	23.170	19.695	42.865
Aydın	34.205	30.828	65.033
Biga	2.241	1.982	4.223
Bitlis	5.797	3.543	9.340
Diyarbakır	7.360	4.540	11.900
Erzurum	7.481	5.910	13.391
Hüdavendigâr	60.404	56.594	116.998
İzmit	8.290	7.537	15.827
Kastamonu	29.141	24.696	53.837
Konya	16.510	14.298	30.808
Mamuretülaziz	3.691	3.114	6.805
Sivas	30.507	26.171	56.678
Trabzon	42.934	35.615	78.549
Van	1.027	781	1.808
Musul	2.958	—	2.958
Zor	499	614	1.113
Halep	6.592	5.848	12.440
Suriye	7.017	7.178	14.195
Bağdat	4.860	1.365	6.225
Basra	727	6	733
Beyrut	6.447	5.511	11.958
Kudüs	5.513	4.857	10.370
Toplam	387.320	328.239	715.559

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 22-3.

Tablo 1.14 Müslüman doğumlarının idarî birimler itibariyle dağılımı, 1897

İdarî birimler	Erkek	Kız	Toplam
İstanbul	4.120	3.967	8.087
İstanbul çevresi	558	473	1.031
Çatalca	207	155	362
Edirne	9.679	8.743	18.422
İskodra	925	826	1.751
Kosova	5.294	3.272	8.566
Manastır	5.944	3.256	9.200
Selanik	7.064	6.550	13.614
Yanya	1.745	2.450	4.195
Akdeniz adaları	346	298	644
Adana	4.740	4.496	9.236
Ankara	18.630	15.798	34.428
Aydın	25.144	23.001	48.145
Biga	1.833	1.571	3.404
Bitlis	4.901	2.368	7.269
Diyarbakır	5.036	3.610	8.646
Erzurum	5.973	5.041	11.014
Hüdavendigâr	51.601	48.170	99.771
İzmit	4.647	4.057	8.704
Kastamonu	28.201	23.741	51.942
Konya	13.908	12.007	25.915
Mamuretülaziz	3.175	2.700	5.875
Sivas	25.525	22.334	47.859
Trabzon	33.359	27.364	60.723
Van	700	717	1.417
Musul	2.826	—	2.826

İdarî birimler	Erkek	Kız	Toplam
Zor	499	614	1.113
Halep	5.698	4.943	10.641
Suriye	6.226	6.723	12.949
Bağdat	4.578	1.287	5.865
Basra	722	6	728
Beyrut	4.969	4.707	9.676
Kudüs	4.725	4.277	9.002
Toplam	293.498	249.522	543.020

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi Idaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 22-23.

Tablo 1.15 Gayrimüslim doğumlarının idarî birimler itibariyle dağılımı, 1897

İdarî birimler	Erkek	Kız	Toplam
İstanbul	6.096	5.096	11.192
İstanbul çevresi	157	143	300
Çatalca	515	382	897
Edirne	7.082	6.479	13.561
İşkodra	283	185	468
Kosova	3.882	2.319	6.201
Manastır	6.983	5.917	12.900
Selanik	7.945	7.211	15.156
Yanya	2.897	2.713	5.610
Akdeniz adaları	2.946	2.317	5.263
Adana	541	308	849
Ankara	4.540	3.897	8.437
Aydın	9.061	7.827	16.888
Biga	408	411	819
Bitlis	896	1.175	2.071
Diyarbakır	2.324	930	3.254
Erzurum	1.508	869	2.377
Hüdavendigâr	8.803	8.424	17.227
İzmit	3.643	3.480	7.123
Kastamonu	940	955	1.895
Konya	2.602	2.291	4.893
Mamuretülaziz	516	414	930
Sivas	4.982	3.837	8.819
Trabzon	9.575	8.251	17.826
Van	327	64	391
Musul	132	—	132

İdarî birimler	Erkek	Kız	Toplam
Zor	—	—	—
Halep	894	905	1.799
Suriye	791	455	1.246
Bağdat	282	78	360
Basra	5	—	5
Beyrut	1.478	804	2.282
Kudüs	788	580	1.368
Toplam	93.822	78.717	172.539

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 22-23.

Tablo 1.16 Ölümlerin idarî birimlere göre dağılımı, 1897

İdarî birimler	Erkek	Kadın	Toplam
İstanbul	6.243	6.154	12.397
İstanbul çevresi	422	328	750
Çatalca	645	468	1.113
Edirne	10.096	6.990	17.086
İşkodra	1.487	760	2.247
Kosova	7.180	2.965	10.145
Manastır	11.391	4.076	15.467
Selanik	11.116	8.215	19.331
Yanya	4.915	3.221	8.136
Akdeniz adaları	1.250	880	2.130
Adana	2.978	1.937	4.915
Ankara	15.604	11.964	27.568
Aydın	16.961	14.326	31.287
İzmit	2.478	2.049	4.527
Bitlis	2.218	946	3.164
Diyarbakır	4.736	1.389	6.125
Erzurum	4.265	2.338	6.603
Hüdavendigâr	34.397	36.773	71.170
İzmit	2.942	2.672	5.614
Kastamonu	17.518	16.201	33.719
Konya	11.294	8.750	20.044
Mamuretülaziz	4.761	2.303	7.064
Sivas	16.675	10.239	26.914
Trabzon	20.815	13.165	33.980
Van	548	343	891
Musul	1.429	—	1.429

İdarî birimler	Erkek	Kadın	Toplam
Zor	416	250	666
Halep	6.220	3.094	9.314
Suriye	4.635	2.504	7.139
Bağdat	2.608	20	2.628
Basra	15	—	15
Beyrut	4.914	1.748	6.662
Kudüs	2.876	1.855	4.731
Toplam	236.048	168.923	404.971

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 24-25.

Tablo 1.17 Müslüman ölümlerinin idarî birimlere göre dağılımı, 1897

İdarî birimler	Erkek	Kadın	Toplam
İstanbul	3.591	3.845	7.436
İstanbul çevresi	366	290	656
Çatalca	175	87	262
Edirne	6.110	4.191	10.301
İşkodra	1.009	582	1.591
Kosova	4.108	1.470	5.578
Manastır	6.973	1.552	8.525
Selanik	6.307	4.716	11.023
Yanya	2.177	1.185	3.362
Akdeniz adaları	192	147	339
Adana	2.685	1.821	4.506
Ankara	12.970	10.310	23.280
Aydın	14.339	12.147	26.486
Biga	2.226	1.852	4.078
Bitlis	1.460	665	2.125
Diyarbakır	3.713	1.163	4.876
Erzurum	3.395	2.021	5.416
Hüdavendigâr	30.351	33.247	63.598
İzmit	2.075	1.943	4.018
Kastamonu	16.972	15.716	32.688
Konya	10.364	7.899	18.263
Mamuretülaziz	3.471	1.969	5.440
Sivas	14.009	8.865	22.874
Trabzon	16.165	10.469	26.634
Van	457	285	742
Musul	1.365	—	1.365

İdarî birimler	Erkek	Kadın	Toplam
Zor	412	250	662
Halep	4.629	2.617	7.246
Suriye	4.159	2.325	6.484
Bağdat	2.329	20	2.349
Basra	14	—	14
Beyrut	3.741	1.473	5.214
Kudüs	2.732	1.733	4.465
Toplam	185.041	136.855	321.896

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisidir, *İstanbul*, 1316, s. 24-25.

Tablo 1.18 Gayrimüslim ölümlerinin idarî birimlere göre dağılımı, 1897

İdarî birimler	Erkek	Kadın	Toplam
İstanbul	2.652	2.309	4.961
İstanbul çevresi	56	38	94
Çatalca	470	381	851
Edirne	3.986	2.799	6.785
İskodra	478	178	656
Kosova	3.072	1.495	4.567
Manastır	4.418	2.524	6.942
Selanik	4.809	3.499	8.308
Yanya	2.738	2.036	4.774
Akdeniz adaları	1.058	733	1.791
Adana	293	116	409
Ankara	2.634	1.654	4.288
Aydın	2.622	2.179	4.801
Biga	252	197	449
Bitlis	758	281	1.039
Diyarbakır	1.023	226	1.249
Erzurum	870	317	1.187
Hüdavendigâr	4.046	3.526	7.572
İzmit	867	729	1.596
Kastamonu	546	485	1.031
Konya	930	851	1.781
Mamuretülaziz	1.290	334	1.624
Sivas	2.666	1.374	4.040
Trabzon	4.650	2.696	7.346
Van	91	58	149
Musul	64	—	64

İdarî birimler	Erkek	Kadın	Toplam
Zor	4	—	4
Halep	1.591	477	2.068
Suriye	476	179	655
Bağdat	279	—	279
Basra	1	—	1
Beyrut	1.173	275	1.448
Kudüs	144	122	266
Toplam	51.007	32.068	83.075

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisidir, *İstanbul*, 1316, s. 24-25.

Tablo 1.19 Evlenmelerin ve boşanmaların idarî birimlere göre dağılımı, 1897

İdarî birimler	Evlenmelerin sayısı			Boşanmaların sayısı
	Kız	Dul	Toplam	
İstanbul	1.293	1.070	2.363	31
İstanbul çevresi	236	97	333	37
Çatalca	120	52	172	—
Edirne	4.845	901	5.746	524
İskodra	522	179	701	64
Kosova	4.786	1.254	6.040	351
Manastır	5.249	674	5.923	279
Selanik	7.226	1.475	8.701	561
Yanya	2.380	305	2.685	121
Akdeniz adaları	875	48	923	33
Adana	5.299	1.355	6.654	384
Ankara	4.958	1.557	6.515	868
Aydın	14.007	4.660	18.667	2.684
Biga	857	403	1.260	181
Bitlis	653	116	769	16
Diyarbakır	1.724	425	2.149	83
Erzurum	5.189	734	5.923	141
Hüdavendîgâr	15.381	4.504	19.885	2.537
İzmit	3.101	545	3.646	204
Kastamonu	10.757	2.208	12.965	768
Konya	6.627	2.199	8.826	746
Mamuretülaziz	3.045	527	3.572	132
Sivas	10.782	1.959	12.741	446
Trabzon	17.965	2.839	20.804	761
Van	554	72	626	2
Musul	362	103	465	—
Zor	192	40	232	37
Halep	3.470	589	4.059	98

İdari birimler	Evlenmelerin sayısı			Boşanmaların sayısı
	Kız	Dul	Toplam	
Suriye	2.445	488	2.933	344
Bağdat	793	304	1.097	32
Basra	309	176	485	12
Beyrut	2.772	329	3.101	291
Kudüs	2.558	388	2.946	166
Toplam	141.332	32.575	173.907	12.934

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 26.

Tablo 1.20 Göç edenlerin sayısı, 1877-1897

Yıllar	Göç edenlerin sayısı			Hanelerin sayısı
	Erkek	Kadın	Toplam	
1877	138.389	138.000	276.389	69.000
1878	101.000	97.000	198.000	49.000
1879	38.750	37.250	76.000	19.100
1880	10.700	10.063	20.763	5.324
1881	7.000	6.898	13.898	3.460
1882	11.598	11.500	23.098	3.780
1883	17.000	16.941	33.941	6.396
1884	7.125	6.623	13.748	2.690
1885	6.822	6.700	13.522	2.816
1886	6.715	6.650	13.365	2.807
1887	6.100	5.984	12.084	2.614
1888	5.100	5.007	10.107	2.092
1889	5.903	5.850	11.753	2.506
1890	14.351	14.100	28.451	6.135
1891	11.720	11.500	23.220	4.835
1892	6.900	6.878	13.778	3.024
1893	9.237	9.200	18.437	3.901
1894	9.400	9.378	18.778	3.715
1895	7.140	6.900	14.040	2.888
1896	3.393	3.250	6.643	1.267
*	88.000	87.000	175.000	43.000
Yekun	512.343	502.672	1.015.015	240.350

* 1880 yılından 1897 yılına kadar İstanbul'a uğramaksızın bölgelere göç edenlerin sayısıdır.

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 27.

Tablo 1.21 İdarî birimlerin alan genişliği ve nüfusu, 1911

İdarî birimler	Alan genişliği (km ²)	Nüfus		Toplam
		Erkek	Kadın	
İstanbul	3.950	507.010	348.966	855.976
Çatalca	2.140	41.204	37.111	78.315
Edirne	21.650	600.871	570.564	1.171.435
Akdeniz adaları	6.500	194.590	182.164	376.754
Adana	37.350	249.673	243.855	493.528
Ankara	70.650	597.775	562.766	1.160.541
Aydın	56.240	863.946	827.287	1.691.233
Bitlis	29.920	225.696	181.443	407.139
Bolu	15.980	197.892	188.914	386.806
Canik	8.450	183.668	176.412	360.080
Diyarbakır	42.100	291.558	263.073	554.631
Erzurum	48.400	404.821	353.789	758.610
Hüdavendigâr	49.300	648.676	627.501	1.276.177
İzmit	9.900	163.510	153.865	317.375
Karesi	14.200	229.831	218.188	448.019
Kala-i Sultaniye	7.200	88.064	82.810	170.874
Kastamonu	31.500	369.113	358.990	728.103
Konya	96.050	635.659	623.583	1.259.242
Mamuretülaziz	31.500	265.468	246.922	512.390
Sivas	57.600	617.026	582.438	1.199.464
Trabzon	23.800	539.990	533.869	1.073.859
Urfa	17.650	84.153	78.099	162.252
Van	35.100	169.584	138.541	308.125
Musul	90.000	337.776	158.683	496.459
Zor	85.000	42.457	40.663	83.120
Asir	127.000	100.000	100.000	200.000
Halep	57.750	405.280	381.743	787.023
Suriye	95.000	445.600	445.845	891.445
Bağdat	99.000	519.906	455.360	975.266
Basra	58.500	338.741	220.188	558.929

İdarî birimler	Alan genişliği (km ²)	Nüfus		
		Erkek	Kadın	Toplam
Beyrut	14.200	380.555	401.139	781.694
Kudüs	10.800	195.792	186.269	382.061
Cebeli Lübnan	4.500	250.000	250.000	500.000
Medine	195.340	50.000	50.000	100.000
Yemen	225.000	500.000	500.000	1.000.000
Hicaz	34.660	139.069	110.800	249.869
Toplam	1.813.880	11.874.954	10.881.840	22.756.794
Rumeli'de terk edilen bölge	162.400	1.960.905	1.782.089	3.742.994
Savaş öncesi	1.976.280	13.835.859	12.663.929	26.499.788

Kaynak: *Maliye Nezareti İstatistik Şubesi, Senelik İhsaiyat-ı Maliye: Varidat ve Mesarifat-ı Umumiyyeyi Muhtevidir* 1327 (3. sene), *İstanbul*, 1330, s. 8.

Tablo 1.22 Nüfusun idarî birimler itibariyle dağılımı, 1906 ve 1914

İdarî birimler	1906	1914
İstanbul	864.662	909.978
Çatalca	78.529	59.756
Edirne	1.133.796	631.094
İşkodra	89.848	—
Kosova	671.653	—
Manastır	824.828	—
Selânik	921.359	—
Yanya	516.766	—
Akdeniz adaları	364.223	—
Adana	504.396	411.023
Ankara	1.157.131	953.817
Antalya	—	249.686
Aydın	1.727.581	1.608.742
Bitlis	297.660	437.479
Bolu	—	408.648
Canik	—	393.302
Diyarbakır	392.705	619.825

İdarî birimler	1906	1914
Erzurum	675.855	815.432
Eskişehir	—	152.726
Hüdavendigâr	1.691.277	616.227
İcel	—	105.194
İzmit	290.517	325.153
Kala-i Sultaniye	186.455	165.815
Karahisar	—	285.820
Karesi	—	472.970
Kastamonu	1.121.516	767.227
Kayseri	—	263.074
Konya	1.249.777	789.308
Kütahya	—	316.894
Mamuretülaziz	473.324	538.227
Maras	—	192.555
Menteşe	—	210.874
Niğde	—	291.117
Sivas	1.194.372	1.169.443
Trabzon	1.342.778	1.122.947
Urfa	—	170.988
Van	113.964	259.141
Musul	161.748	—
Zor	60.854	66.294
Bağdat	178.178	—
Basra	10.270	—
Beyrut	562.719	824.873
Halep	867.679	667.790
Kudüs	229.812	328.168
Suriye	478.775	918.409
Trablusgarb	449.623	—
Toplam	20.884.630	18.520.016

Kaynak: *Memalik-i Osmaniyye'deki Nüfusun İcmali, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma 947; Dahiliye Nezareti Sicil-i Nüfus İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti, Memalik-i Osmaniyye'nin 1330 Senesi Nüfus İstatistiği, İstanbul, 1336.*

Tablo 1.23 İdarî birimlerin alan genişliği ve nüfus yoğunluğu, 1916

İdarî birimler	Alan genişliği (km ²)	Nüfus	Nüfus yoğunluğu
İstanbul	5.814	1.085.593	186,7
Çatalca	2.615	61.242	23,4
Edirne	32.249	612.356	19,0
Adana	34.001	431.702	12,7
Ankara	67.325	959.431	14,3
Antalya	25.018	257.647	10,3
Aydın	53.735	1.630.249	30,3
Bitlis	34.459	437.479	12,7
Bolu	22.738	409.328	18,0
Canik	10.752	404.373	37,6
Diyarbakır	51.987	624.328	12,0
Erzurum	67.657	815.712	12,1
Eskişehir	17.482	160.716	9,2
Hüdavendigâr	23.084	634.579	27,5
İçel	13.687	137.040	10,0
İzmit	10.910	338.321	31,0
Kala-i Sultaniye	12.680	168.180	13,3
Karahisar-ı Sahip	17.124	291.239	17,0
Karesi	36.957	480.801	13,0
Kastamonu	38.761	765.369	19,7
Kayseri	8.335	270.166	32,4
Konya	82.532	771.751	9,4
Kütahya	16.334	327.354	20,0
Mamuretülaziz	39.828	538.285	13,5
Maras	22.999	195.745	8,5
Menteşe	16.675	210.502	12,6
Niğde	23.750	298.940	12,6
Sivas	75.401	1.192.241	15,8

İdarî birimler	Alan genişliği (km ²)	Nüfus	Nüfus yoğunluğu
Trabzon	30.105	1.123.046	37,3
Urfa	25.750	178.785	6,9
Van	45.553	259.141	5,7
Zor	90.625	81.595	0,9
Halep	78.051	714.794	9,2
Suriye	106.685	974.907	9,1
Beyrut	20.712	848.036	40,9
Kudüs	15.812	352.410	22,3
Toplam	1.278.182	19.043.383	14,9

Kaynak: Memalik-i Osmaniye'de Tahriri İcra Edilmiş Vilayetdeki Milletlerin Yerli Yabancı Olarak 332 Senesi İptidasında Tahakkuk Eden Mikdar-ı Nüfusunu İrae Eden İcmal-i Umumîdir, *İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları*, B.36, s. 3.

Tablo 1.24 Nüfusun idarî birimler itibarıyla dağılımı, 1916

İdarî birimler	Müslüman		Gayrimüslim ve yabancı		Toplam	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
İstanbul	330.464	260.678	300.385	194.066	630.849	454.744
Catalca	10.697	9.865	21.187	19.493	31.884	29.358
Edirne	203.204	197.094	105.245	106.813	308.449	303.907
Adana	177.949	182.076	36.405	35.272	214.354	217.348
Ankara	437.344	445.504	39.893	36.690	477.237	482.194
Antalya	117.110	125.772	7.346	7.419	124.456	133.191
Aydın	637.716	653.168	178.288	161.077	816.004	814.245
Bitlis	170.521	139.478	73.073	54.407	243.594	193.885
Bolu	198.812	200.723	5.376	4.417	204.188	205.140
Canik	136.662	139.257	65.722	62.732	202.384	201.989
Diyarbakır	251.931	244.450	67.544	60.403	319.475	304.853
Erzurum	363.615	309.682	75.143	67.272	438.758	376.954
Eskişehir	73.591	74.172	6.589	6.364	80.180	80.536
Hüdavendigâr	244.472	247.767	71.839	70.501	316.311	318.268
İçel	63.912	69.779	1.695	1.654	65.607	71.433
İzmit	119.660	119.076	50.000	49.585	169.660	168.661
Kala-i Sultaniye	76.340	76.435	8.168	7.237	84.508	83.672
Karahisar	140.873	142.120	4.370	3.876	145.243	145.996
Karesi	184.971	183.410	57.193	55.227	242.164	238.637
Kastamonu	359.924	375.441	15.201	14.803	375.125	390.244
Kayseri	97.540	94.273	40.654	37.699	138.194	131.972
Konya	357.040	375.402	20.046	19.263	377.086	394.665
Kütahya	150.806	162.591	6.841	7.116	157.647	169.707
Manisa	229.308	217.071	48.383	43.523	277.691	260.594
Maras	80.214	75.934	20.458	19.139	100.672	95.073
Menteşe	89.675	98.546	11.435	10.846	101.110	109.392
Niğde	116.079	117.961	33.366	31.534	149.445	149.495

İdarî birimler	Müslüman		Gayrimüslim ve yabancı		Toplam	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Sivas	479.773	485.102	116.765	110.601	596.538	595.703
Trabzon	457.653	463.475	100.464	101.454	558.117	564.929
Urfa	77.705	78.399	11.184	11.497	88.889	89.896
Van	99.458	79.922	44.996	34.765	144.454	114.687
Zor	39.778	40.832	557	428	40.335	41.260
Halep	307.820	306.917	54.147	45.910	361.967	352.827
Suriye	396.704	421.651	82.401	74.151	479.105	495.802
Beyrut	318.843	340.188	98.899	90.106	417.742	430.294
Kudüs	137.672	140.058	36.859	37.821	174.531	177.879
Toplam	7735.836	7.694.269	1.918.117	1.695.161	9.653.953	9.389.430

Kaynak: Memalik-i Osmaniye'de Tahriri İcra Edilmiş Vilayetlerdeki Milletlerin Yerli Yabancı Olarak 332 Senesi İhtidasında Tahakkuk Eden Mikdar-ı Nüfusunu İrae Eden İcmal-i Umumidir, *İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları*, B.36, s. 2.

Tablo 1.25 Nüfusun dinî/etnik gruplara ve cinsiyete göre dağılımı, 1916

Dinî gruplar	Erkek	Kadın	Toplam	(yüzde)
İslam	7.735.836	7.694.269	15.430.105	81,0
Rum	834.166	779.463	1.613.629	8,5
Ermeni	626.546	562.265	1.188.811	6,2
Musevî	103.273	103.529	206.802	1,1
Rum katoligi	34.469	30.950	65.419	0,3
Ermeni katoligi	35.241	33.986	69.227	0,4
Protestan	34.854	31.983	66.837	0,4
Latin	12.963	12.807	25.770	0,1
Süryanî	11.855	10.367	22.222	0,1
Keldanî	7.140	6.334	13.474	0,1
Süryanî-kadim	19.803	18.018	37.821	0,2
Yakubî	3.799	3.064	6.863	0,0
Marunî	26.724	24.298	51.022	0,3
Samirî	94	68	162	0,0
Nasturî	4.524	3.567	8.091	0,0
Yezidî	2.487	2.107	4.594	0,0
Kıbtî	7.052	6.657	13.709	0,1
Dürzi	3.767	3.613	7.380	0,0
Kazak	506	507	1.013	0,0
Bulgar	7.691	6.067	13.758	0,0
Sırb	—	1	1	0,0
Ulah	43	39	82	0,0
Yabancı teba	141.120	55.471	196.591	1,0
Toplam	9.653.953	9.389.430	19.043.383	100,0

Kaynak: Memalik-i Osmaniye'de Tahriri İcra Edilmiş Vilayetlerdeki Milletlerin Yerli Yabancı Olarak 332 Senesi İhtidasında Tahakkuk Eden Mikdar-ı Nüfusunu İrae Eden İcmal-i Umumidir, *İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları*, B.36, s. 2.

Tablo 1.26 Doğum ve ölümlerin dinî/etnik gruplar itibariyle dağılımı, 1916

Dinî gruplar	Doğumlar		Ölümler	
	Erkek	Kız	Erkek	Kadın
İslam	118.896	114.220	202.477	66.039
Rum	9.333	8.347	14.783	6.775
Ermeni	1.960	1.654	2.678	1.135
Musevi	1.774	1.807	2.349	1.793
Diğer cemaatler	1.366	1.096	1.767	685
Toplam	133.329	127.124	224.054	76.427

Kaynak: Memalik-i Osmaniye'de Tahriri İcra Edilmiş Vilayetdeki Milletlerin Yerli Yabancı Olarak 332 Senesi İhtidasında Tahakkuk Eden Mikdar-ı Nüfusunu İrae Eden İcmal-i Umumidir, *İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları*, B.36, s. 4-5.

Tablo 1.27 Doğumların idarî birimler itibariyle dağılımı, 1916

İdarî birimler	Doğumların sayısı		
	Erkek	Kız	Toplam
İstanbul	8.024	6.949	14.973
Çatalca	479	429	908
Edirne	4.873	4.653	9.526
Adana	3.429	3.315	6.744
Ankara	9.348	9.428	18.776
Antalya	3.514	3.518	7.032
Aydın	15.497	13.631	29.128
Bolu	3.098	3.079	6.177
Canik	4.925	5.453	10.378
Diyarbakır	1.815	1.711	3.526
Eskişehir	2.186	2.206	4.392
Hüdavendigâr	5.808	5.860	11.668
İcel	1.681	1.628	3.309
İzmit	3.218	3.047	6.265
Kala-i Sultaniye	1.282	1.330	2.612
Karahisar	4.062	3.972	8.034
Karesi	3.539	3.414	6.953
Kastamonu	6.877	6.373	13.250
Kayseri	3.263	2.860	6.123
Konya	8.464	8.141	16.605
Kütahya	3.821	3.565	7.386
Maras	1.432	1.404	2.836
Menteşe	2.121	2.140	4.261
Nigde	4.174	4.055	8.229
Sivas	7.662	7.522	15.184

İdarî birimler	Doğumların sayısı		
	Erkek	Kız	Toplam
Urfa	828	888	1.716
Zor	519	537	1.056
Halep	4.231	4.352	8.583
Suriye	7.324	6.447	13.771
Beyrut	4.094	3.592	7.686
Kudüs	1.741	1.625	3.366
Toplam	133.329	127.124	260.453

Kaynak: Memalik-i Osmaniye'de Tahriri İcra Edilmiş Vilayetdeki Milletlerin Yerli Yabancı Olarak 332 Senesi İptidasında Tahakkuk Eden Mikdar-ı Nüfusunu İrae Eden İcmal-i Umumîdir, *İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Belediye Yıllıkları*, B.36, s. 4.

Tablo 1.28 Ölümlerin idarî birimler itibarıyla dağılımı, 1916

İdarî birimler	Ölümlerin sayısı		
	Erkek	Kadın	Toplam
İstanbul	7.636	5.164	12.800
Çatalca	743	291	1.034
Edirne	8.565	3.542	12.107
Adana	4.821	1.158	5.979
Ankara	17.843	4.739	22.582
Antalya	4.343	906	5.249
Aydın	29.500	11.405	40.905
Bolu	6.601	1.591	8.192
Canik	4.012	767	4.779
Diyarbakır	4.541	2.188	6.729
Eskişehir	3.684	1.236	4.920
Hüdavendigâr	11.476	4.664	16.140
İçel	3.008	472	3.480
İzmit	4.804	1.279	6.083
Kala-i Sultaniye	3.521	976	4.497
Karahisar	5.596	1.460	7.056
Karesi	8.403	3.057	11.460
Kastamonu	14.675	4.128	18.803
Kayseri	3.955	1.408	5.363
Konya	13.671	3.885	17.556
Kütahya	4.285	1.505	5.790
Maras	1.603	458	2.061
Menteşe	5.154	1.811	6.965

İdarî birimler	Ölümlerin sayısı		
	Erkek	Kadın	Toplam
Niğde	4.546	1.308	5.854
Sivas	10.879	3.228	14.107
Urfa	3.354	823	4.177
Zor	1.307	444	1.751
Halep	7.081	1.677	8.758
Suriye	11.187	5.479	16.666
Beyrut	9.488	3.402	12.890
Kudüs	3.772	1.976	5.748
Toplam	224.054	76.427	300.481

Kaynak: Memalik-i Osmaniye'de Tahriri İcra Edilmiş Vilayetdaki Milletlerin Yerli Yabancı Olarak 332 Senesi İptidasında Tahakkuk Eden Mikdar-ı Nüfusunu İrae Eden İcmal-i Umumidir, *İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Belediye Yazınları*, B.36, s. 5.

Tablo 1.29 Erkek nüfusun yaş ve medenî durumu itibariyle dağılımı, 1916

Yaş grupları	Medeni durum		Toplam
	Bekar	Evli	
1-5	988.280	—	988.280
6-10	909.095	—	909.095
11-15	873.096	151.800	1.024.896
16-20	584.440	402.458	986.898
21-30	552.719	881.765	1.434.484
31-40	351.947	1.040.486	1.392.433
41-50	258.982	947.261	1.206.243
51-60	234.658	594.723	829.381
61-70	207.752	342.906	550.658
71-80	77.619	130.262	207.881
81-90	42.545	50.103	92.648
91+	18.971	12.085	31.056
Toplam	5.100.104	4.553.849	9.653.953

Kaynak: Memalik-i Osmaniye'de Tahriri İcra Edilmiş Vilayetlerdeki Milletlerin Yerli Yabancı Olarak 332 Senesi İhtidasında Tahakkuk Eden Mikdar-ı Nüfusunu İrae Eden İcmal-i Umumidir, *İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Belediye Yazınları*, B.36, s. 7.

Tablo 1.30 Kadın nüfusun yaş ve medenî durum itibariyle dağılımı, 1916

Yaş grupları	Medeni durum		Toplam
	Bekar	Evli	
1-5	846.867	—	846.867
6-10	864.307	—	864.307
11-15	805.834	319.272	1.125.106
16-20	515.301	785.984	1.300.645
21-30	387.523	1.100.065	1.487.588
31-40	365.636	1.020.054	1.385.692
41-50	268.638	668.638	937.115
51-60	223.416	428.721	652.195
61-70	180.335	270.113	450.448
71-80	112.778	111.260	224.037
81-90	47.613	40.198	87.811
91+	16.937	10.682	27.619
Toplam	4.635.185	4.754.987	9.389.430

Kaynak: Memalik-i Osmaniye'de Tahriri İcra Edilmiş Vilayetlerdeki Milletlerin Yerli Yabancı Olarak 332 Senesi İhtidasında Tahakkuk Eden Mikdar-ı Nüfusunu İcra Eden İcmal-i Umumîdir, *İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları*, B.36, s. 7.

Tablo 1.31 Yaş grupları itibariyle evli nüfusun oranı, 1916 (yüzde)

İdarî birimler	Yaş grupları					
	11–15		16–20		21 +	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
İstanbul	16,2	1,0	61,3	8,0	68,1	60,8
Çatolca	50,8	28,3	40,7	17,4	72,1	64,2
Edime	8,5	9,1	53,0	44,4	72,0	74,2
Adana	17,3	17,3	45,5	25,6	85,7	91,2
Ankara	21,0	15,6	56,1	39,0	74,1	73,7
Antalya	15,5	5,9	50,2	39,6	73,4	77,9
Aydın	53,4	4,8	75,7	89,3	62,7	59,3
Bitlis	21,2	16,7	46,3	42,3	84,2	87,3
Bolu	24,2	10,8	59,4	23,3	74,7	69,3
Canik	19,6	19,2	46,2	52,8	84,4	84,1
Diyarbakır	39,1	7,8	84,7	77,4	77,3	68,9
Erzurum	59,4	7,1	79,0	38,7	50,7	65,8
Eskişehir	7,5	8,8	30,0	19,6	60,7	60,2
Hüdavendigâr	19,5	15,2	43,1	30,1	70,4	70,8
İcel	36,0	31,8	92,0	51,7	64,4	62,7
İzmit	16,7	10,3	53,2	32,1	76,3	77,9
Kala-i Sultaniye	24,8	21,0	74,0	43,4	71,2	76,8
Karahisar	23,6	21,5	57,3	46,7	81,2	79,5
Karesi	11,6	2,9	51,1	13,2	69,2	72,7
Kastamonu	28,8	12,7	45,4	36,6	73,4	79,1
Kayseri	17,5	10,8	46,5	31,6	77,9	78,3
Konya	31,1	7,6	62,7	53,5	76,9	80,3
Kütahya	34,8	17,0	67,9	38,1	80,3	79,4
Maras	18,0	4,6	31,2	46,7	71,0	73,5
Mamuretülaziz	55,5	11,5	78,6	20,7	67,3	77,9
Menteşe	14,6	13,0	39,2	19,3	64,5	76,7
Nigde	26,8	32,3	64,5	56,4	71,7	76,4

İdarî birimler	Yaş grupları					
	11-15		16-20		21 +	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Sivas	17,9	23,6	47,4	42,4	67,7	67,5
Trabzon	18,1	25,0	47,7	48,7	67,3	67,2
Urfa	29,0	9,6	74,4	24,4	75,2	81,2
Van	19,0	3,1	68,8	19,9	74,2	65,0
Zor	7,2	8,2	19,2	13,6	64,4	63,9
Halep	45,2	11,3	63,6	38,5	59,3	65,5
Suriye	22,9	25,8	44,6	39,7	68,4	66,6
Beyrut	50,6	4,8	73,8	94,1	61,8	60,8
Kudüs	33,3	3,4	61,9	23,1	61,9	62,5
Toplam	28,4	14,8	60,4	40,8	69,5	69,6

Kaynak: Memalik-i Osmaniye'de Tahriri İcra Edilmiş Vilayetdeki Milletlerin Yerli Yahancı Olarak 332 Senesi İptidasında Tahakkuk Eden Mikdar-ı Nüfusunu İrae Eden İcmal-i Umumidir, *İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları*, B.36, s. 7.

Tablo 1.32 İstanbul nüfusunun dinî/etnik gruplar ve cinsiyete göre dağılımı, 1885

Dinî gruplar	Erkek	Kadın	Toplam
Müslüman	201.339	183.571	384.910
Rum	91.804	60.937	152.741
Ermeni	83.870	65.720	149.590
Bulgar	3.977	400	4.377
Katolik	3.209	3233	6.442
Musevi	22.394	21.967	44.361
Protestan	488	331	819
Latin	528	554	1.082
Yabancı	101.205	28.038	129.243
Toplam	508.814	364.751	873.565

Kaynak: *Nezaret-i Umur-u Dahiliye Sicil-i Nüfus İdare-i Umumiyyesi*, Dersaadet ve Bilad-ı Selase Nüfus-u Umumîsine Mahsus İstatistik Cetvelidir, 1301, İstanbul, s. 1.

Tablo 1.33 İstanbul'un Osmanlı tebası nüfusunun doğum yeri itibarıyla dağılımı, 1885

Dinî/etnik gruplar	İstanbul'da doğan			Taşrada doğan		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Müslüman	55.200	88.286	143.586	146.039	95.385	241.324
Rum	23.292	45.472	68.764	68.512	15.465	83.977
Ermeni	24.995	53.684	78.679	58.875	12.036	70.911
Bulgar	122	24	46	3.955	276	4.331
Katolik	1.533	2.189	3.722	1.676	1.044	2.720
Musevi	21.029	21.334	42.363	1.365	633	1.998
Protestan	118	107	225	370	224	594
Latin	261	348	609	267	206	473
Toplam	126.550	211.444	337.994	281.059	125.269	406.328

Kaynak: *Nezaret-i Umur-u Dahiliye Sicil-i Nüfus İdare-i Umumiyyesi*, Dersaadet ve Bilad-ı Selase Nüfus-u Umumîsine Mahsus İstatistik Cetvelidir, İstanbul, 1301, s. 4.

Tablo 1.34 İstanbul'un Osmanlı tebası nüfusunun yaş grupları itibarıyla dağılımı, 1885

Yaş grupları	Erkek	Kadın	Toplam
1-5	28.133	25.304	53.437
6-10	29.333	28.141	57.474
11-15	34.896	31.074	65.970
16-20	36.484	30.468	66.952
21-25	36.504	28.944	65.448
26-30	39.455	29.811	69.266
31-35	37.331	28.603	65.934
36-40	29.595	27.311	56.906
41-45	29.259	27.147	56.406
46-50	27.530	18.779	46.309
51-55	24.121	18.858	42.979
56-60	17.625	15.488	33.113
61-65	16.701	13.331	30.032
66-70	9.982	6.191	16.173
71-75	7.829	4.693	12.522
76-80	1.354	657	2.011
81-85	985	1.097	2.082
86-90	248	324	572
91-95	168	387	555
96+	71	110	181
Toplam	407.604	336.718	744.322

Kaynak: *Nezaret-i Umur-u Dahiliye Sicil-i Nüfus Idare-i Umumiyyesi*, Dersaadet ve Bilad-ı Selase Nüfus-u Umumişine Mahsus İstatistik Cetvelidir, *İstanbul*, 1301, s. 10.

Tablo 1.35 İstanbul'un nüfusu, 1914

Bölgeler	Erkek	Kadın	Toplam
Bayazıt ve Fatih	130.072	110.466	240.538
Galata ve Beyoğlu	42.899	45.120	88.019
Rumeli Boğazıcı	22.725	19.951	42.676
Üsküdar	20.141	19.557	39.698
Anadolu Boğazıcı	6.243	4.076	10.319
Kadıköy ve Haydarpaşa	10.042	9.969	20.011
Bakırköy	12.040	11.849	23.889
Adalar	4.014	3.773	7.787
Çocuklar	41.072	38.320	79.392
Taşradan ikamete gelenler	191.575	103.433	295.008
Yabancılar	101.552	28.373	129.925
Toplam	582.375	394.887	977.262

Kaynak: *Şehremaneti İstatistik Şubesi, 1330 Senesi İstanbul İhsaiyat Mecmuası, Dersaadet, 1331, s. 56.*

Tablo 1.36 İstanbul'daki erkek nüfusun yaş ve medenî durum itibariyle dağılımı, 1916

Yaş grupları	Medeni durum		Toplam
	Bekar	Evli	
1-5	74.662	—	74.662
6-10	62.573	—	62.573
11-15	65.161	639	65.800
16-20	63.636	5.525	69.161
21-30	51.602	41.731	93.333
31-40	30.711	60.556	91.267
41-50	21.385	49.647	71.032
51-60	15.296	38.563	53.859
61-70	12.761	16.821	29.582
71-80	6.431	7.065	13.496
81-90	2.130	3.016	5.146
91+	426	512	938
Toplam	406.774	224.075	630.849

Kaynak: Memalik-i Osmaniye'de Tahriri İcra Edilmiş Vilayetlerdeki Milletlerin Yerli Yabancı Olarak 332 Senesi İhtidasında Tahakkuk Eden Mikdar-ı Nüfusunu İrae Eden İcmal-i Umumîdir, *İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları*, B.36, s. 7.

Tablo 1.37 İstanbul'daki kadın nüfusun yaş ve medenî durum itibariyle dağılımı, 1916

Yaş grupları	Medenî durum		Toplam
	Bekar	Evli	
1-5	48.653	–	48.653
6-10	55.253	–	55.253
11-15	49.551	9.589	59.140
16-20	25.848	40.988	66.836
21-30	16.478	50.141	66.619
31-40	17.962	45.338	63.300
41-50	16.260	31.406	47.666
51-60	8.819	12.279	21.098
61-70	6.429	8.041	14.470
71-80	3.921	3.452	7.373
81-90	1.251	2.045	3.296
91+	558	482	1.040
Toplam	250.983	203.761	454.744

Kaynak: Memalik-i Osmaniye'de Tahriri İcra Edilmiş Vilayatlardaki Milletlerin Yerli Yabancı Olarak 332 Senesi İhtidasında Tahakkuk Eden Mikdar-ı Nüfusunu İrae Eden İcmal-i Umumidir, *İstanbul Belediyesi Atatiirk Kitaplığı Belediye Yazmaları*, B.36, s. 7.

2. SAĞLIK

Tablo 2.1 Darülaceze’de mevcut yardıma muhtacların sayıları, 1897

Dini/etnik gruplar	Erkek	Kadın	Çocuk	Toplam
Müslüman	260	234	21	515
Rum	64	64	—	128
Ermeni	9	9	—	18
Yahudi	11	11	—	22
Ermeni katoligi	3	3	—	6
Bulgar	3	3	—	6
Toplam	350	324	21	695

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye’nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 29.

Tablo 2.2 Darülaceze’deki görevlilerin sayıları, 1897

Görevliler	Erkek	Kadın	Toplam
Memurlar	7	—	7
Kâtipler	4	—	4
Doktorlar	5	—	5
Cerrahlar	2	—	2
Eczacılar	2	—	2
Öğretmeler	2	—	2
Din görevlileri	5	—	5
Hademeler ve diğerleri	37	17	54
Toplam	64	17	81

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye’nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 31.

Tablo 2.3 Hastanelerdeki doktorlar ve diğer görevliler, 1897

İdari birimler	Hastanelerin sayısı	Doktor ve cerrah	Hemşire	Memur	Hademe ve diğerleri	Toplam
İstanbul	4	28	6	16	136	186
Edirne	5	5	—	6	16	27
Kosova	2	3	—	—	1	4
Manastır	2	4	2	4	12	22
Selanik	5	4	6	7	10	27
Yanya	2	6	—	8	14	28
Akdeniz adaları	4	8	3	9	18	38
Adana	3	2	—	6	15	23
Ankara	3	5	—	4	7	16
Aydın	21	42	6	50	167	265
Biga	2	1	—	—	1	2
Diyarbakır	2	3	—	2	11	16
Hüdavendigar	4	11	2	17	24	54
İzmit	1	1	—	1	1	3
Kastamonu	8	15	—	10	28	53
Mamuretülaziz	1	1	—	1	1	3
Sivas	2	2	1	13	10	26
Trabzon	2	2	—	2	5	9
Halep	2	3	1	2	8	14
Suriye	2	3	—	2	8	13
Basra	1	2	—	1	4	7
Bağdat	1	2	—	5	7	14
Beyrut	2	4	—	3	7	14
Kudüs	1	1	3	—	7	11
Cebel-i Lübnan	1	—	—	—	—	1
Hicaz	1	4	1	3	14	22
Yemen	1	3	—	1	10	14
Bingazi	1	1	—	—	—	1
Trablusgarp	2	3	—	2	5	10
Toplam	88	169	31	175	547	922

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 33.

Tablo 2.4 Hastanelerin yatak kapasitesi, 1897

İdarî birimler	Hastalar için	Yardıma muhtaçlar için	Toplam
İstanbul	663	–	663
Edime	102	32	134
Kosova	3	2	5
Manastr	55	14	69
Selanik	170	11	181
Yanya	65	53	118
Akdeniz adaları	128	16	144
Adana	85	–	85
Ankara	61	2	63
Aydın	969	71	1.040
Biga	10	–	10
Diyarbakır	43	5	48
Hüdavendigâr	169	9	178
İzmit	–	10	10
Kastamonu	202	19	221
Mamuretülaziz	12	–	12
Sivas	12	–	12
Trabzon	21	–	21
Halep	30	–	30
Suriye	40	–	40
Basra	16	–	16
Bağdat	20	–	20
Beyrut	45	–	45
Kudüs	35	–	35
Hicaz	50	–	50
Yemen	10	–	10
Trablusgarp	25	4	29
Toplam	3.041	248	3.289

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumişidir, *İstanbul*, 1316, s. 33.

Tablo 2.5 Hastanelerde tedavi gören hastaların sayıları, 1897

İdarî birimler	Erkek	Kadın	Çocuk	Toplam
İstanbul	1.666	2.395	71	4.132
Edime	888	115	—	1.003
Kosova	101	7	—	108
Manastır	156	31	12	199
Selanik	1.274	308	131	1.713
Yanya	391	98	125	614
Akdeniz adaları	773	346	32	1.151
Adana	1.036	162	13	1.211
Ankara	522	22	9	553
Aydın	10.846	1.838	79	12.763
Biga	14	—	—	14
Diyarbakır	324	124	—	448
Hüdavendigâr	2.628	479	10	3.117
İzmit	213	—	—	213
Kastamonu	1.075	426	28	1.529
Mamuretülaziz	5	—	—	5
Sivas	167	88	20	275
Trabzon	211	—	—	211
Suriye	447	57	—	504
Halep	149	53	13	215
Bağdat	134	17	10	161
Basra	190	—	—	190
Beyrut	90	—	—	90
Kudüs	392	166	—	558
Hicaz	764	—	—	764
Yemen	58	2	25	85
Bingazi	89	—	—	89
Trablusgarp	230	105	19	354
Toplam	24.833	6.839	597	32.269

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 34.

Tablo 2.6 Hastanelerde tedavi gören hastalardan ölenler, 1897

İdarî birimler	Ölümler				Ölümlerin oranı
	Erkek	Kadın	Çocuk	Toplam	
İstanbul	97	369	13	479	11,6
Edirne	135	28	—	163	16,3
Kosova	23	—	—	23	21,3
Manastır	25	6	9	40	20,1
Selânik	206	56	14	276	16,1
Yanya	52	8	5	65	10,6
Akdeniz adaları	22	19	3	44	3,8
Adana	163	10	—	173	14,3
Ankara	86	5	—	91	16,5
Aydın	1.179	220	17	1.416	11,1
Biga	2	—	—	2	14,3
Diyarbakır	53	22	—	75	16,7
Hüdavendigâr	264	75	2	341	10,9
İzmit	30	—	—	30	14,1
Kastamonu	172	15	2	189	12,4
Mamuretülaziz	1	—	—	1	20,0
Sivas	8	3	—	11	4,0
Trabzon	43	—	—	43	20,4
Suriye	70	11	—	81	16,1
Halep	17	3	2	22	10,2
Bağdat	21	8	—	29	18,0
Basra	46	—	—	46	24,2
Beyrut	10	—	—	10	11,1
Kudüs	16	2	—	18	3,2
Hicaz	290	—	—	290	38,0
Yemen	19	—	5	24	28,2
Bingazi	5	—	—	5	5,6
Trablusgarp	50	19	3	72	20,3
Toplam	3.105	879	75	4.059	12,6

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 34-35.

Tablo 2.7 İstanbul'daki Müslüman hastanelerindeki doktor ve diğer görevlilerin sayıları, 1914

Hastaneler	Memur	Doktor	Hastabakıcı		Toplam
			Erkek	Kadın	
Toptaşı Bimarhane	10	10	61	28	109
Gurebayi Müslimîn	7	22	8	1	38
Beyoğlu Erkek	2	2	—	5	9
Haseki Kadın	8	17	—	37	62
Zeynep Kamil	—	—	—	—	—
Beyoğlu Kadın	1	3	—	2	6
Meccanin Müşahadehanesi	4	4	4	2	14
Şifa	1	3	—	—	4
Hamidiye Etfal	8	16	2	34	60
Cerrahpaşa	5	10	17	—	32
Darülaceze	—	—	—	—	—
Toplam	46	87	92	109	334

Kaynak: *Şehremaneti İstatistik Şubesi*, 1330 Senesi İstanbul İhsaiyat Mecmuası, *Dersaadet*, 1331, s. 190.

Tablo 2.8 İstanbul'daki doğumların dini/etnik gruplara ve cinsiyete göre dağılımı, 1911

Dini/etnik gruplar	Nüfus	Doğumlar		Toplam
		Erkek	Kız	
Müslüman	384.910	3.453	3.535	6.988
Rum	152.741	382	397	779
Ermeni	149.590	153	127	280
Musevi	44.361	88	107	195
Diğer cemaatler	12.720	24	27	51
Yabancı	129.243	–	–	–
Toplam	873.565	4.100	4.193	8.293

Kaynak: *Şehremaneti İstatistik Şubesi*, 1330 Senesi İstanbul İhsaiyat Mecmuası, *Dersaadet*, 1331, s. 65.

Tablo 2.9 İstanbul'daki ölümlerin dini/etnik gruplara ve cinsiyete göre dağılımı, 1911

Dini/etnik gruplar	Ölümlerin sayısı		Toplam
	Erkek	Kadın	
Müslüman	5.826	4.417	10.243
Rum	2.448	1.486	3.934
Ermeni	1.095	695	1.790
Musevi	467	453	920
Yabancılar ve diğer gruplar	685	412	1.097
Toplam	10.521	7.463	17.984

Kaynak: *Şehremaneti İstatistik Şubesi*, 1330 Senesi İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası, *Dersaadet*, 1331, s. 85.

Tablo 2.10 İstanbul'daki ölümlerin sayıları ve cinsiyete göre dağılımı, 1901-1922

Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam
1901	—	—	14.221
1902	—	—	14.774
1903	—	—	14.136
1904	—	—	15.808
1905	—	—	15.755
1906	—	—	15.949
1907	—	—	15.740
1908	—	—	16.741
1909	—	—	16.630
1910	9.894	6.809	16.703
1911	10.521	7.463	17.984
1912	—	—	21.828
1913	9.924	8.643	18.567
1915	10.338	8.152	18.490
1916	9.468	9.015	18.483
1918	17.106	16.509	33.615
1919	9.546	8.375	17.921
1920	10.211	8.944	19.155
1921	8.820	7.761	16.581
1922	8.581	7.675	16.256

Kaynak: *Şehremaneti İdare-i Sıhhiyesi, Dersaadet'in 1326, 1327 Senelerine Mahsus Sıhhi İstatistiği, Dersaadet 1328, s. 4; Şehremaneti İstatistik Şubesi, 1330 Senesi İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası, Dersaadet, 1331, s. 85; Şehremaneti Sıhhiyye Müdüriyeti, İstanbul'un 1331, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38 Senelerine Mahsus Sıhhi İstatistiğidir, İstanbul, 1339, s. 16-98 ve 162-167.*

Tablo 2.11 İstanbul'da ölüm nedenleri, 1910 ve 1911

Ölüm nedenleri	1910	1911
Verem	2.838	3.055
Solunum sistemi hastalıkları	2.501	2.447
Kalp hastalıkları	2.375	2.348
Beyin ölümü ya da kalp ve akciğer yetmezliği	1.630	1.827
Bağırsak iltihabı	636	723
Yetersiz beslenme	586	641
Böbrek ve idrar yolları rahatsızlıkları	508	616
Yaşlılık ve zayıflık	470	608
Havale	398	569
Kanser	437	429
Tifo	371	438
Ölü doğum	396	391
Menenjit	206	281
Karaciğer hastalıkları	195	242
Çiçek	1	221
Kızamık	113	183
Kızıl	86	168
Dizanteri	95	148
Mide hastalıkları	126	112
Kann zarı iltihabı	115	91
Kuşpalazı (Difteri)	60	74
Frengi	25	58
Boğmaca	26	55
Yaralanma, yanma ve intihar	62	51
Mafsallı romatizması	31	39
Yılançık	53	38
Suçiçeği	2	–
Diğer hastalıklar	2.361	2.131
Toplam	16.703	17.984

Kaynak: *Şehremaneti İdare-i Sihiyyesi*, Dersaadet'in 1326, 1327 Senelerine Mahsus Sihi İstatistiği, *Dersaadet* 1328, s. 1-2.

Tablo 2.12 İstanbul'da yaşlara göre ölüm nedenleri, 1911

Ölüm nedenleri	Yaş grupları				Toplam
	0-1	2-5	6-60	61+	
Verem	61	129	2.707	158	3.055
Solunum sistemi hastalıkları	735	348	875	489	2.447
Kalp hastalıkları	8	7	1.093	1.240	2.348
Beyin ölümü ya da kalp ve akciğer yetmezliği	1	1	829	996	1.827
Bağırsak iltihabı	280	79	217	147	723
Yetersiz beslenme	603	38	—	—	641
Böbrek ve idrar yolları rahatsızlıkları	7	24	375	210	616
Yaşlılık ve zayıflık	—	—	47	561	608
Havale	419	88	62	—	569
Kanser	—	2	279	148	429
Tifo	10	40	379	9	438
Ölü doğum	391	—	—	—	391
Menenjit	48	87	142	4	281
Karaciğer hastalıkları	14	3	170	55	242
Çiçek	66	74	81	—	221
Kızamık	75	81	27	—	183
Kızıl	19	81	68	—	168
Dizanteri	18	9	73	48	148
Mide hastalıkları	44	14	35	19	112
Kann zan iltihabı	3	8	73	7	91
Kuşpalazı (Difteri)	20	33	21	—	74
Frengi	4	1	47	6	58
Boğmaca	36	17	2	—	55
Yaralanma, yanma ve intihar	3	2	43	3	51
Mafsalsı romatizması	—	1	33	5	39
Yılanlık	4	2	31	1	38
Diğer hastalıklar	565	105	1.019	442	2.131
Toplam	3.434	1.274	8.728	4.548	17.984

Kaynak: *Şehremaneti İdare-i Sıhhiyyesi*, Dersaadet'in 1326, 1327 Senelerine Mahsus Sıhhi İstatistiği, *Dersaadet* 1328, s. 1-2.

Tablo 2.13 İstanbul'da ölümlerin dini/etnik gruplara göre dağılımı, 1910-1922

Yıllar	Müslüman	Rum	Ermeni	Yahudi	Yabancılar ve diğer milletler	Toplam
1910	9.387	3.792	1.718	877	929	16.703
1911	10.243	3.934	1.790	920	1.097	17.984
1912	13.571	4.664	1.798	826	969	21.828
1913	11.470	3.483	1.712	959	943	18.567
1915	10.288	4.363	1.908	981	950	18.490
1916	10.039	4.320	1.723	1.220	1.181	18.483
1918	19.205	7.670	2.726	2.235	1.779	33.615
1919	11.602	3.438	1.429	917	535	17.921
1920	12.561	3.493	1.561	805	735	19.155
1921	11.025	2.469	1.343	725	1.019	16.581
1922	10.455	2.770	1.402	650	979	16.256

Kaynak: *Şehremaneti İdare-i Sıhhiyyesi*, Dersaadet'in 1326, 1327 Senelerine Mahsus Sıhhi İstatistiği, *Dersaadet* 1328, s. 4; *Şehremaneti İstatistik Şubesi*, 1330 Senesi İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası, *Dersaadet*, 1331, s. 85; *Şehremaneti Sıhhiyye Müdüriyeti*, İstanbul'un 1331, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38 Senelerine Mahsus Sıhhi İstatistiğidir, *İstanbul*, 1339, s. 16-98 ve 162-167.

Tablo 2.14 İstanbul'da ölümlerin yaş gruplarına göre dağılımı, 1910-1922

Yıllar	Yaş grupları						Toplam
	0-1	2-5	6-20	21-40	41-60	61-100	
1910	2.970	1.014	1.521	2.755	3.855	4.588	16.703
1911	3.434	1.274	1.729	2.956	4.043	4.548	17.984
1913	3.976	1.609	1.897	2.845	3.748	4.492	18.567
1915	2.816	1.450	1.791	3.061	4.313	5.059	18.490
1916	2.363	1.719	1.696	2.734	4.256	5.715	18.483
1918	3.521	3.558	4.802	6.323	7.603	7.808	33.615
1919	2.781	1.610	2.322	3.137	4.044	4.027	17.921
1920	4.453	1.162	1.879	3.088	4.008	4.565	19.155
1921	4.416	1.106	1.466	2.432	3.291	3.870	16.581
1922	4.465	1.305	1.513	2.380	3.132	3.461	16.256

Kaynak: *Şehremaneti İdare-i Sıhhiyyesi*, Dersaadet'in 1326, 1327 Senelerine Mahsus Sıhhi İstatistiği, *Dersaadet* 1328, s. 4; *Şehremaneti İstatistik Şubesi*, 1330 Senesi İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası, *Dersaadet*, 1331, s. 85; *Şehremaneti Sıhhiyye Müdüriyeti*, İstanbul'un 1331, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38 Senelerine Mahsus Sıhhi İstatistiğidir, *İstanbul*, 1339, s. 16-98 ve 162-167.

Tablo 2.15 İstanbul'da ölümlerin nedenleri, 1915-1919

Ölüm nedenleri	Ölüm sayıları			
	1915	1916	1918	1919
Kolera	—	149	4	3
Veba	—	—	—	24
Tifüs	15	224	901	331
Tifo	203	157	159	94
Çiçek	—	14	209	188
Difteri	44	44	66	48
Menenjit	12	12	8	4
Dizanteri	76	14	37	36
Kızıl	22	15	10	1
Kuduz	—	1	—	—
Ruam	1	1	—	2
Gıda zehirlenmesi	3	2	3	6
Verem	3.018	2.447	3.515	2.546
Grip	65	59	443	287
Kızamık	243	18	13	43
Boğmaca öksürüğü	19	32	33	18
Çeşitli bulaşıcı hastalıklar	45	102	55	45
Sıtma	77	73	144	115
Kanser	415	291	287	241
Beyin iltihabı	159	121	200	124
Kan kaybı	1.146	1.271	1.390	693
Kalb hastalıkları	2.662	2.792	4.017	2.407
Bronşit	410	612	1.159	796
Zatürree	1.344	1.313	5.963	1.990
Solunum sistemi hastalıkları	938	625	794	387
Mide hastalıkları	122	87	138	41
İshal ve bağırsak iltihabı	1.197	1.485	1.132	872
Fısk ve bağırsak tıkanması	74	52	44	42
Karaciğer hastalıkları	119	156	132	153

Ölüm nedenleri	Ölüm sayıları			
	1915	1916	1918	1919
Böbrek hastalıkları	697	828	1.548	901
Kadın hastalıkları	29	1	—	41
Ölü doğum	632	996	1.133	1.316
Yaşlılık ve zayıflık	1.027	1.563	2.458	1.002
İntihar	88	19	36	39
Kazaen ve kasten ölüm	216	132	152	336
Diğer hastalıklar	3.372	2.775	7.432	2.749
Toplam	18.490	18.483	33.615	17.921

Kaynak: *Şehremaneti Sıhhiyye Müdüriyeti, İstanbul'un 1331, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38 Senelerine Mahsus Sıhhi İstatistiğidir, İstanbul, 1339, s. 16-75.*

Tablo 2.16 İstanbul'daki ölümlerin nedenleri, 1920, 1921 ve 1922

Ölüm nedenleri	Ölüm sayıları		
	1920	1921	1922
Veba	24	6	16
Tifüs	60	8	15
Tifo	144	101	349
Çiçek	6	19	253
Difteri	40	15	23
Meningit	10	10	12
Dizanteri	129	67	41
Kızıl	8	2	15
Verem	2.731	2.652	2.685
Grip	431	126	162
Kızamık	49	92	60
Boğmaca öksürüğü	14	14	34
Çeşitli bulaşıcı hastalıklar	12	19	18
Kanser	294	291	290
Ölü doğum	2.059	1.726	1.717
Yaşlılık ve zayıflık	975	887	728
İntihar	30	23	27
Kazaen ve kasten ölüm	317	220	247
Yılanak	11	10	17
Sıtma	80	51	38
Frengi	25	47	33
Kabakulak	—	1	—
Beyin hastalıkları	1.182	1.138	1.144
Akıl hastalıkları	288	346	314
Dolaşım sistemi hastalıkları	2.777	2.189	2.175
Solunum sistemi hastalıkları	3.565	2.932	2.982
Sindirim sistemi hastalıkları	906	872	681
Mide hastalıkları	1.046	1.079	842

Ölüm nedenleri	Ölüm sayıları		
	1920	1921	1922
Karaciğer ve pankreas hastalıkları	158	133	128
Böbrek ve idrar yolları hastalıkları	775	640	652
Üreme organı hastalıkları	12	17	14
Cerrahi hastalıklar	70	166	160
Diğer hastalıklar	927	692	484
Toplam	19.155	16.591	16.356

Kaynak: *Şehremaneti Sıhhiye Müdürlüğü, İstanbul'un 1331, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38 Senelerine Mahsus Sıhhi İstatistiğidir, İstanbul, 1339, s. 82-98 ve 162-167.*

Tablo 2.17 Belediye sağlık hizmetleri, 1915-1922

Yıllar	Belediye doktorları tarafından bedava tedavisi yapılanlar	Bunlardan ilacı bedava sağlananlar
1915	50.439	8.121
1916	40.458	21.388
1917	29.586	10.031
1918	35.133	9.657
1919	39.727	14.338
1920	45.410	9.690
1921	37.591	10.142
1922	34.361	6.325

Kaynak: *Şehremaneti Sıhhiye Müdürlüğü, İstanbul'un 1331, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38 Senelerine Mahsus Sıhhi İstatistiğidir, İstanbul, 1339, s. 26, 38, 56, 68, 80, 92, 104, 172.*

Tablo 2.18 İstanbul'da hastanelerde çiçek hastalığından ölümler, 1912-1919

Yıllar	Çiçek hastalığı vukuatı					
	Aşı olanlardan			Aşı olmayanlardan		
	İyileşenler	Ölenler	Toplam	İyileşenler	Ölenler	Toplam
1912	536	156	692	386	562	948
1913	304	54	358	121	332	453
1915	7	—	7	3	—	3
1916	25	4	29	8	10	18
1917	5	1	6	5	5	10
1918	241	28	269	109	181	290
1919	68	48	116	170	140	310

Kaynak: *Şehremaneti İstatistik Şubesi*, 1330 Senesi İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası, *Dersaadet*, 1331, s. 94; *Şehremaneti Sıhhiyye Müdüriyeti*, İstanbul'un 1331, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38 Senelerine Mahsus Sıhhi İstatistiğidir, *İstanbul*, 1339, s. 26, 38, 56, 68, 80.

Tablo 2.19 İstanbul Belediyesi tarafından yapılan çiçek ve tifo aşısı, 1901-1922

Yıllar	Yapılan çiçek aşısı sayısı	Yıllar	Yapılan çiçek aşısı sayısı	Yapılan tifo aşısı sayısı
1901	1.304	1912	104.043	—
1902	11.033	1913	106.392	—
1903	34.175	1914	352.082	—
1904	64.021	1915	73.972	23.144
1905	48.361	1916	54.799	16.413
1906	42.608	1917	36.855	3.977
1907	26.299	1918	132.190	2.758
1908	54.819	1919	49.479	1.685
1909	107.405	1920	23.271	5.761
1910	39.589	1921	31.506	16.046
1911	76.619	1922	132.478	37.523

Kaynak: *Şehremaneti İdare-i Sıhhiyyesi*, *Dersaadet*'in 1326, 1327 Senelerine Mahsus Sıhhi İstatistiği, *Dersaadet* 1328, s. 4; *Şehremaneti Sıhhiyye Müdüriyeti*, İstanbul'un 1331, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38 Senelerine Mahsus Sıhhi İstatistiğidir, *İstanbul*, 1339, s. 26, 38, 39, 56, 68, 80, 92, 104, 172.

Tablo 2.20 İstanbul'da bulaşıcı hastalıklardan ölümler, 1904-1922

Yıllar	Verem	Tifo	Kızıl ve kızamık	Difteri	Çiçek	Menenjit	Kolera	Toplam	Tüm ölümler içindeki oranı
1904	2645	320	97	97	686	19	–	3.864	24,4
1905	2836	259	177	82	175	34	–	3563	22,6
1906	2700	361	177	65	55	26	–	3.384	21,2
1907	3013	375	243	101	116	26	–	3.874	24,6
1908	2804	648	150	68	349	22	–	4.041	24,1
1909	2.863	513	115	45	49	57	–	3.642	21,9
1910	2.838	371	199	60	1	12	798	4.279	25,6
1911	3.055	438	350	74	221	16	1.583	5.737	31,9
1912	2.886	459	736	102	917	30	1.277	6.407	29,6
1913	2.639	614	397	97	400	19	238	4.404	23,7
1914	3.078	429	134	64	45	19	4	3.773	21,3
1915	3.018	203	265	44	–	12	–	3.542	19,2
1916	2.447	157	33	44	14	12	145	2.852	15,4
1918	3.515	159	23	66	209	8	4	3.984	11,9
1919	2.546	94	44	48	188	4	3	2.927	16,3
1920	2.731	144	57	40	6	10	–	2.988	15,6
1921	2.652	101	94	15	19	10	–	2.891	17,4
1922	2.685	349	75	23	253	12	–	3.397	20,8

Kaynak: *Şehremaneti İstatistik Şubesi*, 1330 Senesi İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası, *Dersaadet*, 1331, s. 87; *Şehremaneti Sıhhiyye Müdüriyeti*, İstanbul'un 1331, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38 Senelerine Mahsus Sıhhi İstatistiğidir, *İstanbul*, 1339, s. 39, 16-103 ve 162-167.

Tablo 2.21 İstanbul Belediyesi'ne bağlı hastanelerde tedavi gören hastalarda ölümler, 1915-1922

Yıllar	Tedavi gören hasta sayısı	Ölümler	Ölümlerin oranı
1915	5.805	629	10,8
1916	7.948	1.008	12,7
1918	8.672	1.504	17,3
1920	6.965	1.010	14,5
1921	6.442	961	14,9
1922	6.239	889	14,2

Kaynak: *Şehremaneti Sıhhiyye Müdüriyeti*, İstanbul'un 1331, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38 Senelerine Mahsus Sıhhi İstatistiğidir, *İstanbul*, 1339, s. 106-129 ve 174-177.

Tablo 2.22 İstanbul'da Haseki ve Cerrahpaşa hastanelerinde tedavi gören hastaların hastalık türü ve ölen hastaların sayıları, 1918

Hastalıklar	Haseki Hastanesi		Cerrahpaşa Hastanesi	
	Tedavi gören hasta sayısı	Ölüm sayısı	Tedavi gören hasta sayısı	Ölüm sayısı
Humma	1.207	165	1.030	111
Verem	500	202	244	134
Frengi	362		124	1
Grip	226	39	274	3
Solunum sistemi hastalıkları	228	55	202	75
Kadın hastalıkları	280	1	—	—
İdrar yolları hastalıkları	178	65	94	36
Karaciğer ve safra yolları	43	7	208	55
Diğer	2.035	191	689	216
Toplam	5.059	725	2.865	631

Kaynak: *Şehremaneti Sıhhiyye Müdüriyeti*, İstanbul'un 1331, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38 Senelerine Mahsus Sıhhi İstatistiğidir, *İstanbul*, 1339, s. 118-119.

Tablo 2.23 İstanbul Belediyesi laboratuvarlarında yapılan analizlere göre tüketim maddelerinin güvenliği, 1914

Tüketim maddeleri	Güvenli	Güvensiz	Toplam
Tereyağı ve sadeyağ	253	141	394
Zeytinyağı	400	99	499
Süt	161	136	297
Yoğurt	63	19	82
Un	608	79	687
Ekmek	165	149	314
Tahıllar	85	11	96
Sirke	168	72	240
Sabun	92	106	198
Peynir	4	2	6
Domates ezmesi ve konserve	15	1	16
Çeşme suları	9	11	20
Kuyu suları	65	188	253
Gazoz	140	99	239
Tahin ve tahin helvası	9	—	9
Kahve	115	57	172
Şekerleme	25	6	31
Baharat	13	13	26
Sucuk, pastırma ve kavurma	14	12	26
Diğer	104	6	110
Toplam	2.508	1.207	3.715

Kaynak: *Şehremaneti İstatistik Şubesi*, 1330 Senesi İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası, *Der-saadet*, 1331, s. 227-228.

Tablo 2.24 İstanbul Belediyesi laboratuvarlarında yapılan analizlere göre tüketim maddelerinin güvenliği, 1922

Tüketim maddeleri	Güvenli	Güvensiz	Toplam
Tereyağı ve sadeyağ	45	67	112
Amerikan yağı	3	—	3
Ceviz yağı	1	—	1
Zeytinyağı	90	61	151
Makine yağı	35	—	35
Süt	103	38	141
Yoğurt	3	2	5
Un	72	16	88
Ekmek	4.173	441	4.614
Tahıllar	44	1	45
Sirke	—	6	6
Sabun	22	13	35
Peynir	1	4	5
Domates ezmesi ve konserve	4	—	4
Mimba suları	38	15	53
Çeşme suları	5	17	22
Kuyu suları	12	22	34
Gazoz	39	65	104
Tahin ve tahin helvası	55	1	56
Kahve	3	2	5
Şekerleme	36	3	39
Baharat	—	1	1
Süt hulasaları	8	3	11
Şekerli boyalar	1	—	1
Sırmakış mimba suyu	2	2	4
Benzin	28	4	32
Alkollü içecekler	154	15	169

Tüketim maddeleri	Güvenli	Güvensiz	Toplam
İspirto	–	1	1
Petrol	1	–	1
Kömür tozu	–	2	2
Soda ve eter	1	–	1
Kakao	–	4	4
Diğer	–	4	4
Pastırma ve sucuk	68	33	101
Toplam	5.047	843	5.890

Kaynak: *Şehremaneti Sıhhiyye Müdüriyeti*, İstanbul'un 1331, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38 Senelerine Mahsus Sıhhi İstatistiğidir, *İstanbul*, 1339, s. 178-181.

3. ADALET

Tablo 3.1 Adliye mahkemelerinde görülen ve karara bağlanan davaların sayıları, 1897

Suç türü	Karar	Sanık sayısı
Kusur ve kabahat	Sanıklar	85.040
Kusur ve kabahat	Mahkûm olanlar	44.836
Kusur ve kabahat	Beraat edenler	18.543
Ağır suçlar	Sanıklar	8.295
Ağır suçlar	Suçlu kusur ve kabahat düzeyinde kalanlar	89
Ağır suçlar	Mahkûm olanlar	3.318
Ağır suçlar	Beraat edenler	2.066

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 36.

Tablo 3.2 Çeşitli suçlardan mahkûm olanların idarî birimlere göre dağılımı, 1897

İdarî birimler	Suçlular			Suçluların nüfusa oranı (binde)
	Erkek	Kadın	Toplam	
İstanbul	4.085	329	4.414	3,34
Edirne	3.098	173	3.271	3,31
Kosova	1.555	78	1.633	1,71
Manastır	1.275	72	1.347	0,27
Selanik	2.035	138	2.173	0,2
Yanya	745	49	794	1,53
Akdeniz adaları	1.057	104	1.161	2,99
Adana	1.246	142	1.388	3,48
Ankara	2.658	349	3.007	2,96
Aydın	4.267	394	4.661	3,04
Diyarbakır	1.182	72	1.254	3,22
Erzurum	1.282	51	1.333	1,89
Hüdavendigâr	4.014	371	4.385	3,01
Kastamonu	2.661	275	2.936	3,03
Konya	1.999	419	2.418	2,36
Sivas	1.451	124	1.575	0,61
Trabzon	1.043	96	1.139	1,03
Van	1.020	22	1.042	5,15
Halep	1.359	60	1.419	1,54
Suriye	3.925	308	4.233	6,03
Bağdat	982	55	1.037	1,43
Cebel-i Lübnan	994	191	1.185	1,18
Trablusgarp	335	14	349	0,43
Toplam	44.268	3.886	48.154	

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 36.

Tablo 3.3 Kusur ve kabahat ile mahkûm olanların idarî birimlere göre dağılımı, 1897

İdarî birimler	Erkek	Kadın	Toplam
İstanbul	3.783	325	4.108
Edirne	2.955	172	3.127
Kosova	1.484	78	1.562
Manastır	1.086	70	1.156
Selanik	1.923	138	2.061
Yanya	661	49	710
Akdeniz adaları	1.035	104	1.139
Adana	1.155	140	1.295
Ankara	2.484	347	2.831
Aydın	3.980	390	4.370
Diyarbakır	996	71	1.067
Erzurum	1.138	51	1.189
Hüdavendigâr	3.729	366	4.095
Kastamonu	2.447	268	2.715
Konya	1.880	417	2.297
Sivas	1.345	121	1.466
Trabzon	858	90	948
Van	946	22	968
Halep	1.244	59	1.303
Suriye	3.636	304	3.940
Bağdat	906	55	961
Cebel-i Lübnan	993	191	1.184
Trablusgarp	330	14	344
Toplam	40.994	3.842	44.836

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 36.

Tablo 3.4 Ağır suçlardan mahkûm olanların idarî birimlere göre dağılımı, 1897

İdarî birimler	Erkek	Kadın	Toplam
İstanbul	302	4	306
Edirne	143	1	144
Kosova	71	—	71
Manastır	189	2	191
Selanik	112	—	112
Yanya	84	—	84
Akdeniz adaları	22	—	22
Adana	91	2	93
Ankara	174	2	176
Aydın	287	4	291
Diyarbakır	186	1	187
Erzurum	144	—	144
Hüdavendigâr	285	5	290
Kastamonu	214	7	221
Konya	119	2	121
Sivas	106	3	109
Trabzon	185	6	191
Van	74	—	74
Halep	115	1	116
Suriye	289	4	293
Bağdat	76	—	76
Cebel-i Lübnan	1	—	1
Trablusgarp	5	—	5
Toplam	3.274	44	3.318

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumi'sidir, *İstanbul*, 1316, s. 36.

Tablo 3.5 Adliye mahkemelerinde görülen ve karara bağlanan kusur ve kabahatlerin türleri ve sayıları, 1897

Suçlar	Hükümlülerin sayısı
Memur ve zabıtaya hakaret	986
Mahkûm kaçırma ve ağır suçluların saklamak	147
İzinsiz olarak resmi mührü açma ve emanet eşya veya resmi belgeyi alma	13
Eski ve değerli eserlere zarar verme	29
Seyahat izin belgesi ve pasaport sahtekârlığı	15
Dövme ve yaralama	20.363
Irza geçme ve bakireyi iffal etme	390
Fuhşa teşvik ve alenen yüz kızartıcı suç	401
Yüz kızartıcı suç ve zina	536
Genel ahlakı ihlal	101
Gençlere laf atma ve el ile sarkıntılık	279
Usul ve nizamı aykırı olarak alıkoyma ve tutma	44
Çocuk hırsızlığı ve değiştirme ve kız kaçırma	233
Yargı önünde yalancı şahitlik ve yemin etme	61
Küfür, hakaret ve iftira	5.388
Dolandırcılık	203
Hırsızlık	5.763
Emniyeti suistimal	149
Genelev açma ve piyango düzenleme	53
Kişilerin mal ve mülkleri ile belgelerini kayıb ve yok etme	1.461
Belediye nizamına ve zabıtanın uyarılarına karşı gelme	2.838
Çocuk tarafından yaralama, kalpazanlık ve yüz kızartıcı suç işlenmesi	59
Diğer kusur ve kabahatler	5.324
Toplam	44.836

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisidir, *İstanbul*, 1316, s. 37.

Tablo 3.6 Adliye mahkemelerinde görülen ve karara bağlanan ağır suçların türleri ve sayıları, 1897

Suçlar	Hükümlülerin sayısı
Devletin iç güvenliğini ihlal	77
Yol kesme	480
Rüşvet	14
Kasten adam öldürme	153
Kasıtsız olarak adam öldürme	899
Adam öldürmeye teşebbüs	1
Zehirleyerek adam öldürmeye teşebbüs	107
Yaralama, şiddetli dövme ve bir uzvun kesilmesi	116
Zorla yüz kızartıcı suç	301
Zorla reşit bir insanı kaçırma	52
Kalpazanlık	20
Kundaklama	16
Gece vakti birden fazla kişinin zor kullanarak hırsızlık yapması	120
Gece toplu olarak yollarda hırsızlık	52
Meskun mahalde duvar delerek veya kapı kırarak hırsızlık	62
Şiddet kullanarak yaralamaksızın hırsızlık	240
Gece silahlı duvardan aşarak ve zor ve şiddet kullanarak hırsızlık	264
Adam öldürme kastıyla silah gösterme	3
Sahtekârlık	2
Yol kesenlere yataklık	129
Devlet malını çalma	10
Zorla kişiyi alıkoyma	9
Diğer ağır suçlar	191
Toplam	3.318

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumiyye, *İstanbul*, 1316, s. 37.

Tablo 3.7 İstanbul'da işlenen kusur ve kabahat türü suçların sayıları, 1897 ve 1913

Suçlar	Suçluların sayısı	
	1897	1913
Memur ve zabıtaya hakaret	156	793
Yetkisiz olduğu halde görevli gibi davranmak	—	9
Mahkûm kaçırma ve ağır suçlular saklamak	12	—
İzinsiz olarak resmi mührü açma ve emanet esya veya resmi belgeyi alma	1	4
Eski ve değerli eserlere zarar verme	3	1
Seyahat izin belgesi ve pasaport sahtekârlığı	8	44
Dövme ve yaralama	1.824	5.350
Irza geçme ve bakireyi iffal etme	7	—
Fuhşa teşvik ve alenen yüz kızartıcı suç	4	110
Yüz kızartıcı suç ve zina	36	—
Genel ahlakı ihlal	3	—
Gençlere laf atma ve el ile sarkıntılık	35	400
Usul ve nizamı aykırı olarak alıkoyma	8	1
Çocuk hırsızlığı ve değiştirme ve kız kaçırma	6	—
Yargı önünde yalancı şahitlik ve yemin etme	2	6
Küfür, hakaret ve iftira	743	166
Dolandırıcılık	48	259
Yankesicilik	—	578
Serserilik	—	190
Sarhoşluk	—	1.879
Hırsızlık	513	3.393
Emniyeti suistimal	52	186
Genelev açma ve piyango düzenleme	5	102
Kişilerin mal ve mülkleri ile belgelerini kayb ve yok etme	5	111
Telgraf haberleşmesini ihlal	—	2
Zararlı içecek ve yasak eşya satmak	—	10

Suçlar	Suçluların sayısı	
	1897	1913
Belediye nizamına ve zabitanın uyarılarına karşı gelme	179	—
Çocuk tarafından yaralama ve kalpazanlık ve yüz kızartıcı suç işlenmesi	3	—
Diğer kusur ve kabahatler	455	3.482
Toplam	4.108	17.076

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 37; *Şehremaneti İstatistik Şubesi*, 1329 Senesi İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası, *Dersaadet*, 1330, s. 198-206.

Tablo 3.8 İstanbul'da işlenen ağır suçların tür ve sayıları, 1897 ve 1913

Suçlar	Suçluların sayısı	
	1897	1913
Devletin iç güvenliğini ihlal	1	6
Yol kesme	22	3
Devlet malını çalma	—	26
Rüşvet	2	56
Kasten adam öldürme	3	31
Kasıtsız olarak adam öldürme	81	15
Kasıtsız olarak ölüme sebep olmak	—	29
Kasıtsız yaralamaya ve uzuv kaybına neden olmak	—	108
Irza geçme ve bakireyi iffal	—	88
Adam öldürmeye teşebbüs	1	20
Zehirleyerek adam öldürmeye teşebbüs	1	99
Yaralama, şiddetli dövme ve bir uzvun kesilmesi	19	5
Zorla yüz kızartıcı suç işlenmesi	33	69
Zorla reşit bir insanı kaçırma	3	7
Kalpazanlık	11	1
Piyasaya kalp akçe sürmek	—	79
Kundaklama	5	13
Tehdit	—	267
Çocuk düşürme	—	49

Suçlar	Suçluların sayısı	
	1897	1913
Gece vakti birden fazla kişinin zor kullanarak hırsızlık yapması	53	—
Gece toplu olarak yollarda hırsızlık	14	—
Meskûn mahalde duvar delerek veya kapı kırarak hırsızlık	6	64
Şiddet kullanarak yaralamaksızın hırsızlık	13	—
Gece silahlı duvardan aşarak ve zor ve şiddet kullanarak hırsızlık	34	5
Korkutma amacıyla silah gösterme	2	306
Sahtekârlık	2	57
Zorla kişiyi alıkoyma	—	1
Toplam	306	1.404

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 37; *Şehremaneti İstatistik Şubesi*, 1329 Senesi İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası, *Dersaadet*, 1330, s. 198-206.

Tablo 3.9 Kusur ve kabahat suçlarının ceza sürelerine göre dağılımı, 1897

Cezalar	Mahkûm sayısı
1 günden 1 haftaya kadar	7.538
1 haftadan 1 aya kadar	10.208
1 aydan 3 aya kadar	9.427
3 aydan 6 aya kadar	4.609
6 aydan 1 seneye kadar	2.227
1 yıldan 2 yıla kadar	657
2 yıldan 3 yıla kadar	169
Geçici olarak sürgün	36
Para cezası	9.965
Toplam	44.836

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 38.

Tablo 3.10 Ağır suçluların mahkûmiyet sürelerine göre dağılımı, 1897

Cezalar	Mahkûm sayısı
3 yıldan 4 yıla kadar mahkûm olanlar	1.368
4 yıldan 5 yıla kadar mahkûm olanlar	400
5 yıldan 7 yıla kadar mahkûm olanlar	383
7 yıldan 10 yıla kadar mahkûm olanlar	144
10 yıldan 12 yıla kadar mahkûm olanlar	41
12 yıldan 15 yıla kadar mahkûm olanlar	767
Müebbet kürek cezasına mahkûm olanlar	18
İdam	133
Geçici olarak bir mahalde yaşamak zorunda olanlar	24
Müebbet olarak bir mahalde yaşamak zorunda olanlar	9
Müebbet sürgün	2
Zaptiye nezareti gözetimine alınanlar	29
Toplam	3.318

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 38.

Tablo 3.11 Mahkûm olanların dinî/etnik gruplara ve tâbiyete göre dağılımı, 1897

Dinî/etnik grup ya da tabiyet	Kusur ve kabahatîler	Ağır suçlular	Toplam
Müslüman	31.785	2.862	34.647
Rum	6.691	223	6.914
Ermeni	2.594	84	2.678
Yahudi	296	4	300
Bulgar	1.100	44	1.144
Diğer Osmanlı tebası	1.437	32	1.469
Alman ve Fransız	265	5	270
İranlı	44	5	49

Dini/etnik grup ya da tabiyet	Kusur ve kabahatiler	Ağır suçlular	Toplam
Yunan	108	14	122
Diğer milletler	516	45	561
Toplam	44.836	3.318	48.154
Osmanlı tebası	44.160	3.268	47.428
Yabancı teba	676	50	726
Toplam	44.836	3.318	48.154

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 38.

Tablo 3.12 İstanbul'da suç işleyenlerin dini/etnik grup ve tâbiyete göre dağılımı, 1897 ve 1913

Dini/etnik grup ya da tabiyet	1897	1913
Müslüman	2.415	9.542
Rum	939	5.887
Ermeni	466	1.601
Yahudi	185	410
Bulgar	49	21
Diğer Osmanlı tebası	4	16
Alman ve Fransız	217	94
İranlı	46	156
Yunan	29	355
Diğer milletler	64	398
Toplam	4.414	18.480

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 38. *Şehremaneti İstatistik Şubesi*, 1329 Senesi İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası, *Dersaadet*, 1330, s. 213-227.

Tablo 3.13 Mahkûm olanların meslekleri itibariyle dağılımı, 1897

Meslekler	Kusur ve kabahatîler	Ağır suçlular	Toplam
Memur	1.350	88	1.438
Doktor ve öğretmen	540	30	570
Tüccar	743	8	751
Sarraf	122	5	127
Rantiye	1.226	51	1.277
Esnaf	10.477	405	10.882
Çiftçi	17.263	1.860	19.123
İşçi	5.977	339	6.316
Gemi kaptanı	608	40	648
Tüccar yardımcısı	1.060	114	1.174
İşsiz	5.095	366	5.461
Mükerrer suçlu	375	12	387
Toplam	44.836	3.318	48.154

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 39.

Tablo 3.14 İstanbul'da suç işleyenlerin meslekleri itibariyle dağılımı, 1897 ve 1913

Meslekler	1897	1913
Memur	198	1.211
Doktor ve öğretmen	86	188
Tüccar	57	171
Sarraf	52	41
Rantiye	100	137
Esnaf	2.147	7.942
Çiftçi	710	474
İşçi	149	3.719
Gemi kaptanı	118	712
Tüccar yardımcısı	164	377
İşsiz	633	3.508
Toplam	4.414	18.480

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 39. *Şehremaneti İstatistik Şubesi*, 1329 Senesi İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası, *Dersaadet*, 1330, s. 211-216.

Tablo 3.15 Mahkûmların okuryazarlık durumu itibariyle dağılımı, 1897

Okuryazarlık durumu	Erkek	Kadın	Toplam
Okuma bilen	8.434	390	8.824
Okuma bilmeyen	36.402	2.928	39.330
Toplam	44.836	3.318	48.154

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 39.

Tablo 3.16 Mahkûmların yaş dağılımı, 1897

Yaş grupları	Kusur ve kabahatîler	Ağır suçlular	Toplam
0-14	514	31	545
15-20	8.356	382	8.738
21-30	19.335	1.510	20.845
31-40	10.817	1.038	11.855
41-50	4.020	284	4.304
51-60	1.318	48	1.366
61-70	382	16	398
70+	94	9	103
Toplam	44.836	3.318	48.154

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 39.

Tablo 3.17 Hukuk mahkemelerinde görülen davaların türleri ve sayıları, 1897

Dava türleri	Dava sayıları
Devlet gelirlerinin iltizamı	658
Emlak tasarrufu	5.065
Kira ve kiralama	1.632
Borç alma ve verme	4.112
Kefalet	944
Alışveriş	1.614
Rehin	379
Emanet	245
Hibe	67
Havale	292
Adi senet	3.212
Diğer davalar	6.480
Ticari konular	872
Yekun	25.572

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 48.

Tablo 3.18 Ticaret mahkemelerinde görülen davaların türleri ve sayıları, 1897

Dava türleri	Dava sayıları
Ticaret amacıyla alışveriş	868
Ticari şirket	324
Fabrikacılık	2
Komisyonculuk	34
Karada eşya nakli	31
Tüccar yardımcısı ve simsarlık	37
Müzayede için mahaller açılması	—
Panayır ve diğer gösteri mekânları düzenleme	1
Kambiyo polıçe ve sair ticari senetler	4.092
Haciz	464
Çeşitli ticarî işlemler	1.377
Deniz ticareti ile ilgili konular	40
İflas ile ilgili davalar	98
Toplam	7.368

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 49.

Tablo 3.19 Hukuk ve ticaret davalarının idarî birimler itibariyle dağılımı, 1897

İdarî birimler	Hukuk davaları	Ticaret davaları
İstanbul	3.709	1.316
Edirne	1.810	357
Kosova	1.189	42
Manastır	1.189	312
Selanik	1.333	583
Yanya	773	208
Akdeniz adaları	705	135
Adana	348	422
Ankara	550	223
Aydın	1.909	574
Diyarbakır	591	214
Erzurum	458	144
Hüdavendigâr	2.667	396
Kastamonu	1.100	67
Konya	1.031	269
Sivas	644	240
Trabzon	835	471
Van	613	192
Halep	655	338
Suriye	734	655
Bağdat	1.099	178
Cebelî Lübnan	1.523	—
Trablusgarp	107	32
Toplam	25.572	7.368

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 49.

Tablo 3.20 Tutukevlerinin ve tutukluların sayısı, 1897

Açıklama	Erkek	Kadın	Toplam
Tutukevlerinin sayısı	630	75	705
Sene başında mevcut tutukluların sayısı	28.634	779	29.413
Yıl içinde tutuklananların sayısı			
Kusur ve kabahatle suçlananlar	60.928	3.529	64.457
Ağır suçlarla suçlananlar	13.203	121	13.324
Yıl içinde tahliye olanlar			
Yıl içinde cezasını çekerek tahliye olanlar	26.721	1.079	27.800
Af olunanlar	7.945	424	8.369
Yıl sonunda tutuklu kalanlar	68.099	2.926	71.025

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 50-1.

4. EĞİTİM

Tablo 4.1 Tüm sivil okulların türleri ve sayıları, 1894-1895

Okul türü	Okul sayıları			
	Müslüman	Gayrimüslim	Yabancı	Toplam
Yüksek okul	11	–	–	11
Lise	56	70	63	189
Ortaokul	426	687	74	1.187
İlkokul	28.615	5.982	246	34.843
Toplam	29.108	6.739	383	36.230

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 53.

Tablo 4.2 Müslüman öğrencilerin sayıları, 1894-1895

Okulların türü	Okulların sayısı	Öğrenci sayısı		
		Erkek	Kız	Toplam
Mektebi Mülkiye-i Şahane	1	415	–	415
Mektebi Hukuk-i Şahane	1	334	–	334
Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane	1	127	–	127
Darülmuallimin	1	125	–	125
Sanayi-i Nefise	1	57	–	57
Ticareti Hamidi	1	114	–	114
Darülmuallimat	1		350	350
Mektebi Sultanî	1	382	–	382
Darüssafaka	1	421	–	421
Mülkiye Baytar Mektebi	1	51	–	51
Halkalı Ziraat Mektebi	1	59	–	59
Mektebi Sanayi	1	220	–	220
Liseler	55	4.892	–	4.892
Orta okullar	412	27.207	4.262	31.469
Darülmuallimin'in ilkokul kısmı	14	277	–	277
Dilsiz ve Ama Mektebi	1	16	–	16
İlkokullar	28.594	600.206	248.737	848.943
İstanbul'daki özel okullar	20	5.818	–	5.818
Toplam	29.108	640.721	253.349	894.070

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 54.

Tablo 4.3 Gayrimüslim öğrencilerin sayıları, 1894-1895

Okullar	Okul sayıları	Öğrenci sayıları		
		Erkek	Kız	Toplam
Mekteb-i Mülkiye-i Şahane		31	—	31
Mekteb-i Hukuk-i Şahane		38	—	38
Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane		326	—	326
Sanayi-i Nefise		86	—	86
Ticaret-i Hamidi		4	—	4
Mekteb-i Sultanî		317	—	317
Mülkiye Baytar Mektebi		9	—	9
Halkalı Ziraat Mektebi		14	—	14
Mekteb-i Sanayi		32	—	32
Liseler		527	—	527
İstanbul'daki özel okullar		80	—	80
Gayrimüslim okulları	6.739	299.817	104.351	404.168
Yabancı okullar	383	17.002	14.539	31.541
Toplam	7.122	318.283	118.890	437.173

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 54.

Tablo 4.4 Devlet liselerinin ve öğrencilerinin idarî birimler itibarıyla dağılımı, 1894-1895

İdarî birimler	Okulların sayısı	Öğrencilerin sayısı		Toplam
		Müslüman Erkek	Gayrimüslim Erkek	
İstanbul	2	308	59	367
Çatalca	1	78	6	84
Edirne	6	565	97	662
Kosova	1	79	7	86
Manastır	2	132	18	150
Selanik	3	328	60	388
Yanya	1	55	5	60
Akdeniz adaları	2	43	13	56
Adana	1	37	2	39
Ankara	4	432	6	438
Aydın	5	691	60	751
Biga	1	105	34	139
Diyarbakır	1	30	2	32
Erzurum	1	124	—	124
Hüdavendigâr	3	210	62	272
İzmit	1	62	4	66
Kastamonu	4	357	19	376
Konya	1	46	9	55
Mamuretülaziz	1	25	19	44
Sivas	2	168	—	168
Trabzon	2	233	4	237
Musul	1	—	—	—
Halep	1	75	4	79
Suriye	2	162	5	167
Bağdat	1	45	21	66
Beyrut	4	416	11	427
Kudüs	1	86	—	86
Toplam	55	4.892	527	5.419

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumiyesidir, *İstanbul*, 1316, s. 62-63.

Tablo 4.5 Devlet ortaokullarının ve öğrencilerinin idarî birimler itibarıyla dağılımı, 1894-1895

İdarî birimler	Okulların Sayısı	Öğrencilerin sayısı		
		Müslüman		
		Erkek	Kız	Toplam
İstanbul	29	2.753	2.023	4.776
Çatalca	1	55	—	55
Edirne	19	1.101	301	1.402
İşkodra	5	492	—	492
Kosova	23	1.618	88	1.706
Manastır	15	920	82	1.002
Selanik	15	799	326	1.125
Yanya	11	483	121	604
Akdeniz adaları	5	202	—	202
Adana	9	619	117	736
Ankara	16	920	47	967
Aydın	36	2.250	151	2.401
Biga	4	229	—	229
Bitlis	5	252	—	252
Diyarbakır	9	437	113	550
Erzurum	11	645	—	645
Hüdavendigâr	33	2.108	125	2.233
İzmit	7	274	62	336
Kastamonu	20	1.214	79	1.293
Konya	27	2.526	130	2.656
Mamuretülaziz	12	875	—	875
Sivas	19	1.388	140	1.528
Trabzon	19	1.591	90	1.681
Van	10	313	25	338
Musul	5	266	—	266
Zor	1	155	—	155

İdarî birimler	Okulların Sayısı	Öğrencilerin sayısı		
		Müslüman		
		Erkek	Kız	Toplam
Halep	14	1.037	111	1.148
Suriye	4	253	78	331
Bagdat	7	417	—	417
Basra	3	166	—	166
Beyrut	7	233	53	286
Kudüs	3	233	—	233
Yemen	4	142	—	142
Bingazi	1	92	—	92
Trablusgarp	3	149	—	149
Toplam	412	27.207	4.262	31.469

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidür, *İstanbul*, 1316, s. 62-63.

Tablo 4.6 Devlet ilkokullarının ve öğrencilerinin idarî birimler itibarıyla dağılımı, 1894-1895

İdarî birimler	Okulların sayısı	Öğrencilerin sayısı				
		Müslüman			Gayrimüslim	
		Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Toplam
İstanbul	263	13.806	5.906	19.712	80	19.792
Çatalca	49	1.133	851	1.984	—	1.984
Edirne	1.925	40.652	23.653	64.305	—	64.305
İşkodra	101	2.419	900	3.319	—	3.319
Kosova	445	14.023	1.664	15.687	—	15.687
Manastır	451	13.960	5.849	19.809	—	19.809
Selanik	1.057	23.034	13.077	36.111	—	36.111
Yanya	127	5.792	607	6.399	—	6.399
Akdeniz adaları	71	2.059	1.219	3.278	—	3.278
Adana	597	10.661	2.250	12.911	—	12.911
Ankara	2.092	10.410	7.315	17.725	—	17.725
Aydın	2.571	64.749	25.869	90.618	—	90.618
Biga	444	8.417	5.280	13.697	—	13.697
Bitlis	263	4.573	1.265	5.838	—	5.838
Diyarbakır	196	3.966	—	3.966	—	3.966
Erzurum	850	16.320	—	16.320	—	16.320
Hüdavendigâr	3.417	72.441	39.794	112.235	—	112.235
İzmit	670	9.529	6.175	15.704	—	15.704
Kastamonu	3.374	57.690	31.852	89.542	—	89.542
Konya	1.996	59.146	30.168	89.314	—	89.314
Mamuretülaziz	401	12.632	—	12.632	—	12.632
Sivas	1.637	35.437	14.518	49.955	—	49.955
Trabzon	2.619	57.117	23.155	80.272	—	80.272
Van	125	1.803	151	1.954	—	1.954
Musul	392	2.737	393	3.130	—	3.130

İdarî birimler	Okulların sayısı	Öğrencilerin sayısı				
		Müslüman			Gayrimüslim	
		Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Toplam
Zor	4	234	56	290	–	290
Halep	633	11.192	1.789	12.981	–	12.981
Suriye	291	6.637	1.527	8.164	–	8.164
Bagdat	49	1.726	96	1.822	–	1.822
Basra	116	2.124	–	2.124	–	2.124
Beyrut	386	13.291	2.600	15.891	–	15.891
Kudüs	248	10.828	758	11.586	–	11.586
Yemen	279	3.784	–	3.784	–	3.784
Bingazi	74	1.553	–	1.553	–	1.553
Trablusgarp	401	10.229	–	10.229	–	10.229
Toplam	28.614	606.104	248.737	854.841	80	854.921

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 62-63.

Tablo 4.7 Askerî okulların ve öğrencilerinin sayıları, 1894-1895

Okullar	Okulların sayısı	Öğrencilerin sayısı
Harbiye-i Şahane	1	2.050
Mühendishane-i Berr-i Hümayun	1	402
Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane	1	546
Bahriye-i Şahane	5	1.734
Askerî liseler	9	3.957
Askerî ortaokullar	27	8.247
Aşiret Mektebi	1	149
Toplam	45	17.085

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 75 ve 79.

Tablo 4.8 Özel gayrimüslim liselerinin ve öğrencilerinin sayıları, 1894-1895

İdarî birimler	Okul sayıları	Öğrenci sayıları		
		Erkek	Kız	Toplam
İstanbul	17	1.690	632	2.322
Çatalca	2	180	160	340
Edirne	1	376	—	376
Manastır	2	143	—	143
Selanik	5	459	658	1117
Yanya	4	470	—	470
Akdeniz adaları	3	490	—	490
Adana	2	388	60	448
Ankara	2	405	—	405
Aydın	10	712	1.335	2.047
Hüdavendigâr	3	359	—	359
İzmit	1	—	110	110
Sivas	3	127	100	227
Halep	4	200	90	290
Suriye	2	590	374	964
Beyrut	4	508	—	508
Kudüs	5	104	—	104
Toplam	70	7.201	3.519	10.720

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumi'sidir, *İstanbul*, 1316, s. 80-83.

Tablo 4.9 Özel gayrimüslim ortaokullarının ve öğrencilerinin idarî birimler itibariyle dağılımı, 1894-1895

İdarî birimler	Okulların sayısı	Öğrencilerin sayısı		
		Erkek	Kız	Toplam
İstanbul	101	8.171	4.854	13.025
Çatalca	5	561	309	870
Edirne	52	6.502	2270	8.772
İşkodra	5	388	80	468
Kosova	16	1.730	556	2.286
Manastır	43	3.302	924	4.226
Selanik	41	4.094	1.445	5.539
Yanya	150	3.608	80	3.688
Akdeniz adaları	36	1.725	400	2.125
Adana	4	180	50	230
Ankara	14	1.432	958	2.390
Aydın	75	6.689	4.530	11.219
Biga	10	655	632	1.287
Bitlis	5	370	—	370
Diyarbakır	1	25	—	25
Hüdavendigâr	36	4.119	2.375	6.494
İzmit	3	775	575	1.350
Kastamonu	9	391	285	676
Konya	6	310	145	455
Mamuretülaziz	16	1.135	—	1.135
Trabzon	24	2.816	934	3.750
Van	8	1.585	735	2.320
Musul	1	30	—	30
Halep	7	670	210	880
Suriye	4	360	155	515
Bağdat	8	864	650	1.514
Kudüs	4	450	—	450
Beyrut	3	230	40	270
Toplam	687	53.167	23.192	76.359

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisidir, *İstanbul*, 1316, s. 80-83.

Tablo 4.10 Özel gayrimüslim ilkokullarının ve öğrencilerinin idarî birimler itibarıyla dağılımı, 1894-1895

İdarî birimler	Okul sayısı	Öğrencilerin sayısı		Toplam
		Erkek	Kız	
İstanbul	184	9.212	5.291	14.503
Çatalca	49	2.299	1.563	3.862
Edirne	416	19.988	7.356	27.344
İşkodra	10	262	521	783
Kosova	244	7.231	762	7.993
Manastır	555	21.544	7.337	28.881
Selanik	558	26.687	10.146	36.833
Yanya	1.530	45.704	5.362	51.066
Akdeniz adaları	257	12.958	4.841	17.799
Adana	46	1.497	1.047	2.544
Ankara	114	6.267	2.756	9.023
Aydın	231	12.760	7.586	20.346
Biga	18	802	107	909
Bitlis	52	2.359	395	2.754
Diyarbakır	133	3.036	132	3.168
Hüdavendigâr	151	9.624	3.492	13.116
İzmit	55	4.472	2.334	6.806
Kastamonu	22	825	533	1.358
Konya	105	5.724	2.429	8.153
Mamuretülaziz	108	4.365	1.846	6.211
Sivas	154	7.855	1.867	9.722
Trabzon	437	15.156	4.100	19.256
Van	12	285	159	444
Musul	57	1.930	768	2.698
Halep	124	5.366	1.308	6.674
Suriye	101	4.237	1.177	5.414
Basra	1	148	2	150
Beyrut	162	3.823	1.133	4.956
Kudüs	96	3.033	1.290	4.323
Toplam	5.982	239.449	77.640	317.089

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumişidir, *İstanbul*, 1316, s. 80-83.

Tablo 4.11 Özel yabancı liselerin ve öğrencilerinin idarî birimler itibariyle dağılımı, 1894-1895

İdari birimler	Okul sayısı	Öğrencilerin sayısı		
		Erkek	Kız	Toplam
İstanbul	12	905	895	1.800
Edime	1	—	—	—
Selanik	2	210	—	210
Akdeniz adaları	1	50	—	50
Adana	5	174	262	436
Aydın	6	402	584	986
Diyarbakır	1	40	25	65
İzmit	3	145	40	185
Mamurekûlaziz	2	30	40	70
Sivas	11	1.246	1.010	2.256
Suriye	4	210	370	580
Beyrut	15	1.118	549	1.667
Toplam	63	4.530	3.775	8.305

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 84-85.

Tablo 4.12 Özel yabancı ortaokulların ve öğrencilerinin idarî birimler itibariyle dağılımı, 1894-1895

İdarî birimler	Okul sayısı	Öğrencilerin sayısı		
		Erkek	Kız	Toplam
İstanbul	19	725	981	1.706
Edine	5	—	—	—
İşkodra	2	101		101
Selanik	4	388	192	580
Manastır	1	7	30	37
Akdeniz adaları	1	71	—	71
Adana	2	—	—	—
Aydın	9	674	444	1.118
Biga	2	136	153	289
Bitlis	2	150	98	248
Hüdavendigâr	7	177	200	377
Mamuretülaziz	2	54	16	70
Sivas	4	115	70	185
Trabzon	3	580	200	780
Musul	2	35	10	45
Suriye	3	320	70	390
Beyrut	6	420	140	560
Toplam	74	3.953	2.604	6.557

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 84-85.

Tablo 4.13 Özel yabancı ilkokulların ve öğrencilerinin idarî birimler itibariyle dağılımı, 1894-1895

İdarî birimler	Okul sayısı	Öğrencilerin sayısı		
		Erkek	Kız	Toplam
İstanbul	26	629	550	1.179
İşkodra	4	195	67	262
Selanik	3	290	535	825
Yanya	1	8	—	8
Akdeniz adaları	3	24	123	147
Adana	5	65	50	115
Aydın	15	691	1.280	1.971
Bitlis	20	615	287	902
Hüdavendigâr	1	49	28	77
Mamuretülaziz	7	531	631	1.162
Sivas	19	931	890	1.821
Trabzon	1	55	—	55
Musul	1	94	57	151
Suriye	47	1.026	1.168	2.194
Beyrut	38	908	840	1.748
Kudüs	55	2.408	1.654	4.062
Toplam	246	8.519	8.160	16.679

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumişidir, *İstanbul*, 1316, s. 84-85.

Tablo 4.14 Tüm okulların ve öğrenci sayılarının idarî birimler itibarıyla dağılımı, 1894-1895

İdarî birimler	Okulların sayısı	Öğrencilerin sayısı
İstanbul	699	72.791
Çatalca	107	7.195
Edirne	2.427	103.561
İşkodra	127	5.425
Kosova	531	25.930
Manastır	1.071	55.072
Selanik	1.689	82.980
Yanya	1.824	62.295
Akdeniz adaları	379	24.218
Adana	671	17.459
Ankara	2.242	30.948
Aydın	2.958	131.457
Biga	609	23.004
Bitlis	269	6.240
Diyarbakır	342	8.061
Erzurum	865	17.889
Hüdavendigâr	3.653	135.930
İzmit	814	24.935
Kastamonu	3.430	94.386
Konya	2.135	100.633
Mamuretülaziz	424	16.022
Sivas	1.850	66.125
Trabzon	3.106	106.330
Van	215	5.664
Musul	659	13.861
Zor	6	703
Halep	784	22.396
Suriye	460	19.438

İdarî birimler	Okulların sayısı	Öğrencilerin sayısı
Bağdat	87	4.790
Bosra	140	5.193
Beyrut	626	26.462
Kudüs	314	14.952
Yemen	286	4.149
Bingazi	75	1.645
Trablusgarp	404	10.378
Toplam	36.278	1.348.517

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 53-85.

Tablo 4.15 Tüm devlet okullarının ve öğrencilerinin sayıları, 1894-1895

İdarî birimler	Sivil okullar		Askerî okullar	
	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Okul sayısı	Öğrenci Sayısı
İstanbul	322	28.849	18	9.407
Çatalca	51	2.123	—	—
Edirne	1.950	66.369	2	700
İşkodra	106	3.811	—	—
Kosova	469	17.479	—	—
Manastır	468	20.961	2	824
Selanik	1.075	37.624	1	252
Yanya	139	7.063	—	—
Akdeniz adaları	78	3.536	—	—
Adana	607	13.686	—	—
Ankara	2.112	19.130	—	—
Aydın	2.612	93.770	—	—
Biga	449	14.065	—	—
Bitlis	268	6.090	—	—
Diyarbakır	206	4.548	1	255
Erzurum	862	17.089	3	800
Hüdavendigâr	3.453	114.740	2	767
İzmit	678	16.106	1	181
Kastamonu	3.398	91.211	1	141
Konya	2.024	92.025	—	—
Mamuretülaziz	414	13.551	2	957
Sivas	1.658	51.651	1	263
Trabzon	2.640	82.190	1	299
Van	135	2.292	1	98
Musul	398	3.396	1	186
Zor	5	445	1	258
Halep	648	14.208	1	344
Suriye	297	8.662	2	719

İdari birimler	Sivil okullar		Askerî okullar	
	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Okul sayısı	Öğrenci Sayısı
Bagdat	57	2.305	–	–
Basra	119	2.290	1	139
Beyrut	397	16.604	1	149
Kudüs	252	11.905	1	123
Yemen	283	3.926	3	223
Bingazi	75	1.645	–	–
Trablusgarp	404	10.378	–	–
Toplam	29.109	895.723	47	17.085

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 53-85.

Tablo 4.16 Tüm özel okulların ve öğrencilerinin sayıları, 1894-95

İdarî birimler	Gayrimüslim okulları		Yabancı okullar	
	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Okul sayısı	Öğrenci sayısı
İstanbul	302	29.850	57	4.685
Çatalca	56	5.072	—	—
Edirne	469	36.492	6	—
İşkodra	15	1.251	6	363
Kosova	59	8.266	3	185
Manastır	600	33.250	1	37
Selânik	604	43.489	9	1.615
Yanya	1.684	55.224	1	8
Akdeniz adaları	296	20.414	5	268
Adana	52	3.222	12	551
Ankara	130	11.818	—	—
Aydın	316	33.612	30	4.075
Biga	105	4.877	55	4.062
Bitlis	1	150	—	—
Diyarbakır	134	3.193	1	65
Hüdavendigâr	190	19.969	8	454
İzmit	124	7.346	11	1.302
Kastamonu	31	3.034	—	—
Konya	111	8.608	—	—
Mamuretülaziz	8	1.514	—	—
Sivas	157	9.949	34	4.262
Trabzon	461	23.006	4	835
Van	57	2.124	22	1.150
Musul	260	10.279	—	—
Halep	135	7.844	—	—
Suriye	107	6.893	54	3.164
Bağdat	28	2.196	2	289
Basra	20	2.764	—	—
Beyrut	169	5.734	59	3.975
Kudüs	58	2.728	3	196
Toplam	6.739	404.168	383	31.541

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisidir, *İstanbul*, 1316, s. 80-85.

Tablo 4.17 Mekteb-i Mülkiye’de okutulan dersler, 1894-95

Dersin adı	Dersin adı
Kelam, tefsir ve hadis	Ceza hukuku
Fıkıh	İdare hukuku
Mecelle	Hukuk muhakemeleri usulü
Ahlak	Ceza muhakemeleri usulü
Resmî yazışma	Arazi kanunu
Osmanlı tarihi	Vakıf hukuku
Maliye	Askerlik kanunu ve iç güvenlik nizamı
İktisat	Sinaî ve ticarî coğrafya ve istatistik
Ticaret hukuku	Yabancı dil
Devletler hukuku	

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisidir, *İstanbul*, 1316, s. 52.

Tablo 4.18 Liselerin ders programı, 1894-95

Dersin adı	Dersin adı
Türkçe	Genel tarih
Manık	Osmanlı tarihi
Cebir	Fransızca
Geometri	Yazışma
Trigonometri	Resim
Osmanlı coğrafyası	Beden eğitimi
Kozmografya	

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisidir, *İstanbul*, 1316, s. 73.

Tablo 4.19 Ortaokulların ders programı, 1894-95

Dersin adı	Dersin adı
Din ve ahlak bilgisi	Matematik
İslam tarihi	Geometri
Arapça	Muhasebe
Türkçe	Güzel yazı
Farsça	Fransızca

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisidir, *İstanbul*, 1316, s. 73.

Tablo 4.20 İstanbul'daki okullar ve öğrenci sayıları, 1907-1908

Okullar	Okul sayısı	Öğrenci sayıları		
		Erkek	Kız	Toplam
Müslüman okulları				
Devlet okulları				
Yüksek okullar	6	2.421	451	2.872
Liseler	9	4.077	–	4.077
Erkek ortaokulları	19	3.967	–	3.967
Kız ortaokulları	15	–	2.547	2.547
İlkokullar	274	9.725	7.789	17.514
Özel okullar	37	5.530	1.233	6.763
Medreseler	173	5.041	–	5.041
Toplam	533	30.761	12.020	42.781
Gayrimüslim okulları				
Yüksek okullar	4	799	–	799
Liseler	7	874	1.769	2.643
Ortaokullar	52	8.459	5.897	14.356
İlkokullar	57	2.595	1.901	4.496
Toplam	120	12.727	9.567	22.294
Yabancı okullar				
Liseler	2	378	–	378
Ortaokullar	12	1.957	1.883	3.840
Toplam	14	2.335	1.883	4.218
İstanbul toplamı	667	45.823	23.470	69.293

Kaynak: *Maarif-i Umumiyye Nezareti İstatistik Müdüriyeti*, Dersaadet ve Vilayat'da Kâin Mekatib-i Resmîyye ve Hususîyye ve Dersaadet'de bulunan Medaris-i İslamiyye ile Kütüphanelere Dair İstatistik Mecmuasıdır, *İstanbul*, 1327, s. 26.

Tablo 4.21 Taşradaki okullar ve öğrenci sayıları, 1907-1908

Okullar	Okul sayısı	Öğrenci sayıları		
		Erkek	Kız	Toplam
Müslüman okulları				
Devlet okulları				
Liseler	70	9.553	—	9.553
Erkek ortaokulları	129	5.399	—	5.399
Kız ortaokulları	31	—	2.140	2.140
İlkokullar	5.145	162.859	43.661	206.520
Erkek Öğretmen İlkokulu	23	541	—	541
Özel okullar	2.106	59.276	28.102	87.378
Toplam	7.504	237.628	73.903	311.531
Gayrimüslim okulları				
Liseler	65	8.778	3.206	11.984
Ortaokullar	391	33.463	15.296	48.759
İlkokullar	2.499	71.912	30.386	102.298
Erkek Öğretmen İlkokulu	2	158	—	158
Ruhban okulu	1	40	—	40
Toplam	2.958	114.351	48.888	163.239
Yabancı okullar				
Yüksek okullar	1	11	—	11
Liseler	61	6.550	5.705	12.255
Ortaokullar	59	2.955	3.060	6.015
İlkokullar	171	7.538	8.296	15.834
Erkek Öğretmen İlkokulu	5	139	144	283
Toplam	297	17.193	17.205	34.398
Taşra toplamı	10.759	369.172	139.996	509.168
İstanbul toplamı	667	45.823	23.740	69.293
Taşra toplamı	10.759	369.172	139.996	509.168
Toplam	11.426	414.995	163.466	578.461

Kaynak: *Maarif-i Umumiyye Nezareti İstatistik Müdüriyeti*, Dersaadet ve Vilayat'da Kâin Mekatib-i Resmîyye ve Hususîyye ve Dersaadet'de bulunan Medaris-i İslamiyye ile Kütüphanelere Dair İstatistik Mecmuasıdır, *İstanbul*, 1327, s. 27.

Tablo 4.22 İstanbul'daki okullar ve öğretmen sayıları, 1907-1908

Okullar	Okul sayısı	Öğretmen sayıları		
		Erkek	Kadın	Toplam
Müslüman okulları				
Devlet okulları				
Yüksekokullar	6	201	19	220
Liseler	9	410	–	410
Erkek ortaokulları	19	422	–	422
Kız ortaokulları	15	–	139	139
İlkokullar	274	737	76	813
Özel okullar	37	645	80	725
Toplam	360	2.415	314	2.729
Gayrimüslim okulları				
Yüksekokullar	4	67	–	67
Liseler	7	64	63	127
Ortaokullar	52	282	170	452
İlkokullar	57	84	66	150
Toplam	120	497	299	796
Yabancı okullar				
Liseler	2	71	–	71
Ortaokullar	12	53	50	103
Toplam	14	124	50	174
İstanbul toplamı	494	3.036	663	3.699

Kaynak: *Maarif-i Umumiyye Nezareti İstatistik Müdüriyeti*, Dersaadet ve Vilayat'da Kâin Mekatib-i Resmîyye ve Hususîyye ve Dersaadet'de bulunan Medaris-i İslamiyye ile Kütüphanelere Dair İstatistik Mecmuasıdır, *İstanbul*, 1327, s. 26.

Tablo 4.23 Taşradaki okullar ve öğretmen sayıları, 1907-1908

Okullar	Okul sayısı	Öğretmen sayıları		
		Erkek	Kadın	Toplam
Müslüman okulları				
Devlet okulları				
Liseler	70	970	—	970
Erkek ortaokulları	129	350	—	350
Kız ortaokulları	31	—	86	86
İlkokullar	5.145	6.104	342	6.446
Erkek öğretmen ilkokulları	23	60	—	60
Özel okullar	2.106	3.111	124	3.235
Toplam	7.504	10.595	552	11.147
Gayrimüslim okulları				
Liseler	65	609	63	672
Ortaokullar	391	1.183	433	1.616
İlkokullar	2.499	3.373	1.027	4.400
Erkek öğretmen ilkokulları	2	20	3	23
Ruhban okulu	1	—	—	—
Toplam	2.958	5.185	1.526	6.711
Yabancı okullar				
Yüksekokullar	1	4	—	4
Liseler	61	488	270	758
Ortaokullar	59	210	111	321
İlkokullar	171	325	218	543
Erkek Öğretmen İlkokulu	5	32	8	40
Toplam	297	1.059	607	1.666
Taşra toplamı	10.759	16.839	2.685	19.524
İstanbul toplamı	494	3.036	663	3.699
Toplam	11.253	19.875	3.348	23.223

Kaynak: *Maarif-i Umumiyye Nezareti İstatistik Müdüriyeti*, Dersaadet ve Vilayat'da Kâin Mekatib-i Resmîyye ve Hususîyye ve Dersaadet'de bulunan Medaris-i İslamiyye ile Kütüphanelere Dair İstatistik Mecmuasıdır, *İstanbul*, 1327, s. 27.

Tablo 4.24 Yüksekokullar ve öğrenci sayıları, 1913-1914

Okullar	Öğrenci sayısı			Toplam	Öğretmen sayısı
	Müslüman	Gayrimüslim	Yabancı uyruklu		
Darülfünun					
İlahiyat bölümü	233	—	85	318	15
Edebiyat bölümü	164	36	1	201	23
Fen bilimleri bölümü	63	5	3	71	19
Matematik bölümü	22	6	—	28	15
Hukuk bölümü	1.644	553	4	2.201	21
Konya Hukuk mektebi	92	21	—	113	8
Beyrut Hukuk Mektebi	60	5	—	65	14
Tıp Fakültesi	375	217	—	592	90
Tıp Fakültesi Askeri Talebesi	306	—	—	306	—
Eczacı Mektebi	67	62	—	129	14
Dişçi Mektebi	40	14	—	54	5
Şam Tıbbiyesi	223	62	1	286	15
Mekteb-i Mülkiye	98	4	—	102	31
Darülmuallimini Aliye	241	15	—	256	25
Darülmuallimati Aliye	63	—	—	63	43
Sanayi-i Nefise Mektebi					
Resim bölümü	18	6	1	25	7
Mimarlık bölümü	27	44	—	71	9
Oymacılık bölümü	6	—	—	6	4
Heykeltıraşlık bölümü	4	2	—	6	4
Ticaret Mektebi Âlisi	38	19	—	57	18

Okullar	Öğrenci sayısı			Toplam	Öğretmen sayısı
	Müslüman	Gayrimüslim	Yabancı uyruklu		
Medresetülvaizin	79	–	–	79	30
Ticaret-i Bahriye Kaptan ve Çarkçı Mektebi	68	2	–	70	16
Robert Kolej Mühendis Mektebi	5	19	–	24	31
Halkalı Ziraat Mektebi	120	15	–	135	12
Orman Mektebi	31	6	–	37	20
Mekteb-i Bahriye-i Şahane	55	–	–	55	32
Mühendis Mektebi	156	62	–	218	32
Kondüktör Mektebi	32	16	–	48	13
Toplam	4.330	1.191	95	5.616	566

Kaynak: *Maarif-i Umumiyye Nezareti İhsaiyat Kalemî, 1329-1330 Senesine Mahsus Maarif-i Umumiyye İhsaiyat Mecmuasıdır, Darülhilafetü'laliye, 1336, s. 1-90.*

Tablo 4.25 İstanbul'daki okul, öğrenci ve öğretmen sayıları, 1913-1914

Okullar	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Öğretmen sayısı
Yüksek okullar			
Devlet okulları	13	5.058	463
Özel okullar	1	70	16
Yabancı okullar	1	24	15
Orta okullar ve liseler			
Devlet okulları			
Sultaniler	8	1.934	262
İdadiler	2	116	87
Askerî liseler	1	1.550	77
Kaptan ve Çarkçı Mektebi	1	156	16
Darüşşafaka	1	292	40
Özel okullar			
Müslüman okulları	4	561	106
Gayrimüslim okulları	18	2.309	379
Yabancı okullar	3	1.731	52
İlkokullar			
Devlet okulları	80	10.430	483
Vakıflara bağlı okullar	36	3.459	99
Sultanîlerin ilkokul kısmı	—	1.239	—
İdadîlerin ilkokul kısmı	—	634	—
Özel okullar			
Müslüman okulları	14	2.227	145
Gayrimüslim okulları	137	23.609	733
Yabancı okullar	7	971	40
Özel ortaokul ve liselerin ilkokul kısmı	—	5.629	—
Toplam	327	61.999	3.013

Kaynak: *Maarif-i Umumiyye Nezareti İhsaiyat Kalemi*, 1329-1330 Senesine Mahsus Maarif-i Umumiyye İhsaiyat Mecmuasıdır, *Darü'l-hilafeti'lâliye*, 1336, s. 1-90.

Tablo 4.26 Taşradaki okul, öğrenci ve öğretmen sayıları, 1913-1914

Okullar	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Öğretmen sayısı
Yüksekokullar	3	464	37
Ortaokullar ve liseler			
Devlet okulları			
Sultaniler	23	3.305	459
İdadiler	51	1.370	402
Askeri liseler	5	1.902	54
Darülmualiminler	16	1.550	162
Ziraat okulları	7	288	40
Darülfenunlar	4	54	4
Sütçülük ve Bağcılık okulları	2	6	4
Özel okullar			
Müslüman okulları	8	508	277
Gayrimüslim okulları	36	2.665	325
Yabancı okullar	11	1.289	172
İlkokullar			
Devlet okulları	4.406	244.560	7.543
Sultanilerin ilkokul kısmı	—	3.095	—
İdadilerin ilkokul kısmı	—	4.850	—
Özel ortaokul ve liselerin ilkokul kısmı	—	7.850	—
Özel ilkokullar			
Müslüman okulları	4.673	114.913	2.792
Gayrimüslim okulları	2.459	124.347	3.492
Yabancı okullar	208	20.314	766
Toplam	11.912	533.330	16.529

Kaynak: *Maarif-i Umumiyye Nezareti İhsaiyat Kalemî, 1329-1330 Senesine Mahsus Maarif-i Umumiyye İhsaiyat Mecmuasıdır, Darülfilâfetü'lâliye, 1336, s. 1-90.*

Tablo 4.27 İlkokullar ve öğrenci sayıları, 1913-1914

İdarî birimler	Öğrenci sayıları		Eğitim çağındaki nüfus		Okullaşma oranı	
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız
Çatalca	897	444	1.598	1.502	56,1	29,6
Edirne	8.569	5.381	23.320	21.898	36,7	24,6
Adana	6.483	1.125	19.745	17.837	32,8	6,3
Ankara	11.149	1.732	45.426	41.299	24,5	4,2
Antalya	3.444	489	13.390	12.285	25,7	4,0
Aydın	28.925	8.447	71.231	65.305	40,6	12,9
Bolu	5.958	1.292	22.618	21.777	26,3	5,9
Canik	2.980	614	13.542	13.170	22,0	4,7
Diyarbakır	2.101	327	31.955	29.716	6,6	1,1
Hüdavendigâr	12.866	5.488	32.270	32.584	39,9	16,8
İzmit	2.438	1.067	13.682	11.713	17,8	9,1
Karahisar-ı sahip	3.738	325	12.789	12.138	29,2	2,7
Kala-i Sultaniye	2.481	992	7.659	7.545	32,4	13,1
Karesi	7.750	1.387	17.848	15.941	43,4	8,7
Kayseri	3.001	247	9.162	8.587	32,8	2,9
Kastamonu	13.401	898	36.782	32.288	36,4	2,8
Konya	15.957	2.203	53.406	51.301	29,9	4,3
Mamuretülaziz	7.311	867	24.073	21.783	30,4	4,0
Menese	2.689	819	9.887	9.025	27,2	9,1
Sivas	9.542	2.092	49.256	45.502	19,4	4,6
Trabzon	7.200	486	46.639	44.020	15,4	1,1
Urfa	1.137	146	9.888	9.605	11,5	1,5
Zor	1.235	26	5.131	4.423	24,1	0,6
Beyrut	6.886	1.559	36.410	37.134	18,9	4,2
Halep	8.283	1.424	39.691	37.638	20,9	3,8
Kudüs	2.365	830	20.802	19.027	11,4	4,4
Suriye	8.487	1.195	69.764	71.617	12,2	1,7
Toplam	187.273	41.902	737.964	696.660	25,4	6,0

Kaynak: Maarif-i Umumiyye Nezareti İhsaiyat Kalemi, 1329-1330 Senesine Mahsus Maarif-i Umumiyye İhsaiyat Mecmuasıdır, Darü'l-hilafetü'laliye, 1336, s. 11-31.

5. KÜLTÜR

Tablo 5.1 Sayımı yapılan kütüphaneler ve kitap sayıları, 1895

İdarî birimler	Kütüphanelerin Sayısı	Kitapların sayısı		Toplam
		Elyazması	Matbu	
İstanbul	48	—	—	71.129
Edirne	1	2.509	158	2.667
İşkodra	2	851	290	1.141
Kosova	9	791	797	1.588
Manastır	3	374	225	599
Selânik	11	4.327	2.256	6.583
Yanya	1	484	3	487
Akdeniz adaları	6	1.769	191	1.960
Adana	6	196	898	1.094
Ankara	18	6.823	3.991	10.814
Aydın	28	10.412	4.079	14.491
Biga	2	626	56	682
Bitlis	1	225	65	290
Diyarbakır	5	1.923	939	2.862
Hüdavendigâr	28	9.218	6.103	15.321
İzmit	1	68	—	68
Kastamonu	21	3.028	3.638	6.666
Konya	25	6.136	1.887	8.023
Mamuretülâziz	5	894	1.421	2.315
Sivas	15	1.764	820	2.584
Trabzon	15	2.650	1.998	4.648
Musul	36	6.339	3.163	9.502
Halep	23	6.295	2.047	8.342
Suriye	2	2.541	748	3.289
Bağdat	11	2.804	13.009	15.813
Kudüs	1	473	—	473
Toplam	324	73.520	48.782	193.431

Kaynak: *Maarif-i Umumiyye Nezaret-i Celilesi, İdaresinde Bulunan Mekatib-i İptidaiyye, Rüşdiyye, İdadiyye, Aliye İle Mekatib-i Hususiyye ve Ecnebiyye'nin ve Dersaadet'de Tahriri İcra Kılınan ve Taşralarda Mevcut Bulunan Kütüphanelerin İstatistiği: 1310-1311 Sene-i Ders-iyyesine Mahsustur, Dersaadet, Tarihsiz, s. 23-24 ve 57-58.*

Tablo 5.2 İstanbul'daki kütüphaneler ve kitap sayıları, 1914

Kütüphaneler	Kitap sayıları
Eski kütüphaneler	88.976
Yıldız Kütüphanesi	26.766
Müze-i Hümayun Kütüphanesi	15.260
Bayazıt Genel Kütüphanesi	24.500
Mühendishane-i Berr-i Hümayun Kütüphanesi	4.000
Medreselerdeki kitaplar	7.620
Toplam	167.122

Kaynak: *Şehremaneti İstatistik Şubesi*, 1330 Senesi İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası, *Der-saadet*, 1331, s. 155.

Tablo 5.3 İstanbul'daki eski kütüphanelerdeki tasnifi yapılmış kitapların konularına göre dağılımı, 1914

Konular	Kitap sayıları
Kuran-ı Kerim	334
Semavi kitaplar	54
Kıraat ve tecvid	649
Tefsir	6.542
Hadis ve hadis usulü	5.716
Fıkıh ve fıkıh usulü	8.937
Fetvalar ve miras hukuku	2.360
Tasavvuf	5.516
Akaid ve kelam	3.234
Hikmet ve mantık	1.873
Geometri ve matematik	1.137
Astroloji	205
Dualar	240
Şifre, kimya, hıslım ve fal	227
Musiki	13
Ahlak ve siyaset	524
Cografya ve doğa bilimi	269
Tarih	4.356
Tıp	1.483
Tabimame	36
Edebiyat	6.441
Dilbilgisi	6.588
Lügat	2.112
Kısa edebiyat (Şiiraiyye)	2.846
Diğer	120
Toplam	61.812

Kaynak: *Şehremaneti İstatistik Şubesi*, 1330 Senesi İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası, *Der-saadet*, 1331, s. 147-50.

Tablo 5.4 Müze-i Hümayun kütüphanesinde mevcut Türkçe, Arapça ve Farsça dillerindeki kitapların konularına göre dağılımı, 1914

Konular	Yazma kitaplar			Matbu kitaplar			Toplam
	Türkçe	Arapça ve Farsça	Toplam	Türkçe	Arapça ve Farsça	Toplam	
Kuran-ı kerim	—	30	30	—	1	1	31
İncil	—	—	—	1	2	3	3
Kıraat ve tecvid	—	3	3	—	—	—	3
Tefsir	4	27	31	12	39	51	82
Hadis usulü	3	28	31	3	15	18	49
Nasihât ve takva	6	4	10	1	13	14	24
Fıkıh ve fıkıh usulü	13	56	69	29	31	60	129
Miras hukuku	2	4	6	5	1	6	12
Fetvalar	2	—	2	3	—	3	5
Kelam	4	11	15	18	13	31	46
Tasavvuf	7	24	31	23	9	32	63
Ahlak	7	5	12	18	1	19	31
Doğa bilimleri ve kimya	4	5	9	28	12	40	49
Tıp ve anatomi	9	13	22	34	68	102	124
Manhik ve felsefe	—	20	20	3	12	15	35
Cebir, matematik ve muhasebe	7	11	18	26	2	28	46
Geometri	6	4	10	17	3	20	30
Cografya	6	2	8	12	42	54	62
Hukuk	11	—	11	107	5	112	123
Savaş teknikleri (kara ve deniz)	8	—	8	88	—	88	96
Tarih	115	25	140	265	145	410	550

Konular	Yazma kitaplar			Matbu kitaplar			
	Türkçe	Arapça ve Farsça	Toplam	Türkçe	Arapça ve Farsça	Toplam	Toplam
Siyer	10	2	12	3	–	3	15
Bilimsel sohbet (muhabarat)	9	6	15	30	21	51	66
Divanlar	30	11	41	9	7	16	57
Aruz	1	6	7	1	1	2	9
Yazışma teknikleri	20	–	20	32	3	35	55
Güzel ahlak	–	9	9	2	–	2	11
Dilbilgisi	3	50	53	30	60	90	143
Lügat	13	30	43	31	19	50	93
Edebiyat ve şiirler	91	91	182	51	94	145	327
Ziraat ve sanayi	–	–	–	14	2	16	16
Terbiye usulü	–	–	–	2	–	2	2
İktisat	–	–	–	9	–	9	9
Astronomi ve astroloji	12	36	48	8	–	8	56
Seyahatname ve biyografi	7	1	8	38	30	68	76
Siyaset bilimi	7	1	8	2	2	4	12
Beden eğitimi	–	–	–	6	–	6	6
Sürelî yayın	–	–	–	30	–	30	30
Çeşitli kitaplar	7	–	7	389	–	389	396
Toplam	424	515	939	1.380	653	2.033	2.972

Kaynak: *Maarif-i Umumiyye Nezareti İhsaiyat Kalemî, 1329-1330 Senesine Mahsus Maarif-i Umumiyye İhsaiyat Mecmuasıdır, Darülbilâfetü'lâliye, 1336, s. 94.*

Tablo 5.5 Müze-i Hümayun kütüphanesinde mevcut Batı dillerindeki kitapların konularına göre dağılımı, 1914

Konular	Kitap sayısı
Arkeoloji	1.342
Numizmatik ve metroloji	553
Epigrafi	99
Güzel sanatlar	974
Tarih	2.618
Coğrafya, haritalar ve etnografi	538
Seyahatnameler	1.235
Klasik, edebiyat ve paleografi	186
Yunan, Latin ve Bizans eserleri	653
Edebiyat	485
Felsefe	48
İlahiyat	161
Matematik ve fizik	460
Hukuk, siyaset bilimi ve uluslararası anlaşmalar	655
Savaş teknikleri	162
Ansiklopedi ve lügat	410
Sürelî yayınlar	2.203
Çeşitli kitaplar	797
Türkçe	3
Asur eserleri bilimi	15
Filoloji	4
Japon dili	1
Toplam	13.602

Kaynak: *Maarif-i Umumiyye Nezareti İhsaiyat Kalemi*, 1329-1330 Senesine Mahsus Maarif-i Umumiyye İhsaiyat Mecmuasıdır, *Darü'lhilafetü'laliye*, 1336, s. 94.

Tablo 5.6 Yıldız kütüphanesindeki kitapların konularına göre dağılımı, 1914

Konular	Yazma kitaplar	Matbu kitaplar	Toplam
Kuran-ı Kerim	224	40	264
İncil	—	27	27
Kıraat, tecvid ve tefsirler	146	315	461
Hadis ve hadis usulü	191	269	460
Nasihahat ve takva	147	357	504
Fıkıh, fıkıh usulü, miras hukuku ve fetvalar	224	457	681
Kelam ve felsefe	179	402	581
Tasavvuf ve menkıbeler	355	635	990
Doğa bilimleri ve kimya	68	212	280
Tıp, anatomi, beden eğitimi ve sağlık	147	328	475
Cebir, matematik, muhasebe ve geometri	26	196	222
Coğrafya	20	90	110
Hukuk	24	406	430
Savaş teknikleri (kara ve deniz)	95	335	430
Tarih	271	739	1.010
Siyer	117	121	238
Hatıralar, divanlar, aruz, yazısma, edebiyat, şiirler ve ahlak	400	852	1.252
Dilbilgisi	121	541	662
Lügat	54	193	247
Ziraat ve sanayi	4	30	34
Astronomi ve astroloji	98	128	226
Seyahatname ve biyografi	414	144	558
Siyaset bilimi	82	46	128
Resim ve hat sanatı	96	11	107
Roman	1.519	443	1.962
Sürelî yayını	—	603	603
Çeşitli kitaplar	356	361	717
Yabancı dildaki kitaplar	—	8.858	8.858
Dualar	325	217	542
Çeşitli dillerin gramer bilgisi	14	123	137
Dergiler ve risaleler	116	64	180
Tasnif edilmekte olan İslamla ilgili kitaplar	1.296	2.755	4.051

Konular	Yazma kitaplar	Matbu kitaplar	Toplam
Albüm	–	1.185	1.185
Harita ve plan	–	1.215	1.215
Nota	–	64	64
İstatistik	–	1.207	1.207
Salname	–	221	221
Toplam	7.129	24.190	31.319

Kaynak: *Maarif-i Umumiyye Nezareti İhsaiyat Kalemi, 1329-1330 Senesine Mahsus Maarif-i Umumiyye İhsaiyat Mecmuasıdır, Darülhilafetü'laliye, 1336, s. 95.*

Tablo 5.7 Bayazıt Genel Kütüphanesi'ndeki kitapların konularına göre dağılımı, 1914

Konular	Kitap sayıları
Kuran-ı Kerim	65
İncil	172
Kıraat ve tecvid	120
Tefsir	640
Hadis ve hadis usulü	560
Nasihahat ve takva	390
Dua	210
Fıkıh, fıkıh usulü, miras hukuku ve fetvalar	1.520
Akaid ve kelimeler	580
Tasavvuf	850
Ahlak, terbiye usulü ve medenî bilgiler	200
Tabir	18
Hikmet, doğabilimleri ve kimya	230
Tıp, anatomi, beden eğitimi ve sağlık	310
Manik ve felsefe	320
Cebir, matematik ve muhasebe	140
Geometri	130

Konular	Kitap sayıları
Coğrafya	160
Hukuk, iktisat ve idare	300
Savaş teknikleri (kara ve deniz)	300
Tarih, seyahatname ve biyografi	1.200
Siyer	180
Hatıralar, edebiyat ve şiirler	540
Divanlar	300
Ölçü ve musiki	45
Yazışma	130
Güzel ahlak	120
Dilbilgisi	1.170
Lügat	300
Ziraat ve sanayi	30
Astronomi ve astroloji	120
Resim ve hat sanatı	20
Roman ve süreli yayın	3.500
Çeşitli kitaplar	250
Yabancı dildeki kitaplar	8.200
Toplam	23.320

Kaynak: *Maarif-i Umumiyye Nezareti İhsaiyat Kalemi*, 1329-1330 Senesine Mahsus Maarif-i Umumiyye İhsaiyat Mecmuasıdır, *Darülhilafetiülahiye*, 1336, s. 95.

Tablo 5.8 Matbaa-i Amire'de basılan kitapların ve süreli yayınların konuları, 1913/1914

Konular	1913	1914
Diyanet	1	1
Tıp	1	1
Kanun	2	2
Resmî yazışmalar	6	22
Kimya	1	1
Doğa bilimi	2	—
Tarih	—	4
Talim ve terbiye	—	2
Felsefe	—	2
Edebiyat	—	2
Matematik	—	1
İstatistik	—	1
Beden eğitimi	—	2
Sanayi	—	1
Çeşitli konular	2	5
Süreli yayın	9	40
Toplam	24	87

Kaynak: *Maarif-i Umumiyye Nezareti İhsaiyat Kalemî*, 1329-1330 Senesine Mahsus Maarif-i Umumiyye İhsaiyat Mecmuasıdır, *Darü'lhilafetiülaliye*, 1336, s. 96.

Tablo 5.9 Yurtdışında eğitim gören öğrencilerin ülkeler ve alanları itibariyle dağılımı, 1913-1914

	Fransa		Almanya		İsviçre		Avusturya
Eğitim alanı	Erkek	Kadın	Erkek	Erkek	Kadın	Erkek	
Fen bilimleri	15	—	5	4	—	—	
Temel bilimler	12	—	—	—	—	—	
Hukuk	11	—	—	3	—	—	
Güzel sanatlar	10	1	2	—	1	4	
Sosyoloji	8	—	11	6	—	—	
Matematik	5	—	9	—	—	—	
Tıp	5	—	1	7	—	—	
Ziraat	4	—	—	—	—	1	
Elektrik	2	—	—	2	—	10	
Edebiyat	2	—	—	—	—	—	
Matbaacılık	2	—	—	—	—	—	
Madencilik	1	—	—	—	—	—	
Ticaret bilimleri	1	—	—	2	—	—	
Disçilik	1	1	—	1	—	—	
Ev idaresi	—	3	—	—	2	—	
Musiki	—	2	1	—	1	3	
Mühendislik	—	—	2	1	—	—	
İktisat	—	—	1	—	—	—	
Sanat bilimleri	—	—	—	—	—	—	
Ebelik	—	—	—	—	—	—	
Diğer	2	1	—	1	—	—	
Toplam	81	8	32	27	4	18	

Kaynak: *Maarif-i Umumiyye Nezareti İhsaiyat Kalemî, 1329-1330 Senesine Mahsus Maarif-i Umumiyye İhsaiyat Mecmuasıdır, Darü'l-hilafetü'laliye, 1336, s. 98.*

Tablo 5.9 Yurtdışında eğitim gören öğrencilerin ülkeler ve eğitim alanları itibarıyla dağılımı, 1913-1914 (devamı)

Eğitim alanı	Belçika	İngiltere		Amerika
	Erkek	Erkek	Kadın	Erkek
Fen bilimleri	—	—	—	—
Temel bilimler	—	—	—	—
Hukuk	—	1	—	—
Güzel sanatlar	—	—	—	—
Sosyoloji	1	1	—	1
Matematik	3	—	—	—
Tıp	—	—	1	—
Ziraat	—	—	—	—
Elektrik	2	2	—	—
Edebiyat	—	—	—	—
Matbaacılık	—	—	—	—
Madencilik	—	—	—	—
Ticari bilimler	4	—	—	—
Disçilik	—	—	—	—
Ev idaresi	—	—	—	—
Musiki	—	—	—	—
Mühendislik	5	—	—	2
İktisat	—	—	—	2
Sinaî bilimler	—	1	—	—
Ebelik	—	—	—	—
Diğer	—	—	1	—
Toplam	15	5	2	5

Kaynak: *Maarif-i Umumiyye Nezareti İhsaiyat Kalemi*, 1329-1330 Senesine Mahsus Maarif-i Umumiyye İhsaiyat Mecmuasıdır, *Darülhilafetü'laliye*, 1336, s. 98.

Tablo 5.9 Yurtdışında eğitim gören öğrencilerin ülkeler ve eğitim alanları itibarıyla dağılımı, 1913-1914 (devamı)

Eğitim alanları	İtalya	Rusya	Toplam		Toplam
	Erkek	Erkek	Erkek	Kadın	
Fen bilimleri	—	—	24	—	24
Temel bilimler	—	—	12	—	12
Hukuk	—	—	15	—	15
Güzel sanatlar	3	—	19	2	21
Sosyoloji	—	—	28	—	28
Matematik	—	—	17	—	17
Tıp	—	—	13	1	14
Ziraat	—	—	5	—	5
Elektrik	—	—	18	—	18
Edebiyat	—	—	2	—	2
Matbaacılık	—	—	2	—	2
Madencilik	—	—	1	—	1
Ticari bilimler	—	—	7	—	7
Disçilik	—	—	2	1	3
Ev idaresi	—	—	—	5	5
Musiki	—	—	4	3	7
Mühendislik	—	—	10	—	10
İktisat	—	—	3	—	3
Sınai bilimler	—	—	1	—	1
Ebelik	—	1	1	—	1
Diğer	—	—	3	2	5
Toplam	3	1	187	14	201

Kaynak: *Maarif-i Umumiyye Nezareti İhsaiyat Kalemî, 1329-1330 Senesine Mahsus Maarif-i Umumiyye İhsaiyat Mecmuasıdır, Darü'l-hilafetü'laliye, 1336, s. 98.*

Tablo 5.10 Müze-i Hümayun'daki eski eserlerin türleri ve sayıları, 1897

Türler	Eser sayısı
Heykeller	1.785
Lahidler	98
Tunç eserler	1.149
Toprak eserler	5.580
Cam eserler	1.128
Süs eşyaları	1.378
Ağaç eserler	88
Deri ve meşin eserler	44
Güzel yazılar	4.279
Dokuma eserler	36
Eski paralar	5.951
Kursun mühürler	1.652
Madalyalar	35
Ağırlık ölçüleri	172
Toplam	23.375

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 67.

Tablo 5.11 Müze-i Hümayun'daki eski paraların dönemleri itibarıyla dağılımı, 1897

Dönemler	Maden türleri				Toplam
	Altın	Gümüş	Bakır	Cam	
Yunanlılar	112	620	291	–	1.023
Romalılar	18	1.058	369	–	1.445
Bizanslılar	602	266	1.074	3	1.945
Emevîler ve Abbasîlar	55	828	57	9	949
Türkmenler	12	10	182	–	204
Cengizîler	10	300	75	–	385
Toplam	809	3.082	2.048	12	5.951

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 70.

Tablo 5.12 Müze-i Hümayun'daki eski eserlerin dönemleri itibariyle dağılımı, 1897

Dönemler	Eser sayısı
Mısırlılar	912
Asurlular ve Keldaniler	5.940
Fenikeliler	565
Hititler	73
Yunanlılar ve Romalılar	7.202
Kıbnslılar	2.418
Bizanslılar	3.801
Franklar	26
Himyerîler	93
Tedmurîler	56
Emevîler ve Abbasîler	949
Türkmenler	204
Cengizîler	385
Araplar, Selçuklular ve Osmanlılar	751
Toplam	23.375

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 71.

Tablo 5.13 Müze-i Hümayun'daki para, madalya ve mühürlerin miktarı, 1914

Dönemler	Eser sayısı
İslam	60.045
Yunan	8.304
Roma	13.151
Bizans	6.939
Frank	9.975
Gürcü, Ermeni vd.	1.444
Toplam	99.858

Kaynak: *Maarif-i Umumiyye Nezareti İhsaiyat Kalemî*, 1329-1330 Senesine Mahsus Maarif-i Umumiyye İhsaiyat Mecmuasıdır, *Darülhilafetü'laliye*, 1336, s. 93.

Tablo 5.14 Müze-i Hümayun'daki eski eserlerin dönemleri itibariyle dağılımı, 1914

Dönemler	Eser sayısı
İslâm eserleri	3.518
Kodim Mısırlılar	955
Asurîler	6.532
Hititler vs.	447
Fenikeliler, İbranîler vs.	3.656
Yunanlılar, Romalılar, Bizans ve Franklar	12.716
Kıbnslılar	2.513
Tedmutliler	136
Himyerîler	224
Toplam	30.697

Kaynak: *Maarif-i Umumiyye Nezareti İhsaiyat Kalemi, 1329-1330 Senesine Mahsus Maarif-i Umumiyye İhsaiyat Mecmuasıdır, Darü'lhilafetü'laliye, 1336, s. 93.*

Tablo 5.15 İstanbul'daki matbaalar, 1912, 1913 ve 1914

Matbaalar	1912	1913	1914
Türk	33	42	45
Musevi	9	10	10
Ermeni	40	53	48
Rum	30	34	26
Yabancı	16	18	7
Toplam	128	157	136

Kaynak: *Şehremaneti İstatistik Şubesi, 1330 Senesi İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası, Dersaadet, 1331, s. 157.*

Tablo 5.16 İstanbul'da yayınlanan dergiler, 1914

Derginin dili	Günlük	Haftalık ve aylık	Toplam
Türkçe	8	26	34
Farsça	–	1	1
Arapça	–	1	1
Musevîce	–	3	3
Ermenice	5	4	9
Rumca	4	3	7
Fransızca	3	–	3
Fransızca-Almanca	1	–	1
Almanca	1	1	2
İtalyanca	1	1	2
Toplam	23	40	63

Kaynak: *Şehremaneti İstatistik Şubesi*, 1330 Senesi İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası, *Dersaadet*, 1331, s. 157.

6. TARIM

Tablo 6.1 Tarımsal üretim, 1897

	Ekiliş (dönüm)	Üretim	
		Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)
Bitkisel üretim	54.495.780	4.308.096	2.952.576
Tahıllar	53.107.519	3.831.928	2.952.576
Buğday	29.269.709	1.943.530	1.849.832
Arpa	11.861.312	1.005.758	480.881
Mısır	3.234.694	308.008	189.722
Çavdar	2.265.384	198.529	121.289
Kaplucu	951.567	85.896	44.972
Dan	1.054.362	72.370	38.585
Yulaf	1.645.591	94.249	32.570
Pirinc	869.776	8.138	7.819
Diğer tahıllar	1.955.124	115.451	69.339
Baklagiller	223.051	19.674	12.048
Nohut	64.407	4.464	3.015
Bakla	73.909	9.209	4.779
Diğer baklagiller	84.735	6.001	4.255
Sınai bitkiler	1.152.823	453.001	104.261
Pamuk	723.941	427.796	69.668
Keten	78.615	2.403	3.121
Kenevir	87.920	11.356	16.884
Susam	262.347	11.446	14.589
Köklü bitkiler	12.387	3.494	1.256
Soğan ve sarımsak	6.911	1.594	293
Patates	5.476	1.900	963
Hayvansal üretim			1.430.475
Koyun sütü		504.506	495.824
Keçi sütü		267.958	179.576

	Ekiliş (dönüm)	Üretim	
		Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)
İnek sütü		362.521	278.156
Manda sütü		393.590	301.558
Yapağı		11.024	43.806
Keçi kılı		2.753	9.366
Tiftik		1.774	21.618
Deve kılı		41	115
İpek kozası			100.454
Toplam			4.383.051

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 88-95.

Tablo 6.2 Tahılların ekiliş alanları, 1897 (dönüm)

İdarî birimler	Buğday	Arpa	Mısır	Çavdar	Diğer tahıllar	Toplam
İstanbul çevresi	194.357	1.000	500	900	1.950	198.707
Çatalca	85.584	53.987	24.862	1.862	77.310	243.605
Edirne	2.386.649	787.764	1.492.821	529.733	1.498.320	6.695.287
Kosova	702.165	516.540	522.168	439.129	322.048	2.502.050
Manastır	678.167	247.754	399.010	287.775	87.175	1.699.881
Akdeniz adaları	306.199	104.001	—	228	25.864	436.292
Adana	687.013	480.900	3.075	54.310	999.815	2.225.113
Ankara	683.543	506.383	101	8.000	22.947	1.220.974
Biga	164.374	66.018	4.510	2.621	13.890	251.413
Hüdavendigâr	1.848.102	902.436	646.068	136.725	516.522	4.049.853
Mamuretülaziz	1.092.020	436.100	34.000	17.000	241.218	1.820.338
Kastamonu	1.636.428	1.037.546	37.998	418.166	1.130.197	4.260.335
Sivas	7.897.181	2.592.857	15.261	312.000	151.816	10.969.115
Van	220.160	64.047	—	48.185	9.874	342.266
Zor	21.431	10.713	—	—	47.600	79.744
Halep	1.100.000	400.000	15.000	—	145.050	1.660.050
Suriye	8.776.563	2.084.520	38.800	8.750	388.801	11.297.434
Bağdat	261.473	277.913	520	—	689.823	1.229.729
Kudüs	474.000	740.833	—	—	106.200	1.321.033
Bingazi	54.300	550.000	—	—	—	604.300
Toplam	29.269.709	11.861.312	3.234.694	2.265.384	6.476.420	53.107.519

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî Idaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 90-93.

Tablo 6.3 Tahılların üretim miktarları, 1897 (ton)

İdarî birimler	Buğday	Arpa	Mısır	Çavdar	Pirinç	Diğer tahıllar
İstanbul çevresi	1.932	14	13	8	—	24
Çatalca	8.309	8.523	1.735	219	—	7.324
Edirne	135.952	61.363	54.714	35.468	—	68.369
Kosova	68.969	50.961	90.843	34.055	3.119	37.784
Manastır	87.324	49.523	67.225	34.002	193	9.385
Akdeniz adaları	12.243	8.420	—	120	—	5.169
Adana	69.683	57.672	403	5.130	180	14.693
Ankara	62.693	31.782	7	772	323	830
Biga	18.032	11.896	3.963	1.182	—	3.437
Hüdavendigâr	164.387	80.040	28.572	14.129	456	33.769
Mamuretülaziz	36.837	10.334	3.146	429	227	4.272
Kastamonu	232.478	103.946	15.571	50.602	1.612	87.949
Sivas	429.438	175.095	705	12.530	154	23.928
Van	42.127	11.010	—	8.667	—	4.743
Zor	7.234	2.600	—	—	—	1.120
Halep	184.896	77.040	5.778	—	—	27.609
Suriye	296.099	149.501	35.323	1.216	—	21.612
Bağdat	56.450	58.156	11	—	1.875	10.067
Kudüs	24.961	22.827	—	—	—	5.882
Bingazi	3.486	35.053	—	—	—	—
Toplam	1.943.530	1.005.758	308.008	198.529	8.138	367.965

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 90-93.

Tablo 6.4 Tahılların üretim değerleri, 1897 (bin kuruş)

İdarî birimler	Buğday	Arpa	Mısır	Çavdar	Diğer tahıllar	Toplam
İstanbul çevresi	1.656	7	6	5	7	1.681
Çatalca	8.736	3.983	946	154	2.305	16.124
Edime	111.176	26.285	29.829	19.336	33.303	219.928
Kosova	48.343	25.798	53.062	19.892	19.150	166.245
Manastır	81.611	23.142	71.989	22.509	4.142	203.394
Akdeniz adaları	10.489	4.262	—	84	2.892	17.727
Adana	86.832	33.687	118	4.394	10.312	135.343
Ankara	53.709	14.852	2	451	882	69.895
Biga	21.066	8.802	2.315	921	1.756	34.858
Hüdavendigar	147.231	43.636	16.689	8.803	16.667	233.026
Mamuretülaziz	57.378	10.866	1.715	518	5.741	76.218
Kastamonu	271.586	40.478	4.851	29.557	49.560	396.032
Sivas	418.067	75.002	151	5.855	10.658	509.732
Van	47.573	8.146	—	8.100	2.216	66.036
Zor	6.761	2.430	—	—	1.046	10.237
Halep	129.600	27.000	1.170	—	11.602	169.372
Suriye	253.667	75.682	6.878	710	9.094	346.031
Bağdat	52.757	27.176	2	—	6.164	86.099
Kudüs	38.880	16.000	—	—	5.789	60.669
Bingazi	2.715	13.650	—	—	—	16.365
Toplam	1.849.832	480.881	189.722	121.289	193.286	2.835.010

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisi'dir, *İstanbul*, 1316, s. 90-93.

Tablo 6.5 Üretilen ipek ve ipek kozasının değerleri, 1882-1895 (kuruş)

Yıllar	İpek üretimi	Yaş koza ve tohumların değeri	Toplam
1882	—	19.418.270	19.418.270
1883	—	22.482.820	22.482.820
1884	—	25.308.230	25.308.230
1885	—	23.809.560	23.809.560
1886	—	32.689.150	32.689.150
1887	—	35.568.840	35.568.840
1888	4.050.970	26.578.140	30.629.110
1889	30.189.660	40.420.210	70.609.870
1890	39.475.550	53.538.000	93.013.550
1891	37.338.580	46.886.220	84.224.800
1892	45.002.880	57.572.450	102.575.330
1893	53.797.410	68.076.970	121.874.380
1894	16.883.120	54.071.220	70.954.340
1895	37.877.190	47.929.120	85.806.310

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumi'sidir, *İstanbul*, 1316, s. 127-128.

Tablo 6.6 Üretilen ipek kozasının idarî birimler itibariyle dağılımı, 1897 (kuruş)

İdarî birimler	İpek üretimi	İpek koza ve tohum üretimi	Toplam
Edime	8.220.820	18.270	8.239.090
Drac	76.710	—	76.710
Manastır	611.580	—	611.580
Selonik	15.483.300	362.490	15.845.790
Midilli	16.030	50.850	66.880
Adana	806.410	—	806.410
Ankara	2.240	253.840	256.080
İzmir	1.180.200	117.400	1.297.600
Bandırma	—	3.410.110	3.410.110
Bursa	—	44.045.140	44.045.140
İzmit	237.710	11.296.040	11.533.750
Konya	7.950	—	7.950
Siirt	620.750	—	620.750
Sivas	107.050	7.660	114.710
Trabzon	2.440	1.108.660	1.111.100
Halep	5.648.200	—	5.648.200
Bağdat	35.590	—	35.590
Beyrut	6.726.910	—	6.726.910
Toplam	39.783.890	60.670.460	100.454.350

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 127-128.

Tablo 6.7 Tüm hayvanların sayıları, 1897

Hayvan türleri	Hayvan sayıları
Çift mandası	153.688
Manda ineği	167.872
Manda boğası	37.208
Malak	78.889
Çift öküzü	1.238.879
Kara sığır ineği	1.146.867
Kara sığır boğası	195.053
Dana	509.489
Beygir	302.384
Katır	75.507
Merkep	587.342
Dişi at	3.396
Deve	359.012
Koyun	11.544.976
Keçi	7.336.279
Tiftik keçi	915.703
Domuz	199.247
Toplam	24.851.791

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 89.

Tablo 6.8 Büyükbaş çiftlik hayvanlarının sayıları, 1897

İdari birimler	Çift öküzü	Sığır	Koşu mandası	Manda
İstanbul çevresi	3.251	4.097	2.070	1.269
Çatalca	9.019	17.861	1.143	3.601
Edirne	115.326	192.207	15.223	32.034
Kosova	69.030	66.622	4.590	9.345
Manastır	102.982	132.854	14.185	25.796
Akdeniz adaları	14.354	9.331	—	—
Adana	80.391	179.249	7.820	15.479
Ankara	91.040	153.503	16.792	18.321
Biga	27.107	73.561	2.802	6.920
Hüdavendigâr	161.755	239.803	19.287	33.039
Sivas	133.620	215.890	21.453	43.507
Kastamonu	120.015	188.225	35.037	63.591
Mamuretü'laziz	91.270	126.890	210	1.155
Van	13.144	46.483	3.826	5.611
Zor	3.400	300	—	—
Halep	60.000	45.000	2.000	2.100
Suriye	105.255	106.733	7.250	1.430
Bağdat	11.920	20.950	—	20.651
Kudüs	26.000	21.850	—	120
Bingazi	—	10.000	—	—
Toplam	1.238.879	1.851.409	153.688	283.969

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumi'sidir, *İstanbul*, 1316, s. 94-97.

Tablo 6.9 Tek tırnaklı hayvanların sayıları, 1897

İdari birimler	At	Eşek	Deve
İstanbul çevresi	2.040	465	—
Çatalca	2.262	781	189
Edirne	25.704	23.767	1.826
Kosova	19.072	13.340	—
Manastır	38.053	34.430	—
Akdeniz adaları	12.455	11.077	—
Adana	22.922	28.281	10.907
Ankara	6.748	182.740	3.070
Biga	13.709	5.985	1.818
Hüdavendigâr	41.498	47.526	1.353
Sivas	28.825	59.942	1.060
Kastamonu	24.887	39.282	—
Mamuretülaziz	16.780	34.850	396
Van	8.026	3.440	—
Zor	950	1.500	5.100
Halep	71.500	50.000	200.000
Suriye	28.141	30.220	71.872
Bağdat	8.670	8.812	27.171
Kudüs	3.515	7.904	4.250
Bingazi	5.530	3.000	30.000
Toplam	381.287	587.342	359.012

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumişidir, *İstanbul*, 1316, s. 94-97.

Tablo 6.10 Küçükbaş çiftlik hayvanlarının sayıları, 1897

İdari birimler	Koyun	Keçi	Domuz
İstanbul çevresi	69.935	27.271	11
Çatalca	51.606	16.493	1.759
Edirne	1.800.840	710.812	57.239
Kosova	1.060.962	368.975	47.350
Manastır	1.093.577	551.979	77.494
Akdeniz adaları	216.340	162.518	13.507
Adana	270.759	876.230	190
Ankara	857.660	898.197	—
Biga	123.523	92.539	285
Hüdavendigâr	695.057	830.673	480
Sivas	795.753	687.634	—
Kastamonu	420.610	903.069	200
Mamuretü'laziz	280.998	280.998	—
Van	205.252	81.472	—
Zor	—	40.144	—
Halep	1.350.000	650.000	—
Suriye	929.156	745.854	132
Bogdat	867.204	97.075	—
Kudüs	105.744	110.049	600
Bingazi	350.000	120.000	—
Toplam	11.544.976	8.251.982	199.247

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî Idaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 94-97.

Tablo 6.11 Ekili ve toplam arazi, 1909 (hektar)

İdarî birim	Toplam arazi	Ekili arazi	Ekili arazinin Oranı (yüzde)
İstanbul çevresi	590.000	14.008	2,4
Çatalca	390.000	34.251	8,8
Edirne	4.250.000	438.162	10,3
Kosova	3.290.000	349.334	10,6
Manastır	2.850.000	208.176	7,3
Selanik	4.000.000	248.577	6,2
Yanya	1.790.000	103.380	5,8
Akdeniz adaları	1.450.000	52.394	3,6
Adana	4.000.000	467.117	11,7
Ankara	7.500.000	571.121	7,6
Aydın	5.700.000	600.212	10,5
Biga	750.000	61.318	8,2
Bitlis	2.985.000	257.906	8,6
Bolu	2.000.000	94.065	4,7
Diyarbakır	4.680.000	307.682	6,6
Erzurum	7.672.000	337.789	4,4
Hüdavendigâr	5.130.000	505.622	9,9
İzmit	1.205.000	71.151	5,9
Karesi	1.710.000	207.491	12,1
Kastamonu	6.000.000	244.968	4,1
Konya	9.160.000	633.154	6,9
Mamuretülaziz	3.780.000	182.276	4,8
Sivas	8.370.000	424.428	5,1
Trabzon	3.130.000	366.365	11,7
Urfa	2.500.000	65.366	2,6
Van	4.770.000	75.593	1,6
Musul	9.100.000	232.370	2,6
Zor	10.000.000	37.766	0,4

İdarî birim	Toplam arazi	Ekili arazi	Ekili arazinin Oranı (yüzde)
Haleb	7.860.000	353.031	4,5
Suriye	10.000.000	347.524	3,5
Bağdat	14.121.000	40.757	0,3
Basra	13.880.000	43.722	0,3
Beyrut	3.050.000	297.786	9,8
Kudüs	2.130.000	112.533	5,3
Bingazi	30.000.000	129.307	0,4
Trablusgarp	75.100.000	49.659	0,1
Toplam	274.893.000	8.566.361	3,1

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. *Medhal te*; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. *Medhal te*.

Tablo 6.12 Nüfus, ekili arazi ve tarımla meşgul hane sayıları, 1909

İdarî birim	Nüfus	Ekili arazi (dönüm)	Tarımla meşgul hane sayısı
İstanbul çevresi	67.142	84.732	6.978
Çatalca	94.365	334.043	8.297
Edirne	675.502	1.939.387	96.342
Selanik	530.890	1.079.534	82.135
Kosova	1.091.492	3.275.963	124.987
Yanya	206.805	434.783	21.831
Akdeniz adaları	83.167	10.358	4.600
Adana	306.981	1.901.789	38.569
Ankara	759.071	4.147.821	92.419
Aydın	642.638	2.284.250	101.812
Biga	131.718	472.975	21.571
Bitlis	301.467	2.227.212	24.640
Bolu	185.233	554.974	27.508
Diyarbakır	249.597	2.023.035	46.356
Erzurum	294.611	824.561	49.462
Hüdavendigâr	783.181	3.091.623	123.893
İzmit	305.017	578.429	19.100
Karesi	58.885	407.290	5.500
Kastamonu	645.189	2.130.161	100.250
Konya	722.849	3.532.868	91.561
Mamuretülaziz	350.157	817.419	39.934
Sivas	627.189	2.068.267	80.367
Trabzon	1.076.567	3.411.598	176.318
Urfa	52.810	232.000	4.600
Van	175.541	865.055	24.220
Musul	86.082	896.250	9.994
Halep	443.910	1.881.076	55.394

İdarî birim	Nüfus	Ekili arazi (dönüm)	Tarımla meşgul hane sayısı
Suriye	229.550	1.311.510	27.994
Bağdat	175.760	294.518	14.330
Basra	45.000	620	500
Beyrut	249.836	1.237.500	30.841
Kudüs	120.000	160.000	3.000
Trablusgarp	137.126	228.050	15.243
Toplam	11.905.328	44.739.651	1.570.546

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. Medhal fe-mim; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. Medhal ha-kaf.

Tablo 6.13 Tarım işletmelerinin büyüklüğü, 1909

İdarî birim	İşletme büyüklüğü			
	10 dönüm ve daha küçük	11–50 dönüm arası	51 dönüm ve daha büyük	Ortalama (dönüm)
İstanbul çevresi	2.983	2.439	1.556	12,1
Çatalca	1.287	3.789	3.221	40,3
Edirne	49.709	30.722	15.911	20,1
Selanik	25.880	47.248	9.007	13,1
Kosova	37.849	62.561	24.577	26,2
Yanya	5.742	11.777	4.312	19,9
Akdeniz adaları	2.900	1.700	—	2,3
Adana	6.729	13.926	17.914	49,3
Ankara	11.711	54.919	25.789	44,9
Aydın	35.104	43.151	23.557	22,4
Biga	4.471	10.500	6.600	21,9
Bitlis	5.125	10.232	9.283	90,4
Bolu	4.900	18.508	4.100	20,2
Diyarbakır	7.856	16.900	21.600	43,6
Erzurum	22.505	19.539	7.418	16,7
Hüdavendigâr	18.005	76.462	29.426	25,0
İzmit	—	12.750	6.350	30,3
Karesi	1.000	3.000	1.500	74,1
Kastamonu	28.563	57.713	13.974	21,2
Konya	20.327	41.567	29.667	38,6
Mamurelülaziz	10.860	17.794	11.280	20,5
Sivas	24.484	39.477	16.406	25,7
Trabzon	76.099	76.093	24.126	19,3
Urfa	1.300	2.300	1.000	50,4
Van	8.678	8.916	6.626	35,7
Musul	1.277	2.117	6.600	89,7

İdarî birim	İşletme büyüklüğü			Ortalama (dönüm)
	10 dönüm ve daha küçük	11–50 dönüm arası	51 dönüm ve daha büyük	
Halep	5.782	22.950	26.662	34,0
Suriye	4.128	12.481	11.385	46,8
Bağdat	3.280	3.320	7.730	20,6
Basra	300	180	20	1,2
Beyrut	5.085	11.931	13.825	40,1
Kudüs	—	2.000	1.000	53,3
Trablusgarp	2.072	9.318	3.853	15,0
Toplam	435.991	748.280	386.275	28,5

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. *Medhal fe-mim*; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. *Medhal ha-kaf*.

Tablo 6.14 Toplam tarımsal üretim, 1909

Üretimin çeşidi	Ekiliş (dönüm)	Üretim	
		Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)
Bitkisel üretim	86.981.658		7.766.907
Tahıllar	79.498.665		7.020.785
Bugday	37.807.804	4.372.057	3.767.689
Arpa	20.904.839	2.544.737	1.705.716
Yulaf	2.973.846	350.133	198.180
Çavdar	3.817.189	422.599	307.631
Mısır	7.555.779	862.632	582.475
Pirinç	693.490	125.987	120.659
Diğer tahıllar	5.745.718		338.434
Baklagiller ve köklü bitkiler	3.176.256		197.090
Nohut	627.342	50.487	43.490
Fasülye	800.908	45.059	40.387
Bakla	581.363	79.478	52.578
Mercimek	754.483	30.347	23.082
Patates	412.160	81.480	37.553
Sınai Bitkiler	4.306.737		549.033
Pamuk lif	1.896.979	84.744	138.609
Pamuk tohumu		27.156	22.731
Keten lif	196.840	4.425	8.947
Keten tohumu		4.403	5.666
Susam	1.123.563	41.111	69.745
Tütün	851.893	51.540	262.188
Afyon	237.462	350	41.150
Bağcılık ve bahçecilik			1.945.658
Meyve			404.900
Üzüm	6.651.388	1.379.876	522.333

Üretimin çeşidi	Ekiliş (dönüm)	Üretim	
		Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)
Zeytin		427.901	425.963
Zeytin yağı		79.184	359.212
İpek kozası		18.804	233.250
Hayvansal üretim			2.184.795
Bol		8.417	26.217
Bolmumu		682	9.002
Süt		1.523.095	1.141.889
Peynir		59.413	169.210
Tereyağı		48.301	353.828
Yün		38.199	195.994
Keçi kılı		7.286	30.120
Tiftik		5.062	55.544
Koyun ve keçi derisi			43.361
Sığır derisi			24.135
Yumurta			135.495
Toplam			11.897.360

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 4-192; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 4-357.

Tablo 6.15 Tahılların ekiliş alanları, 1909 (dönüm)

İdarî birimler	Buğday	Arpa	Yulaf	Çavdar	Mısır	Diğer tahıllar	Toplam
İstanbul çevresi	51.769	20.788	30.441	2.868	7.129	10.507	123.502
Çatalca	152.623	38.034	106.885	1.443	26.925	9.392	335.302
Edirne	1.766.061	647.999	498.896	246.948	616.515	473.749	4.250.168
Kosova	1.208.782	697.593	328.745	378.701	772.715	88.738	3.475.274
Manastır	722.687	264.758	78.671	229.016	641.165	81.386	2.017.683
Selânik	598.464	511.611	167.412	263.296	549.994	113.194	2.203.971
Yanya	212.348	83.508	113.701	19.951	590.192	27.253	1.046.953
Akdeniz adaları	165.687	144.090	8.640	80	1.020	4.444	323.961
Adana	1.657.942	906.668	458.835	41.279	60.524	118.727	3.243.975
Ankara	3.370.125	1.446.494	45.590	405.540	11.469	334.813	5.614.031
Aydın	1.921.717	1.562.777	187.571	192.615	319.897	564.400	4.748.977
Biga	297.875	106.136	78.440	15.818	24.756	34.526	557.551
Bitlis	1.680.794	525.305	—	138.988	2.140	305.846	2.653.073
Bolu	299.250	191.838	77.300	63.350	192.536	147.066	971.340
Diyarbakır	1.608.000	468.150	—	500	1.400	633.065	2.711.115
Erzurum	2.160.708	1.057.111	—	303.474	4.718	107.500	3.633.511
Hüdavendigâr	2.216.091	1.485.519	94.862	126.777	208.251	235.138	4.366.638
İzmit	311.863	78.027	60.920	1.200	94.072	32.347	578.429
Karesi	1.009.300	307.025	29.865	119.840	274.975	132.993	1.873.998

İdarî birimler	Buğday	Arpa	Yulaf	Çavdar	Mısır	Diğer tahıllar	Toplam
Kastamonu	943.573	638.796	20.658	51.422	337.124	534.013	2.525.586
Konya	3.314.204	1.779.743	124.402	720.758	82.138	206.329	6.227.574
Mamuretülaziz	806.974	326.079	—	22.400	223.528	78.903	1.457.884
Sivas	2.225.669	1.402.023	85.912	109.154	225.286	220.151	4.268.195
Trabzon	612.841	498.510	211.154	108.056	2.078.517	54.219	3.563.297
Urfa	316.820	179.749	—	—	7.060	52.960	556.589
Van	433.120	162.408	—	118.915	1.000	68.212	783.655
Musul	1.295.215	744.900	2.000	250	252	160.100	2.202.717
Zor	145.000	190.500	—	—	—	65.900	401.400
Halep	1.698.747	771.516	22.650	110.050	34.450	395.063	3.032.476
Suriye	2.055.872	987.470	29.300	—	98.600	196.390	3.367.632
Bağdat	118.864	181.063	10	—	13.396	111.218	424.551
Basra	129.020	78.170	—	—	—	259.420	466.610
Beyrut	1.576.037	460.622	95.570	24.500	42.725	343.600	2.543.054
Kudüs	461.000	328.400	15.416	—	—	216.666	1.021.482
Bingazi	174.900	1.229.660	—	—	800	90	1.405.450
Trablusgarp	87.862	401.799	—	—	10.510	20.890	521.061
Toplam	37.807.804	20.904.839	2.973.846	3.817.189	7.555.779	6.439.208	79.498.665

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 4-5; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 4-7.

Tablo 6.16 Tahılların üretim miktarları, 1909 (ton)

İdarî birimler	Buğday	Arpa	Yulaf	Çavdar	Mısır	Diğer tahıllar
İstanbul çevresi	7.628	2.851	2.937	516	742	1.346
Çatalca	12.182	5.370	8.356	141	516	443
Edirne	153.983	64.338	34.436	24.531	60.687	22.199
Kosova	140.345	81.674	27.385	42.543	84.297	12.583
Manastır	89.125	30.855	4.792	28.283	85.294	6.426
Selanik	79.802	77.888	16.551	34.779	113.173	12.869
Yanya	21.674	6.824	12.190	2.175	59.639	2.504
Akdeniz adaları	15.423	11.601	910	10	167	643
Adana	230.731	134.016	64.745	3.493	6.139	14.160
Ankara	421.328	166.293	4.951	27.356	2.367	24.469
Aydın	241.927	205.906	33.985	29.930	47.650	55.251
Biga	37.295	16.579	11.506	2.021	3.136	3.493
Bitlis	200.142	57.969	—	11.944	407	38.238
Bolu	45.232	26.158	7.292	16.169	47.938	23.789
Diyarbakır	236.297	52.412	—	58	167	47.100
Erzurum	280.178	127.754	—	38.392	536	19.581
Hüdavendigar	227.091	245.113	22.544	9.928	34.318	19.833
İzmit	42.288	15.792	13.707	189	26.458	5.370
Karesi	96.570	35.121	4.730	11.427	21.377	13.036
Kastamonu	128.076	104.756	4.678	5.956	18.219	70.095
Konya	428.163	256.710	14.642	86.531	19.547	29.138
Mamuretülaziz	92.767	34.298	—	3.127	14.766	7.876
Sivas	245.772	202.294	13.220	14.804	27.038	29.677
Trabzon	43.142	22.308	13.473	4.940	163.782	4.157
Urfa	16.645	9.698	—	—	414	2.198
Van	41.411	9.437	—	9.263	1.027	5.034

İdarî birimler	Buğday	Arpa	Yulaf	Çavdar	Mısır	Diğer tahıllar
Musul	147.440	64.428	431	77	65	41.151
Zor	29.644	24.340	—	—	—	3.364
Halep	179.894	68.616	4.881	12.171	5.030	35.532
Suriye	174.928	103.448	3.319	—	11.746	15.624
Bağdat	16.291	31.100	1	—	777	12.526
Basra	33.817	21.095	—	—	—	32.169
Beyrut	163.958	64.318	22.466	1.846	4.366	31.306
Kudüs	34.873	21.337	2.005	—	—	23.699
Bingazi	10.855	79.003	—	—	270	3
Trablusgarp	5.141	63.035	—	—	578	2.027
Toplam	4.372.057	2.544.737	350.133	422.599	862.632	668.913

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 4-5; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 4-7.

Tablo 6.17 Tahılların üretim değerleri, 1909 (bin kuruş)

İdarî birimler	Buğday	Arpa	Yulaf	Çavdar	Mısır	Diğer tahıllar	Toplam
İstanbul çevresi	6.683	2.221	1.906	392	509	891	12.602
Çatalca	10.278	3.444	4.649	100	347	293	19.111
Edirne	139.912	47.160	19.157	19.105	38.671	16.691	280.695
Kosova	124.208	60.261	15.640	31.477	56.273	8.812	296.671
Manastır	91.498	28.271	4.043	26.432	69.592	4.826	224.662
Selânik	73.452	57.092	9.207	27.087	76.122	8.355	251.315
Yanya	18.414	5.019	7.459	1.694	42.024	1.698	76.309
Akdeniz adaları	14.623	7.972	607	10	113	480	23.804
Adana	179.697	81.179	26.893	2.072	3.871	9.341	303.053
Ankara	328.137	95.430	2.754	19.175	1.122	18.541	465.158
Aydın	221.185	141.497	22.687	22.200	35.344	38.970	481.883
Biga	37.886	12.152	7.467	1.359	2.094	2.236	63.195
Bitlis	149.379	36.118	—	7.087	130	24.394	217.108
Bolu	38.163	19.241	4.919	10.587	24.349	13.278	110.536
Diyarbakır	145.692	27.213	—	20	81	37.554	210.559
Erzurum	263.667	99.497	—	24.205	461	10.970	398.800
Hüdâvendigâr	223.000	169.687	10.729	7.732	22.909	11.267	445.324
İzmit	42.958	12.982	8.212	182	18.889	3.795	87.018
Karesi	98.100	24.135	3.117	7.205	13.478	8.255	154.289
Kastamonu	108.060	69.348	3.886	4.217	11.609	52.038	249.159
Konya	389.037	178.885	9.883	61.265	12.940	18.596	670.606
Mamure-ülkaziz	97.378	28.196	—	2.657	9.775	9.178	147.184
Sivas	233.022	148.797	8.825	12.078	18.050	18.239	439.012
Trabzon	36.521	16.409	6.995	3.847	110.162	4.163	178.098
Urfa	22.114	9.711	—	—	408	2.480	34.713
Van	34.940	6.189	—	5.575	560	3.395	50.659

İdari birimler	Buğday	Arpa	Yulaf	Çavdar	Mısır	Diğer tahıllar	Toplam
Musul	95.690	36.240	98	45	25	34.970	167.068
Zor	19.939	10.110	–	–	–	2.948	32.997
Halep	158.379	47.152	2.987	8.576	2.849	20.609	240.552
Suriye	136.237	50.884	2.154	–	6.534	8.405	204.214
Bağdat	12.688	16.148	–	–	432	10.727	39.994
Basra	21.320	8.214	–	–	–	16.492	46.027
Beyrut	148.124	41.252	12.498	1.250	2.040	17.445	222.609
Kudüs	32.592	14.540	1.405	–	–	16.803	65.341
Bingazi	8.806	50.671	–	–	170	2	59.650
Trablus-garp	5.911	42.399	–	–	545	1.955	50.810
Toplam	3.767.689	1.705.716	198.180	307.631	582.475	459.094	7.020.785

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 4-5; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 4-7.

Tablo 6.18 Tahılların verimi, 1909 (kg/hektar)

İdarî birimler	Bugday	Arpa	Yulaf	Çavdar	Mısır	Pirinç
İstanbul çevresi	1.356	1.262	888	1.654	958	—
Çatalca	734	1.299	719	900	176	—
Edirne	802	913	635	914	906	—
Kosova	1.068	1.077	766	1.034	1.004	3.363
Manastır	1.135	1.072	560	1.136	1.224	—
Selanik	1.227	1.401	910	1.215	1.893	2.073
Yanya	939	752	986	1.003	930	1.101
Akdeniz adaları	856	741	969	1.181	1.510	—
Adana	1.280	1.360	1.298	778	933	941
Ankara	1.150	1.058	999	621	1.899	502
Aydın	1.158	1.212	1.667	1.430	1.370	—
Biga	1.152	1.437	1.349	1.175	1.165	—
Bitlis	1.095	1.015	—	791	1.749	463
Bolu	1.391	1.254	868	2.348	2.291	2.643
Diyarbakır	1.352	1.030	—	1.063	1.099	2.495
Erzurum	1.193	1.112	—	1.164	1.044	3.544
Hüdavendigar	943	1.518	2.186	720	1.516	1.893
İzmit	1.248	1.862	2.070	1.447	2.588	812
Karesi	880	1.052	1.457	877	715	—
Kastamonu	1.249	1.509	2.083	1.066	497	2.529
Konya	1.189	1.327	1.083	1.105	2.189	—
Mamure-ülaziz	1.058	968	—	1.284	608	1.831
Sivas	1.016	1.327	1.416	1.248	1.104	2.363
Trabzon	648	412	587	421	725	1.202
Urfa	483	496	—	—	540	756
Van	880	535	—	717	9.450	4.463

İdarî birimler	Buğday	Arpa	Yulaf	Çavdar	Mısır	Pirinç
Musul	1.047	796	1.985	2.835	2.363	2.437
Zor	1.881	1.175	—	—	—	—
Halep	974	818	1.983	1.017	1.343	1.824
Suriye	783	964	1.042	—	1.096	—
Bağdat	1.261	1.580	591	—	533	1.154
Basra	2.411	2.483	—	—	—	1.384
Beyrut	957	1.285	2.163	693	940	7.088
Kudüs	696	598	1.197	—	—	—
Bingazi	571	591	—	—	3.101	—
Trablusgarp	538	1.443	—	—	506	—
Ortalama verim	1.064	1.120	1.083	1.019	1.050	1.671

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 4-5; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 4-7.

Tablo 6.19 Baklagillerin ve köklü bitkilerin ekiliş alanları, 1909 (dönüm)

İdarî birimler	Nohut	Fasulye	Bakla	Mercimek	Patates	Toplam
İstanbul çevresi	167	428	788	—	—	1.383
Çatalca	317	2.054	6.652	368	420	9.811
Edime	5.032	18.209	10.182	11.167	9.175	53.765
Kosova	1.610	91.270	155	22.656	21.715	137.406
Manastır	622	84.763	132	8.592	5.579	99.688
Selanik	2.174	98.388	2.214	13.293	8.063	124.132
Yanya	735	10.915	3.930	3.803	1.828	21.211
Akdeniz adaları	6.462	14.020	9.804	48.311	49.158	127.756
Adana	10.339	9.902	1.361	31.665	19.125	72.393
Ankara	12.756	21.046	1.798	41.390	22.435	99.425
Aydın	78.049	7.049	172.603	13.631	43.772	315.104
Biga	29.725	2.574	16.186	2.806	3.855	55.145
Bitlis	3.562	613	478	16.195	10.274	31.122
Bolu	600	11.825	4.880	11.381	6.951	35.638
Diyarbakır	37.500	500	500	84.348	3.947	126.795
Erzurum	4.134	7.875	3.016	20.016	12.522	47.562
Hüdavendigâr	14.626	28.599	42.373	23.055	25.137	133.790
İzmit	1.115	6.368	2.750	10.766	10.025	31.024
Karesi	104.369	8.323	84.829	16.790	27.692	242.003
Kastamonu	3.690	24.925	4.617	12.047	8.297	53.577
Konya	59.869	25.594	6.080	35.926	26.928	154.398
Mamuretülaziz	19.221	7.240	15.023	15.199	6.005	62.688
Sivas	19.611	27.915	8.488	48.607	24.824	129.445
Trabzon	98	277.223	527	18.689	18.519	315.055
Urfa	6.300	20	200	8.757	352	15.630
Van	106	230	950	2.213	897	4.396
Musul	5.717	—	5.460	11.966	1.113	24.256
Zor	—	4.200	400	485	609	5.694

İdarî birimler	Nohut	Fasulye	Bakla	Mercimek	Patates	Toplam
Halep	33.836	8.120	2.976	80.726	6.566	132.224
Suriye	58.800	250	13.070	42.733	10.021	124.874
Bagdat	—	5	211	241	84	541
Basra	—	—	—	3.000	—	3.000
Beyrut	105.550	300	137.134	64.704	15.868	323.557
Kudüs	650	160	18.550	21.013	2.270	42.643
Bingazi	—	5	—	3	3	10
Trablusgarp	—	—	3.046	7.940	8.130	19.116
Toplam	627.342	800.908	581.363	754.483	412.160	3.176.256

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 56-57; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 120-121.

Tablo 6.20 Baklagillerin ve köklü bitkilerin üretim miktarları, 1909 (ton)

İdarî birimler	Nohut	Fasulye	Bakla	Mercimek	Patates
İstanbul çevresi	4	23	35	—	—
Çatalca	16	178	162	2	19
Edirne	429	918	765	96	1.121
Kosova	109	6.434	10	61	1.281
Manastır	73	3.979	6	94	220
Selanik	147	6.002	175	192	200
Yanya	50	589	161	133	89
Akdeniz adaları	516	985	848	—	27.976
Adana	846	749	173	1.000	6.899
Ankara	1.482	2.062	121	2.449	6.470
Aydın	7.343	868	31.471	109	2.529
Biga	2.032	218	1.554	24	4
Bitlis	326	28	15	250	544
Bolu	51	1.125	525	262	293
Diyarbakır	3.733	90	99	5.645	—
Erzurum	95	1.096	59	837	1.261
Hüdavendigâr	1.644	2.813	10.655	1.226	4.828
İzmit	71	314	129	67	3.089
Karesi	10.936	824	13.002	116	474
Kastamonu	409	1.689	521	426	2.330
Konya	4.974	2.221	762	769	4.157
Mamuretü'laziz	592	390	286	662	739
Sivas	3.363	2.810	861	2.515	5.528
Trabzon	4	6.989	32	5	2.365
Urfa	330	7	15	444	—
Van	8	63	51	90	299
Musul	673	—	440	1.428	—
Zor	—	485	123	—	—

İdari birimler	Nohut	Fasulye	Bakla	Mercimek	Potates
Halep	3.007	1.077	1.024	1.891	545
Suriye	3.422	11	1.638	1.835	4.099
Bağdat	–	–	83	13	–
Basra	–	–	–	770	–
Beyrut	3.725	14	11.279	4.556	259
Kudüs	76	7	2.157	2.369	6
Bingazi	–	1	–	–	3
Trablusgarp	–	–	240	12	3.854
Toplam	50.487	45.059	79.478	30.347	81.480

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 56-57; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 120-121.

Tablo 6.21 Baklagillerin ve köklü bitkilerin üretim değerleri, 1909 (bin kuruş)

İdarî birimler	Nohut	Fasulye	Bakla	Mercimek	Patates	Toplam
İstanbul çevresi	4	28	17	—	—	49
Çatalca	16	216	126	2	7	368
Edime	398	908	608	84	559	2.557
Kosova	116	5.762	8	49	439	6.374
Manastır	90	4.122	5	78	98	4.391
Selanik	134	5.375	163	157	87	5.917
Yanya	58	647	144	131	48	1.029
Akdeniz adaları	474	1.058	713	—	14.816	17.062
Adana	771	846	191	950	3.331	6.090
Ankara	1.270	1.574	82	1.659	1.562	6.147
Aydın	6.748	974	20.833	85	1.300	29.941
Biga	1.978	255	61	30	2	2.325
Bitlis	332	36	15	255	161	799
Bolu	50	876	237	188	130	1.481
Diyarbakır	2.762	64	70	3.693	—	6.589
Erzurum	85	879	58	606	520	2.148
Hüdavendigâr	1.447	2.519	5.892	860	1.880	12.598
İzmit	56	357	69	71	2.045	2.598
Karesi	9.539	802	8.405	113	295	19.155
Kastamonu	319	1.184	317	339	835	2.993
Konya	4.842	1.972	528	683	1.586	9.611
Mamuretülaziz	562	362	194	660	299	2.076
Sivas	3.012	2.385	657	2.057	2.583	10.695
Trabzon	4	6.096	19	6	1.234	7.359
Urfa	288	6	12	388	—	693
Basra	—	—	—	300	—	300
Van	6	86	34	70	91	288
Musul	456	—	295	934	—	1.685

İdarî birimler	Nohut	Fasulye	Bakla	Mercimek	Potates	Toplam
Zor	—	423	96	—	—	519
Halep	2.178	528	446	1.413	297	4.863
Suriye	2.185	22	1.020	1.386	1.341	5.955
Bağdat	—	—	41	8	—	49
Beyrut	3.220	14	9.312	3.974	168	16.687
Kudüs	89	10	1.814	1.845	5	3.762
Bingazi	—	1	—	—	2	3
Trablusgarp	—	—	96	9	1.831	1.935
Toplam	43.490	40.387	52.578	23.082	37.553	197.090

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 56-57; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 120-121.

Tablo 6.22 Baklagillerin ve köklü bitkilerin verimi, 1909 (kg/hektar)

İdarî birimler	Nohut	Fasulye	Bakla	Mercimek	Patates
İstanbul çevresi	277	581	485	—	—
Çatalca	549	942	265	58	492
Edime	927	548	817	93	1.328
Kosova	735	766	667	29	641
Manastır	1.280	510	518	119	429
Selanik	737	663	857	157	270
Yanya	733	587	446	379	528
Akdeniz adaları	868	763	940	—	6.186
Adana	889	823	1.383	343	3.921
Ankara	1.263	1.065	729	643	3.135
Aydın	1.023	1.339	1.982	87	628
Biga	743	922	1.044	92	11
Bitlis	993	503	338	168	575
Bolu	930	1.034	1.170	250	458
Diyarbakır	1.082	1.965	2.160	727	1
Erzurum	250	1.512	213	454	1.094
Hüdavendigâr	1.222	1.069	2.733	578	2.088
İzmit	697	535	510	67	3.350
Karesi	1.139	1.076	1.666	75	186
Kastamonu	1.205	737	1.227	385	3.053
Konya	903	943	1.362	233	1.678
Mamuretülaziz	335	586	207	473	1.337
Sivas	1.864	1.094	1.103	562	2.421
Trabzon	463	274	655	3	1.388
Urfa	569	3.838	837	552	—
Basra	—	—	—	2.791	—
Van	829	2.985	582	441	3.628
Musul	1.280	—	875	1.297	—

İdarî birimler	Nohut	Fasulye	Bakla	Mercimek	Potates
Zor	–	1.256	3.350	–	–
Halep	966	1.441	3.738	255	903
Suriye	633	491	1.362	467	4.446
Bağdat	–	279	4.296	603	–
Beyrut	384	512	894	765	178
Kudüs	1.267	488	1.264	1.225	28
Bingazi	–	1.396	–	–	10.565
Trablusgarp	–	–	858	16	5.152
Ortalama verim	875	612	1.486	437	2.149

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 56-57; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 120-121.

Tablo 6.23 Sınai bitkilerin ekiliş alanları, 1909 (dönüm)

İdarî birimler	Pamuk	Keten	Susam	Tütün	Afyon	Toplam
İstanbul çevresi	—	9.052	—	1.274	—	—
Çatalca	—	6.740	—	1.274	—	8.014
Edirne	17.950	9.277	49.930	80.605	—	157.762
Kosova	2.490	15.889	1.130	50.756	19.510	89.775
Manastır	452	4.713	300	19.450	171	25.086
Selanik	43.656	3.555	51.403	115.713	11.135	225.462
Yanya	1.500	3.320	—	6.901	—	11.721
Akdeniz adaları	2.290	12	20.860	185	—	23.347
Adana	1.303.598	800	340.550	2.883	45	1.647.876
Ankara	5.352	2.500	129	966	6.946	15.893
Aydın	149.755	60	134.348	68.698	23.931	376.792
Biga	353	—	1.198	880	—	2.431
Bitlis	2.478	24.100	190	6.968	—	33.736
Bolu	—	15.300	—	1.350	4.692	21.342
Diyarbakır	39.000	—	22.090	34.688	—	95.778
Erzurum	180	1.321	—	—	—	1.501
Hüdavendigâr	13.445	24.400	24.091	9.123	82.619	153.678
İzmit	20.150	4.430	3.400	22.438	797	51.215
Karesi	—	670	12.330	46.050	16.000	75.050
Kastamonu	500	21.728	—	2.748	15	24.991
Konya	19.330	7.110	42.330	6.104	38.097	112.971
Mamuretü'laziz	77.533	510	3.081	79.250	18.695	179.069
Sivas	4.300	533	—	39.951	13.789	58.573
Trabzon	—	8.370	—	120.979	—	129.349
Urfa	400	—	2.575	—	—	2.975
Van	—	7.450	—	14.829	—	22.279
Musul	36.000	—	7.460	55.861	—	99.321
Zor	—	—	4.500	—	—	4.500

İdarî birimler	Pamuk	Keten	Susam	Tütün	Afyon	Toplam
Halep	121.505	4.000	9.450	1.512	1.000	137.467
Suriye	7.000	—	2.800	3.060	—	12.860
Bağdat	1.306	4.000	3.908	—	20	9.234
Basra	—	17.000	5.010	—	—	22.010
Beyrut	15.300	—	256.500	52.255	—	324.055
Kudüs	11.156	—	124.000	56	—	135.212
Bingazi	—	—	—	—	—	—
Trablusgarp	—	—	—	100	—	100
Toplam	1.896.979	196.840	1.123.563	851.893	237.462	4.306.737

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 86-7; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 174-175.

Tablo 6.24 Sınai bitkilerin üretim miktarları, 1909 (ton)

İdarî birimler	Pamuk		Keten		Susam	Tütün	Afyon
	Lif	Tohum	Lif	Tohum			
İstanbul çevresi	—	—	—	285	—	203	—
Çatalca	—	—	—	115	—	103	—
Edirne	414	—	4	412	1.480	5.301	—
Kosova	53	—	1.094	16	35	3.526	21
Manastır	19	—	53	80	10	1.206	—
Selanik	1.605	—	9	208	2.546	11.914	19
Yanya	89	—	—	33	—	271	—
Akdeniz adaları	178	—	4	—	237	10	—
Adana	48.290	17.906	132	—	8.717	270	—
Ankara	231	1	—	59	5	64	13
Aydın	20.631	6.279	3	—	3.557	3.782	24
Biga	5	17	—	—	37	32	—
Bitlis	188	146	4	154	19	228	—
Bolu	—	—	1.550	407	—	40	12
Diyarbakır	1.883	723	—	—	3.402	551	—
Erzurum	7	—	—	66	—	—	—
Hüdavendigâr	623	220	657	42	1.426	373	94
İzmit	338	—	157	365	285	2.130	2
Karesi	—	—	—	257	717	1.993	23
Kastamonu	18	—	176	691	—	266	—
Konya	289	5	24	601	3.201	371	80
Mamuretülaziz	1.906	150	64	18	270	1.348	37
Sivas	172	—	1	4	—	3.569	23
Trabzon	—	—	156	169	—	8.608	—
Urfa	4	—	—	—	148	—	—
Van	—	—	1	226	—	618	—
Musul	836	98	—	—	189	581	—

İdarî birimler	Pamuk		Keten		Susam	Tütün	Afyon
	Lif	Tohum	Lif	Tohum			
Zor	–	–	–	–	135	–	–
Halep	3.827	16	–	58	711	341	1
Suriye	340	–	–	–	54	58	–
Bağdat	91	1	71	–	132	–	–
Basra	–	–	267	136	132	–	–
Beyrut	506	411	–	–	7.946	2.771	–
Kudüs	2.201	1.183	–	–	5.720	1	–
Bingazi	–	–	–	–	–	–	–
Trablusgarp	–	–	–	–	–	10	–
Toplam	84.744	27.156	4.425	4.403	41.111	50.540	350

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 86-87; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 174-175.

Tablo 6.25 Sınai bitkilerin üretim değerleri, 1909 (bin kuruş)

İdarî birimler	Pamuk		Keten		Susam	Tütün	Afyon	Toplam
	Lif	Tohum	Lif	Tohum				
İstanbul çevresi	—	—	—	827	—	1.583	—	2.410
Çatalca	—	—	—	112	—	250	—	361
Edirne	1.849	—	6	455	2.490	33.770	—	38.570
Selanik	8.189	—	18	339	4.760	65.877	1.946	81.129
Manastr	93	—	147	117	19	6.295	27	6.698
Kosova	314	—	2.428	43	54	17.327	2.790	22.956
Yanya	483	—	—	60	—	1.101	—	1.644
Akdeniz adaları	193	—	3	—	429	68	—	693
Adana	78.227	14.782	205	—	15.546	981	2	109.744
Ankara	375	1	—	52	7	366	1.480	2.280
Aydın	30.208	5.966	3	—	5.955	21.150	2.256	65.538
Biga	8	13	—	—	79	135	—	235
Bitlis	294	170	3	120	29	1.012	—	1.627
Bolu	—	—	3.621	355	—	172	1.110	5.257
Diyarbakır	2.860	563	—	—	3.312	1.421	—	8.156
Erzurum	14	—	—	51	—	—	—	66
Hüdavendigar	1.038	149	599	45	2.788	1.217	13.875	19.711
İzmit	592	—	305	356	499	7.466	160	9.377
Karesi	—	—	—	200	1.435	9.314	2.520	13.469
Kastamonu	28	—	302	705	—	2.071	5	3.111
Konya	448	4	41	571	5.833	1.385	9.206	17.488
Mamuret-ülaziz	2.969	108	113	11	273	4.988	3.042	11.503
Sivas	423	—	3	5	—	14.927	2.627	17.985
Trabzon	—	—	257	148	—	50.280	—	50.684
Urfa	6	—	—	—	231	—	—	237

İdarî birimler	Pamuk		Keten		Susam	Tütün	Afyon	Toplam
	Lif	Tohum	Lif	Tohum				
Van	—	—	1	231	—	3.048	—	3.279
Musul	1.348	111	—	—	221	2.235	—	3.916
Zor	—	—	—	—	184	—	—	184
Halep	4.799	12	—	45	1.141	971	100	7.068
Suriye	496	—	—	—	84	216	—	796
Bağdat	150	1	193	—	173	—	4	521
Basra	—	—	701	822	83	—	—	1.606
Beyrut	634	160	—	—	13.738	12.519	—	27.052
Kudüs	2.571	691	—	—	10.380	3	—	13.645
Trablusgarp	—	—	—	—	—	40	—	40
Toplam	138.609	22.731	8.947	5.666	69.745	262.188	41.150	549.036

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1326, s. 86-87; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 174-175.

Tablo 6.26 Sınai bitkilerin verimi, 1909 (kg/hektar)

İdarî birimler	Pamuk		Keten		Susam	Tütün	Afyon
	Lif	Tohum	Lif	Tohum			
İstanbul çevresi	—	—	—	343	—	353	—
Çatalca	—	—	—	185	—	878	—
Edirne	251	—	5	482	322	715	—
Selanik	400	—	26	636	538	1.119	19
Manastır	450	—	122	185	349	674	14
Kosova	231	—	748	11	336	755	12
Yanya	642	—	—	109	—	427	—
Akdeniz adaları	844	—	3.191	—	124	606	—
Adana	403	149	1.788	—	278	1.019	7
Ankara	468	3	—	257	397	721	20
Aydın	1.497	456	500	23	288	598	11
Biga	164	520	—	—	335	389	—
Bitlis	823	639	2	69	1.072	356	—
Bolu	—	—	1.101	289	—	323	28
Diyarbakır	525	201	—	—	1.674	173	—
Erzurum	442	—	1	541	—	—	—
Hüdavendigâr	504	178	293	19	644	444	12
İzmit	182	—	384	896	910	1.032	23
Karesi	—	—	—	4.166	632	470	16
Kastamonu	391	—	88	346	—	1.052	37
Konya	162	3	37	918	822	660	23
Mamuretülaziz	267	21	1.373	383	951	185	22
Sivas	435	—	26	85	—	971	18
Trabzon	—	—	202	220	—	773	—
Urfa	105	—	—	—	626	—	—
Van	—	—	1	330	—	453	—
Musul	253	30	—	—	276	113	—

İdarî birimler	Pamuk		Keten		Susam	Tütün	Afyon
	Lif	Tohum	Lif	Tohum			
Zor	—	—	—	—	326	—	—
Halep	342	1	—	157	818	2.449	14
Suriye	528	—	—	—	209	205	—
Bağdat	754	6	192	—	368	—	28
Basra	—	—	171	8.702	287	—	—
Beyrut	359	292	—	—	337	576	—
Kudüs	2.144	1.153	—	—	501	262	—
Bingazi	—	—	—	—	—	—	—
Trablusgarp	—	—	—	—	—	1.117	—
Ortalama verim	215	156	273	272	398	645	16

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1326, s. 86-87; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 174-175.

Tablo 6.27 Zeytincilik, 1909

İdarî bölgeler	Ağac sayısı (bin adet)	Zeytin üretimi		Zeytinyağı üretimi	
		Miktar (ton)	(bin kuruş)	Miktar (ton)	(bin kuruş)
İstanbul çevresi	170	2.007	1.954	29	158
Edime	195	580	655	55	243
Manastır	197	1.798	1.568	217	909
Selanik	722	1.671	1.783	273	1.150
Yanya	1.262	17.670	19.542	2.062	7.726
Akdeniz adaları	6.621	93.446	81.511	26.377	107.438
Adana	65	441	444	32	177
Aydın	9.225	48.310	39.882	12.114	55.474
Diyarbakır	18	659	575	13	40
Erzurum	10	19	23	—	—
Hüdavendigâr	4.091	22.745	33.657	1.450	6.379
İzmit	262	1.894	2.213	282	1.320
Karesi	1.505	8.722	7.879	10.044	50.064
Kastamonu	2	8	9	—	—
Konya	22	241	250	4	38
Trabzon	20	39	61	13	108
Urfa	17	225	175	42	163
Musul	4	55	53	5	25
Halep	6.258	47.398	67.184	4.911	26.925

İdarî bölgeler	Ağaç sayısı (bin adet)	Zeytin üretimi		Zeytinyağı üretimi	
		Miktar (ton)	(bin kuruş)	Miktar (ton)	(bin kuruş)
Suriye	194	818	930	713	3.089
Beyrut	4.187	79.005	86.142	15.438	73.822
Kudüs	3.594	95.456	74.343	3.316	15.497
Bingazi	364	4.274	4.660	570	2.710
Trablusgarp	453	420	471	1.222	5.758
Toplam	39.457	427.901	425.963	79.184	359.212

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 87; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 175.

Tablo 6.28 Bağcılık, 1909

İdarî birimler	Bağlık alanlar (dönüm)	Üzüm üretimi	
		Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)
İstanbul çevresi	4.009	964	282
Çatalca	19.785	17.202	6.297
Edirne	311.453	50.884	19.022
Kosova	122.910	28.101	15.101
Manastır	129.953	30.684	12.426
Selanik	162.570	55.840	20.875
Yanya	46.274	8.084	3.904
Akdeniz adaları	145.095	22.817	8.885
Adana	133.836	25.985	10.119
Ankara	504.462	98.415	26.060
Aydın	1.135.154	358.741	136.903
Biga	57.483	9.381	6.064
Bitlis	96.025	3.695	1.611
Bolu	2.250	681	265
Diyarbakır	418.447	29.945	10.961
Erzurum	2.762	6.082	3.032
Hüdavendigâr	871.376	170.393	46.447
İzmit	123.121	26.072	9.746
Karesi	92.580	27.606	7.740
Kastamonu	68.940	32.679	18.070
Konya	421.293	128.047	39.890
Mamuretülaziz	288.617	18.591	7.819
Sivas	188.134	15.033	6.674
Trabzon	40	5.561	2.729
Urfa	136.000	2.234	609
Van	12.300	3.683	3.470
Musul	201.256	17.374	10.419
Halep	545.775	113.362	52.090

İdari birimler	Bağlık alanlar (dönüm)	Üzüm üretimi	
		Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)
Suriye	285.522	21.557	8.562
Bağdat	12.733	57	44
Basra	447	3.384	659
Beyrut	65.750	17.936	8.660
Kudüs	37.360	27.325	15.961
Bingazi	50	171	111
Trablusgarp	7.626	1.309	826
Toplam	6.651.388	1.379.876	522.333

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 116; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 220.

Tablo 6.29 Meyve üretim miktarları, 1909 (ton)

İdarî birimler	Ceviz	Elma	İncir	Badem	Şeker kamışı	Hurma	Fındık
İstanbul çevresi	260	1	55	26	—	—	—
Çatalca	7	—	6	5	—	—	—
Edirne	533	613	4	209	—	—	—
Kosova	357	1.426	—	10	—	—	—
Manastır	469	463	107	11	—	—	—
Selanik	445	724	386	65	—	—	—
Yanya	402	80	406	114	—	—	—
Akdeniz ada- lan	135	54	2.354	1.590	—	—	—
Adana	274	93	413	22	2.311	—	—
Ankara	616	2.859	3	76	—	—	—
Aydın	968	687	65.827	302	—	—	—
Biga	110	187	10	38	—	—	—
Bitlis	383	367	171	59	—	—	—
Bolu	1.509	1.958	4	—	—	—	—
Diyarbakır	3.264	978	1.181	2.834	—	—	—
Erzurum	488	232	4	1	—	—	—
Hüdavendigâr	2.347	3.544	67	33	—	—	—
İzmit	969	1.043	241	1	—	—	—
Karesi	227	347	969	25	—	—	—
Kastamonu	1.554	8.663	162	18	—	—	—
Konya	2.225	3.085	612	177	—	—	89
Mamuretülaziz	933	789	72	306	—	—	—
Sivas	1.264	3.002	4	8	—	—	—
Trabzon	1.501	6.811	762	—	—	—	69.293
Urfa	928	5	1.672	—	—	—	—
Van	1.128	657	6	—	—	—	—
Musul	844	87	143	16	—	33	—

İdarî birimler	Ceviz	Elma	İncir	Badem	Şeker kamışı	Hurma	Fındık
Zor	–	26	77	–	–	–	–
Halep	2.114	2.391	13.344	427	–	–	–
Suriye	231	803	785	27	–	6	–
Bagdat	–	39	87	–	–	12.910	–
Basra	–	308	263	–	–	72.359	–
Beyrut	88	150	6.601	123	–	26	–
Kudüs	6	30	5.008	2.196	–	88	–
Bingazi	–	1	83	1	–	2.766	–
Trablusgarp	–	44	6.460	17	–	13.853	–
Toplam	26.579	42.547	108.348	8.736	2.311	102.041	69.382

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 132-133; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 244-245.

Tablo 6.30 Meyve üretim değerleri, 1909 (bin kuruş)

İdarî birimler	Ceviz	İncir	Hurma	Fındık	Diğer	Toplam
İstanbul çevresi	354	43	—	—	1.257	1.654
Çatalca	8	3	—	—	12	23
Edirne	519	3	—	—	1.420	1.942
Kosova	317	—	—	—	2.926	3.243
Manastır	504	28	—	—	1.653	2.185
Selanik	419	241	—	—	1.777	2.437
Yanya	423	224	—	—	406	1.053
Akdeniz adaları	193	1.302	—	—	9.918	11.413
Adana	252	231	—	—	26.522	27.005
Ankara	787	1	—	—	4.195	4.983
Aydın	309	51.267	—	—	5.480	57.056
Biga	90	6	—	—	738	834
Bitlis	299	166	—	240	843	1.548
Bolu	1.293	2	—	—	2.819	4.114
Diyarbakır	4.754	690	—	—	14.751	20.195
Erzurum	570	3	—	—	615	1.188
Hüdavendigâr	2.468	32	—	—	7.006	9.506
İzmit	830	141	—	500	2.260	3.731
Karesi	209	657	—	—	774	1.640
Kastamonu	1.816	45	—	—	5.718	7.579
Konya	2.426	372	—	104	5.857	8.759
Mamuretülaziz	1.271	39	—	—	5.639	6.949
Sivas	3.328	2	—	—	4.589	7.919
Trabzon	1.695	338	—	79.871	7.885	89.789
Urfa	1.084	781	—	—	262	2.127
Van	1.239	9	—	—	1.614	2.862
Musul	946	111	26	—	267	1.350
Zor	—	30	—	—	85	115
Halep	4.116	5.924	—	—	7.129	17.169

İdarî birimler	Ceviz	İncir	Hurma	Fındık	Diğer	Toplam
Suriye	225	409	10	–	1.649	2.293
Bağdat	–	51	9.250	–	226	9.527
Basra	–	230	56.354	–	192	56.776
Beyrut	145	2.879	30	–	1.159	4.213
Kudüs	8	2.574	103	–	11.008	13.693
Bingazi	–	27	2.412	–	28	2.467
Trablusgarp	1	5.032	10.250	–	280	15.563
Toplam	32.893	73.890	78.435	80.715	138.960	404.900

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 132-133; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 244-245.

Tablo 6.31 İpekböcekçiliği, 1909

İdarî birimler	Açılan tohum kutusı (adet)	Yaş koza üretimi	
		Miktar (ton)	(bin kuruş)
İstanbul çevresi	1.360	91	1.161
Çatalca	183	8	128
Edime	32.089	1.501	23.213
Kosova	260	10	123
Manastır	3.961	120	1.706
Selanik	60.149	1.643	25.429
Yanya	15	1	8
Akdeniz adaları	310	4	56
Adana	16.008	354	3.855
Ankara	3.117	133	1.660
Aydın	6.338	191	2.159
Biga	1.449	68	928
Bitlis	312	5	32
Bolu	1.450	26	305
Diyarbakır	10.088	359	10.074
Erzurum	127	7	73
Hüdavendigâr	310.966	8.546	93.180
İzmit	63.334	2.780	35.178
Karesi	22.169	933	9.626
Kastamonu	90	3	39
Konya	5.357	94	1.112
Mamuretülaziz	6.527	165	1.482
Sivas	38.988	295	2.868

İdarî birimler	Açılan tohum kutusı (adet)	Yaş koza üretimi	
		Miktar (tan)	(bin kuruş)
Trabzon	3.787	23	284
Urfa	143	2	22
Musul	40	1	5
Halep	34.570	741	9.950
Suriye	3.429	369	4.892
Beyrut	16.180	331	3.703
Toplam	642.796	18.804	233.250

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmani Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 87; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmani Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 357.

Tablo 6.32 Arıcılık, 1909

İdarî birimler	Arı kovanı (adet)	Bal üretimi		Balmumu üretimi	
		Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)	Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)
İstanbul çevresi	5.730	15	48	1	5
Çatalca	2.478	18	49	1	14
Edirne	111.572	633	1.480	116	1.769
Kosova	39.650	202	544	19	286
Manastır	30.535	217	646	16	244
Selânik	89.675	549	1.299	32	481
Yanya	33.347	225	602	10	141
Akdeniz adaları	11.020	54	173	3	41
Adana	68.232	310	964	22	303
Ankara	101.823	396	1.501	29	334
Aydın	359.060	1.688	4.274	107	1.461
Biga	9.702	49	166	5	65
Bitlis	61.591	223	802	28	266
Bolu	24.976	132	361	9	118
Diyarbakır	23.925	64	200	8	103
Erzurum	102.582	240	1.028	13	151
Hüdavendigâr	56.022	293	825	36	495
İzmit	9.700	34	111	6	62
Karesi	35.300	81	230	11	139
Kastamonu	60.292	297	1.098	7	78
Konya	122.892	449	1.750	52	636
Mamuretülâziz	45.326	152	534	10	112
Sivas	114.086	433	1.686	31	397
Trabzon	73.766	341	1.063	39	518
Urfa	13.216	66	174	4	45

İdarî birimler	Arı kovanı (adet)	Bal üretimi		Balmumu üretimi	
		Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)	Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)
Van	14.317	66	272	5	49
Musul	14.456	58	180	7	63
Halep	91.620	874	3.063	19	232
Suriye	58.220	197	875	31	306
Beyrut	26.255	46	172	7	84
Kudüs	5.080	2	10	—	2
Bingazi	4.000	10	36	—	—
Toplam	1.820.446	8.414	26.216	684	9.000

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 192; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 357.

Tablo 6.33 Kümes hayvancılığı, 1909

İdarî birimler	Kümes hayvanı (adet)	Yumurta üretimi	
		Miktar (bin adet)	Değer (bin kuruş)
İstanbul çevresi	71.029	826	179
Akdeniz adaları	24.150	2.218	401
Adana	1.098.189	54.763	4.983
Ankara	2.898.256	35.508	3.977
Aydın	1.905.132	51.765	7.506
Biga	1.422.070	7.822	1.220
Bitlis	589.282	33.624	3.194
Bolu	5.347.000	28.505	4.276
Diyarbakır	585.750	147.695	11.225
Erzurum	345.798	8.505	661
Hüdovendigâr	3.125.052	132.191	28.421
İzmit	349.100	4.250	956
Karesi	3.710.700	33.806	7.099
Kastamonu	1.200.582	21.645	3.398
Konya	2.569.932	76.189	10.895
Mamuretülaziz	510.232	13.582	1.317
Sivas	875.097	41.568	7.025
Trabzon	1.823.459	129.646	20.743
Urfa	462.000	5.005	601
Van	351.106	7.467	635
Musul	615.000	17.084	2.212
Halep	2.908.450	33.508	4.054
Suriye	28.350	1.599	252
Boğdat	280.500	11.625	1.546

İdarî birimler	Kümes hayvanı (adet)	Yumurta üretimi	
		Miktar (bin adet)	Değer (bin kuruş)
Basra	1.016.100	39.010	3.121
Beyrut	415.392	36.611	3.588
Kudüs	525.000	12.000	1.200
Bingazi	260.000	1.900	363
Trablusgarp	142.661	2.147	444
Toplam	35.455.369	992.064	135.492

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 299 ve 357.

Tablo 6.34 Hayvan ürünleri üretimi miktarları, 1909

İdari birimler	Yün (ton)	Kечи kılı (ton)	Tiftik (ton)	Koyun ve keçi derisi (bin adet)	Sığır derisi (bin adet)
İstanbul çevresi	27	10	—	9	1
Çatalca	92	11	—	—	—
Edirne	2.155	258	—	—	—
Kosova	1.345	187	—	—	—
Manastır	1.153	244	—	—	—
Selânik	1.356	362	—	—	—
Yanya	913	135	—	—	—
Akdeniz adaları	133	16	—	16	2
Adana	331	327	1	194	49
Ankara	2.176	143	2.259	273	54
Aydın	1.127	637	19	361	38
Biga	194	36	—	47	1
Bitlis	578	328	94	134	31
Bolu	132	91	400	72	17
Diyarbakır	5.608	685	195	274	15
Erzurum	1.023	246	—	151	12
Hüdavendigâr	1.548	191	599	284	87
İzmit	115	70	—	88	5
Karesi	385	148	—	219	6
Kastamonu	365	18	804	147	43
Konya	2.328	547	529	469	47
Mamuretülâziz	206	184	—	196	7
Sivas	880	409	103	207	37
Trabzon	534	89	2	179	50
Urfa	3.505	171	—	90	4
Van	417	54	34	104	14
Musul	1.737	358	8	120	11

İdarî birimler	Yün (ton)	Keçi kılı (ton)	Tiflik (ton)	Koyun ve keçi derisi (bin adet)	Sığır derisi (bin adet)
Zor	167	67	—	36	5
Halep	1.949	509	14	805	63
Suriye	756	353	—	63	—
Bağdat	508	33	—	104	5
Basra	2.559	8	—	6	—
Beyrut	253	135	—	119	7
Kudüs	117	33	—	143	5
Bingazi	1.271	123	—	170	7
Trablusgarp	255	69	—	69	2
Toplam	38.198	7.285	5.061	5.149	625

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 192; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 356-357.

Tablo 6.34 Hayvan ürünleri üretimi miktarları, 1909 (ton) (devamı)

İdarî birimler	Süt	Peynir	Tereyağı
İstanbul çevresi	21.346	562	17
Çatalca	5.378	404	202
Edime	48.059	3.479	960
Kosova	79.999	5.692	2.483
Manastır	45.820	3.013	1.357
Selanik	42.430	6.145	696
Yanya	23.836	1.536	579
Akdeniz adaları	4.693	772	6
Adana	64.416	758	1.249
Ankara	62.902	4.540	1.967
Aydın	68.606	4.199	1.908
Biga	9.224	888	58
Bitlis	62.543	1.410	1.519
Bolu	19.106	675	828
Diyarbakır	135.347	1.486	7.093
Erzurum	84.954	1.924	2.103
Hüdavendigâr	137.747	3.106	1.064
İzmit	16.282	896	724
Karesi	94.194	3.200	1.622
Kastamonu	29.168	417	865
Konya	101.482	2.554	3.717
Mamuretü'laziz	36.697	956	1.317
Sivas	43.357	2.346	1.883
Trabzon	46.924	885	2.007
Urfa	20.815	461	3.078
Van	17.952	518	527
Musul	22.719	522	903
Zor	9.789	4	302
Halep	84.081	3.902	3.815

İdari birimler	Süt	Peynir	Tereyağı
Suriye	20.718	1.057	826
Bağdat	7.259	39	359
Basra	17.981	14	809
Beyrut	9.319	906	223
Kudüs	4.489	141	79
Bingazi	22.358	—	1.066
Trablusgarp	1.105	3	87
Toplam	1.523.095	59.410	48.301

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 192; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 356-357.

Tablo 6.35 Hayvan ürünleri üretim değerleri, 1909 (bin kuruş)

İdarî birimler	Yün	Koçi kılı	Tiftik	Koyun ve koçi derisi	Sığır derisi
İstanbul çevresi	162	42	—	61	62
Çatalca	633	35	—	—	—
Edirne	12.253	904	—	—	—
Kosova	8.905	857	—	—	—
Manastır	8.173	1.274	—	—	—
Selanik	8.345	1.468	—	—	—
Yanya	5.122	601	—	—	—
Akdeniz adaları	576	50	—	101	110
Adana	1.741	1.275	9	1.553	1.920
Ankara	10.167	559	25.513	2.317	1.873
Aydın	6.365	2.479	161	3.338	1.538
Biga	1.240	122	—	464	65
Bitlis	3.532	1.533	843	1.337	1.197
Bolu	720	296	4.678	546	606
Diyarbakır	28.084	3.553	1.364	2.601	562
Erzurum	4.782	861	3	1.362	521
Hüdavendigâr	10.245	790	7.579	2.554	3.662
İzmit	684	374	—	965	250
Karesi	2.400	578	—	1.968	351
Kastamonu	1.990	57	7.892	953	1.257
Konya	14.507	2.130	6.012	4.099	1.776
Mamuretü'laziz	1.172	622	—	1.665	193
Sivas	4.627	1.354	1.007	1.673	1.344
Trabzon	3.035	300	26	1.433	2.109
Urfa	16.788	666	—	1.200	106
Van	1.596	254	299	728	639
Musul	6.005	1.533	69	800	283

İdarî birimler	Yün	Keci kılı	Tiftik	Koyun ve keçi derisi	Sığır derisi
Zor	975	195	—	434	119
Halep	9.108	2.119	88	6.943	2.555
Suriye	3.333	1.569	—	512	2
Bağdat	3.115	128	—	743	167
Basra	8.788	40	—	42	20
Beyrut	1.220	677	—	950	217
Kudüs	456	123	—	715	158
Bingazi	3.960	481	—	906	432
Trablusgarp	1.190	222	—	398	45
Toplam	195.994	30.121	55.543	43.361	24.135

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 192; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 356-357.

Tablo 6.35 Hayvan ürünleri üretim değerleri, 1909 (bin kuruş) (devamı)

İdari birimler	Süt	Peynir	Tereyağı	Toplam
İstanbul çevresi	19.118	1.971	180	21.596
Çatalca	5.445	1.510	1.729	9.352
Edirne	41.172	9.213	7.478	71.020
Kosova	62.304	15.517	18.953	106.536
Manastır	42.823	10.326	10.361	72.957
Selanik	36.350	20.100	5.419	71.682
Yanya	18.564	4.066	4.421	32.774
Akdeniz adaları	4.313	1.653	68	6.871
Adana	44.148	1.770	9.727	62.143
Ankara	44.090	10.856	13.788	109.163
Aydın	53.432	13.080	17.240	97.633
Biga	8.333	2.767	572	13.563
Bitlis	39.454	3.570	7.925	59.391
Bolu	17.857	2.441	6.451	33.595
Diyarbakır	79.058	3.704	42.814	161.740
Erzurum	41.022	3.552	12.072	64.175
Hüdavendigâr	107.280	9.676	8.289	150.075
İzmit	14.710	3.700	6.596	27.279
Karesi	82.163	11.712	13.267	112.439
Kastamonu	24.534	1.625	6.161	44.469
Konya	79.036	5.967	28.947	142.474
Mamuretülaziz	24.293	1.861	8.721	38.527
Sivas	33.767	5.482	13.201	62.455
Trabzon	42.027	3.148	17.194	69.272
Urfa	12.158	1.142	22.367	54.427
Van	13.981	936	2.772	21.205
Musul	15.925	1.126	5.977	31.718

İdarî birimler	Süt	Peynir	Tereyağı	Toplam
Zor	3.812	15	1.880	7.430
Halep	56.971	10.090	29.708	117.582
Suriye	14.522	3.293	7.724	30.955
Bağdat	5.370	78	2.698	12.299
Basra	14.004	39	6.933	29.866
Beyrut	7.258	2.577	1.909	14.808
Kudüs	6.118	641	819	9.030
Bingazi	25.248	—	8.720	39.747
Trablusgarp	1.231	8	747	3.841
Toplam	1.141.891	169.212	353.828	2.014.089

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 192; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 356-357.

Tablo 6.36 Cinsine göre büyükbaş hayvan sayıları, 1909 (baş)

İdarî birimler	Sığır	Koşu öküzü	Manda	Koşu mandası	Toplam
İstanbul çevresi	11.677	4.956	1.882	2.760	21.275
Çatalca	12.033	10.304	1.645	1.499	25.481
Edime	161.972	137.319	23.720	59.063	382.074
Kosova	245.319	134.817	15.970	9.232	405.338
Manastır	142.230	142.177	13.002	4.860	302.269
Selonik	259.923	134.557	15.130	9.903	419.513
Yanya	53.749	35.351	1.499	715	91.314
Akdeniz adaları	10.509	9.665	—	2	20.176
Adana	191.261	83.584	14.147	9.729	298.721
Ankara	385.471	285.944	34.918	25.409	731.742
Aydın	334.162	159.606	37.298	16.875	547.941
Biga	45.277	26.214	2.528	3.511	77.530
Bitlis	92.332	57.515	16.505	8.092	174.444
Bolu	132.871	93.011	20.070	13.585	259.537
Diyarbakır	125.033	93.907	5.371	3.350	227.661
Erzurum	282.417	104.064	47.026	10.663	444.170
Hüdavendigâr	239.248	209.802	43.128	17.511	509.689
İzmit	66.002	50.327	7.892	14.066	138.287
Karesi	135.929	54.699	18.813	5.891	215.332
Kastamonu	237.119	118.422	26.290	17.752	399.583
Konya	378.732	366.635	52.053	26.905	824.325
Mamuretülaziz	111.662	75.919	345	3.821	191.747
Sivas	251.701	199.998	58.133	39.316	549.148
Trabzon	327.315	100.971	36.728	26.699	491.713
Urfa	40.237	27.488	450	—	68.175
Van	102.350	44.198	10.894	9.500	166.942
Musul	56.308	28.426	2.485	36	87.255
Zor	5.525	—	540	—	6.065

İdarî birimler	Sığır	Koşu öküzü	Manda	Koşu mandası	Toplam
Halep	261.856	173.272	11.027	5.053	451.208
Suriye	57.983	101.300	2.680	2.100	164.063
Bağdat	10.049	12.794	3.653	—	26.496
Basra	149.059	2.000	36.800	6.586	194.445
Beyrut	45.403	66.677	1.774	23	113.877
Kudüs	20.159	23.600	225	—	43.984
Bingazi	23.380	200	—	—	23.580
Trablusgarp	18.356	3.434	—	—	21.790
Toplam	5.024.609	3.173.153	564.621	354.507	9.116.890

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 162-163; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 298-299.

Tablo 6.37 Cinsine göre küçükbaş hayvan sayıları, 1909 (baş)

İdarî birimler	Koyun	Keçi	Toplam
İstanbul çevresi	87.859	57.967	145.826
Çatalca	79.212	28.451	107.663
Edirne	1.878.822	857.698	2.736.520
Kosova	1.185.587	478.310	1.663.897
Manastır	1.184.446	564.161	1.748.607
Selanik	1.608.328	1.135.215	2.743.543
Yanya	961.279	457.038	1.418.317
Akdeniz adaları	167.330	81.231	248.561
Adana	347.663	1.009.047	1.356.710
Ankara	1.660.525	1.867.193	3.527.718
Aydın	1.214.813	1.415.886	2.630.699
Biga	257.936	165.367	423.303
Bitlis	566.847	491.184	1.058.031
Bolu	164.313	477.856	642.169
Diyarbakır	1.928.002	842.041	2.770.043
Erzurum	2.121.891	685.438	2.807.329
Hüdavendigâr	1.029.598	949.090	1.978.688
İzmit	138.593	93.421	232.014
Karesi	474.330	179.910	654.240
Kastamonu	339.546	618.741	958.287
Konya	1.960.171	1.774.077	3.734.248
Mamuretülaziz	314.197	421.958	736.155
Sivas	919.908	797.726	1.717.634
Trabzon	548.695	243.439	792.134
Urfa	483.512	224.978	708.490
Van	634.271	194.624	828.895
Musul	1.210.349	396.198	1.606.547
Zor	141.959	67.017	208.976
Halep	1.075.483	931.998	2.007.481

İdarî birimler	Koyun	Keci	Toplam
Suriye	759.696	729.408	1.489.104
Bağdat	484.335	87.215	571.550
Basra	789.092	25.005	814.097
Beyrut	221.573	480.356	701.929
Kudüs	166.311	83.692	250.003
Bingazi	713.000	546.300	1.259.300
Trablusgarp	283.054	133.772	416.826
Toplam	28.102.526	19.593.008	47.695.534

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 162-163; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 298-299.

Tablo 6.38 Cinsine göre tek tırnaklı hayvan sayıları, 1909 (baş)

İdarî birimler	At	Katır	Eşek	Toplam
İstanbul çevresi	4.446	66	1.012	5.524
Çatalca	3.467	14	1.201	4.682
Edime	47.162	15793	44.669	107.624
Kosova	77.911	1879	37.079	116.869
Manastır	41.505	9433	57.513	108.451
Selanik	54.943	27785	67.902	150.630
Yanya	27.515	10445	16.311	54.271
Akdeniz adaları	8.346	24752	14.179	47.277
Adana	56.435	2325	47.052	105.812
Ankara	50.954	3656	150.532	205.142
Aydın	100.996	14972	165.642	281.610
Biga	12.209	1715	17.359	31.283
Bitlis	22.099	8933	29.610	60.642
Bolu	21.346	4985	11.534	37.865
Diyarbakır	32.908	16141	92.167	141.216
Erzurum	38.531	3687	32.991	75.209
Hüdavendigâr	80.275	7379	92.026	179.680
İzmit	18.157	3654	16.540	38.351
Karesi	38.482	2476	40.132	81.090
Kastamonu	31.900	8366	57.897	98.163
Konya	129.391	6806	232.800	368.997
Mamuretülaziz	9.294	9388	51.987	70.669
Sivas	69.597	7966	82.226	159.789
Trabzon	48.979	11113	14.849	74.941
Urfa	13.162	280	23.089	36.531
Van	12.680	2545	8.782	24.007
Musul	44.018	12907	46.097	103.022
Zor	8.200	500	13.150	21.850
Halep	76.659	30842	107.267	214.768

İdarî birimler	At	Katır	Eşek	Toplam
Suriye	23.868	9906	37.208	70.982
Bağdat	17.083	1987	20.313	39.383
Basra	21.771	85	69.717	91.573
Beyrut	14.251	2612	23.463	40.326
Kudüs	4.751	2098	17.932	24.781
Bingazi	27.035	2	18.600	45.637
Trablusgarp	7.020	77	20.479	27.576
Toplam	1.297.346	267.570	1.781.307	3.346.223

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 162-163; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 298-299.

Tablo 6.39 Cinsine göre diğer hayvan sayıları, 1909 (baş)

İdarî birimler	Deve	Domuz
İstanbul çevresi	—	6
Çatalca	274	566
Edime	2.346	64.223
Kosova	31	43.190
Manastır	—	47.026
Selanik	150	45.097
Yanya	—	3.531
Akdeniz adaları	—	10.976
Adana	25.213	—
Ankara	11.531	—
Aydın	41.348	1.124
Biga	4.607	322
Bitlis	—	3.520
Bolu	—	18
Diyarbakır	18.086	300
Erzurum	86	2.500
Hüdavendigâr	4.799	10
İzmit	681	—
Karesi	3.387	575
Kastamonu	165	—
Konya	45.491	45
Mamuretülaziz	1.441	—
Sivas	1.402	—
Trabzon	—	—
Urfa	3.573	1.000
Van	—	—
Musul	4.788	—
Zor	10.350	—
Halep	29.149	115

İdari birimler	Deve	Domuz
Suriye	43.368	50
Bağdat	28.212	—
Basra	22.980	—
Beyrut	8.226	139
Kudüs	15.167	675
Bingazi	83.300	—
Trablusgarp	56.454	—
Toplam	466.605	225.008

Kaynak: *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi*, 1323 Senesi Avrupa-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet* 1326, s. 162-163; *Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi*, 1325 Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği, *Dersaadet*, 1327, s. 298-299.

Tablo 6.40 Toplam tarımsal üretim, 1913

Üretim çeşidi	Ekiliş (dönüm)	Üretim	
		Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)
Bitkisel üretim	73.342.459		6.300.872
Tahıllar	65.698.588		5.179.178
Buğday	37.420.212	4.886.956	3.207.172
Arpa	17.019.174	2.429.274	1.146.138
Mısır	3.574.288	542.691	283.153
Çavdar	1.661.669	259.488	125.747
Yulaf	1.354.094	203.638	103.943
Kaplucu	1.059.337	122.417	61.366
Dan	1.324.267	113.491	60.721
Pirinc	428.720	68.182	75.082
Burçak	1.301.619	122.234	69.371
Diğer	555.208		46.489
Baklagiller	2.323.055		178.688
Bakla	402.471	46.702	34.386
Bezelye	25.844	2.858	2.887
Nohut	724.902	62.127	54.339
Fasulye	439.552	51.433	53.913
Mercimek	701.099	36.211	31.308
Böğürtlüce	29.187	2.061	1.855
Köklü bitkiler	781.697		104.163
Patates	177.355	71.369	36.076
Pancar	99.346	29.504	5.729
Havuç	43.914	11.717	3.115
Soğan	398.236	118.004	50.598
Sarımsak	62.846	7.553	8.645
Sınai bitkiler	4.539.119		838.843
Pamuk	1.814.334	65.922	250.329

Üretim çeşidi	Ekiliş (dönüm)	Üretim	
		Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)
Keten	110.835	10.980	20.098
Keten tohumu	65.952	8.245	12.314
Kenevir	79.641	5.558	11.833
Afyon	459.927	924	142.248
Tütün	707.338	49.609	298.167
Haşhaş	379.475	17.012	20.888
Susam	861.213	45.732	80.607
Diğer	60.404	952	2.359
Bağ ve Bahçecilik	7.457.454		1.168.181
Zeytin	1.527.283	326.893	370.075
Meyve			249.713
Üzüm	5.930.171	1.282.368	285.964
İpek kozası			262.429
Hayvansal üretim			1.955.895
Bal			31.061
Balmumu			10.426
Süt		1.341.353	1.153.952
Tereyağı		44.438	383.270
Peynir		45.250	155.501
Yapağı		21.602	120.094
Keçi kılı ve tiftik		12.926	99.622
Deve kılı		380	1.969
Toplam	80.799.913		9.424.948

Kaynak: Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 28-741.

Tablo 6.41 Tahılların ekiliş alanları, 1913 (dönüm)

İdarî birimler	Buğday	Arpa	Mısır	Çavdar	Yulaf
İstanbul çevresi	105.148	29.008	20.787	2.500	27.206
Çatalca	42.079	16.912	1.000	—	36.553
Edirne	719.262	284.654	208.626	90.611	52.616
Adana	882.610	625.056	7.317	1.012	237.244
Ankara	5.016.187	1.168.580	11.504	—	34.700
Antalya	818.081	659.995	64.200	6.000	20.314
Aydın	908.082	1.105.177	145.107	30.959	66.212
Bitlis	149.300	8.388	—	—	—
Bolu	536.580	210.555	530.500	3.700	51.780
Canik	213.776	75.486	356.474	650	76.890
Diyarbakır	2.173.086	867.242	114.040	—	—
İçel	118.640	139.026	7.645	27.600	—
İzmit	445.859	57.048	112.024	—	103.731
Hüdavendigâr	896.850	293.992	308.026	10.200	119.650
Kala-i Sultaniye	323.783	184.490	43.548	46.100	62.120
Karahisar-ı sahip	712.400	587.900	7.000	—	1.600
Karesi	927.100	282.803	109.274	26.912	50.340
Kastamonu	933.200	655.850	331.500	45.200	28.600
Kayseri	599.468	412.920	—	401.000	—
Konya	3.166.839	1.039.139	64.789	286.992	156.639
Kütahya	1.250.000	578.472	46.200	—	4.642
Mamuretülaziz	1.125.437	350.010	21.602	8.600	—
Maras	176.795	106.366	16.585	53.084	—
Menteşe	109.672	91.673	5.986	9.300	35.354
Niğde	737.687	345.835	8.180	483.570	12.920
Sivas	3.185.925	1.272.164	111.430	—	77.500
Trabzon	258.090	136.785	688.579	54.500	60.100
Urfa	306.400	113.000	2.000	—	—

İdarî birimler	Buğday	Arpa	Mısır	Çavdar	Yulaf
Van	428.249	156.290	–	73.179	–
Musul	3.635.000	2.190.600	36.000	–	–
Zor	139.140	62.630	18.000	–	–
Beyrut	1.416.788	612.641	44.329	–	14.550
Halep	1.028.299	640.702	108.336	–	21.623
Suriye	3.934.400	1.657.785	23.700	–	1.210
Toplam	37.420.212	17.019.174	3.574.288	1.661.669	1.354.094

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 28-111.

Tablo 6.41 Tahılların ekiliş alanları, 1913 (dönüm) (devamı)

İdarî birimler	Kapluca	Dan	Pirinç	Burçak	Diğer	Toplam
İstanbul çevresi	10.800	1.115	—	—	400	196.964
Çatalca	500	—	—	600	900	98.544
Edime	60.558	9.627	—	8.035	88.375	1.522.364
Adana	100	24.178	1.100	10.531	872	1.790.020
Ankara	5.500	3.110	44.050	7.257	—	6.290.888
Antalya	—	34.048	—	14.095	—	1.616.733
Aydın	90	95.609	—	67.600	34.705	2.453.541
Bitlis	—	15.924	700	135.483	600	310.395
Bolu	129.140	66.520	4.670	26.855	25.250	1.585.550
Canik	49.000	102	1.360	—	26.750	800.488
Diyarbakır	—	308.844	127.820	27.970	500	3.619.502
İcel	—	1.000	675	6.650	50	301.286
İzmit	48.003	6.865	1.660	4.588	42	779.820
Hüdavendigâr	23.603	9.265	4.850	52.440	—	1.718.876
Kalâ-i Sultanîye	12.500	5.350	—	23.260	2.500	703.651
Karahisar-ı sahip	—	2.200	—	49.900	500	1.361.500
Karesi	66.160	14.900	—	18.015	—	1.495.504
Kastamonu	351.500	13.390	34.060	15.550	2.100	2.410.950
Kayseri	140.000	—	—	43.100	3.700	1.600.188
Konya	2.500	32.147	—	227.734	9.357	4.986.136
Kütahya	1.333	6.106	—	22.200	—	1.908.953
Mamuretülaziz	—	23.360	5.844	5.900	9.485	1.550.238
Maras	—	3.070	24.000	12.670	4.138	396.708
Menteşe	—	447	—	2.300	114.593	369.325
Niğde	—	180	—	52.320	12.000	1.652.692
Sivas	99.550	4.018	6.560	23.086	118.424	4.898.657
Trabzon	8.500	4.040	31.340	—	—	1.241.934
Urfa	—	3.560	—	2.640	—	427.600

İdarî birimler	Kapluca	Dan	Pirinç	Burçak	Diğer	Toplam
Van	–	1.410	–	–	–	659.128
Musul	–	8.791	134.823	–	–	6.005.214
Zor	–	110.937	–	100	1.000	331.807
Beyrut	–	271.527	60	70.704	–	2.430.599
Halep	–	48.713	5.148	15.606	70.880	1.939.307
Suriye	50.000	193.914	–	354.430	28.087	6.243.526
Toplam	1.059.337	1.324.267	428.720	1.301.619	555.208	65.698.588

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 28-111.

Tablo 6.42 Tahılların üretim miktarları, 1913 (ton)

İdari birimler	Buğday	Arpa	Mısır	Çavdar	Yulaf
İstanbul çevresi	10.445	4.038	3.192	169	5.018
Çatalca	3.585	2.217	85	—	3.122
Edirne	94.239	46.983	36.452	6.237	4.553
Adana	154.023	65.141	3.531	33	28.623
Ankara	704.102	274.360	2.752	—	5.896
Antalya	112.218	54.276	18.553	770	2.152
Aydın	159.355	229.131	22.345	3.099	9.629
Bitlis	12.197	1.075	—	—	—
Bolu	53.626	30.850	63.768	251	10.692
Canik	32.556	13.353	57.031	416	15.110
Diyarbakır	189.371	96.829	3.384	—	—
İçel	15.546	11.126	2.482	3.159	—
İzmit	52.052	6.527	40.769	—	12.694
Hüdavendigâr	139.011	52.858	70.130	1.157	25.307
Kala-i Sultaniye	48.612	27.568	7.301	10.070	7.555
Karahisar-ı sahip	124.145	114.437	1.639	—	434
Karesi	79.955	39.298	16.853	2.898	7.712
Kastamonu	116.391	85.041	24.686	4.738	5.206
Kayseri	100.201	62.769	—	53.106	—
Konya	641.571	174.869	14.593	61.759	35.862
Kütahya	134.916	98.935	6.841	—	467
Mamuretü'laziz	129.578	43.198	3.318	920	—
Maras	19.085	11.864	1.923	6.968	—
Mentese	17.788	11.914	1.153	604	4.522
Niğde	138.546	53.100	1.922	92.215	2.654
Sivas	460.788	211.319	28.524	—	9.779
Trabzon	18.501	20.275	84.171	2.393	3.558
Urfa	52.892	19.356	167	—	—

İdari birimler	Buğday	Arpa	Mısır	Çavdar	Yulaf
Van	40.523	14.603	–	8.526	–
Musul	332.046	196.292	1.917	–	–
Zor	15.717	4.755	2.260	–	–
Beyrut	153.856	74.156	12.835	–	1.131
Halep	130.660	86.692	4.087	–	1.817
Suriye	398.859	189.797	4.027	–	144
Toplam	4.886.956	2.429.274	542.691	259.488	203.638

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 28-111.

Tablo 6.42 Tahılların üretim miktarları, 1913 (ton) (devamı)

İdarî birimler	Dan	Pirinc	Burçak	Kapluca	Diğer
İstanbul	134	—	—	792	13
Çatalca	—	—	54	47	219
Edirne	1.163	—	521	6.561	8.085
Adana	4.048	198	1.240	10	133
Ankara	697	3.952	990	1.602	—
Antalya	2.178	—	2.639	—	—
Aydın	11.869	—	10.842	11	5.051
Bitlis	861	80	9.884	—	187
Bolu	5.427	795	2.128	16.140	6.158
Canik	6	140	—	5.528	4.500
Diyarbakır	19.078	10.991	1.836	—	20
İçel	51	40	317	—	5
İzmit	4.057	96	575	4.186	6
Hüdavendigâr	1.538	851	7.077	2.344	—
Kalâ-i Sultaniye	574	—	2.849	1.007	770
Karahisar-ı sahip	247	—	3.960	—	35
Karesi	2.104	—	1.969	7.868	—
Kastamonu	2.317	11.488	1.484	28.176	515
Kayseri	—	—	7.685	21.571	322
Konya	4.247	—	13.467	514	1.344
Kütahya	792	—	3.755	411	—
Momuretülaziz	1.869	2.432	558	—	841
Maras	117	558	1.435	—	796
Menteşe	37	—	167	—	13.710
Niğde	28	—	6.341	—	3.903
Sivas	646	1.087	3.514	23.944	18.924
Trabzon	301	11.464	—	262	—
Urfa	268	—	407	—	—
Van	59	—	—	—	—

İdarî birimler	Dan	Pirinç	Burçak	Kapluca	Diğer
Musul	1.446	23.472	–	–	–
Zor	6.645	–	21	–	514
Beyrut	24.252	29	9.524	–	–
Halep	6.350	509	2.124	–	8.464
Suriye	10.086	–	24.871	1.445	2.346
Toplam	113.491	68.182	122.234	122.417	76.863

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 28-111.

Tablo 6.43 Tahılların üretim değerleri, 1913 (bin kuruş)

İdarî birimler	Buğday	Arpa	Mısır	Çavdar	Yulaf	Kapluca
İstanbul çevresi	8.826	2.708	2.086	125	3.131	428
Çatalca	3.196	1.589	60	—	1.910	20
Edime	84.467	25.875	19.872	3.585	2.283	2.713
Adana	113.176	37.397	1.910	16	12.543	5
Ankara	338.080	91.168	1.021	—	2.296	456
Antalya	90.310	33.291	10.921	600	1.134	—
Aydın	132.742	126.675	12.953	2.094	5.275	9
Bitlis	8.293	734	—	—	—	—
Bolu	38.551	17.353	29.281	122	5.571	6.914
Canik	18.899	7.843	30.222	308	7.561	3.659
Diyarbakır	86.647	29.391	1.047	—	—	—
İçel	12.502	7.101	1.493	1.661	—	—
İzmit	39.280	4.010	23.009	—	6.229	1.691
Hüdavendigâr	119.797	33.530	33.942	356	13.060	1.180
Kalâ-i Sultaniye	44.988	19.229	4.549	7.642	4.342	735
Karahisar-ı sahip	88.831	63.378	805	—	205	—
Karesi	64.639	23.941	9.235	1.406	4.308	3.710
Kastamonu	84.214	52.985	9.755	2.430	3.509	16.184
Kayseri	50.400	20.722	—	17.726	—	12.600
Konya	448.121	98.878	7.439	36.267	18.235	400
Kütahya	118.151	58.310	3.219	—	328	1.560
Mamuretülaziz	81.378	18.873	1.699	394	—	—
Maras	11.296	4.674	874	2.150	—	—
Menteşe	15.585	8.059	808	381	3.220	—
Niğde	76.790	23.056	749	41.785	1.034	—
Sivas	257.768	87.606	11.913	—	3.903	7.985
Trabzon	16.288	13.516	52.817	1.387	2.364	217
Urfa	29.247	4.779	62	—	—	—

İdari birimler	Buğday	Arpa	Mısır	Çavdar	Yulaf	Kapluca
Van	32.699	7.052	–	5.312	–	–
Musul	140.320	41.659	448	–	–	–
Zor	9.526	2.530	800	–	–	–
Beyrut	141.676	40.428	6.448	–	496	–
Halep	94.577	44.452	1.711	–	950	–
Suriye	305.911	93.346	2.005	–	56	900
Toplam	3.207.171	1.146.138	283.153	125.747	103.943	61.366

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 28-111.

Tablo 6.43 Tahılların üretim değerleri, 1913 (bin kuruş) (devamı)

İdarî birimler	Dan	Pirinç	Burçak	Diğer	Toplam
İstanbul çevresi	91	—	—	18	17.413
Çatalca	—	—	40	164	6.979
Edirne	517	—	461	10.705	150.479
Adana	1.576	254	1.083	75	168.035
Ankara	368	3.821	572	—	437.782
Antalya	1.540	—	1.870	—	139.666
Aydın	6.679	—	4.686	2.314	293.426
Bitlis	458	70	6.745	87	16.387
Bolu	1.515	1.343	1.214	5.124	106.987
Canik	3	190	—	1.928	70.613
Diyarbakır	6.408	11.021	1.073	6	135.593
İcel	34	54	210	2	23.057
İzmit	2.089	104	399	4	76.814
Hüdavendigâr	891	793	4.051	—	207.599
Kala-i Sultaniye	574	—	2.200	560	84.817
Karahisar-ı sahip	143	—	2.043	19	155.424
Karesi	1.171	—	1.304	—	109.714
Kastamonu	1.106	21.278	896	622	192.979
Kayseri	—	—	2.955	169	104.572
Konya	1.952	—	6.595	475	618.361
Kütahya	350	—	2.267	—	184.185
Mamuretülaziz	957	2.341	294	593	106.529
Maras	47	1.226	629	163	21.059
Menteşe	22	—	140	8.613	36.828
Niğde	11	—	2.506	1.368	147.298
Sivas	248	1.371	1.916	9.764	382.475
Trabzon	102	4.836	—	—	91.528
Urfa	89	—	174	—	34.351
Van	31	—	—	—	45.094

İdarî birimler	Dan	Pirinç	Burçak	Diğer	Toplam
Musul	363	25.593	–	–	208.382
Zor	2.760	–	14	220	15.851
Beyrut	20.123	9	6.175	–	215.355
Halep	3.576	778	1.365	2.635	150.044
Suriye	4.927	–	15.496	861	423.503
Toplam	60.721	75.082	69.371	46.489	5.179.178

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 28-111.

Tablo 6.44 Tahılların verimi, 1913 (kg/hektar)

İdarî birimler	Buğday	Arpa	Mısır	Çavdar	Yulaf
İstanbul çevresi	1.080	1.513	1.669	733	2.005
Çatalca	926	1.425	921	—	928
Edirne	1.424	1.794	1.899	748	941
Adana	1.897	1.133	5.246	356	1.311
Ankara	1.526	2.552	2.601	—	1.847
Antalya	1.491	894	3.141	1.396	1.151
Aydın	1.907	2.254	1.674	1.088	1.581
Bitlis	888	1.393	—	—	—
Bolu	1.086	1.593	1.307	736	2.245
Canik	1.655	1.923	1.739	6.957	2.136
Diyarbakır	947	1.214	323	—	—
İçel	1.424	870	3.528	1.244	—
İzmit	1.269	1.244	3.956	—	1.330
Hüdavendigâr	1.685	1.954	2.475	1.233	2.299
Kala-i Sultaniye	1.632	1.624	1.822	2.374	1.322
Karahisar-ı sahîp	1.894	2.116	2.545	—	2.950
Karesi	937	1.510	1.676	1.170	1.665
Kastamonu	1.356	1.409	809	1.139	1.979
Kayseri	1.817	1.652	—	1.439	—
Konya	2.202	1.829	2.448	2.339	2.489
Kütahya	1.173	1.859	1.610	—	1.094
Mamuretülaziz	1.251	1.342	1.669	1.163	—
Maras	1.173	1.212	1.161	1.427	—
Menteşe	1.763	1.413	2.094	706	1.390
Niğde	2.041	1.669	2.554	2.073	2.233
Sivas	1.572	1.806	2.782	—	1.371
Trabzon	779	1.611	1.329	477	643
Urfa	1.876	1.862	907	—	—
Van	1.029	1.016	—	1.266	—

İdarî birimler	Buğday	Arpa	Mısır	Çavdar	Yulaf
Musul	993	974	579	–	–
Zor	1.228	825	1.365	–	–
Beyrut	1.180	1.316	3.147	–	845
Halep	1.381	1.475	410	–	913
Suriye	1.102	1.244	1.847	–	1.298
Ortalama verim	1.420	1.551	1.650	1.697	1.635

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 28-111.

Tablo 6.44 Tahılların verimi, 1913 (kg/hektar) (devamı)

İdarî birimler	Kapluca	Dan	Pirinç	Burçak
İstanbul çevresi	797	1.304	—	—
Çatalca	1.016	—	—	977
Edime	1.178	1.313	—	704
Adana	1.057	1.820	1.959	1.280
Ankara	3.167	2.436	975	1.483
Antalya	—	695	—	2.035
Aydın	1.334	1.349	—	1.743
Bitlis	—	588	1.246	793
Bolu	1.359	887	1.849	861
Canik	1.226	657	1.116	—
Diyarbakır	—	671	935	714
İcel	—	558	642	518
İzmit	948	6.423	631	1.363
Hüdavendigâr	1.080	1.804	1.908	1.467
Kala-i Sultaniye	875	1.166	—	1.331
Karahisar-ı sahip	—	1.219	—	863
Karesi	1.293	1.535	—	1.188
Kastamonu	871	1.881	3.666	1.038
Kayseri	1.675	—	—	1.938
Konya	2.233	1.436	—	643
Kütahya	3.350	1.410	—	1.839
Mamuretülaziz	—	870	4.523	1.027
Maras	—	413	253	1.231
Menteşe	—	911	—	789
Nigde	—	1.675	—	1.317
Sivas	2.614	1.748	1.802	1.654
Trabzon	335	810	3.976	—
Urfa	—	819	—	1.675
Van	—	453	—	—

İdarî birimler	Kapluca	Dan	Pirinc	Burçak
Musul	—	1.787	1.892	—
Zor	—	651	—	2.233
Beyrut	—	971	5.234	1.464
Halep	—	1.417	1.075	1.479
Suriye	314	565	—	763
Ortalama verim	1.256	931	1.729	1.023

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 28-111.

Tablo 6.45 Baklagillerin ekiliş alanları, 1913 (dönüm)

İdarî birimler	Bakla	Bezelye	Nohut	Fasulye	Mercimek	Böğürlüce	Toplam
İstanbul çevresi	6.657	4.302	221	12.147	50	—	23.377
Çatalca	1.950	—	100	—	—	—	2.050
Edirne	2.441	1	2.913	1.734	251	—	7.340
Adana	1.096	341	9.264	8.823	8.813	—	28.337
Ankara	725	—	15.530	16.815	16.415	—	49.485
Antalya	3.800	—	4.840	3.645	2.759	800	15.844
Aydın	117.468	7.526	43.745	2.748	1.124	11.291	183.902
Bolu	1.500	310	1.180	25.520	3.630	—	32.140
Canik	659	192	20	12.316	20	—	13.207
Diyarbakır	650	—	28.444	500	73.660	—	103.254
İçel	10	—	1.430	575	700	106	2.821
İzmit	2.301	20	229	4.935	32	850	8.367
Hüdavendigâr	31.602	152	19.540	12.206	5.185	—	68.685
Kala-i Sultaniye	17.350	—	148.200	52.080	6.000	900	224.530
Karahisar-ı sahip	—	—	9.700	2.200	4.700	—	16.600
Karesi	35.406	—	8.155	3.000	130	—	46.691
Kastamonu	5.465	50	2.953	22.515	1.690	6.000	38.673

İdarî birimler	Bakla	Bezelye	Nohut	Fasulye	Mercimek	Böğürlüce	Toplam
Kayseri	580	—	5.450	15.420	9.200	—	30.650
Konya	10.199	—	73.834	54.737	47.408	—	186.178
Kütahya	800	—	15.910	11.225	3.450	—	31.385
Mamuretülaziz	15.050	—	46.246	8.273	33.921	500	103.990
Maras	—	—	2.456	376	8.694	—	11.526
Menteşe	5.622	—	2.038	800	420	420	9.300
Niğde	250	—	5.810	16.325	2.788	—	25.173
Sivas	4.990	300	28.199	31.587	29.784	7.320	102.180
Trabzon	140	12.090	20	114.820	—	1.000	128.070
Urfa	205	—	1.220	300	1.020	—	2.745
Van	520	—	10	1.866	573	—	2.969
Musul	47.070	500	22.017	500	31.916	—	102.003
Zor	60	—	—	60	1.107	—	1.227
Beyrut	47.800	20	59.420	170	184.420	—	291.830
Halep	1.575	—	22.343	304	28.071	—	52.293
Suriye	38.530	40	143.465	1.030	193.168	—	376.233
Toplam	402.471	25.844	724.902	439.552	701.099	29.187	2.323.055

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 114-189.

Tablo 6.46 Baklagillerin üretim miktarları, 1913 (ton)

İdarî birimler	Bakla	Bezelye	Nohut	Fasulye	Mercimek	Böğürlüce
İstanbul çevresi	878	347	13	1.534	8	—
Çatalca	244	—	13	—	—	—
Edirne	677	—	534	310	15	—
Adana	157	9	719	1.111	1.122	—
Ankara	117	—	2.227	2.343	1.965	—
Antalya	315	—	645	296	299	18
Aydın	12.944	1.136	4.634	301	70	1.281
Bolu	331	30	237	1.849	414	—
Canik	100	39	3	3.880	3	—
Diyarbakır	135	—	2.914	135	3.459	—
İcel	1	—	115	10	27	32
İzmit	409	2	35	416	2	135
Hüdavendigâr	7.678	12	1.951	1.663	258	—
Kalâ-i Sultaniye	1.288	—	6.890	3.967	176	80
Karahisar-ı sahip	—	—	1.178	362	448	—
Karesi	6.953	—	1.045	536	17	—
Kastamonu	363	6	317	1.433	241	257
Kayseri	94	—	438	1.391	1.276	—
Konya	1.546	—	5.876	6.758	4.219	—
Kütahya	154	—	2.469	1.577	453	—
Mamuretülaziz	286	—	3.666	523	1.868	2
Maras	—	—	232	86	1.201	—
Menteşe	608	—	124	32	16	64
Nigde	50	—	1.020	2.117	515	—
Sivas	578	26	2.026	3.150	2.594	141
Trabzon	22	1.196	—	15.361	—	51
Urfa	37	—	151	46	144	—
Van	21	—	1	87	157	—

İdarî birimler	Bakla	Bezelye	Nohut	Fasulye	Mercimek	Böğürlüce
Musul	2.988	45	3.974	39	2.803	—
Zor	7	—	—	6	158	—
Beyrut	5.510	2	9.292	16	3.913	—
Halep	195	—	2.137	54	2.087	—
Suriye	2.016	8	7.248	44	6.283	—
Toplam	46.702	2.858	62.127	51.433	36.211	2.061

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 114-189.

Tablo 6.47 Baklagillerin üretim değerleri, 1913 (bin kuruş)

İdarî birimler	Bakla	Bezelye	Nohut	Fasulye	Mercimek	Böğürlüce	Toplam
İstanbul çevresi	872	419	18	1.941	12	—	3.262
Çatalca	190	—	15	—	—	—	205
Edirne	739	—	676	440	19	—	1.874
Adana	158	11	644	1.212	1.049	—	3.074
Ankara	61	—	1.951	1.961	1.339	—	5.313
Antalya	227	—	616	277	215	14	1.349
Aydın	8.317	1.062	4.421	340	64	1.422	15.627
Bolu	219	14	305	2.016	387	—	2.940
Canik	66	47	6	3.626	2	—	3.748
Diyarbakır	97	—	1.532	105	1.953	—	3.687
İçel	2	—	105	13	32	31	182
İzmit	342	2	41	551	2	105	1.043
Hüdavendigâr	5.680	15	2.165	2.170	306	—	10.335
Kalâi Sultaniye	1.003	—	7.110	6.333	161	54	14.662
Karahisar-ı sahip	—	—	918	388	393	—	1.698
Karesi	4.873	—	1.201	731	20	—	6.825
Kastamonu	318	8	260	1.367	221	85	2.258
Kayseri	31	—	367	1.354	770	—	2.522
Konya	1.355	—	5.149	6.843	3.861	—	17.207
Kütahya	141	—	2.356	2.210	415	—	5.122
Mamuretülaziz	279	—	2.427	408	1.346	2	4.461
Maras	—	—	104	83	841	—	1.029
Menteşe	533	—	116	31	17	56	753
Niğde	39	—	1.490	1.649	341	—	3.519
Sivas	416	28	1.657	3.067	2.323	25	7.516
Trabzon	17	1.234	1	14.356	—	60	15.668
Urfa	29	—	206	72	230	—	537
Van	22	—	1	185	132	—	340

İdarî birimler	Bakla	Bezelye	Nohut	Fasulye	Mercimek	Böğürlüce	Toplam
Musul	1.513	35	1.780	45	1.855	–	5.228
Zor	3	–	–	8	123	–	134
Beyrut	5.257	3	8.503	24	5.257	–	19.044
Halep	95	–	1.706	55	1.260	–	3.116
Suriye	1.492	9	6.492	52	6.362	–	14.405
Toplam	34.386	2.887	54.339	53.913	31.308	1.855	178.683

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 114-189.

Tablo 6.48 Baklagillerin verimi, 1913 (kg/hektar)

İdarî birimler	Bakla	Bezelye	Nohut	Fasulye	Mercimek	Böğürlüce
İstanbul çevresi	1.434	876	649	1.372	1.675	—
Çatalca	1.360	—	1.396	—	—	—
Edime	3.016	1.117	1.994	1.941	660	—
Adana	1.553	275	844	1.369	1.384	—
Ankara	1.751	—	1.559	1.514	1.301	—
Antalya	900	—	1.449	884	1.176	251
Aydın	1.198	1.641	1.151	1.192	681	1.234
Bolu	2.396	1.062	2.184	787	1.239	—
Canik	1.652	2.181	1.731	3.425	1.396	—
Diyarbakır	2.261	—	1.114	2.931	510	—
İçel	1.396	—	871	180	419	3.292
İzmit	1.931	1.047	1.682	916	811	1.724
Hüdavendigâr	2.641	891	1.085	1.481	540	—
Kala-i Sultaniye	807	—	505	828	318	961
Karahisar-ı sahip	—	—	1.320	1.789	1.037	—
Karesi	2.134	—	1.393	1.942	1.449	—
Kastamonu	721	1.396	1.168	692	1.551	465
Kayseri	1.757	—	874	980	1.508	—
Konya	1.648	—	865	1.342	967	—
Kütahya	2.093	—	1.687	1.527	1.429	—
Mamuretülaziz	207	—	862	688	599	42
Maras	—	—	1.026	2.474	1.501	—
Menteşe	1.175	—	660	436	419	1.644
Nigde	2.188	—	1.909	1.410	2.009	—
Sivas	1.259	930	781	1.084	947	210
Trabzon	1.715	1.075	257	1.454	—	558
Urfa	1.961	—	1.345	1.675	1.536	—
Van	434	—	698	504	2.984	—

İdarî birimler	Bakla	Bezelye	Nohut	Fasulye	Mercimek	Böğürlüce
Musul	690	977	1.962	837	955	—
Zor	1.186	—	—	1.163	1.550	—
Beyrut	1.253	1.186	1.700	1.051	231	—
Halep	1.345	—	1.040	1.919	808	—
Suriye	569	2.093	549	467	354	—
Ortalama verim	1.261	1.202	932	1.272	561	768

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 114-189.

Tablo 6.49 Köklü bitkilerin ekiliş alanları, 1913 (dönüm)

İdarî birimler	Patates	Pancar	Havuç	Soğan	Sanımsak	Toplam
İstanbul çevresi	2.915	134	3.700	9.884	881	17.514
Çatalca	300	—	—	300	50	650
Edirne	950	25	30	17.431	201	18.637
Adana	5.012	240	70	9.755	1.090	16.167
Ankara	11.915	10.825	3.173	16.640	4.255	46.808
Antalya	4.173	1.690	10.000	4.600	805	21.268
Aydın	8.824	2.333	959	33.819	2.971	48.906
Bolu	5.740	620	10	5.330	4.185	15.885
Canik	425	8	—	2.366	1.060	3.859
Diyarbakır	—	150	5	7.200	715	8.070
İçel	340	100	—	3.560	125	4.125
İzmit	10.190	321	45	50.005	1.580	62.141
Hüdavendigâr	7.845	50	2.020	14.810	1.000	25.725
Kalâ-i Sultaniye	80	—	—	7.370	2.120	9.570
Karahisar-ı sahip	6.900	—	300	2.300	200	9.700
Karesi	3.880	—	—	5.255	1.895	11.030
Kastamonu	5.390	7.000	—	7.490	100	19.980
Kayseri	21.000	1.900	500	19.150	13.010	55.560
Konya	17.184	650	1.930	45.680	8.910	74.354
Kütahya	13.300	410	1.520	3.800	1.100	20.130
Mamuretü'laziz	4.972	430	340	9.591	2.610	17.943
Maras	400	1.200	340	500	180	2.620
Menteşe	170	—	—	600	50	820
Niğde	7.580	1.900	500	21.607	2.810	34.397
Sivas	22.038	19.520	15.150	39.052	1.295	97.055
Trabzon	10.502	—	150	9.730	672	21.054
Urfa	—	100	760	1.910	470	3.240
Van	754	2.000	353	4.170	500	7.777

İdarî birimler	Patates	Pancar	Havuç	Soğan	Sanmsak	Toplam
Musul	–	45.200	–	18.583	3.760	67.543
Zor	–	–	–	100	–	100
Beyrut	1.780	15	–	10.350	–	12.145
Halep	238	2.425	1.959	2.940	366	7.928
Suriye	2.558	100	100	12.358	3.880	18.996
Toplam	177.355	99.346	43.914	398.236	62.846	781.697

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 192-229.

Tablo 6.50 Köklü bitkilerin üretim miktarları, 1913 (ton)

İdarî birimler	Patates	Pancar	Havuç	Soğan	Sanımsak
İstanbul çevresi	162	34	837	3.563	210
Çatalca	90	—	—	167	5
Edirne	719	12	3	8.345	122
Adana	863	53	9	1.471	85
Ankara	5.153	1.303	573	4.901	619
Antalya	553	65	2.568	817	134
Aydın	5.302	191	523	6.580	488
Bolu	602	67	4	727	222
Canik	273	5	—	1.745	407
Diyarbakır	—	96	3	2.303	183
İcel	111	3	—	1.040	15
İzmit	5.448	40	35	9.816	152
Hüdavendigâr	2.131	44	193	10.066	145
Kala-i Sultaniye	26	—	—	738	331
Karahisar-ı sahip	4.430	—	77	1.843	26
Karesi	1.954	—	—	2.644	322
Kastamonu	1.921	4.301	—	3.025	13
Kayseri	4.424	298	128	1.566	818
Konya	6.880	616	428	14.656	1.027
Kütahya	2.405	186	385	1.310	96
Mamuretülaziz	841	480	49	2.311	211
Maras	193	1.348	90	372	58
Menteşe	36	—	—	59	7
Niğde	3.834	1.027	39	12.154	623
Sivas	12.347	17.632	4.616	8.523	273
Trabzon	4.628	—	45	1.417	103
Urfa	—	39	100	1.327	54
Van	85	257	59	525	64

İdarî birimler	Patates	Pancar	Havuç	Soğan	Sanmsak
Musul	–	625	–	1.344	148
Zor	–	–	–	19	–
Beyrut	578	13	–	8.405	–
Halep	231	743	927	1.253	63
Suriye	5.149	26	26	2.972	529
Toplam	71.369	29.504	11.717	118.004	7.553

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumîyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 192-229.

Tablo 6.51 Köklü bitkilerin üretim değerleri, 1913 (bin kuruş)

İdarî birimler	Patates	Pancar	Havuç	Soğan	Sanmsak	Toplam
İstanbul çevresi	120	14	440	2.220	237	3.031
Çatalca	70	—	—	81	6	157
Edirne	574	7	2	4.712	155	5.450
Adana	403	15	2	659	110	1.188
Ankara	1.806	228	123	1.813	1.061	5.030
Antalya	345	21	500	302	156	1.324
Aydın	3.613	82	183	3.203	608	7.690
Bolu	387	26	2	410	354	1.179
Canik	159	1	—	985	531	1.676
Diyarbakır	—	23	1	628	118	768
İçel	65	1	—	405	18	489
İzmit	3.501	24	22	4.014	207	7.766
Hüdavendigâr	1.369	19	102	4.900	186	6.575
Kala-i Sultaniye	10	—	—	288	413	710
Karahisar-ı sahip	2.070	—	15	897	30	3.012
Karesi	1.484	—	—	1.184	319	2.987
Kastamonu	786	586	—	1.178	13	2.562
Kayseri	1.292	35	25	519	1.226	3.097
Konya	3.885	300	250	6.849	1.080	12.363
Kütahya	937	62	120	561	113	1.792
Mamuretülaziz	409	94	10	855	173	1.540
Maras	86	184	23	94	60	447
Menteşe	26	—	—	26	10	62
Niğde	2.016	200	8	3.550	424	6.197
Sivas	4.808	3.433	989	3.153	245	12.627
Trabzon	1.983	—	44	717	113	2.856
Urfa	—	6	20	413	37	476
Van	21	25	12	153	50	261

İdari birimler	Patates	Pancar	Havuç	Soğan	Sanmsak	Toplam
Musul	—	122	—	523	144	790
Zor	—	—	—	5	—	5
Beyrut	563	15	—	2.946	—	3.523
Halep	180	203	217	561	108	1.269
Suriye	3.108	5	5	1.794	340	5.252
Toplam	36.076	5.729	3.115	50.598	8.645	104.151

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 192-229.

Tablo 6.52 Köklü bitkilerin verimi, 1913 (kg/hektar)

İdarî birimler	Patates	Pancar	Havuç	Sogan	Sanmsak
İstanbul çevresi	603	2.724	2.459	3.919	2.588
Çatalca	3.257	—	—	6.048	1.117
Edirne	8.222	5.426	1.046	5.204	6.613
Adana	1.872	2.413	1.396	1.639	850
Ankara	4.700	1.308	1.963	3.201	1.581
Antalya	1.440	416	2.791	1.930	1.803
Aydın	6.532	892	5.932	2.115	1.786
Bolu	1.141	1.171	4.187	1.482	576
Canik	6.978	6.978	—	8.015	4.174
Diyarbakır	—	6.978	5.583	3.477	2.783
İçel	3.547	279	—	3.176	1.340
İzmit	5.812	1.370	8.374	2.134	1.044
Hüdavendigâr	2.952	9.630	1.041	7.387	1.572
Kala-i Sultaniye	3.489	—	—	1.089	1.698
Karahisar-ı sahip	6.978	—	2.791	8.708	1.396
Karesi	5.474	—	—	5.468	1.845
Kastamonu	3.874	6.679	—	4.390	1.396
Kayseri	2.290	1.704	2.791	889	683
Konya	4.352	10.306	2.408	3.487	1.253
Kütahya	1.966	4.936	2.755	3.746	952
Mamuretülaziz	1.839	12.139	1.560	2.619	879
Maras	5.234	12.212	2.873	8.095	3.489
Menteşe	2.323	—	—	1.060	1.492
Niğde	5.498	5.876	837	6.114	2.409
Sivas	6.090	9.818	3.312	2.372	2.292
Trabzon	4.790	—	3.257	1.583	1.674
Urfa	—	4.187	1.432	7.550	1.247
Van	1.224	1.396	1.819	1.368	1.396

İdarî birimler	Patates	Pancar	Havuç	Soğan	Sanmsak
Musul	–	150	–	786	429
Zor	–	–	–	2.038	–
Beyrut	3.528	9.304	–	8.827	–
Halep	10.550	3.332	5.144	4.634	1.876
Suriye	21.881	2.791	2.791	2.614	1.483
Ortalama verim	4.374	3.228	2.901	3.222	1.307

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 192-229.

Tablo 6.53 Sınai bitkilerin ekiliş alanları, 1913 (dönüm)

İdarî birimler	Pamuk	Keten	Keten tohumu	Kenevir
İstanbul çevresi	—	145	5.540	—
Çatalca	—	8.220	—	—
Edirne	5.249	22.271	5.157	—
Adana	1.249.980	—	—	—
Ankara	8.320	3.884	3.400	3.810
Antalya	5.900	—	—	3.133
Aydın	176.933	—	160	5.510
Bolu	—	9.280	7.160	6.900
Canik	—	4.157	3.291	7.980
Diyarbakır	26.090	—	—	6.000
İçel	3.550	—	—	—
İzmit	3.500	10.326	9.770	—
Hüdavendigâr	750	6.598	50	—
Kala-i Sultaniye	520	—	—	—
Karahisar-ı sahip	—	—	—	50
Karesi	7.500	800	2.870	—
Kastamonu	—	19.425	325	9.239
Kayseri	—	—	1.400	—
Konya	11.190	19.524	20.824	680
Kütahya	16.660	800	800	—
Mamuretülaziz	72.852	—	—	700
Maras	7.700	—	650	—
Menteşe	426	—	—	—
Nigde	50	255	2.555	—
Sivas	10.100	50	—	6.980
Trabzon	—	5.000	—	13.269
Urfa	1.320	—	—	4.640
Van	—	100	2.000	1.500

İdarî birimler	Pamuk	Keten	Keten tohumu	Kenevir
Musul	108.225	—	—	250
Zor	200	—	—	—
Beyrut	10.500	—	—	—
Halep	86.404	—	—	5.000
Suriye	415	—	—	4.000
Toplam	1.814.334	110.835	65.952	79.641

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 232-347.

Tablo 6.53 Sınai bitkilerin ekiliş alanları, 1913 (dönüm) (devamı)

İdari birimler	Afyon	Tütün	Haşhaş	Susam	Diğer	Toplam
İstanbul çevresi	—	3.551	—	—	747	9.983
Çatalca	—	1.850	—	—	—	10.070
Edime	—	4.022	—	15.877	—	52.576
Adana	50	2.729	—	345.840	11.516	1.610.115
Ankara	30.963	4.051	32.310	500	2.103	89.341
Antalya	463	250	463	159.500	—	169.709
Aydın	102.613	160.315	50.696	69.398	—	565.625
Bolu	1.750	12.144	8.940	—	—	46.174
Canik	—	86.262	—	—	—	101.690
Diyarbakır	—	66.030	—	14.825	2.000	114.945
İçel	50	110	—	15.000	—	18.710
İzmit	908	24.368	2.613	1.250	—	52.735
Hüdavendigâr	14.529	29.904	14.529	28.260	—	94.620
Kalâ-i Sultaniye	—	3.327	—	5.430	6.300	15.577
Karahisar-ı sahip	54.700	450	54.700	—	250	110.150
Karesi	28.200	20.328	25.000	8.720	250	93.668
Kastamonu	30	36.600	—	—	2.125	67.744
Kayseri	4.000	5.000	400	3.600	660	15.060
Konya	67.962	3.630	53.304	6.280	107	183.501
Kütahya	85.300	600	85.300	150	—	189.610
Mamuretülaziz	34.800	22.155	19.700	2.096	50	152.353
Maras	75	1.000	10	500	—	9.935
Menteşe	—	36.120	—	47.229	600	84.375
Niğde	1.413	—	1.413	—	30.262	35.948
Sivas	32.121	43.775	29.997	—	—	123.023
Trabzon	—	24.776	—	—	100	43.145
Urfa	—	100	100	2.200	—	8.360
Van	—	344	—	29.100	10	33.054

İdarî birimler	Afyon	Tütün	Haşhaş	Susam	Diğer	Toplam
Musul	–	37.300	–	–	–	145.775
Zor	–	10	–	817	500	1.527
Beyrut	–	70.400	–	90.590	39	171.529
Halep	–	1.180	–	13.051	15	105.650
Suriye	–	4.657	–	1.000	2.770	12.842
Toplam	459.927	707.338	379.475	861.213	60.404	4.539.119

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 232-347.

Tablo 6.54 Sınai bitkilerin üretim miktarları, 1913 (ton)

İdarî birimler	Pamuk	Keten	Keten tohumu	Kenevir
İstanbul çevresi	—	3	730	—
Çatalca	—	308	—	—
Edirne	215	1.506	459	—
Adana	34.695	—	—	—
Ankara	125	143	606	372
Antalya	69	—	—	216
Aydın	14.470	—	59	345
Bolu	—	694	260	375
Canik	—	142	640	468
Diyarbakır	739	—	—	154
İçel	76	—	—	—
İzmit	188	355	893	—
Hüdavendigâr	98	285	19	—
Kala-i Sultaniye	20	—	—	—
Karahisar-ı sahip	—	—	—	6
Karesi	790	193	391	—
Kastamonu	—	4.248	35	929
Kayseri	—	—	26	—
Konya	708	2.888	3.344	24
Kütahya	770	67	67	—
Mamuretülaziz	1.267	—	—	15
Maras	520	—	17	—
Menteşe	103	—	—	—
Niğde	6	13	622	—
Sivas	33	4	—	854
Trabzon	—	128	—	374
Urfa	99	—	—	710
Van	—	3	77	23

İdarî birimler	Pamuk	Keten	Keten tohumu	Kenevir
Musul	7.517	—	—	6
Zor	50	—	—	—
Beyrut	104	—	—	—
Halep	3.206	—	—	482
Suriye	54	—	—	205
Toplam	65.922	10.980	8.245	5.558

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Mermalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 232-347.

Tablo 6.54 Sınai bitkilerin üretim miktarları, 1913 (ton) (devamı)

İdarî birimler	Afyon	Tütün	Haşhaş	Susam	Diğer
İstanbul çevresi	—	743	—	—	—
Çatalca	—	125	—	—	—
Edirne	—	210	—	1.113	46
Adana	—	163	—	11.766	—
Ankara	62	97	1.253	24	127
Antalya	1	27	36	3.354	—
Aydın	275	8.919	1.519	4.325	115
Bolu	4	1.838	134	—	—
Canik	—	8.424	—	—	—
Diyarbakır	—	2.702	—	2.579	—
İçel	—	10	—	811	—
İzmit	4	2.832	162	56	—
Hüdavendigâr	15	2.386	507	596	2
Kala-i Sultaniye	—	88	—	197	10
Karahisar-ı sahip	185	85	4.563	—	32
Karesi	48	1.688	642	470	13
Kastamonu	—	480	—	—	3
Kayseri	7	96	7	122	243
Konya	139	351	5.358	287	87
Kütahya	39	62	1.110	26	51
Mamuretülaziz	90	3.089	906	73	6
Maras	—	128	2	64	8
Menteşe	—	2.296	—	5.554	—
Nigde	2	—	145	—	12
Sivas	53	4.265	750	—	65
Trabzon	—	495	—	—	—
Urfa	—	—	8	129	—
Van	—	24	—	254	—

İdarî birimler	Afyon	Tütün	Haşhaş	Susam	Diğer
Musul	–	3.488	–	–	3
Zor	–	1	–	82	–
Beyrut	–	3.828	–	13.353	–
Halep	–	194	–	369	1
Suriye	–	475	–	128	128
Toplam	924	49.609	17.102	45.732	952

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 232-347.

Tablo 6.55 Sınai bitkilerin üretim değerleri, 1913 (bin kuruş)

İdarî birimler	Pamuk	Keten	Keten tohumu	Kenevir
İstanbul çevresi	—	4	824	—
Çatalca	—	720	—	—
Edirne	1.289	2.199	670	—
Adana	140.509	—	—	—
Ankara	763	117	590	819
Antalya	412	—	—	391
Aydın	28.174	—	80	939
Bolu	—	878	253	621
Canik	—	351	623	1.275
Diyarbakır	2.863	—	—	480
İçel	432	—	—	—
İzmit	880	539	957	—
Hüdavendigâr	572	239	15	—
Kala-i Sultaniye	107	—	—	—
Karahisar-ı sahip	—	—	—	30
Karesi	1.691	263	419	—
Kastamonu	—	9.264	161	2.172
Kayseri	—	—	20	—
Konya	2.938	5.004	6.901	24
Kütahya	4.800	53	92	—
Mamuretülaziz	5.675	—	—	95
Maras	1.083	—	7	—
Menteşe	155	—	—	—
Niğde	23	8	642	—
Sivas	208	5	—	1.880
Trabzon	—	450	—	1.108
Urfa	192	—	—	912
Van	—	4	60	90

İdarî birimler	Pamuk	Keten	Keten tohumu	Kenevir
Musul	43.615	—	—	7
Zor	39	—	—	—
Beyrut	446	—	—	—
Halep	13.297	—	—	750
Suriye	168	—	—	240
Toplam	250.329	20.098	12.314	11.833

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 232-347.

Tablo 6.55 Sınai bitkilerin üretim değerleri, 1913 (bin kuruş) (devamı)

İdarî birimler	Afyon	Tütün	Haşhaş	Susam	Diğer	Toplam
İstanbul çevresi	—	1.880	—	—	—	2.708
Çatalca	—	536	—	—	—	1.256
Edirne	—	906	—	2.081	151	7.296
Adana	20	897	—	21.992	—	163.418
Ankara	10.899	232	1.903	47	308	15.678
Antalya	82	96	42	5.552	—	6.575
Aydın	43.806	55.221	2.247	7.916	264	138.647
Bolu	426	10.841	209	—	—	13.228
Canik	—	94.471	—	—	—	96.720
Diyarbakır	—	12.260	—	4.067	—	19.670
İcel	20	80	—	1.580	—	2.112
İzmit	596	12.185	206	132	—	15.495
Hüdavendigâr	2.112	8.687	740	1.207	5	13.577
Kalaî Sultaniye	—	129	—	307	24	567
Karahisar-ı sahip	32.344	565	6.042	—	25	39.006
Karesi	7.763	6.575	875	842	35	18.463
Kastamonu	5	4.114	—	—	140	15.856
Kayseri	634	300	21	95	567	1.637
Konya	15.631	1.202	4.382	447	345	36.874
Kütahya	5.311	267	1.427	45	100	12.095
Mamuretülaziz	13.573	10.827	1.940	115	28	32.253
Maras	30	800	3	75	30	2.028
Menteşe	—	18.059	—	12.112	—	30.326
Nigde	180	—	85	—	19	957
Sivas	8.816	11.045	760	—	189	22.903
Trabzon	—	1.945	—	—	—	3.503
Urfa	—	2	6	201	1	1.314
Van	—	129	—	262	—	545

İdarî birimler	Afyon	Tütün	Haşhaş	Susam	Diğer	Toplam
Musul	–	18.336	–	–	1	61.959
Zor	–	1	–	116	–	156
Beyrut	–	20.867	–	19.499	–	40.812
Halep	–	642	–	1.717	2	16.408
Suriye	–	4.070	–	200	125	4.803
Toplam	142.248	298.167	20.888	80.607	2.359	838.845

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 232-347.

Tablo 6.56 Sınai bitkilerin verimi, 1913 (kg/hektar)

İdarî birimler	Pamuk	Keten	Keten tohumu	Kenevir
İstanbul çevresi	—	255	1.432	—
Çatalca	—	407	—	—
Edirne	445	735	967	—
Adana	302	—	—	—
Ankara	164	401	1.937	1.062
Antalya	128	—	—	748
Aydın	889	—	3.995	680
Bolu	—	813	394	591
Canik	—	371	2.115	637
Diyarbakır	308	—	—	279
İcel	232	—	—	—
İzmit	585	374	994	—
Hüdavendigâr	1.420	470	4.187	—
Kala-i Sultaniye	411	—	—	—
Karahisar-ı sahip	—	—	—	1.396
Karesi	1.144	2.617	1.483	—
Kastamonu	—	2.377	1.154	1.094
Kayseri	—	—	199	—
Konya	688	1.608	1.746	390
Kütahya	503	916	916	—
Mamuretülaziz	189	—	—	237
Maras	734	—	286	—
Menteşe	2.630	—	—	—
Niğde	1.396	567	2.648	—
Sivas	36	837	—	1.330
Trabzon	—	279	—	307
Urfa	812	—	—	1.663
Van	—	377	419	167

İdarî birimler	Pamuk	Keten	Keten tohumu	Kenevir
Musul	755	–	–	279
Zor	2.703	–	–	–
Beyrut	108	–	–	–
Halep	403	–	–	1.047
Suriye	1.412	–	–	558
Toplam	395	1.077	1.359	759

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 232-347.

Tablo 6.56 Sınai bitkilerin verimi, 1913 (kg/hektar) (devamı)

İdari birimler	Afyon	Tütün	Haşhaş	Susam
İstanbul çevresi	—	2.273	—	—
Çatalca	—	736	—	—
Edime	—	566	—	762
Adana	28	648	—	370
Ankara	22	260	422	523
Antalya	19	1.192	841	229
Aydın	29	605	326	677
Bolu	22	1.645	163	—
Canik	—	1.061	—	—
Diyarbakır	—	445	—	1.891
İcel	28	1.015	—	588
İzmit	50	1.263	676	491
Hüdavendigar	11	867	379	229
Kala-i Sultaniye	—	289	—	395
Karahisar-ı sahip	37	2.062	907	—
Karesi	19	903	279	586
Kastamonu	19	143	—	—
Kayseri	18	209	184	368
Konya	22	1.051	1.093	496
Kütahya	5	1.128	141	1.861
Mamuretülaziz	28	1.516	500	379
Maras	22	1.396	2.093	1.396
Menteşe	—	691	—	1.278
Niğde	15	—	1.117	—
Sivas	18	1.059	272	—
Trabzon	—	217	—	—
Urfa	—	21	837	636
Van	—	746	—	95

İdarî birimler	Afyon	Tütün	Haşhaş	Susam
Musul	—	1.016	—	—
Zor	—	628	—	1.089
Beyrut	—	591	—	1.602
Halep	—	1.788	—	307
Suriye	—	1.109	—	1.396
Toplam	22	762	490	577

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 232-347.

Tablo 6.57 Zeytincilik, 1913

İdarî birimler	Zeytinlik (dönüm)	Zeytin üretimi	
		Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)
İstanbul çevresi	10.150	331	516
Edime	6.215	211	358
Adana	2.846	100	78
Antalya	2.900	86	134
Aydın	292.570	64.629	64.176
Canik	20	4	3
Diyarbakır	455	18	26
İçel	400	64	81
İzmit	18.200	3.477	3.520
Hüdavendigâr	132.000	24.142	40.424
Kala-i Sultaniye	132.676	121.095	94.311
Karesi	114.604	42.208	62.458
Konya	1.750	22	61
Menteşe	3.400	3.598	2.942
Trabzon	1.120	65	109
Urfa	100	17	20
Musul	101	3	9
Zor	30	6	5
Beyrut	300.065	47.903	69.952
Halep	472.810	13.576	25.903
Suriye	34.871	5.338	4.989
Toplam	1.527.283	326.893	370.075

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 310-346.

Tablo 6.58 Meyve üretim değerleri, 1913 (bin kuruş)

İdarî birimler	İncir	Elma	Armut	Kayısı
İstanbul çevresi	1.206	—	125	14
Edirne	13	536	221	523
Adana	160	53	4	75
Ankara	—	727	889	301
Antalya	165	120	58	40
Aydın	59.439	1.109	951	262
Bitlis	4	6	13	3
Bolu	39	529	113	6
Canik	107	1.912	350	—
Diyarbakır	140	158	204	175
İçel	10	—	3	43
İzmit	123	551	436	—
Hüdavendigâr	67	368	144	375
Kala-i Sultaniye	2	103	724	32
Karahisar-ı sahip	—	1.108	1.708	316
Karesi	728	232	313	40
Kastamonu	7	2.796	436	38
Kayseri	—	263	213	318
Konya	9	2.887	1.787	1.137
Kütahya	—	213	91	300
Mamuretülaziz	4	1.799	4.487	1.098
Maras	3	2	11	23
Menteşe	2.409	8	17	—
Niğde	—	130	42	103
Sivas	13	1.198	1.003	386
Trabzon	104	1.577	942	2
Urfa	—	5	1	—
Van	—	182	44	53

İdarî birimler	İncir	Elma	Armut	Kayısı
Musul	121	40	53	20
Zor	15	39	6	40
Beyrut	3.164	317	40	149
Halep	2.015	156	39	792
Suriye	1.011	126	103	16.884
Toplam	71.078	19.250	15.571	23.548

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik Idare-i Umumiyyesi Müdüriyeti, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, Dersaadet, 1332, s. 368-486.*

Tablo 6.58 Meyve üretim değerleri, 1913 (bin kuruş) (devamı)

İdarî birimler	Portakal ve limon	Fındık	Ceviz	Diğer	Toplam
İstanbul çevresi	6	—	88	283	1.723
Edirne	—	147	263	1.515	3.217
Adana	4.063	—	41	1.690	6.085
Ankara	—	—	535	456	2.908
Antalya	410	3	275	160	1.232
Aydın	161	—	648	1.696	64.266
Bitlis	—	18	11	9	63
Bolu	—	38	943	986	2.654
Canik	—	1.676	1.281	185	5.511
Diyarbakır	—	—	12.741	1.069	14.487
İçel	130	—	10	60	255
İzmit	—	678	1.149	2.986	5.923
Hüdovendigâr	—	12	584	4.140	5.690
Kala-i Sultaniye	—	—	362	700	1.923
Karahisar-ı sahip	—	—	11	428	3.572
Karesi	—	1	107	1.338	2.758
Kastamonu	—	—	547	1.219	5.043
Kayseri	—	—	54	46	894

İdarî birimler	Portakal ve limon	Fındık	Ceviz	Diğer	Toplam
Konya	—	2.632	1.638	2.584	12.674
Kütahya	—	—	120	566	1.290
Mamuretülaziz	—	—	308	7.988	15.684
Maras	—	—	230	75	344
Menteşe	737	—	107	73	3.351
Niğde	—	—	2.406	159	2.841
Sivas	—	—	2.631	3.500	8.731
Trabzon	453	24.349	350	611	28.388
Urfa	—	—	11	28	44
Van	—	1	51	93	424
Musul	15	—	218	152	619
Zor	5	—	—	64	169
Beyrut	16.755	—	44	477	20.946
Halep	17	2	98	3.312	6.430
Suriye	—	—	181	1.270	19.574
Toplam	22.746	29.557	28.043	39.918	249.713

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 232-347.

Tablo 6.59 Bağcılık, 1913

İdarî birimler	Bağlık alanlar (dönüm)	Üzüm üretimi	
		Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)
İstanbul çevresi	10.290	1.673	3.010
Çatalca	24.130	22.328	17.390
Edirne	457.870	33.934	7.400
Adana	146.581	15.445	3.248
Ankara	327.700	74.570	11.034
Antalya	7.276	1.507	446
Aydın	822.326	255.598	49.766
Bitlis	11.065	574	134
Bolu	1.210	739	593
Canik	70	23	18
Diyarbakır	410.071	35.021	5.455
İçel	36.025	2.134	283
İzmit	40.525	6.432	6.212
Hüdavendigâr	806.765	200.988	43.829
Kalâi Sultaniye	221.000	8.776	1.572
Karahisar-ı sahip	18.050	5.448	891
Karesi	70.870	20.095	5.321
Kastamonu	127.850	13.719	3.098
Kayseri	340.136	24.524	2.865
Konya	305.811	170.170	42.410
Kütahya	65.000	14.323	3.235
Mamuretülaziz	281.010	25.109	4.693
Maras	133.000	33.589	5.232
Menteşe	19.200	4.269	732
Niğde	169.810	59.681	7.902
Sivas	105.068	23.192	5.058
Trabzon	1.130	1.033	282
Urfa	38.000	12.712	2.079

İdarî birimler	Bağlık alanlar (dönüm)	Üzüm üretimi	
		Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)
Van	16.200	2.953	460
Musul	133.100	5.527	1.162
Zor	30	3	4
Beyrut	43.315	25.989	6.072
Halep	522.048	109.768	26.502
Suriye	217.639	70.522	17.576
Toplam	5.930.171	1.282.368	285.964

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 500-519.

Tablo 6.60 Arıcılık ve bal üretimi, 1913

İdari birimler	An kovanı (adet)	Bal üretimi		Balmumu üretimi	
		Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)	Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)
İstanbul çevresi	3.200	30	124	3	42
Edirne	10.523	134	412	7	114
Adana	134.150	161	601	26	328
Ankara	55.550	182	881	20	243
Antalya	21.450	70	208	11	125
Aydın	87.376	529	1.554	33	447
Bitlis	8.560	38	170	8	67
Bolu	24.350	63	281	14	171
Canik	10.180	48	207	3	42
Diyarbakır	15.130	73	233	6	70
İçel	15.100	92	216	5	67
İzmit	5.145	50	205	16	241
Hüdavendigâr	12.255	104	392	13	168
Kala-i Sultaniye	13.400	58	217	5	68
Karahisar-ı şahi	30.950	193	702	10	123
Karesi	33.824	165	487	39	486
Kastamonu	50.799	453	2.091	15	199
Kayseri	12.700	52	264	6	76
Konya	36.550	280	1.206	31	387
Kütahya	17.010	82	330	23	280
Mamuretülaziz	40.150	131	535	14	157
Maras	13.300	43	160	3	27
Menteşe	99.075	335	597	24	414
Niğde	962.604	4.303	15.545	409	5.213
Sivas	71.010	257	1.100	22	281
Trabzon	26.191	106	476	19	252
Urfa	12.000	56	142	5	68
Van	4.500	17	77	2	17
Musul	5.290	19	121	1	5
Beyrut	14.200	37	170	11	92
Halep	70.471	410	1.182	11	140
Suriye	8.215	31	175	2	16
Toplam	1.925.208	8.602	31.061	818	10.426

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, Dersaadet, 1332, s. 522-541.*

Tablo 6.61 İpekçilik, 1913

İdarî birimler	Açılan tohum (kg)	Koza üretimi	
		Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)
İstanbul çevresi	20	39	438
Çatalca	1	2	31
Edirne	316	557	6.947
Adana	145	88	1.242
Ankara	3	42	781
Antalya	88	163	2.534
Aydın	77	87	927
Bolu	10	12	49
Canik	1	3	44
Diyarbakır	104	157	981
İçel	2	3	66
İzmit	810	1.000	15.578
Hüdavendigâr	2.895	5.070	67.594
Kala-i Sultaniye	67	57	737
Karahisar-ı sahip	1	1	18
Karesi	390	613	8.052
Kastamonu	2	4	45
Kayseri	1	2	24
Konya	—	—	3
Kütahya	13	24	276
Mamuretülaziz	44	46	636
Menteşe	11	15	266
Niğde	7.432	9.841	131.216
Sivas	138	167	1.966
Urfa	6	4	28
Beyrut	933	558	5.966
Halep	1.082	730	9.807
Suriye	272	397	6.178
Toplam	14.864	19.681	262.429

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 544-556.

Tablo 6.62 Büyükbaş çiftlik hayvanları, 1913 (baş)

İdarî birimler	Koşu öküzü	Koşu mandası	Sığır	Manda	Toplam
İstanbul çevresi	9.291	3.528	10.495	3.452	26.766
Çatalca	4.249	1.625	9.712	1.178	16.764
Edime	52.860	11.746	60.409	15.713	140.728
Adana	83.721	6.977	187.957	11.193	289.848
Ankara	295.469	30.980	386.641	56.175	769.265
Antalya	42.750	549	120.390	1.172	164.861
Aydın	83.127	12.001	194.579	30.033	319.740
Bitlis	9.300	1.570	14.853	2.442	28.165
Bolu	70.078	16.750	80.366	28.585	195.779
Canik	71.315	20.603	72.847	27.017	191.782
Diyarbakır	109.000	7.760	148.608	23.065	288.433
İcel	18.934	30	49.502	116	68.582
İzmit	42.364	15.141	49.665	19.610	126.780
Hüdavendigâr	89.168	13.563	115.365	17.835	235.931
Kala-i Sultaniye	51.725	2.390	20.400	4.832	79.347
Karahisar-ı sahip	46.780	8.154	66.270	8.447	129.651
Karesi	40.885	8.480	132.160	30.118	211.643
Kastamonu	151.778	21.879	175.200	32.605	381.462
Kayseri	36.586	8.000	95.662	4.295	144.543
Konya	238.330	14.685	322.273	34.217	609.505
Kütahya	60.719	6.610	43.949	5.856	117.134
Mamuretülaziz	145.120	979	238.125	2.882	387.106
Maras	13.600	2.500	56.500	4.950	77.550
Menteşe	72.304	2.150	81.661	1.270	157.385
Niğde	70.080	17.896	96.250	55.665	239.891
Sivas	194.994	43.824	319.216	80.687	638.721
Trabzon	35.866	1.847	246.505	17.412	301.630
Urfa	13.000	—	12.710	—	25.710
Van	38.500	8.440	65.310	10.034	122.284

İdarî birimler	Koşu öküzü	Koşu mandası	Sığır	Manda	Toplam
Musul	33.100	10.200	59.280	4.528	107.108
Zor	7.801	130	25.600	154	33.685
Beyrut	90.040	–	101.370	2.970	194.380
Halep	28.446	759	86.398	17.222	132.825
Suriye	87.359	49	59.367	120	146.895
Toplam	2.438.639	301.795	3.805.595	555.850	7.101.879

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, Dersaadet, 1332, s. 582-701.*

Tablo 6.63 Küçükbaş çiftlik hayvanları, 1913 (baş)

İdarî birimler	Koyun	Kıl keçi	Tiftik keçi	Toplam
İstanbul çevresi	149.861	66.291	100	216.252
Çatalca	77.529	13.686	—	91.215
Edirne	741.611	270.063	—	1.011.674
Adana	404.023	689.282	110	1.093.415
Ankara	1.828.136	1.848.475	137.610	3.814.221
Antalya	158.885	482.064	—	640.949
Aydın	1.012.777	1.168.645	—	2.181.422
Bitlis	129.786	228.629	—	358.415
Bolu	212.088	304.605	39.200	555.893
Canik	306.944	108.358	—	415.302
Diyarbakır	929.755	441.390	24.119	1.395.264
İçel	96.639	565.957	—	662.596
İzmit	231.946	128.839	—	360.785
Hüdavendigâr	342.127	330.255	15.328	687.710
Kala-i Sultaniye	277.270	202.026	—	479.296
Karahisar-ı sahip	621.157	321.189	83.169	1.025.515
Karesi	579.428	463.600	—	1.043.028
Kastamonu	361.686	111.347	586.240	1.059.273
Kayseri	481.483	108.165	10.705	600.353
Konya	2.112.761	745.514	738.022	3.596.297
Kütahya	409.023	238.741	237.836	885.600
Mamuretülaziz	372.092	414.973	—	787.065
Maras	131.310	265.250	—	396.560
Menteşe	224.863	614.382	—	839.245
Niğde	699.037	141.840	196.050	1.036.927
Sivas	1.296.019	1.022.818	18.922	2.337.759
Trabzon	486.719	193.299	—	680.018
Urfa	223.089	193.779	—	416.868
Van	212.357	51.788	—	264.145

İdarî birimler	Koyun	Kıl keçi	Tiftik keçi	Toplam
Musul	1.818.231	666.926	—	2.485.157
Zor	585.399	131.522	—	716.921
Beyrut	192.163	259.803	—	451.966
Halep	523.983	1.046.256	—	1.570.239
Suriye	867.861	708.112	—	1.575.973
Toplam	19.098.038	14.547.869	2.087.411	35.733.318

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 582-701.

Tablo 6.64 Tek tırnaklı hayvanlar, 1913 (baş)

İdarî birimler	At	Katır	Esek	Toplam
İstanbul çevresi	6.419	155	1.362	7.936
Çatalca	5.722	31	1.300	7.053
Edirne	21.899	2.469	15.426	39.794
Adana	59.802	2.267	34.064	96.133
Ankara	32.528	3.205	137.283	173.016
Aydın	88.612	7.173	64.160	159.945
Antalya	31.830	4.130	19.430	55.390
Bitlis	4.645	1.880	5.000	11.525
Bolu	13.631	755	8.490	22.876
Canik	21.175	665	6.558	28.398
Diyarbakır	48.481	8.065	72.400	128.946
İçel	2.691	265	10.860	13.816
İzmit	17.835	1.315	3.076	22.226
Hüdavendigâr	29.929	6.244	35.619	71.792
Kalâi Sultaniye	10.487	833	19.563	30.883
Karahisar-ı sahip	14.223	111	40.600	54.934
Karesi	53.370	3.380	25.940	82.690
Kastamonu	55.775	8.870	146.700	211.345
Kayseri	20.442	236	40.700	61.378
Konya	107.257	3.535	233.851	344.643
Kütahya	14.301	1.388	38.662	54.351
Mamuretülaziz	12.947	9.515	42.200	64.662
Maras	17.800	2.600	14.500	34.900
Menteşe	33.998	5.360	42.045	81.403
Niğde	23.595	408	56.860	80.863
Sivas	59.170	5.190	56.975	121.335
Trabzon	18.365	10.970	7.737	37.072
Urfa	11.500	250	10.500	22.250
Van	6.635	210	6.350	13.195
Musul	46.735	23.070	50.900	120.705
Zor	31.927	1.800	23.550	57.277
Beyrut	25.295	3.415	20.200	48.910
Halep	58.483	10.594	56.000	125.077
Suriye	40.903	15.102	21.678	77.683
Toplam	1.048.407	145.456	1.370.539	2.564.402

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 582-701.

Tablo 6.65 Diğer hayvanlar, 1913 (baş)

İdarî birimler	Deve	Domuz
İstanbul çevresi	100	66
Çatalca	568	1.540
Edirne	487	11.301
Adana	13.530	50
Ankara	7.587	—
Aydın	18.136	544
Antalya	15.700	—
Bitlis	—	1.800
Diyarbakır	12.974	—
İçel	4.221	—
İzmit	290	65
Hüdavendigâr	409	—
Kala-i Sultaniye	1.875	404
Karahisar-ı sahip	1.025	—
Karesi	3.750	340
Kastamonu	100	—
Kayseri	2.275	5
Konya	22.830	—
Kütahya	1.220	—
Mamuretülaziz	950	—
Maras	550	—
Menteşe	768	478
Niğde	9.350	—
Sivas	1.860	269
Trabzon	50	—
Urfa	3.900	—
Musul	9.400	—
Zor	55.114	—
Beyrut	19.710	140
Halep	11.456	—
Suriye	42.260	80
Toplam	262.445	17.082

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 582-701.

Tablo 6.66 Hayvan ürünleri, 1913

İdarî birimler	Süt		Tereyağ		Peynir	
	Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)	Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)	Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)
İstanbul çevresi	10.859	17.339	47	704	163	698
Çatalca	3.143	4.922	54	840	225	1.108
Edirne	45.109	51.461	623	6.658	3.950	15.844
Adana	30.358	20.623	933	8.026	981	2.705
Ankara	75.879	70.861	2.516	21.495	2.856	8.562
Antalya	17.261	14.047	509	3.862	234	581
Aydın	64.984	58.278	873	8.986	2.887	10.678
Bitlis	17.837	9.170	733	3.766	80	233
Bolu	27.202	34.999	1.016	9.594	501	1.953
Canik	12.829	14.878	251	2.951	38	185
Diyarbakır	96.509	56.546	2.620	16.224	4.759	11.118
İçel	10.712	6.757	19	120	31	66
İzmit	12.853	15.646	72	817	485	2.104
Hüdavendigâr	49.144	64.588	961	11.105	1.191	6.038
Kala-i Sultaniye	8.620	8.319	25	288	963	3.060
Karahisar-ı sahip	14.228	16.771	746	6.565	668	832
Karesi	42.048	42.763	558	5.601	4.545	20.247
Kastamonu	26.991	23.620	738	6.750	459	2.505
Kayseri	36.674	20.345	636	5.199	714	1.817
Konya	166.629	155.085	2.361	18.243	2.710	10.045
Kütahya	15.132	11.806	1.082	9.773	636	2.228
Mamuretülaziz	70.311	43.443	2.097	13.765	2.997	7.726
Maras	42.552	17.696	1.258	10.976	655	2.346
Menteşe	9.535	10.545	120	1.122	364	1.683
Niğde	52.331	35.770	4.005	25.606	107	259
Sivas	99.175	75.325	1.860	14.503	3.137	10.114
Trabzon	36.617	42.785	2.292	20.846	1.837	6.594

İdari birimler	Süt		Tereyağ		Peynir	
	Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)	Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)	Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)
Urfa	18.703	13.286	1.058	8.240	490	1.081
Van	21.897	15.882	1.066	5.813	599	1.166
Musul	40.264	39.532	966	5.836	92	159
Zor	19.342	10.410	783	5.973	65	201
Beyrut	15.506	13.655	572	5.545	634	2.406
Halep	66.820	50.071	3.359	31.678	3.774	14.727
Suriye	63.299	66.728	7.629	85.800	1.423	4.432
Toplam	1.341.353	1.153.952	44.438	383.270	45.250	155.501

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 704-741.

Tablo 6.66 Hayvan ürünleri, 1913 (devamı)

İdarî birimler	Yapağı		Keci kılı ve tiftik		Deve kılı		Toplam (bin kuruş)
	Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)	Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)	Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)	
İstanbul çevresi	101	739	27	124	—	—	19.604
Çatalca	51	393	5	26	—	—	7.289
Edirne	618	4.151	115	459	1	4	78.577
Adana	468	2.304	389	1.535	3	12	35.205
Ankara	2.159	11.754	3.134	35.769	22	104	148.545
Antalya	107	601	161	642	2	15	19.748
Aydın	1.014	5.439	597	2.271	161	788	86.440
Bitlis	92	554	105	429	—	—	14.152
Bolu	174	1.198	259	2.265	—	—	50.009
Canik	279	1.704	68	304	—	—	20.022
Diyarbakır	1.840	9.458	503	2.800	3	15	96.161
İçel	86	491	141	744	—	1	8.179
İzmit	127	837	67	286	—	1	19.691
Hüdavendigâr	280	2.178	168	1.127	—	—	85.036
Kala-i Sultaniye	235	1.435	53	235	2	5	13.342
Karahisar-ı sahip	705	4.121	437	4.519	—	—	32.808
Karesi	425	2.853	149	779	1	4	72.247
Kastamonu	612	3.825	1.065	11.695	—	—	48.395

İdarî birimler	Yapağı		Keçi kılı ve tiftik		Deve kılı		Toplam (bin kuruş)
	Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)	Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)	Miktar (ton)	Değer (bin kuruş)	
Kayseri	477	2.603	205	846	19	120	30.930
Konya	2.556	15.167	1.336	12.471	38	210	211.221
Kütahya	465	3.185	358	3.821	—	—	30.813
Mamuretülaziz	365	2.175	274	1.031	—	1	68.141
Maras	183	1.142	243	946	1	3	33.109
Menteşe	147	1.059	178	822	4	11	15.242
Niğde	654	3.190	327	2.480	5	31	67.336
Sivas	1.183	6.469	630	2.976	4	12	109.399
Trabzon	381	2.238	76	253	—	—	72.716
Urfa	297	1.386	71	314	—	1	24.308
Van	149	580	40	199	—	—	23.640
Musul	3.254	13.683	504	1.882	50	215	61.307
Zor	184	1.160	23	104	1	17	17.865
Beyrut	173	1.170	134	638	—	—	23.414
Halep	571	3.436	273	792	10	28	100.732
Suriye	1.190	7.416	811	4.038	53	371	168.785
Toplam	21.602	120.094	12.926	99.622	380	1.969	1.914.408

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik Idare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1332, s. 704-741.

Tablo 6.67 Tütün üretimi, 1887-1911

Yıllar	Tütün eken çiftçi sayısı	Tütün ekilen arazi (dönüm)	Tütün üretimi (ton)	Verim (kg/dönüm)
1887	101.302	213.287	15.829	74,2
1888	111.096	249.062	21.022	84,4
1889	112.328	279.488	25.790	92,3
1890	109.034	299.323	21.678	72,4
1891	95.542	292.147	26.439	90,5
1892	100.684	324.272	27.681	85,4
1893	106.784	349.914	33.992	97,1
1894	109.448	346.416	24.436	70,5
1895	123.575	438.577	32.556	74,2
1896	128.183	407.060	31.424	77,2
1897	122.190	373.690	—	—
1898	104.802	342.022	31.506	92,1
1899	102.402	326.021	29.168	89,5
1900	111.688	370.310	31.102	84,0
1901	112.881	386.285	36.227	93,8
1902	117.687	444.901	36.395	81,8
1903	171.227	632.963	52.432	82,8
1904	119.132	399.460	27.770	69,5
1905	132.099	463.469	38.677	83,5
1906	136.105	496.841	44.091	88,7
1907	140.402	525.234	49.065	93,4
1908	130.052	467.260	33.768	72,3
1909	157.365	520.245	41.182	79,2
1910	213.427	744.548	58.649	78,8
1911	243.691	814.162	63.497	78,0

Kaynak: *Maliye Nezareti İstatistik Şubesi*, Senelik İhsaiyat-ı Maliye: Varidat ve Mesarifat-ı Umumiyyeyi Muhtevidir 1327 (3. sene), *İstanbul*, 1330, s. 392.

Tablo 6.68 Ziraat Bankası'nın sermayesi ve verdiği kredi miktarları, 1889-1910

Yıllar	Kabil-i temin sermayesi (Milyon kuruş)	İndeks 1889=100	Verilen kredi miktar (Milyon kuruş)	Kredi alanların sayısı (bin kişi)
1889	42,2	100,0	16,3	18,2
1890	88,4	209,3	46,7	43,2
1891	140,7	333,3	60,8	55,9
1892	183,4	434,5	82,5	74,2
1893	225,6	534,4	85,0	81,0
1894	260,1	616,1	66,3	70,5
1895	272,7	645,9	55,8	61,4
1896	277,4	657,0	51,2	55,6
1897	295,4	699,6	45,8	50,3
1898	316,3	749,2	64,3	90,5
1899	333,0	788,7	65,4	103,3
1900	349,7	828,4	50,8	78,7
1901	356,5	844,3	55,2	63,9
1902	361,6	856,5	47,2	65,6
1903	377,8	894,7	43,9	69,3
1904	405,7	961,0	74,8	110,7
1905	440,3	1.042,2	82,7	135,0
1906	472,8	1.119,9	90,7	100,0
1907	514,3	1.218,1	109,7	255,5
1908	567,6	1.344,4	114,0	278,6
1909	571,9	1.354,6	142,4	406,3
1910	608,0	1.440,2	106,2	146,7
Toplam	—	—	1.557,8	2.414,5

Kaynak: *Ziraat Bankası*, 1318 Senesi Zarfında Vukubulan İkrazât Muamelâtıyla Şube ve Sandıkların Herbirinin Sermaye ve Temettüâtını Mübeyyin İstatistik Mecmuasıdır, *Dersaadet*, 1322, s. 2; Maliye Nezâreti, *İhsaiyât-ı Maliye*, 2. sene (1326), *İstanbul*, 1329, s. 316.

Tablo 6.69 Ziraat Bankası'nın verdiği kredilerin miktarları itibariyle dağılımı, 1908

Kredi dilimleri (kuruş)	Kredi alanların sayısı		Kredi tutan	
	(bin kişi)	(%)	(milyon kuruş)	(%)
1-500	232,6	83,5	42,1	37,0
501-1000	22,90	8,20	15,9	13,9
1001-2000	12,60	4,50	16,6	14,5
2001-5000	8,40	3,00	24,8	21,8
5001-15000	2,10	0,80	14,6	12,8
Toplam	278,6	100,0	114,0	100,0

Kaynak: *Ziraat Bankası*, 1324 Senesi İstatistik Mecmuası, *Dersaadet*, 1326, 1. Kısım, s. 29-30.

Tablo 6.70 Ziraat Bankası şubelerinin sermaye ve kredi miktarları, 1897 ve 1908

	Kabili temin sermayesi (milyon kuruş)		Verilen kredi miktar (milyon kuruş)		Kredi alanların sayısı (bin kişi)	
	1897	1908	1897	1908	1897	1908
Merkez yönetimi	2,0	24,5	—	—	—	—
Erzurum	9,4	20,0	1,3	4,7	1,8	22,7
Adana	8,0	16,9	2,7	4,4	1,7	4,1
Ankara	10,0	23,4	1,4	6,8	2,9	22,3
Aydın	43,9	74,0	8,5	13,2	7,0	16,2
Bitlis	3,0	5,5	0,2	0,3	0,1	0,6
Hüdavendigâr	26,5	56,8	5,6	13,7	6,3	39,0
Diyanbakır	4,2	7,9	0,8	1,0	0,7	0,7
Sivas	10,3	22,0	1,6	5,4	2,7	24,4
Trabzon	11,2	22,9	1,3	4,0	2,1	11,4
Kastamonu	9,9	19,2	2,1	3,7	4,5	18,2
Konya	13,4	31,0	2,0	8,3	2,3	21,3
Mamuretülaziz	4,9	9,5	0,9	1,8	0,9	4,6
Van	2,1	4,7	0,1	0,4	0,2	0,4
İstanbul çevresi	2,5	4,5	0,7	1,1	0,7	2,0
İzmit	2,3	5,6	0,4	1,2	0,6	2,0
Kala-i Sultaniye	4,7	8,5	0,7	1,7	1,0	1,6
Edirne	18,5	40,6	5,1	5,7	6,1	18,4
İşkodra	1,0	1,8	0,1	0,4	0,1	1,0
Selânik	18,1	30,6	3,6	6,9	3,3	7,4
Kosova	12,1	23,2	2,1	6,1	2,4	13,9
Manastır	10,5	19,6	2,5	4,7	2,2	8,0
Yanya	4,2	8,4	0,9	1,8	0,8	9,2

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezâreti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsi, *İstanbul*, 1316, s. 131-133; *Ziraat Bankası*, 1324 Senesi İstatistik Mecmuası, *Dersaadet*, 1326, 1. kısım, s. 29-30 ve 2. kısım, s. 29-30.

7. ORMANLAR VE ORMANCILIK

Tablo 7.1 Ormanların kapladığı alan genişliği, 1897

İdarî birimler	Ormanlık alan (hektar)
Çatalca	23.000
Edirne	200.824
İşkodra	83.000
Kosova	245.000
Manastır	225.400
Selanik	1.422.520
Yanya	58.000
Akdeniz adaları	95.000
Adana	337.500
Ankara	62.400
Aydın	1.672.000
Biga ve Karesi	367.150
Erzurum	75.000
Hüdavendigâr	1.379.454
İzmit	397.600
Kastamonu	1.505.000
Konya	754.645
Mamuretülaziz	25.000
Sivas	165.800
Trabzon	282.500
Zor	15.000
Halep	64.600
Suriye	14.000
Beyrut	22.000
Kudüs	8.500
Toplam	9.500.893

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 102.

Tablo 7.2 Ormanlık ağaçların cinsleri, 1907

Ağac türleri	Kıpladığı alan	
	(hektar)	yüzde
Çam	3.229.707	36,7
Meşe	1.208.060	13,7
Kayın	985.344	11,2
Köknar	848.336	9,6
Gürgen	445.573	5,1
Ladin	179.670	2,0
Ardıç	134.251	1,5
Katran	126.940	1,4
Kavak	114.430	1,3
Zeytin	106.452	1,2
Kestane	100.646	1,1
Karaağac	100.072	1,1
Dişbudak	85.590	1,0
Palamut	73.135	0,8
Çınar	69.985	0,8
Kızılağac	63.850	0,7
İhlamur	62.081	0,7
Çimşir	51.213	0,6
Akçaağac	33.457	0,4
Mazı	15.774	0,2
Servi	10.308	0,1
Diğer	758.891	8,6
Toplam	8.803.765	100,0

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi*, 1323 Senesi Orman İstatistiği, *Dersaadet*, 1326, s. 5-6.

Tablo 7.3 Kesilen ağaç miktarları, 1897

İdarî birimler	Yakacak için (ton)	Odun kömürü üretimi için (ton)	Toplam (ton)
Çatalca	750	21.153	21.903
Edirne	40.800	51.834	92.634
İşkadra	9.750	5.842	15.592
Kosova	28.750	1.387	30.137
Manastır	15.000	6.330	21.330
Selânik	103.900	69.322	173.222
Akdeniz adaları	7.750	603	8.353
Adana	7.083	386	7.469
Ankara	1.125	2	1.127
Aydın	18.250	19.111	37.361
Biga	17.650	1.922	19.572
Hüdavendigâr	10.000	1.097	11.097
İzmit	86.500	14.925	101.425
Kastamonu	50.750	193	50.943
Konya	22.950	8.134	31.084
Sivas	3.125	501	3.626
Trabzon	17.250	644	17.894
Halep	225	71	296
Suriye ve Beyrut	1.650	4.873	6.523
Toplam	443.258	208.329	651.587

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisidir, *İstanbul*, 1316, s. 102.

Tablo 7.4 Kullanılan odun ve kömürün miktarları, 1897

İdarî birimler	Odun		Kömür	
	Miktar (ton)	Değer (kuruş)	Miktar (ton)	Değer (kuruş)
Çatalca	750	6.000	9.300	325.422
Edirne	40.800	273.200	22.788	1.054.119
İşkodra	9.750	78.000	2.568	36.400
Kosova	28.750	115.000	610	8.640
Manastır	150.000	600.000	2.783	44.400
Selanik	103.900	470.750	5.171	1.027.697
Akdeniz adaları	1.125	5.625	1	30
Adana	333	3.755	—	—
Ankara	10.375	51.500	482	22.204
Aydın	16.750	114.500	7.893	397.572
Biga	17.650	141.200	845	60.435
Hüdavendigâr	7.750	49.600	265	28.200
İzmit	86.500	588.200	6.562	218.274
Kastamonu	47.500	304.000	85	2.250
Konya	—	—	2.467	218.500
Sivas	3.125	14.625	220	4.875
Trabzon	17.250	86.250	283	12.128
Halep	225	1.125	31	1.430
Suriye ve Beyrut	1.650	33.000	2.142	360.710
Toplam	544.183	2.936.330	64.496	3.823.286

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 103.

Tablo 7.5 Ormanlardan sanayi, inşaat vs.'de kullanılmak üzere kesilen ağaçların türleri ve miktarları, 1897

Ağaç türü	(m ³)	(ton)
Çam	239.764	—
Köknar	49.857	—
Meşe	49.428	—
Gürgen	32.351	—
Kastane	5.373	—
Dışbudak	4.565	—
Ceviz	1.979	—
İhlamur	903	—
Çınar	857	—
Kızılağaç	493	—
Kavak	427	—
Fındık	104	—
Ardıç	56	—
Kızılağaç	25	—
Çimşir	—	274
Ceviz özü ve kütüğü		969
Toplam	386.182	1.243

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumişidir, *İstanbul*, 1316, s. 103.

Tablo 7.6 Orman ürünleri, 1897

Ürünler	Miktar (kg)
Çam kabuğu	2.845.473
Paşamut	1.505.154
Mazı	193.482
Katran	907.396
Zift	69.135
Sığıla yağı	107.665
Çöğen	107.703
Kitre	123.804
Tere yaprağı	639.777
Mahmuze	773
Mahmuze kökü	8.510
Menengiç yaprağı	275.267
Çam sakızı	30.800
Neft	552
Çiriş	22.294
Salep	3.058
Cehri	39.834
Toplam	6.880.677

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 104.

Tablo 7.7 Orman ürünleri ihracatı, 1897

Ürünler	(kg)
Çiriş	500
Nar kabuğu	800
Katran	3.275
Hava cıva	1.760
Acıbadem	2.172
Palamut	646.371
Ceviz özü ve kökü	319.827
Kitre	159.845
Çam kabuğu	222.270
Mazı	524.996
Mahmuze	174
Mahmuze kökü	37.914
İhlamur çiçeği	17.234
Çimşir	332.957
Meyan kökü	84
Toplam	2.270.179

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 105.

Tablo 7.8 Ormanların genişliği, 1909

İdarî birimler	Arazi genişliği (bin hektar)	Ormanların kapladığı alan	
		(hektar)	(yüzde)
İstanbul	250	43.000	17,2
Çatalca	190	50.455	26,6
Edirne	4.250	426.878	10,0
İşkodra	1.080	88.300	8,2
Kosova	3.290	379.000	11,5
Manastır	2.850	352.800	12,4
Selanik	4.000	1.146.170	28,7
Yanya	2.100	58.000	2,8
Akdeniz adaları	1.450	49.218	3,4
Adana	4.000	420.655	10,5
Ankara	7.500	215.625	2,9
Aydın	5.700	929.208	16,3
Kalâi Sultaniye	750	169.000	22,5
Erzurum	7.612	38.800	0,5
İzmit	1.205	334.800	27,8
Bolu	2.000	600.000	30,0
Hüdavendigâr	5.130	907.362	17,7
Karesi	1.710	495.000	28,9
Kastamonu	4.000	716.000	17,9
Konya	9.160	480.368	5,2
Sivas	8.370	302.075	3,6
Trabzon	3.130	496.000	15,8
Halep	7.860	81.900	1,0
Suriye	10.000	72.875	0,7
Beyrut	3.050	47.000	1,5
Toplam	100.637	8.900.489	8,8

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1325 Senesine Mahsus Orman İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1329, s. 4.

Tablo 7.9 Ormanlardan elde edilen üretimden içerde tüketilen ve ihrac edilen miktarlar, 1909 (kuruş)

Ürün çeşidi	İç tüketim	İhracat	Toplam
Kereste	54.867.986	20.060.061	74.928.047
Yakacak	41.228.718	8.864.964	50.093.682
Orman ürünleri	4.578.564	3.146.706	7.725.270
Ağaç esya	2.878.032	320.135	3.198.167
Toplam	103.553.300	32.391.866	135.945.166

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1325 Senesine Mahsus Orman İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1329, s. 5.

Tablo 7.10 Ormanlardan elde edilen yakacak ürünlerinden içeride tüketilen ve ihrac edilen miktarlar, 1909 (kuruş)

Yakacak türleri	İç tüketim	İhracat	Toplam
Kömür	29.785.115	6.438.586	36.223.701
Odun	11.140.172	2.368.425	13.508.597
Çıra	191.858	57.953	249.811
Çalı	98.417	—	98.417
Diğer yakacaklar	13.156	—	13.156
Toplam	41.228.718	8.864.964	50.093.682

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1325 Senesine Mahsus Orman İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1329, s. 6.

Tablo 7.11 Ormanlardan elde edilen üretim, 1909 (kuruş)

İdarî birimler	Kereste	Yakacak	Orman ürünleri	Ağac esya	Toplam
İstanbul	87.429	2.211.950	16.030	153.552	2.468.961
Çatalca	346.435	3.963.133	538	141.129	4.451.235
Edirne	1.537.048	9.222.057	143.382	104.640	11.007.127
İşkodra	962.877	2.784.136	115.646	49.549	3.912.208
Kosova	2.949.158	938.690	224.232	168.738	4.280.818
Manastır	2.176.975	1.464.098	83.067	106.041	3.830.181
Selanik	851.169	3.814.689	483.922	95.305	5.245.085
Yanya	304.669	209.991	112.285	18.814	645.759
Akdeniz adaları	26.299	153.663	161.469	23.901	365.332
Adana	6.169.729	2.779.870	1.757.364	117.759	10.824.722
Ankara	420.184	86.464	49.481	43.284	599.413
Aydın	398.080	1.621.062	1.015.016	88.010	3.122.168
Bolu	10.389.175	630.451	367.433	743.054	12.130.113
Erzurum	316.803	37.134	23.568	11.966	389.471
İzmit	6.787.609	7.679.771	44.930	419.485	14.931.795
Hüdavendigâr	5.202.090	1.433.753	316.608	180.828	7.133.279
Kala-i Sultaniye	6.550.836	1.719.062	202.861	13.608	8.486.367
Karesi	1.911.519	906.417	685.362	39.700	3.542.998
Kastamonu	14.736.865	357.222	112.615	249.414	15.456.116
Konya	9.266.118	4.615.132	1.353.106	41.043	15.275.399
Sivas	978.966	194.385	240.606	196.029	1.609.986
Trabzon	1.557.374	570.826	73.469	58.405	2.260.074
Halep	929.672	383.390	89.603	42.443	1.445.108
Suriye	4.097	1.574.686	24.391	10.688	1.613.862
Beyrut	66.871	555.564	25.414	80.157	728.006
Kudüs		186.086	2.872	625	189.583
Toplam	74.928.047	50.093.682	7.725.270	3.198.167	135.945.166

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1325 Senesine Mahsus Orman İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1329, s. 6-7.

Tablo 7.12 Orman ürünleri ihracatı, 1909 (kuruş)

Ülkeler	Kereste	Yakacak	Orman ürünleri	Ağaç esya	Toplam
İspanya	302.406	—	—	—	302.406
Almanya	62.029	—	30.696	—	92.725
Amerika	—	—	1.531	—	1.531
İngiltere	211.174	563.461	335.808	54	1.110.497
Avusturya	—	299.926	123.722	—	423.648
İtalya	730.045	146.660	3.324	6.575	886.604
Bulgaristan	768.642	29.863	20.893	35.534	854.932
Rusya	2.178	217.400	2.995	25.404	247.977
Romanya	136.326	22.920	1.925	6.016	167.187
Sırbistan	—	—	—	422	422
Fransa	3.255.548	—	478.791	6.421	3.740.760
Hollanda	—	—	1.114	—	1.114
Karadağ	1.300	—	100	357	1.757
Yunanistan	2.186.376	63.772	51.617	20.124	2.321.889
Tunus	—	—	3.000	—	3.000
Cebel-i Lübnan	—	14.654	122.543	—	137.197
Sisam	46.613	—	—	—	46.613
Kıbrıs	568.530	33.652	46.007	1.922	650.111
Girit	74.075	650	—	—	74.725
Mısır	11.692.318	7.056.230	434.185	185.684	19.368.417
Diğer ülkeler	22.501	415.776	1.488.455	31.622	1.958.354
Toplam	20.060.061	8.864.964	3.146.706	320.135	32.391.866

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1325 Senesine Mahsus Orman İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1329, s. 8.

8. SANAYİ

Tablo 8.1 Mevcut fabrikalar ile kullanılan enerji kaynağının türü ve gücü, 1897

Fabrikanın adı	Sermaye miktarı (Osmanlı lirası)	Enerji kaynağı	Makine sayısı ve gücü	
			(adet)	(Beygir gücü)
Osmanlı Kibrit Fabrikası	44.000	Kömür	1	40
İzmit Buz Fabrikası	10.000	Kömür	1	80
İstinye Buz Fabrikası	110.000	Kömür	2	30
Yün ve Pamuk İpliği Fabrikası	5.050	Kömür	2	600
Karamürsel Şayak Fabrikası	35.072	Kömür	1	150

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 138.

Tablo 8.2 Mevcut fabrikalarda üretilen eşyaların miktar ve değeri, 1897

Fabrikanın adı	Üretilen esya		
	Miktar	Birim	Değeri (kuruş)
Osmanlı Kibrit Fabrikası	2.000	sandık	440.000
İzmit Buz Fabrikası	1.800.000	kilo	396.000
İstinye Buz Fabrikası	875.000	kilo	170.000
Yün ve Pamuk İpliği Fabrikası	170.342	—	420.000
Karamürsel Şayak Fabrikası			2.049.800

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 138.

Tablo 8.3 Fabrikalarda çalışan işçilerin sayıları, ücretleri ve çalışma süreleri, 1897

Fabrikanın adı	Çalışan işçi vs.			Ödenen ücret (kuruş)	Çalışılan süre (Gün)
	Erkek	Kadın	Toplam		
Osmanlı Kibrit Fabrikası	80	121	201	256.500	290
İzmit Buz Fabrikası	6	—	6	35.200	180
İstinye Buz Fabrikası	14	—	14	35.000	150
Yün ve Pamuk İpliği Fabrikası	97	201	298	447.000	300
Karamürsel Şayak Fabrikası	146	18	164	389.300	313

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 138.

Tablo 8.4 Mevcut fabrika ve değirmenlerin tür ve sayıları, 1897

İdarî birimler	Un fabrikaları		İpek dokuma fabrikası	Pamuk dokuma fabrikası	İspirto ve diğer fabrikalar	Toplam
	Buhar gücü ile çalışan	Diğer bir güçle çalışan				
İstanbul çevresi	2	102	1	2	5	112
Çatalca	1	25	—	—	—	26
Edirne	20	3.407	1	5	29	3.462
İşkodra	—	37	—	—	—	37
Kosova	1	1.478	—	—	3	1.482
Manastır	9	1.502	—	—	7	1.518
Selanik	—	1.385	2	3	18	1.408
Yanya	1	1.455	—	—	7	1.463
Akdeniz adaları	13	120	—	—	42	175
Aydın	25	1.383	—	30	68	1.506
Biga	4	86	—	—	—	90
Bitlis	—	894	—	—	—	894
Diyarbakır	—	831	—	—	—	831
Erzurum	1	2.412	—	—	—	2.413
Hüdavendigâr	8	35	—	—	10	53
İzmit	1	173	11	1	—	186
Kastamonu	—	445	—	—	1	446
Konya	9	441	—	—	1	451
Mamuretülaziz	5	1.095	3	—	1	1.104
Sivas	—	20	—	—	1	21
Trabzon	4	2.211	—	—	9	2.224
Van	—	524	—	—	—	524
Musul	—	1.300	—	—	—	1.300
Zor	—	54	—	—	—	54
Halep	8	997	—	—	—	1.005
Suriye	—	283	1	—	—	284
Bağdat	4	86	—	—	5	95
Beyrut	13	466	4	—	27	510
Kudüs	68	95	—	—	—	163
Toplam	197	23.342	23	41	234	23.837

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumi'sidir, *İstanbul*, 1316, s. 139.

Tablo 8.5 Ticaret, ziraat ve sanayi odalarının ve üyelerinin sayıları, 1897

İdari birimler	Oda sayısı	Üye sayısı
Edine	30	154
İşkodra	4	24
Manastır	4	26
Adana	6	38
Ankara	1	7
İzmit	1	6
Kastamonu	21	103
Konya	14	86
Trabzon	17	97
Van	1	12
Musul	1	8
Suriye	2	13
Beyrut	10	58
Trablusgarp	1	6
Toplam	113	638

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumi'sidir, *İstanbul*, 1316, s. 140.

Tablo 8.6 Sanayi ile ilgili olarak verilen marka ruhsatlarını alanların uyuğu, 1874-1897

Yıllar	Markaların sayısı		
	Osmanlı uyuğu	Yabancı	Toplam
1874	—	3	3
1875	1	—	1
1876	—	19	19
1877	—	—	—
1878	1	2	3
1879	1	10	11
1880	12	5	17
1881	—	15	15
1882	3	18	21
1883	1	9	10
1884	4	38	42
1885	39	14	53
1886	14	11	25
1887	2	21	23
1888	20	17	37
1889	25	35	60
1890	31	21	52
1891	9	14	23
1892	70	49	119
1893	42	28	70
1894	67	48	115
1895	25	49	74
1896	22	52	74
1897	57	200	257
Toplam	446	678	1.124

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumi'sidir, *İstanbul*, 1316, s. 141.

Tablo 8.7 Sanayi ile ilgili olarak verilen marka ruhsatlarının tür ve sayıları, 1874-1897

Yıllar	Markaların türü							Toplam
	Yün ipliği vs. makaralar	Sigara kağıtları	İlaçlar	İtiryat	Sabun	Çeşitli eşya	İçkiler	
1874	3	—	—	—	—	—	—	3
1875	—	1	—	—	—	—	—	1
1876	—	—	—	—	—	19	—	19
1877	—	—	—	—	—	—	—	—
1878	1	—	—	—	—	1	1	3
1879	5	—	1	2	—	2	1	11
1880	—	3	—	—	1	6	7	17
1881	—	—	—	—	—	15	—	15
1882	1	1	10	1	—	7	1	21
1883	1	—	4	1	—	3	1	10
1884	30	4	1	2	—	5	—	42
1885	16	—	16	—	1	15	5	53
1886	2	9	1	—	—	9	4	25
1887	3	5	2	—	—	—	13	23
1888	7	18	4	—	2	5	1	37
1889	18	24	5	4	1	4	4	60
1890	9	19	4	—	3	12	5	52
1891	3	6	—	—	—	7	7	23
1892	31	33	5	17	2	22	9	119
1893	16	28	8	2	2	12	2	70
1894	18	47	10	2	4	27	7	115
1895	14	19	18	—	2	17	4	74
1896	5	16	5	4	3	37	4	74
1897	70	83	19	2	4	61	18	257
Toplam	253	316	113	37	25	286	94	1.124

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisidir, *İstanbul*, 1316, s. 141.

Tablo 8.8 Sanayi işletmelerinin sektörlere ve mülkiyete göre dağılımı, 1913

Sanayi türü	Mülkiyeti			
	Hükümet	Anonim şirket	Özel kişiler	Toplam
GIDA SANAYİİ				
1. Değirmencilik	1	1	29	31
2. Makamacılık	—	1	8	9
3. Şekercilik ve tahin imalatı	—	—	18	18
4. Konserve imalatı	—	—	8	8
5. Bira imalatı	—	3	1	4
6. Buz imalatı	—	1	2	3
7. Tütün imalatı	—	2	—	2
Toplam	1	8	66	75
TOPRAK SANAYİİ	—	—	—	—
1. Tuğlacılık	—	2	5	7
2. Kireç imalatı	—	—	3	3
3. Çimento imalatı	—	2	—	2
4. Çimento mamulleri	—	1	2	3
5. Porselen imalatı	1	—	1	2
Toplam	1	5	11	17
DERİ SANAYİİ	—	—	—	—
1. Debagat	1	1	11	13
Toplam	1	1	11	13
AĞAÇ SANAYİİ	—	—	—	—
1. Marangozluk	—	—	13	13
2. Kutu imalatı	—	—	8	8
3. Sair ağaç sanayii	—	—	3	3
Toplam	—	—	24	24

Sanayi türü	Mülkiyeti			Toplam
	Hükümet	Anonim şirket	Özel kişiler	
DOKUMA SANAYİİ	—	—	—	—
1. Yün iplik imalatı ve yün dokuma	2	4	6	12
2. Pamuk ipliği imalatı ve pamuk dokuma	1	3	1	5
3. Ham ipek imalatı	14	—	27	41
4. İpekdokuma	1	1	4	6
5. Sair dokuma imalatı	—	2	7	9
Toplam	18	10	45	73
KIRTASIYE SANAYİİ				
1. Sigara kâğıdı imalatı	—	—	9	9
2. Matbaa ve sair kâğıt imalatı	1	—	41	42
Toplam	1		50	51
KİMYA SANAYİİ				
1. Yağ üretimi	—	1	3	4
2. Sabun imalatı	—	—	2	2
3. Palamut özü üretimi	—	1	1	2
4. Sair kimyasal üretim	—	2	1	3
Toplam	—	4	7	11
Sektör toplamı	22	28	214	264

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti*, 1329, 1331 Seneleri Sanayi İstatistiği, *İstanbul*, 1333, s. 15.

Tablo 8.9 Sanayi işletmelerinin kullandıkları enerji türleri, 1913

Sanayi türü	Enerji kaynağı					Toplam
	İşletme sayısı	Buhar makinesi	Su türbini ve çarkı	İçten yanmalı motor	Elektrik motoru	
GIDA SANAYİİ						
Değirmencilik	31	29	4	8	8	49
Makamacılık	9	1	—	10	3	14
Şekerçilik ve tahin imalâh	16	4	—	11	5	20
Konserve imalâh	7	—	—	5	1	6
Bira imalâh	3	6	—	—	—	6
Buz imalâh	3	2	—	4	—	6
Tütün imalâh	2	1	—	1	7	9
Toplam	71	43	4	39	24	110
TOPRAK SANAYİİ						
Tuğlacılık	7	8	—	2	—	10
Kireç imalâh	3	3	—	—	—	3
Çimento imalâh	2	5	—	—	—	5
Çimento mamûlleri	3	1	1	1	—	3
Porselen imalâh	1	1	—	—	—	1
Toplam	16	18	1	3	—	22
DERİ SANAYİİ						
Debagat	13	19	—	8	—	27
Toplam	13	19	—	8	—	27
AĞAÇ SANAYİİ						
Marangozluk	11	1	—	11	1	13
Kutu imalâh	8	6	—	3	—	9
Sair ağaç sanayii	3	—	—	2	1	3
Toplam	22	7	—	16	2	25

Sanayi türü	Enerji kaynağı					Toplam
	İşletme sayısı	Buhar makinesi	Su türbini ve çarkı	İçten yanmalı motor	Elektrik motoru	
DOKUMA SANAYİİ						
Yün iplik imalâh ve yün dokuma	12	8	8	5	19	40
Pamuk ipliği imalâh ve pamuk dokuma	4	4	—	1	—	5
Ham ipek imalâh	41	41	—	—	—	41
İpek dokuma	6	1	3	8	—	12
Sair dokuma imalâh	8	2	—	6	1	9
Toplam	71	56	11	20	20	107
KIRTASIYE SANAYİİ						
Sigara kâğıdı imalâh	4	—	—	4	6	10
Matbaa ve sair kâğıt imalâh	39	—	—	37	28	65
Toplam	43	—	—	41	34	75
KİMYA SANAYİİ						
Yağ üretimi	4	4	—	—	—	4
Sabun imalâh	2	2	—	3	—	5
Palamut özü üretimi	2	2	—	—	—	2
Sair kimyasal üretim	2	1	—	1	—	2
Toplam	10	9	—	4	—	13
Sektör toplamı	246	152	16	131	80	379

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti, 1329, 1331 Seneleri Sanayi İstatistiği, İstanbul, 1333, s. 16-17.*

Tablo 8.10 Sanayi işletmelerinin enerji kaynaklarının güç miktarı, 1913

Sanayi türü	İşletme Sayısı	Enerji kaynağı				Toplam
		Buhar makinesi	Su türbini ve çarkı	İçten yanmalı motor	Elektrik motoru	
		(Beygir gücü)				
GIDA SANAYİİ						
Değirmencilik	31	4.932	210	345	325	5.812
Makamacılık	9	8	—	158	24	190
Şekerçilik ve tahin imalatı	16	130	—	106	43	279
Konserve imalatı	7	—	—	24	12	36
Bira imalatı	3	915	—	—	—	915
Buz imalatı	3	196	—	250	—	446
Tütün imalatı	2	50	—	70	99	219
Toplam	71	6.231	210	953	503	7.897
TOPRAK SANAYİİ						
Tuğlacılık	7	421	—	17	—	438
Kireç imalatı	3	70	—	—	—	70
Çimento imalatı	2	3.192	—	—	—	3.192
Çimento mamülleri	3	35	45	18	—	98
Porselen imalatı	1	39	—	—	—	39
Toplam	16	3.757	45	35	—	3.837
DERİ SANAYİİ						
Debagat	13	612	—	349	—	961
Toplam	13	612	—	349	—	961
AĞAÇ SANAYİİ						
Marangozluk	11	75	—	152	3	230
Kutu imalatı	8	192	—	53	—	245
Sair ağaç sanayii	3	—	—	33	5	38
Toplam	22	267	—	238	8	513

Sanayi türü	İşletme Sayısı	Enerji kaynağı				Toplam
		Buhar makinesi	Su türbini ve çarkı	İçten yanmalı motor	Elektrik motoru	
		(Beygir gücü)				
DOKUMA SANAYİİ						
Yün iplik imalatı ve yün dokuma	12	1.270	658	222	650	2.800
Pamuk ipliği imalatı ve pamuk dokuma	4	2.780	—	18	—	2.798
Ham ipek imalatı	41	154	—	—	—	154
İpek dokuma	6	12	100	117	—	229
Sair dokuma imalatı	8	140	—	121	5	266
Toplam	71	4.356	758	478	655	6.247
KIRTASIYE SANAYİİ						
Sigara kâğıdı imalatı	4	—	—	51	30	81
Matbaa ve sair kâğıt imalatı	39	—	—	478	146	624
Toplam	43	—	—	529	176	705
KİMYA SANAYİİ						
Yağ üretimi	4	542	—	—	—	542
Sabun imalatı	2	25	—	24	—	49
Palamut özü üretimi	2	130	—	—	—	130
Sair kimyasal üretim	2	30	—	70	—	100
Toplam	10	727	—	94	—	821
Sektör toplamı	246	15.950	1.013	2.676	1.342	20.981

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti*, 1329, 1331 Seneleri Sanayi İstatistiği, *İstanbul*, 1333, s. 16-17.

Tablo 8.11 Sanayi işletmelerinin şehirlere dağılımı, 1913

Sanayi türü	İstanbul çevresi	İzmir	Diğer yerler	Toplam
GIDA SANAYİİ				
Değirmencilik	12	9	10	31
Makamacılık	7	2	—	9
Şekerlik ve tahin imalatı	13	5	—	18
Konserve imalatı	6	2	—	8
Bira imalatı	2	2	—	4
Buz imalatı	2	2	—	4
Tütün imalatı	1	1	—	2
Toplam	43	23	10	76
TOPRAK SANAYİİ				
Tuğlacılık	7	—	—	7
Kireç imalatı	6	—	—	6
Çimento imalatı	2	—	—	2
Çimento mamulleri	2	1	—	3
Porselen imalatı	2	—	—	2
Toplam	19	1	—	20
DERİ SANAYİİ				
Debagat	10	2	—	12
Toplam	10	2	—	12
AĞAÇ SANAYİİ				
Marangozluk	10	—	—	10
Kutu imalatı	—	8	—	8
Sair ağaç sanayii	—	1	—	1
Toplam	10	9	—	19
DOKUMA SANAYİİ				
Yün iplik imalatı ve yün dokuma	3	3	7	13
Pamuk ipliği imalatı ve pamuk dokuma	2	—	1	3
Ham ipek imalatı	—	—	41	41

Sanayi türü	İstanbul çevresi	İzmir	Diğer yerler	Toplam
İpek dokuma	1	—	5	6
Sair dokuma imalatı	8	3	1	12
Toplam	14	6	55	75
KIRTASIYE SANAYİİ				
Sigara kâğıdı imalatı	11	1	—	12
Matbaa ve sair kâğıt imalatı	33	10	—	43
Toplam	44	11	—	55
KİMYA SANAYİİ				
Yağ üretimi	—	5	—	5
Sabun imalatı	2	1	—	3
Palamut özü üretimi	—	2	—	2
Sair kimyasal üretim	2	—	—	2
Toplam	4	8	—	12
Sektör toplamı	144	60	65	269

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti, 1329, 1331 Seneleri Sanayi İstatistiği, İstanbul, 1333, s. 12-13.*

Tablo 8.12 Sanayi işletmelerinin şehirlere dağılımı, 1915

Sanayi türü	İstanbul çevresi	İzmir	Diğer yerler	Toplam
GIDA SANAYİİ				
Değirmencilik	14	9	10	33
Makamacılık	7	2	—	9
Şekerçilik ve tahin imalatı	13	5	—	18
Konserve imalatı	6	2	—	8
Bira imalatı	2	2	—	4
Buz imalatı	2	2	—	4
Tütün imalatı	1	1	—	2
Toplam	45	23	10	78
TOPRAK SANAYİİ				
Tuğlacılık	7	—	—	7
Kireç imalatı	6	—	—	6
Çimento imalatı	2	—	—	2
Çimento mamulleri	3	1	—	4
Porselen imalatı	2	—	—	2
Toplam	20	1	—	21
DERİ SANAYİİ				
Debagat	11	2	—	13
Toplam	11	2	—	13
AĞAÇ SANAYİİ				
Marangozluk	13	—	—	13
Kutu imalatı	—	8	—	8
Sair ağaç sanayii	2	1	—	3
Toplam	15	9	—	24
DOKUMA SANAYİİ				
Yün iplik imalatı ve yün dokuma	3	3	7	13
Pamuk ipliği imalatı ve pamuk dokuma	2	2	1	5
Ham ipek imalatı	—	—	41	41

Sanayi türü	İstanbul çevresi	İzmir	Diğer yerler	Toplam
İpek dokuma	1	—	5	6
Sair dokuma imalatı	9	3	1	13
Toplam	15	8	55	78
KIRTASIYE SANAYİİ				
Sigara kâğıdı imalatı	11	1	—	12
Matbaa ve sair kâğıt imalatı	33	10	—	43
Toplam	44	11	—	55
KİMYA SANAYİİ				
Yağ üretimi	—	5	—	5
Sabun imalatı	2	1	—	3
Palamut özü üretimi	—	2	—	2
Sair kimyasal üretim	3	—	—	3
Toplam	5	8	—	13
Sektör toplamı	155	62	65	282

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti, 1329, 1331 Seneleri Sanayi İstatistiği, İstanbul, 1333, s. 12-13.*

Tablo 8.13 Sanayi işletmelerinde çalışanlar, 1913

Sanayi türü	İşletme sayısı	Çalışanlar		
		Yönetici	Ustabaşı ve işçi	Toplam
GIDA SANAYİİ				
Değirmencilik	25	71	882	953
Makamacılık	9	15	164	179
Şekerçilik ve tahin imalatı	18	28	296	324
Konserve imalatı	7	9	265	274
Bira imalatı	4	63	304	367
Buz imalatı	3	10	65	75
Tütün imalatı	2	96	2.013	2.109
Toplam	68	292	3.989	4.281
TOPRAK SANAYİİ				
Tuğlacılık	5	8	265	273
Kireç imalatı	3	5	61	66
Çimento imalatı	2	38	414	452
Çimento mamulleri	2	12	87	99
Porselen imalatı	2	4	86	90
Toplam	14	67	913	980
DERİ SANAYİİ				
Debagat	11	44	886	930
Toplam	11	44	886	930
AĞAÇ SANAYİİ				
Marangozluk	10	25	380	405
Kutu imalatı	8	7	273	280
Sair ağaç sanayii	1	1	19	20
Toplam	19	33	672	705
DOKUMA SANAYİİ				
Yün iplik imalatı ve yün dokuma	12	55	2.347	2.402
Pamuk ipliği imalatı ve pamuk dokuma	3	4	608	612

Sanayi türü	İşletme sayısı	Çalışanlar		Toplam
		Yönetici	Ustabaşı ve işçi	
Ham ipek imalatı	32	—	3.648	3.648
İpek dokuma	4	25	781	806
Sair dokuma imalatı	8	14	283	297
Toplam	59	98	7.667	7.765
KIRTASIYE SANAYİİ				
Sigara kâğıdı imalatı	9	30	520	550
Matbaa ve sair kâğıt imalatı	36	71	1.276	1.347
Toplam	45	101	1.796	1.897
KİMYA SANAYİİ				
Yağ üretimi	4	11	110	121
Sabun imalatı	2	7	78	85
Palamut özü üretimi	2	7	133	140
Sair kimyasal üretim	2	6	65	71
Toplam	10	31	386	417
Sektör toplamı	226	666	16.309	16.975

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti*, 1329, 1331 Seneleri Sanayi İstatistiği, *İstanbul*, 1333, s. 19-20.

Tablo 8.14 Sanayi işletmelerinde çalışanlar, 1915

Sanayi türü	İşletme sayısı	Çalışanlar		
		Yönetici	Ustabaşı ve işçi	Toplam
GIDA SANAYİİ				
Değirmencilik	26	78	1.159	1.237
Makamacılık	8	13	78	91
Şekerçilik ve tahin imalatı	13	15	80	95
Konserve imalatı	5	5	60	65
Bira imalatı	2	45	146	191
Tütün imalatı	2	109	2.128	2.237
Toplam	56	265	3.651	3.916
TOPRAK SANAYİİ				
Kireç imalatı	2	3	24	27
Çimento imalatı	1	16	229	245
Çimento mamulleri	1	9	23	32
Porcelen imalatı	1	6	30	36
Toplam	5	34	306	340
DERİ SANAYİİ				
Debagat	12	47	1.223	1.270
Toplam	12	47	1.223	1.270
AĞAÇ SANAYİİ				
Marangozluk	11	18	210	228
Kutu imalatı	5	—	85	85
Sair ağaç sanayii	2	3	61	64
Toplam	18	21	356	377
DOKUMA SANAYİİ				
Yün iplik imalatı ve yün dokuma	6	52	2.306	2.358
Pamuk ipliği imalatı ve pamuk dokuma	4	24	1.603	1.627
Ham ipek imalatı	20	—	2.316	2.316

Sanayi türü	İşletme sayısı	Çalışanlar		
		Yönetici	Ustabaşı ve işçi	Toplam
İpek dokuma	2	20	347	367
Sair dokuma imalatı	4	7	88	95
Toplam	36	103	6.660	6.763
KIRTASIYE SANAYİİ				
Sigara kâğıdı imalatı	9	29	340	369
Matbaa ve sair kâğıt imalatı	34	65	833	898
Toplam	43	94	1.173	1.267
KİMYA SANAYİİ				
Yağ üretimi	1	1	15	16
Sabun imalatı	2	10	92	102
Sair kimyasal üretim	1	4	9	13
Toplam	4	15	116	131
Sektör toplamı	174	579	13.485	14.064

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti*, 1329, 1331 Seneleri Sanayi İstatistiği, *İstanbul*, 1333, s. 19-20.

Tablo 8.15 Sanayi işletmeleri toplam üretim değeri, 1913 ve 1915

Sanayi türü	İşletme sayısı		Üretim değeri (kuruş)	
	1913	1915	1913	1915
GIDA SANAYİİ				
Değirmencilik	22	24	216.622.140	336.276.960
Makamacılık	8	8	6.944.290	9.899.010
Şekerçilik ve tahin imalatı	18	13	22.373.332	4.220.126
Konserve imalatı	7	5	2.260.000	667.500
Bira imalatı	4	2	15.718.700	15.164.730
Buz imalatı	4	1	3.332.855	1.165.362
Tütün imalatı	2	2	192.393.173	164.501.824
Toplam	65	55	459.644.490	531.895.512
TOPRAK SANAYİİ				
Tuğlacılık	5	—	1.900.000	—
Kireç imalatı	5	2	1.313.620	—
Çimento imalatı	2	1	7.756.560	—
Çimento mamulleri	3	1	2.313.776	2.683.843
Porselen imalatı	2	1	98.500	—
Toplam	17	5	13.382.456	2.683.843
DERİ SANAYİİ				
Debagat	11	12	31.983.117	62.577.319
Toplam	11	12	31.983.117	62.577.319
AĞAÇ SANAYİİ				
Marangozluk	9	10	4.562.825	2.590.096
Kutu imalatı	8	5	6.500.000	2.650.000
Sair ağaç sanayii	1	2	—	680.000
Toplam	18	17	11.062.825	5.920.096
DOKUMA SANAYİİ				
Yün iplik imalatı ve yün dokuma	13	7	66.894.896	56.325.280
Pamuk ipliği imalatı ve pamuk dokuma	1	4	—	22.148.994

Sanayi türü	İşletme sayısı		Üretim değeri (kuruş)	
	1913	1915	1913	1915
Ham ipek imalatı	32	20	25.935.500	9.800.700
İpek dokuma	4	2	1.103.068	514.845
Sair dokuma imalatı	12	7	6.333.440	1.997.703
Toplam	62	40	100.266.904	90.787.522
KIRTASIYE SANAYİİ				
Sigara kâğıdı imalatı	12	12	17.596.373	29.587.290
Matbaa ve sair kâğıt imalatı	32	29	19.944.904	16.597.887
Toplam	44	41	37.541.277	46.185.177
KİMYA SANAYİİ				
Yağ üretimi	5	1	4.993.230	—
Sabun imalatı	3	3	4.688.274	—
Palamut özü üretimi	2		5.936.280	—
Sair kimyasal üretim	2	1	1.317.909	—
Toplam	12	5	16.935.693	16.997.286
Sektör toplamı	229	175	670.816.762	757.046.755

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti*, 1329, 1331 Seneleri Sanayi İstatistiği, *İstanbul*, 1333, s. 25-26.

Tablo 8.16 Sanayi dallarının üretim ve tüketim değerleri, 1913 (kuruş)

Sanayi türü	Üretim	İthalat	İhracat	Tüketim
GIDA SANAYİİ				
Değirmencilik	216.622.140	148.559.585	578.215	364.603.510
Makamacılık	6.944.290	1.026.958	49.911	7.921.337
Şekerlik ve tahin imalatı	22.373.332	8.169.249	13.508.063	17.034.518
Konserve imalatı	2.260.000	3.647.090	762.647	5.144.443
Bira imalatı	15.718.700	1.508.121	84.910	17.141.911
Buz imalatı	3.332.855	—	99.988	3.232.867
TOPRAK SANAYİİ				
Tuğlacılık	1.900.000	4.057.271	13.921	5.943.350
Kireç imalatı	1.313.620	749.478	18.310	2.044.788
Çimento imalatı	7.756.560	3.499.777	118.700	11.137.637
Çimento mamülleri	1.008.420	914.547	10.987	1.911.980
Porselen imalatı	98.500	6.509.008	287.763	6.319.745
DERİ SANAYİİ				
Debagat	31.983.117	51.354.588	3.748.120	79.589.585
AĞAÇ SANAYİİ				
Marangozluk	4.562.825	6.699.441	207.380	11.054.886
Kutu imalatı	6.500.000	634.589	293.992	6.840.597
DOKUMA SANAYİİ				
Yün iplik imalatı ve yün dokuma				
Aba, şayak ve çuha	34.707.600	49.877.796	553.924	84.031.472
Yün iplik	27.638.556	6.071.225	168.694	33.541.087
Pamuk ipliği imalatı ve pamuk dokuma				
Kasarsız pamuk dokuma	7.960.744	75.201.506	148.904	83.013.346
Pamuk ipliği imalatı	14.187.890	55.187.092	713.265	68.661.717
Ham ipek imalatı	25.935.500	1.076.556	90.188.519	—

Sanayi türü	Üretim	İthalat	İhracat	Tüketim
İpek dokuma	1.103.068	23.318.239	231.863	24.189.444
Sair dokuma imalatı				
Şerit ve kaytan	321.815	14.654.801	219.016	14.757.600
Çorapçı, gömlekçi esyası	2.726.214	50.000.000	—	52.726.214
KIRTASIYE SANAYİİ				
Matbaa ve sair kâğıt imalatı	19.944.904	50.787.648	3.738.485	66.994.067
KİMYA SANAYİİ				
Yağ üretimi	1.058.400	32.410.510	35.648	33.433.262
Sabun imalatı	4.688.274	20.930.974	229.187	25.390.061
Palamut özü üretimi	5.936.280	2.350.354	2.198.838	6.087.796

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti*, 1329, 1331 Seneleri Sanayi İstatistiği, *İstanbul*, 1333, s. 23, 64, 81, 90, 106, 112, 134, 148.

Tablo 8.17 Sanayi işletmelerinde işçi gündeliklerinin ortalama miktarı, 1913 ve 1915 (kuruş)

Sanayi türü	Ortalama gündelik	
	1913	1915
GIDA SANAYİİ		
Değirmencilik	15,1	16,2
Makarnacılık	13,9	15,2
Şekerçilik ve tahin imalatı	7,2	12,7
Konserve imalatı	5,0	9,0
Bira imalatı	14,4	19,6
Buz imalatı	15,0	—
Ortalama	11,8	14,2
TOPRAK SANAYİİ		
Tuğlacılık	14,2	—
Kireç imalatı	13,5	17,0
Çimento imalatı	11,4	—
Çimento mamulleri	15,8	18,4
Porselen imalatı	14,0	—
Ortalama	13,8	17,7
DERİ SANAYİİ		
Debagat	13,6	13,9
Ortalama	13,6	13,9
AĞAÇ SANAYİİ		
Marangozluk	16,3	14,2
Kutu imalatı	17,5	19,0
Sair ağaç sanayii		15,0
Ortalama	16,9	16,0
DOKUMA SANAYİİ		
Yün iplik imalatı ve yün dokuma	8,4	9,5
Pamuk ipliği imalatı ve pamuk dokuma	—	7,8
Ham ipek imalatı	4,0	4,0

Sanayi türü	Ortalama gündelik	
	1913	1915
İpek dokuma	6,8	7,6
Sair dokuma imalatı	5,4	5,0
Ortalama	6,1	6,8
KIRTASIYE SANAYİİ		
Sigara kâğıdı imalatı	9,8	11,4
Matbaa ve sair kâğıt imalatı	13,6	15,9
Ortalama	11,7	13,6
KİMYA SANAYİİ		
Yağ üretimi	17,1	—
Sabun imalatı	11,3	11,1
Palamut özü üretimi	12,9	—
Sair kimyasal üretim	14,0	—
Ortalama	13,7	11,1

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti*, 1329, 1331 Seneleri Sanayi İstatistiği, *İstanbul*, 1333, s. 33.

9. MADENLER VE TUZLALAR

Tablo 9.1 Keşfedilmiş madenlerin tür ve sayılarının idarî birimler itibarıyla dağılımı, 1897

Madenin türü	Bulunduğu idarî birimler	Sayısı
Krom	Selanik, Hüdavendigâr, Konya, Aydın, Kosova	13
Gümüşlü kurşun bakır antımuhan	Selanik, Hüdavendigâr	2
Antımuhan	Selanik, Hüdavendigâr, Aydın	4
Arsenik	Selanik	1
Gümüşlü kurşun	Selanik, Hüdavendigâr, Biga, Aydın, Trabzon, Sivas	14
Gümüşlü kurşun antımuhan	Selanik	1
Manganez	Selanik, Konya	4
Kömür	Selanik, Hüdavendigâr, Kastamonu	3
Borasit	Hüdavendigâr	2
Gümüşlü alıın	Biga	1
Bakır	Biga, Ada	2
Zımpara	Aydın	9
Linyit kömür	Aydın	3
Cıva	Aydın	1
Kükürt	Akdeniz adalan	1
Ziftli taş linyit	Cebel-i Lübnan	1
Toplam		62

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 100.

Tablo 9.2 Maden ihracatının türleri ve miktarlarının ülkeler itibariyle dağılımı, 1897

Ülkeler	Manganez		Antimuan		Krom	
	Miktar (ton)	Değer (kuruş)	Miktar (ton)	Değer (kuruş)	Miktar (ton)	Değer (kuruş)
İngiltere	550	219.877	1.125	190.674	13.366	5.934.475
Almanya	—	—	—	—	3.258	1.466.100
Fransa	100	13.200	30	60.000	—	—
Avusturya	—	—	—	—	120	54.000
Rusya	—	—	—	—	—	—
Hollanda	—	—	—	—	—	—
Amerika	—	—	—	—	—	—
Belçika	—	—	—	—	—	—
Toplam	650	233.077	1.155	250.674	16.744	7.454.575

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 100.

Tablo 9.2 Maden ihracatının türleri ve miktarlarının ülkeler itibariyle dağılımı, 1897 (devamı)

Ülkeler	Gümüşlü kursun		Borasil		Zımpara	
	Miktar (ton)	Değer (kuruş)	Miktar (ton)	Değer (kuruş)	Miktar (ton)	Değer (kuruş)
İngiltere	509	518.224	4.559	6.952.475	3.869	1.539.000
Almanya	—	—	3.080	4.696.000	3.755	4.929.180
Fransa	50	37.000	1.450	1.250.450	210	75.600
Avusturya	—	—	400	610.000	75	27.000
Rusya	—	—	866	1.320.650	80	28.800
Hollanda	—	—	—	—	70	27.000
Amerika	—	—	—	—	965	337.400
Belçika	—	—	2.751	41.250	—	—
Toplam	559	555.224	13.106	14.870.825	9.024	6.963.980

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 100-101.

Tablo 9.2 Maden ihracatının türleri ve miktarlarının ülkeler itibariyle dağılımı, 1897 (devamı)

Ülkeler	Arsenik		Toplam	
	Miktar (ton)	Değer (kuruş)	Miktar (ton)	Değer (kuruş)
İngiltere	—	—	23.978	15.354.725
Almanya	192	316.555	10.285	11.407.835
Fransa	—	—	1.840	1.436.250
Avusturya	—	—	595	691.000
Rusya	—	—	946	1.349.450
Hollanda	—	—	70	27.000
Amerika	—	—	965	337.400
Belçika	—	—	2.751	41.250
Toplam	192	316.555	41.430	30.644.910

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 101.

Tablo 9.3 İhrac edilen madenlerin üretildikleri idarî birimler itibariyle dağılımı, 1897 (ton)

İdarî birimler	Arsenik	Zımpara	Manganez	Antimon	Gümüşlü kurşun
Selanik	335,8	—	5.438,1	99,9	—
Kosova	—	—	—	—	—
Aydın	100,0	6.396,5	100,0	95,0	112,0
Biga	—	—	—	—	—
Hüdavendigar	—	—	100,0	—	978,2
Sivas	—	—	—	—	471,7
Trabzon	—	—	117,0	—	27,0
Toplam	435,8	6.396,5	5.755,1	194,9	1.588,9

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 100-101.

Tablo 9.3 İhrac edilen madenlerin üretildikleri idarî birimler itibarıyla dağılımı, 1897 (ton) (devamı)

İdarî birimler	Gümüşlü altın	Krom	Linyit	Borasil	Lületaşı	Toplam
Selanik	—	2.555,0	—	—	—	8.428,9
Kosova	—	3.032,0	—	—	—	3.032,0
Aydın	—	11.200,0	—	—	—	18.003,5
Biga	4,0	—	—	—	—	4,0
Hüdavendigâr	—	2.799,3	1.930,0	7.343,1	7.293,0	20.443,6
Sivas	—	—	—	—	—	471,7
Trabzon	—	—	—	—	—	144,0
Toplam	4,0	19.586,3	1.930,0	7.343,1	7.293,0	50.527,7

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 100-101.

Tablo 9.4 Maden üretimi, 1902-1911

Seneler	Üretimde bulunan maden sayısı	Üretim miktarı (ton)	Üretim değeri (kuruş)
1902	82	598.581	84.723.976
1903	80	635.657	86.390.659
1904	68	713.125	91.805.272
1905	61	775.620	100.681.473
1906	80	858.771	128.553.308
1907	83	990.925	148.141.692
1908	74	910.483	110.301.073
1909	83	1.118.274	139.065.591
1910	88	1.086.854	117.715.830
1911	95	1.140.477	138.673.869

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1325, 26, 27 Senelerine Mahsus Maadin İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1330, s. 10.

Tablo 9.5 1902-1911 yılları arasında verilen işletme imtiyazlarının maden türlerine göre dağılımı

Maden türleri	İmtiyaz sayısı	Maden türleri	İmtiyaz sayısı
Bakır	14	Çinko	7
Civa	6	Linyit	12
Manganez	11	Kömür	5
Demir	4	Kurşun	7
Krom	24	Çinko bakır	11
Zımpara	11	Diğer	18
Arsenik	7	Toplam	137

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1325, 26, 27 Senelerine Mahsus Maadin İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1330, s. 14.

Tablo 9.6 1902-1911 yılları arasında verilen maden işletme imtiyazlarının idarî birimler itibarıyla dağılımı

İdarî birimler	İmtiyaz sayısı	İdarî birimler	İmtiyaz sayısı
Edime	7	Kala-i Sultaniye	4
Kosova	4	Karesi	7
Selanik	6	Kastamonu	7
Akdeniz adaları	4	Konya	5
Adana	5	Sivas	9
Aydın	43	Beyrut	3
Hüdavendigâr	14	Diğer	12
İzmit	7	Toplam	137

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1325, 26, 27 Senelerine Mahsus Maadin İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1330, s. 15.

Tablo 9.7 Maden üretimi, 1906 ve 1911

Maden türleri	1906		1911	
	Üretim miktarı (ton)	Üretim değeri (kuruş)	Üretim miktarı (ton)	Üretim değeri (kuruş)
Maden kömürü	610.956	28.476.528	903.784	61.704.228
Kok kömürü	30.004	4.200.539	—	—
Linyit	25.321	1.040.218	40.551	1.584.698
Krom	32.649	11.677.885	17.458	4.038.063
Zımpara	23.795	8.521.740	29.430	10.694.436
Ham borasit	10.113	6.698.234	13.400	9.733.302
Kurşun	9.171	21.356.454	12.786	22.597.708
Çinko	34.805	21.737.206	8.752	4.192.067
Demirli pirit	40.750	2.789.282	95.218	6.811.870
Bakır	833	5.501.491	1.073	4.124.031
Manganez	25.625	3.720.610	2.262	276.796
Civa	67	1.077.684	55	899.212
Lületaşı	118	6.243.853	128	7.886.762
Diğer	—	5.511.585	—	4.130.696
Toplam		128.553.309		138.673.869

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1325, 26, 27 Senelerine Mahsus Maadin İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1330, s. 148-153.

Tablo 9.8 Maden üretim bölgeleri, 1911

Maden türleri	Üretim bölgeleri
Maden kömürü	Bolu
Linyit	Karesi
Krom	Aydın, Hüdavendigâr, Selanik ve Kosova
Zımpara	Aydın
Ham borasit	Karesi
Kurşun	Karesi, Ankara ve Konya
Çinko	Selanik, Karesi ve İzmit
Demirli pirit	Selanik
Bakır	Diyarbakır ve Erzurum
Manganez	Selanik
Civa	Aydın ve Konya
Lületaşı	Hüdavendigâr

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1325, 26, 27 Senelerine Mahsus Maadin İstatistiğidir, *Dersadet*, 1330, s. 186-195.

Tablo 9.9 Maden ihracatı, 1908 ve 1911 (kuruş)

Ülkeler	1908	1911
İspanya	8.640	89.686
Almanya	8.928.408	12.011.609
Amerika	837.746	3.548.047
İngiltere	15.385.922	16.337.015
Avusturya	6.467.749	9.367.498
İtalya	3.380.739	3.226.028
Belçika	21.529.353	19.936.150
Bulgaristan	1.831.182	2.805.128
Danimarka	22.633	82.909
Rusya	746.552	3.300.793
Romanya	3.505.471	5.204.361
Fransa	2.576.137	7.600.189
Hollanda	3.087.334	3.254.790
Norveç	35.400	—
Yunanistan	2.692.385	2.584.355
Diğer ülkeler	13.646.375	2.196.174
Toplam	84.682.026	91.544.732

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1325, 26, 27 Senelerine Mahsus Maadin İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1330, s. 198-206.

Tablo 9.10 Maden üretim ve ihracatı, 1911

Maden türleri	Üretim		İç tüketim		İhracat	
	Miktar (ton)	Değer (kuruş)	Miktar (ton)	Değer (kuruş)	Miktar (ton)	Değer (kuruş)
Maden kömürü	903.784	61.704.228	646.640	42.968.015	257.144	18.736.213
Zift	4.809	1.269.208	248	25.060	4.561	1.244.148
Linyit	40.551	1.584.698	40.495	1.581.169	56	3.529
Krom	17.458	4.038.063	2.419	544.260	15.039	3.493.803
Zımpara	29.430	10.694.436	—	—	29.430	10.694.436
Ham borasit	13.400	9.733.302	1	1.087	13.399	9.732.215
Kurşun	12.786	22.597.708	1	3.587	12.785	22.594.121
Çinko	8.752	4.192.067	—	—	8.752	4.192.067
Demirli pirit	95.218	6.811.870	—	—	95.218	6.811.870
Bakır	1.073	4.124.031	15	10.547	1.058	4.113.484
Manganez	2.262	276.796	—	—	2.262	276.796
Civa	55	899.212	1	12.926	54	886.286
Lületaşı	128	7.886.762	—	—	128	7.886.762
Diğer	—	2.861.488	—	—	—	879.002
Toplam		138.673.869		45.146.651		91.544.732

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1325, 26, 27 Senelerine Mahsus Maadin İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1330, s. 210-221.

Tablo 9.11 Üretilen tuzun miktarı ve değeri, 1882-1896

Yıllar	Miktar (ton)	Değer (kuruş)
1882	166.900	63.988.068
1883	127.421	49.034.384
1884	150.730	57.897.176
1885	205.242	78.574.926
1886	199.965	77.236.592
1887	255.855	97.782.882
1888	181.507	69.256.769
1889	188.308	72.262.656
1890	291.707	111.023.074
1891	197.535	75.711.897
1892	226.559	88.292.134
1893	202.728	79.057.943
1894	263.438	103.938.986
1895	233.704	90.044.879
1896	216.056	84.205.741

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 125.

Tablo 9.12 İhrac edilen tuz miktarı ve değeri, 1897

Ülkeler	Miktar (ton)	Değer (kuruş)
Bulgaristan ve Şarki Rumeli	5.519	305.478
Sırbistan	1.617	55.762
Romanya	294	6.517
Hindistan	772	31.111
Toplam	8.202	398.868

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 126.

Tablo 9.13 Tuz üretimi, 1902-1911

Yıllar	Miktar (kilo)	Değer (kuruş)
1902	331.439.442	135.477.145
1903	328.132.065	137.107.051
1904	354.161.475	147.782.200
1905	323.569.615	145.261.194
1906	265.114.653	117.767.575
1907	321.644.893	146.621.270
1908	396.017.492	135.195.201
1909	300.414.191	93.547.507
1910	317.247.717	116.617.642
1911	405.206.419	147.572.461

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1325, 26, 27 Senelerine Mahsus Maadin İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1330, s. 295.

Tablo 9.14 Tuz ihracatı, 1902-1911

Yıllar	Miktar (ton)	Değer (kuruş)
1902	76.601	5.953.583
1903	64.973	5.749.118
1904	70.992	5.616.604
1905	72.587	5.729.314
1906	100.587	8.760.671
1907	86.979	8.838.034
1908	114.699	10.215.316
1909	116.073	9.288.123
1910	66.375	7.293.577
1911	80.612	9.096.639

Kaynak: *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1325, 26, 27 Senelerine Mahsus Maadin İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1330, s. 294-295.

Tablo 9.15 Tüketilen tuz miktarının idarî birimler itibarıyla dağılımı, 1897 ve 1911

İdarî birimler	1897		1911	
	Miktar (ton)	Değer (kuruş)	Miktar (ton)	Değer (kuruş)
İstanbul	1.187	532.889	10.564	5.545.006
Edime	3.814	1.503.730	7.536	3.492.749
Drac	7.787	3.249.943	8.094	3.821.027
Selanik	22.944	9.146.613	24.738	12.397.269
Girit	1.192	446.942	2.544	960.671
Midilli	24.449	9.184.489	22.882	9.179.203
Adana	3.648	1.479.062	5.026	2.431.429
Ankara	9.871	4.156.343	11.225	4.936.541
İzmir	27.077	11.726.754	17.362	8.978.627
Bandırma	304	136.822	—	—
Erzurum	10.276	3.977.523	16.080	6.814.609
Bursa	3.306	1.487.949	9.509	4.331.200
İzmit	2.021	897.661	—	—
Konya	22.998	9.018.824	30.663	13.601.942
Siirt	7.424	2.956.018	9.147	3.892.493
Sivas	11.223	4.210.844	12.958	5.510.266
Trabzon	18.095	8.841.744	26.282	13.778.615
Halep	8.191	3.152.545	11.663	4.787.275
Bağdat	3.165	1.516.369	2.548	1.406.706
Beyrut	11.828	5.145.124	16.481	8.019.436
Yemen	2.107	666.462	3.218	663.773
Bingazi	2.086	753.237	—	—
Trablusgarp	—	—	1.076	388.120
Foça	—	—	12.498	5.191.899
Musul	—	—	2.393	1.082.952
Sisam	—	—	1.522	168.326
Toplam	204.993	84.187.887	266.009	121.380.134

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, İstanbul, 1316, s. 126; *Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti*, Memalik-i Osmaniyye'nin 1325, 26, 27 Senelerine Mahsus Maadin İstatistiğidir, *Dersaadet*, 1330, s. 296-297.

10. DIŞ TİCARET

Tablo 10.1 Dış ticaret, 1878-1913 (bin Osmanlı lirası)

Yıllar	İthalat	İhracat	Dış ticaret açığı	İhracatın ithalat karşılama oranı
1.878	20.009	8.394	-11.615	42,0
1.879	19.418	8.761	-10.657	45,1
1.880	17.847	8.497	-9.350	47,6
1.881	19.486	11.295	-8.191	58,0
1.882	20.192	10.964	-9.228	54,3
1.883	19.758	12.390	-7.368	62,7
1.884	20.638	12.798	-7.840	62,0
1.885	20.004	12.076	-7.928	60,4
1.886	20.703	12.707	-7.996	61,4
1.887	20.106	11.289	-8.817	56,1
1.888	19.457	13.547	-5.910	69,6
1.889	21.042	15.282	-5.759	72,6
1.890	22.914	12.837	-10.078	56,0
1.891	24.554	15.370	-9.184	62,6
1.892	24.467	15.573	-8.894	63,6
1.893	24.109	13.262	-10.846	55,0
1.894	24.076	13.754	-10.321	57,1
1.895	20.576	15.536	-5.040	75,5
1.896	21.360	15.428	-5.932	72,2
1.897	23.434	14.744	-8.690	62,9
1.898	26.621	13.425	-13.196	50,4
1.899	24.497	15.591	-8.906	63,6
1.900	23.842	14.905	-8.937	62,5
1.901	24.568	15.393	-9.174	62,7
1.902	23.026	15.562	-7.463	67,6
1.903	24.396	17.540	-6.856	71,9
1.904	27.903	17.005	-10.898	60,9
1.905	31.366	19.672	-11.694	62,7
1.906	33.539	18.573	-14.966	55,4

Yıllar	İthalat	İhracat	Dış ticaret açığı	İhracatın ithalatı karşılama oranı
1.907	34.764	19.213	-15.551	55,3
1.908	31.432	18.439	-12.993	58,6
1.909	34.866	21.794	-13.072	62,5
1.910	41.604	24.752	-16.852	59,5
1.911	45.073	31.501	-13.572	69,9
1.912	—	—	—	—
1.913	39.876	23.687	-16.189	59,4

Kaynak: *Şevket Pamuk (haz.), 19. Yüzyılda Osmanlı Dış Ticareti, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara, 1995, s. 18; Maliye Nezareti İstatistik Şubesi, Senelik İhsaiyat-ı Maliye: Varidat ve Mesarifat-ı Umumiyyeyi Muhtevidir 1327 (3. sene), İstanbul, 1330, s. 132; Rüsumat Müdüriyet-i Umumiyyesi, Ticaret-i Hariciye İstatistiği 1327, İstanbul, 1329, s. Medhal 5; Rüsumat Müdüriyet-i Umumiyyesi, Ticaret-i Hariciye İstatistiği 1329, İstanbul, 1331, s. Medhal 5.*

Not: 1910, 1911 ve 1913 yıllarına ait rakamlar yaprak tütün, enfiye, ağız tütünü ve tönbeği ithalatı ile tuz, şarap, sigara, mamul ve yaprak tütün ihracatını da kapsamaktadır.

Tablo 10.2 Dış ticaretin yapıldıkları limanlar ve başmüdürlükler itibariyle dağılımı, 1911

Limanlar ve başmüdürlükler	İthalat		İhracat	
	(bin kuruş)	(yüzde)	(bin kuruş)	(yüzde)
İstanbul	1.695.524	37,7	651.518	26,4
İzmir	554.014	12,3	711.413	28,8
İskenderun	150.735	3,3	161.297	6,5
Selanik	497.759	11,1	162.243	6,6
Beyrut	628.870	14,0	275.507	11,1
Bağdat	304.088	6,8	151.702	6,1
Trabzon	254.623	5,7	181.025	7,3
Dedeoğac	117.305	2,6	73.549	3,0
Bireze	96.154	2,1	38.503	1,6
Trablusgarp	49.576	1,1	24.561	1,0
Yemen	69.017	1,5	36.704	1,5
Cidde	83.249	1,8	3.891	0,2
Toplam	4.500.914	100,0	2.471.913	100,0

Kaynak: *Rûsumat Müdüriyet-i Umumiyyesi*, Ticaret-i Hariciye İstatistiği 1327, *İstanbul*, 1329, s. *Medhal* 4.

Not: Yukarıdaki rakamlar yaprak tütün, enfiye, ağız tütünü ve tönbeği ithalatı ile tuz, şarap, sigara, mamul ve yaprak tütün ihracatını kapsamamaktadır.

Tablo 10.3 Dış ticaretin ülkeler itibariyle dağılımı, 1880 (bin kuruş)

Ülkeler	İthalat		İhracaat	
	(bin kuruş)	(yüzde)	(bin kuruş)	(yüzde)
İngiltere	740.318	41,5	275.104	32,4
Almanya	2.815	0,2	231	0,0
Avusturya	250.283	14,0	86.361	10,2
İtalya	50.706	2,8	10.420	1,2
İran	48.196	2,7	677	0,1
İspanya	—	—	5	0,0
İsveç ve Norvec	1.349	0,1	—	—
Amerika	23.101	1,3	10.553	1,2
Belçika	10.614	0,6	—	—
Bulgaristan	45.574	2,6	1.766	0,2
Tunus	4.361	0,2	15	0,0
Almanya	1.589	0,1	—	—
Danimarka	1	0,0	—	—
Rusya	141.796	7,9	40.484	4,8
Romanya	141.478	7,9	996	0,1
Sisam	101	0,0	307	0,0
Sırbistan	7.021	0,4	1.491	0,2
Hollanda	1.783	0,1	6.647	0,8
Fransa	269.818	15,1	290.205	34,2
Karadağ	34	0,0	39	0,0
Mısır	4.310	0,2	98.852	11,6
Yunanistan	39.500	2,2	25.554	3,0
Toplam	1.784.750	100,0	849.705	100,0

Kaynak: 1296 Sene-i Malîsinden 1300 Senesi Nihayetine Kadar Beş Sene Zarfında Memalik-i Mahruse-i Şahane'den Düvel-i Malûme Memleketlerine İhraç Olunan Eşyanın Nevi ve Kıymetini Mübeyyin Ceveldir, s. 1-2.

Tablo 10.4 Dış ticaretin ülkeler itibariyle dağılımı, 1911

Ülkeler	İthalat		İhracaat	
	(bin kuruş)	(yüzde)	(bin kuruş)	(yüzde)
Almanya	516.309	11,5	190.436	6,0
İngiltere	994.597	22,1	638.122	20,3
Avusturya ve Macaristan	683.855	15,2	646.627	20,5
İtalya	245.747	5,5	76.368	2,4
İsviç	11.378	0,3	543	0,0
İspanya	8.050	0,2	7.064	0,2
İran	143.583	3,2	11.215	0,4
İsviçre	32.481	0,7	2.581	0,1
Belçika	202.441	4,5	66.138	2,1
Bulgaristan	146.210	3,2	68.921	2,2
Amerika Birleşik Devletleri	122.579	2,7	310.806	9,9
Rusya	304.085	6,7	105.451	3,3
Romanya	122.874	2,7	60.759	1,9
Japonya	4.760	0,1	13	0,0
Fransa	394.194	8,7	474.750	15,1
Hollanda	81.845	1,8	48.177	1,5
Yunanistan	28.501	0,6	43.941	1,4
Hindistan	197.613	4,4	31.686	1,0
Mısır	99.691	2,2	239.155	7,6
Sırbistan	—	—	1.502	0,0
Diğer ülkeler	162.986	3,6	96.079	3,1
Belli olmayan	3.504	0,1	29.729	0,9
Toplam	4.507.283	100,0	3.150.064	100,0

Kaynak: *Rüsumat Müdüriyet-i Umumiyyesi, Ticaret-i Hariciye İstatistiği 1327, İstanbul, 1329, s. Medhal 3.*

Tablo 10.5 İthalatın bileşimi, 1880

Mal türleri	(bin kuruş)	(yüzde)
Canlı hayvan	35.154	1,97
Hayvan ürünleri	56.809	3,18
Tahıl, sebze, un ve hamur işleri	360.418	20,19
Buğday	150.821	
Pirinç	83.694	
Un	57.885	
Kokoroz	34.091	
Meyve ve sebze	14.275	0,80
Kahve, çay, baharat ve kakao	68.877	3,86
Kahve	58.161	
Şeker ve şekerleme	112.356	6,30
Şeker	110.881	
Tütün	6.120	0,34
İçecekler, sirke ve maden suları	20.298	1,14
Yağlar	19.977	1,12
Yakacak	65.802	3,69
Maden kömürü	24.111	
Gaz yağı	25.622	
İspirto	15.140	
Kimyevî maddeler ve boyalar	27.130	1,52
İlaçlar ve güzel kokular	22.273	1,25
Reçine ve macunlar	3.044	0,17
Kişisel eşya ve silah	7.812	0,44
Toprak taş ve cam	30.631	1,72
Maden ve mamulleri	83.929	4,70
Kereste ve ağaç	16.940	0,95
Kâğıt, defter ve kitap	21.145	1,18
Ham deri ve deri mamulleri	42.468	2,38

Mal türleri	(bin kuruş)	(yüzde)
Dokuma ürünleri	718.265	40,24
Amerikan bezi	145.610	
Pamuk ipliği	104.786	
Çit ve pike	75.541	
Dimi	8.028	
Madampol	41.784	
Dülbend	24.314	
Kalemkâr yemeni	19.722	
Kirpas	23.311	
Çuka	35.007	
Kazmir ve kastur	23.067	
Halı kilim ve keçe	12.403	
Yün fistanlık	29.884	
Ham ipek ve koza	21.527	
İpek fistanlık	20.020	
Hırdavat tuhafiye	29.218	
Hazır elbise	10.699	
Lastik ve lastik ürünleri	2.710	0,15
Makine ve araba	2.979	0,17
Saat	2.478	0,14
Fes ve şapka	14.032	0,79
Fennî alet edavat	231	0,01
Mücevherat	16.056	0,90
Muhtelif eşya	12.542	0,70
Toplam	1.784.749	100,0

Kaynak: 1296 Sene-i Malisinden 1300 Senesi Nihayetine Kadar Beş Sene Zarfında Memalik-i Mahruse-i Şahane'den Düvel-i Malume Memleketlerine İhrac Olunan Eşyanın Nevi ve Kıymetini Mübeyyin Ceveldir, s. 1-109.

Tablo 10.6 İhracatın bileşimi, 1880

Malt türleri	(bin kuruş)	(yüzde)
Canlı hayvan	6.894	0,81
Hayvan ürünleri	8.439	0,99
Tahıllar, unlar ve hamur işleri	71.131	8,37
Buğday	21.902	
Susam	20.516	
Meyve sebze	168.133	19,79
Kuru üzüm	99.856	
İncir	22.534	
Ağaç, tohum ve çekirdek	17.292	2,04
Kahve, çay, baharat ve kakao	35.713	4,20
Kahve	34.685	
Şeker ve şekerleme	1.955	0,23
İçecek, sirke ve maden suları	11.732	1,38
Yağlar	59.979	7,06
Zeytin yağı	34.788	
Sabun	19.947	
Gübre ve hayvanat döküntüleri	19.609	2,31
Yakacak	1.629	0,19
Kimyevi maddeler ve boya	55.593	6,54
Palamut	37.725	
İlaçlar, tıbbî hammaddeler ve güzel kokular	60.959	7,17
Afyon	44.762	
İlaçlar ve güzel kokular	12.304	
Reçine ve macunlar	5.979	0,70
Eşya ve silah	68	0,01
Toprak taş ve cam	12.605	1,48
Maden ve mamulleri	9.344	1,10
Kereste ve ağaç	13.552	1,59

Mal türleri	(bin kuruş)	(yüzde)
Kâğıt, defter ve kitap	3.365	0,40
Ham deri ve deri mamulleri	35.307	4,16
Dokuma ürünleri	242.220	28,51
Ham pamuk	28.951	
Alaca ve kumaş	14.459	
Kırpas	5.703	
Yapağı	46.207	
Tiftik	40.488	
Ham ipek ve koza	83.450	
Halı ve kilim	14.264	
Fes ve şapka	78	0,01
Fennî alet edavat	3	0,00
Mücevherat	2.522	0,30
Muhtelif eşya	5.605	0,66
Toplam	849.705	100,0

Kaynak: 1296 Sene-i Malîsinden 1300 Senesi Nihayetine Kadar Beş Sene Zarfında Memalik-i Mahruse-i Şahane'den Düvel-i Malume Memleketlerine İhraç Olunan Eşyanın Nevi ve Kıymetini Mübeyyin Cerveldir, s. 1-109.

Tablo 10.7 İthalatın bileşimi, 1911

Mal türleri	(bin kuruş)	(yüzde)
Canlı hayvan	59.918	1,3
Hayvan ürünleri	85.701	1,9
Tahıllar, unlar ve hamur işleri	410.184	9,1
Buğday	49.215	
Buğday unu	176.326	
Pirinç	117.578	
Arpa	10.442	
Bakliyat	13.966	
Meyve, sebze ve bunların konserveleri	39.343	0,9
Ağaç, tohum, çekirdek ve sair bitkiler	3.014	0,1
Kahve, kakao, çay ve baharat	150.180	3,3
Kahve	108.250	
Çay	22.046	
Kakao ve çikolata	7.376	
Şeker ve şekerleme	335.184	7,4
Şeker	325.873	
Sigara, enfiye, ağız tütünü ve tönbeği	6.369	0,1
İçecekler, sirke, maden suları, kar ve buz	30.815	0,7
Alkollü içkiler ve bira	26.738	
Nebatî, hayvanî, madenî yağlar ile sanayiye mahsus koyu yağlar, iç yağlar ve mamulleri	86.977	1,9
Pamuk yağı	33.044	
Bezir yağı	5.477	
Neft yağı	6.280	
Mum ve idare fitili	7.442	
Sabun	12.863	
Gübre ve hayvanat döküntüleri	6.296	0,1

Mal türleri	(bin kuruş)	(yüzde)
Yakacak	219.693	4,9
Maden kömürü ve antrasit kömürü	56.427	
Kok kömürü	2.307	
Gaz yağı	113.918	
İspirto	41.332	
Benzin	1.719	
Kimyevî ürünler, debagat maddeleri ve boya eczası ve hazır boyalar	69.996	1,6
Her nevi asitler	6.728	
Çivit	9.751	
Boya, boya eczası ve mürekkep	23.412	
İlaçlar ve güzel kokular	29.824	0,7
Tıbbi bitkiler	3.767	
Tıbbi ilaçlar	15.016	
Güzel kokular	7.187	
Reçine ve macunlar	10.498	0,2
Kitre zımkı	5.952	
Kişisel eşyalar ve silahlar	33.003	0,7
Kibrit ve kav	20.845	
Silah	7.738	
Toprak, taş, toprak ve taş mamulleri	99.541	2,2
Çimento	19.848	
Su kireci	6.465	
Kükürt	3.814	
Tuğla ve kiremit	11.029	
Pencere camı	7.242	
Cam levha	4.449	
Cam ve billur lambalar ve avize	1.460	
Sair cam ürünler	21.017	

Mal türleri	(bin kuruş)	(yüzde)
Maden ve maden mamulleri	398.856	8,8
Demir, dökme demir ve çelik çubuk	52.502	
Demiryolu çubukları ve teferruat	62.184	
Demir ve sair madenden karyola	7.628	
Demir ve çelik alet edavat	17.159	
Demir ve çelik tel ve demir telden mamul eşya	7.054	
Saç	16.562	
Çivide vida	23.350	
Saçtan mamul eşya	16.422	
Teneke	6.554	
Teneke mamulleri	7.768	
Çilingir mamulleri	8.004	
Sair demir ve çelik mamulleri	69.950	
Bakır yaprak ve levha	29.615	
Bakır çivi, vida ve tel	802	
Sair bakır mamulleri	1.258	
Çinko yaprak halinde	6.185	
Çinko mamulleri	1.592	
Kalay çubuk ve külçe halinde	11.527	
Kalay mamulleri	222	
Pirinç yaprak ve çubuk halinde	761	
Pirinç mamulleri	4.066	
Nikel ve nikel mamulleri	11.886	
Alüminyum	6.129	
Madenden mamul her cins lamba	5.118	
Kereste ve ağaç mamulleri	115.096	2,6
Bina veya imalata mahsus yumuşak ağaçlar	78.715	
Ağaç mobilya	8.354	

Mal türleri	(bin kuruş)	(yüzde)
Paçavra, kâğıt, kâğıt mamulleri ve her cins matbu kâğıt ve kitap	73.704	1,6
Sargılık kaba kâğıt vs.	12.535	
Matbaa kâğıdı	11.801	
Yazı kâğıdı	9.384	
Sigara kâğıdı	14.652	
Mukavva	4.550	
Elyazısı ve matbu her türlü kitap ve evrak	5.736	
Post, deri mamulleri ve kürkleri	164.987	3,7
Ham koyun ve keçi derisi	1.201	
Diğer ham hayvan derileri	55.189	
Kösele	51.606	
İşlenmiş deri	29.829	
Ayakkabı	15.222	
Deri ve köseleden sair mamulleri	8.103	
Dokuma ürünleri	1.711.036	38,0
Pamuk ham ve valka	2.784	
Pamuk ipliği kasarsız ve kasarlı ve renkli	140.740	
Pamuklu dokuma kasarsız	176.626	
Pamuklu dokuma kasarlı	83.921	
Pamukdan seyrek dokuma bürümcek, tül ve emsali sair dokuma ürünleri	60.997	
Kalemkâr yorgan yastık yemeni vs.	3.246	
Boyalı veya basma pamuk dokuma	438.677	
Kadife ve peluş	12.819	
Pamuk boyun atkısı, şal, kuşak vs.	17.538	
Pamuk örtü, perde vs.	15.358	

Mal türleri	(bin kuruş)	(yüzde)
Havlü ve pestamal	5.710	
Keten ve kendir halılar	6.396	
Sargılık kanavice ve boş çuval	45.914	
Yelken bezi	4.856	
Keten dokuma	28.752	
Halat, urgan, sicim vs.	15.977	
Yün ham ve vatka	2.912	
Tiftik	30	
Yün ipliği	16.680	
Aba ve şayak	49.140	
Çuka	90.001	
Sair yün dokuma ürünleri	30.917	
Yün kadife ve pelüş	419	
Türk halısı	268	
Acem halısı	120.469	
Sair yün halılar	8.739	
Sair yün dokuma	65.768	
İpek kozası	1.024	
Ham ve yaş ipek	15.586	
İpek ipliği ve püskül	3.920	
İpek dokuma ürünleri	63.301	
Şeritçi, gaytancı ve düğmeci esyası	28.930	
Çorapçı ve gömlekçi esyası	80.399	
Dantela ve işlemler	17.836	
Hazır elbise	42.921	
Lastik ve lastik mamulleri	30.582	0,7
Döşemelik ve örtülük muşamba	22.447	
Lastik haffafiye	8.135	

Mal türleri	(bin kuruş)	(yüzde)
Makine, araba ve deniz araçları	155.510	3,5
Lokomotif ve lokomobil ve yedek parçaları	25.924	
Buhar ve gaz ile müteharrik makineler, motorlar ve yedek parçaları	37.616	
Ziraat makinesi ve yedek parçaları	17.727	
Tulumba	3.044	
Dikiş makinesi	21.078	
Yazı makinesi ve benzeri makineler	5.678	
Yük arabaları ve yedek parçaları	1.482	
Araba ve yedek parçaları	1.321	
Tramvay ve omnibüs arabaları ve yedek parçaları	1.450	
Demiryolu vagonları ve yedek parçaları	26.844	
Otomobil, kanu ve parçaları	5.979	
Deluspiyer ve motosikletler	1.593	
Çocuk arabası	138	
Sandal ve kayık	58	
Mauna ve yelken gemi	17	
Buhar ile hareket eden vapurlar	5.412	
Saat ve musiki aletleri	23.020	0,5
Saatler	16.206	
Musiki aletleri	6.814	
Fes, şapka ve ziynet tüyleri ve suni çiçekler	31.573	0,7
Bilim ve fen aletleri	33.206	0,7
Astronomi ve matematik aletleri ve araçları	2.159	
Kimya aletleri	801	
Elektrik ve telgraf alet edevatı	15.497	

Mal türleri	(bin kuruş)	(yüzde)
Tıp aletleri, cerrahiye ve bakteriyoloji ve dişçi aletleri ve parçaları	5.356	
Gözlem aletleri, fotoğraf aletleri ve parçaları	5.711	
Terazi ve baskül	2.025	
Mücevherler, hırdavat ve değerli çerçici esyası	78.724	1,7
Gümüş ve gümüş mamulleri	12.963	
Altın ve platin mamulleri	3.589	
Değerli çerçici esyası çatal, bıçak, tabak, şamdan, bilezik ve küpe	15.465	
Şemsiye, baston ve takımları	6.397	
Her nevi eldiven	3.057	
Yelpaze, para çantası ve sair hırdavat	25.684	
Muhtelif esya (oyuncak, oyun malzemesi, kullanılmış ev esyası vs.)	14.453	0,3
Çocuk oyuncakçı	4.320	
Oyun malzemesi	450	
Kullanılmış ev esyası ve kişisel eşyalar	5.350	
İçeriği açıklanmayan posta paketleri	4.333	
Toplam	4.507.283	100,0

Kaynak: *Rûsumat Müdüriyet-i Umumiyyesi*, Ticaret-i Hariciye İstatistiği 1327, *İstanbul*, 1329, s. 1-258.

Tablo 10.8 İhracatın bileşimi, 1911

Mal türleri	(bin kuruş)	(yüzde)
Canlı hayvan	48.562	1,54
Hayvan ürünleri	106.810	3,39
Tahıllar, bakliyat, unlar ve hamur işleri	388.636	12,34
Buğday	30.847	
Buğday unu	2.046	
Pirinc	6.074	
Arpa	153.581	
Yulaf	19.510	
Dan	10.518	
Susam	37.374	
Bakliyat	47.060	
Meyve, sebze ve bunların konserveleri	523.312	16,61
Turuncgiller	51.488	
Kuru üzüm	191.430	
Kuru incir	60.823	
Ceviz ve Fındık	95.827	
Hurma	51.262	
Badem ve fıstık	10.323	
Zeytin	24.419	
Ağaç, tohum, çekirdek ve sair bitkiler	21.432	0,68
Kahve, kakao, çay ve baharat	28.702	0,91
Kahve	22.087	
Şeker ve şekerleme	12.150	0,39
Tütün	659.205	20,93
Yaprak tütün	653.255	
Sigara ve mamul tütün	5.950	
Tuz	9.097	0,29
İçecekler, sirke, maden suları, kar ve buz	11.446	0,36
Alkollü içkiler ve bira	11.281	

Mal türleri	(bin kuruş)	(yüzde)
Nebati, hayvani, madeni yağlar ile sanayiye mahsus koyu yağlar, iç yağlar ve mamulleri	85.232	2,71
Zeytinyağı	53.537	
Sabun	23.900	
Gübre ve hayvan döküntüleri	42.964	1,36
İpekböceği tohumu	6.874	
Sünger	9.082	
Lüle taşı	8.551	
Bağırsak ve hayvanat döküntüleri	12.165	
Yakacaklar	37.162	1,18
Maden kömürü ve antrasit kömürü	32.581	
Kimyevi maddeler, debagat maddeleri, boya eczası ve hazır boyalar	60.535	1,92
Palamut	40.072	
İlaçlar, ilaç hammaddeleri ve güzel kokular	99.966	3,17
Bitkisel ilaçlar	6.907	
Meyan kökü ve balı	15.430	
Afyon	76.197	
Reçine ve macunlar	19.270	0,61
Kitre zımkı	13.328	
Kişisel eşya ve silah	184	0,01
Toprak, taş, toprak ve taş mamulleri	15.744	0,50
Zımpara madeni ve kâğıdı	12.296	
Maden ve maden mamulleri	58.821	1,87
Bakır cevheri	3.941	
Kursun cevheri	17.848	
Krom	4.066	

Mal türleri	(bin kuruş)	(yüzde)
Diğer maden cevherleri	20.728	
Kereste, ağaç ve mamulleri	36.492	1,16
Post, deri mamulleri ve kürkleri	99.395	3,16
Koyun ve keçi derisi (işlenmemiş)	72.486	
Diğer hayvan derileri (işlenmemiş)	5.096	
İşlenmiş deri	12.152	
Paçavra, kâğıt, kâğıt mamulleri ve her cins matbu kâğıt ve kitap	5.941	0,19
Mensucat	771.288	24,48
Pamuk ham ve votka	98.056	
Pamuk ipliği kasarsız ve kasarlı ve renkli	4.290	
Kalemkar yorgan yasadık yemeni vs.	3.243	
Boyalı veya basma pamuk mensucat	5.221	
Yün ham ve votka	83.774	
Tiftik	65.518	
Aba ve şayak	2.263	
Türk halısı	81.782	
Acem halısı	85.619	
Sair yün halılar	31.660	
Sair yün dokuma ürünleri	1.058	
İpek kozası	115.357	
Ham ve yas ipek	165.507	
İpek ipliği ve püskül	450	
İpek mensucat	12.206	
Lastik ve lastik mamulleri	1.350	0,04
Makine, araba ve deniz araçları	887	0,03
Saat ve musiki aletleri	613	0,02

Mal türleri	(bin kuruş)	(yüzde)
Fes, şapka ve ziynet tüyleri ve suni çiçekler	385	0,01
Bilim ve fân aletleri	1.467	0,05
Mücevherat, nefis hırdavat ve değerli çerçici eşyası	2.259	0,07
Muhtelif eşya (oyuncak, oyun malzemesi, kullanılmış ev eşyası vs.)	759	0,02
Toplam	3.150.064	100,0

Kaynak: *Rûsumat Müdüriyet-i Umumiyyesi*, Ticaret-i Hariciye İstatistiği 1327, *İstanbul*, 1329, s. 1-258.

Tablo 10.9 Tütün tüketim ve ihracatı, 1887-1911 (ton)

Yıllar	İç tüketim	İhracat	Toplam
1887	5.941	10.373	16.314
1888	6.062	8.084	14.146
1889	5.845	10.454	16.299
1890	6.396	13.392	19.788
1891	7.280	10.238	17.518
1892	7.816	13.826	21.642
1893	7.139	14.272	21.411
1894	7.018	13.639	20.657
1895	6.812	11.767	18.580
1896	5.906	14.820	20.726
1897	5.246	15.938	21.184
1898	6.531	16.899	23.430
1899	7.871	19.365	27.235
1900	7.634	17.922	25.556
1901	7.654	19.145	26.799
1902	8.236	18.873	27.109
1903	7.884	20.710	28.594
1904	7.467	23.648	31.114
1905	7.793	16.643	24.436
1906	7.390	24.247	31.637
1907	7.524	23.918	31.442
1908	7.717	26.268	33.984
1909	8.257	31.806	40.063
1910	8.413	24.820	33.233
1911	7.390	38.451	45.841

Kaynak: *Maliye Nezareti İstatistik Şubesi, Senelik İhsaiyat-ı Maliye: Varidat ve Mesarifat-ı Umumiyyeyi Muhtevidir 1327 (3. sene), İstanbul, 1330, s. 392-393.*

11. MALİYE

Tablo 11.1 Bütçelere göre devlet gelir ve giderleriyle bütçe açıkları, 1841/1908

Malî yıllar	Gelirler (bin kuruş)	İndeks	Giderler (bin kuruş)	(İndeks)	Bütçe açığı (bin kuruş)	Açığın giderlere oranı (yüzde)
1841/42	562.911	1,00	567.074	1,00	-4.163	-0,7
1846/47	625.000	1,11	633.213	1,12	-8.213	-1,3
1847/48	653.500	1,16	678.668	1,20	-25.168	-3,7
1848/49	666.230	1,18	754.455	1,33	-88.225	-11,7
1849/50	710.000	1,26	788.894	1,3	-78.894	-10,0
1850/51	702.129	1,25	801.029	1,41	-98.900	-12,3
1851/52	724.400	1,29	778.026	1,38	-53.626	-6,9
1852/53	772.972	1,37	794.392	1,40	-21.421	-2,7
1853/54	757.460	1,35	779.117	1,37	-21.658	-2,8
1854/55	-	-	1.108.130	1,95	-	-
1856/57	888.053	1,58	929.362	1,64	-41.309	-4,4
1857/58	1.042.945	1,85	1.131.590	2,00	-88.645	-7,8
1858/59	1.133.301	2,01	1.200.665	2,12	-67.364	-5,6
1859/60	1.161.376	2,06	1.367.198	2,41	-205.822	-15,1
1860/61	1.200.067	2,13	1.311.637	2,31	-111.569	-8,5
1861/62	1.221.184	2,17	1.393.408	2,46	-172.223	-12,4
1862/63	1.661.021	2,95	1.490.693	2,63	170.328	11,4
1863/64	1.505.270	2,67	1.484.502	2,62	20.767	1,4
1864/65	1.621.110	2,88	1.602.836	2,83	18.274	1,1
1865/66	1.525.583	2,71	-	-	-	-
1866/67	1.558.566	2,77	1.679.594	2,96	-121.027	-7,2
1867/68	1.597.994	2,84	1.868.318	3,29	-270.324	-14,5
1868/69	1.825.868	3,24	2.072.870	3,66	-247.002	-11,9
1869/70	1.775.144	3,15	2.036.084	3,59	-260.939	-12,8
1870/71	1.839.481	3,27	2.070.929	3,65	-231.448	-11,2
1871/72	1.920.081	3,41	2.276.533	4,01	-356.452	-15,7
1872/73	2.063.721	3,67	2.140.445	3,77	-76.724	-3,6
1873/74	2.109.927	3,75	2.618.661	4,62	-508.734	-19,4

Mali yıllar	Gelirler (bin kuruş)	İndeks	Giderler (bin kuruş)	(İndeks)	Bütçe açığı (bin kuruş)	Açığın giderlere oranı (yüzde)
1874/75	2.480.742	4,41	2.513.458	4,43	-32.716	-1,3
1875/76	2.388.294	4,24	2.892.909	5,10	-504.615	-17,4
1876/77	2.202.747	3,91	2.572.624	4,54	369.877	-14,4
1877/78	2.007.096	3,57	4.268.324	8,16	2.621.227	-56,6
1879/80	1.428.582	2,54	1.523.660	2,69	-95.078	-6,2
1880/81	1.615.584	2,87	2.195.000	3,87	-579.417	-26,4
1881/82	1.594.251	2,83	2.756.850	4,86	1.162.600	-42,2
1882/83	1.505.904	2,68	2.019.788	3,56	-513.884	-25,4
1883/84	1.635.498	2,91	2.090.992	3,69	-455.494	-21,8
1884/85	1.576.903	2,80	2.153.427	3,80	-576.524	-26,8
1887/88	1.757.382	3,12	2.272.113	4,01	-514.731	-22,7
1888/89	1.813.760	3,22	2.101.710	3,71	-287.950	-13,7
1889/90	1.779.546	3,16	2.115.399	3,73	-335.853	-15,9
1890/91	1.776.742	3,16	1.992.729	3,51	-215.986	-10,8
1891/92	1.792.236	3,18	1.984.208	3,50	-191.972	-9,7
1892/93	1.837.184	3,26	1.929.092	3,40	-91.908	-4,8
1893/94	1.829.990	3,25	2.142.220	3,78	-312.230	-14,6
1894/95	1.865.663	3,31	2.041.097	3,60	-175.433	-8,6
1895/96	1.832.588	3,26	2.095.263	3,69	-262.674	-12,5
1896/97	1.829.105	3,25	2.301.040	4,06	-471.934	-20,5
1897/98	1.851.133	3,29	1.844.935	3,25	6.198	0,3
1898/99	1.812.658	3,22	1.909.052	3,37	-96.393	-5,0
1899/00	1.882.932	3,34	2.017.648	3,56	-134.716	-6,7
1900/01	1.961.228	3,48	2.087.782	3,68	-126.554	-6,1
1901/02	1.943.470	3,45	2.187.252	3,86	-243.782	-11,1
1902/03	1.976.397	3,51	2.197.841	3,88	-221.444	-10,1
1903/04	2.006.237	3,56	2.439.350	4,30	-433.113	-17,8
1904/05	2.025.818	3,60	2.123.195	3,74	-97.378	-4,6
1905/06	2.229.131	3,96	2.196.223	3,87	32.908	1,5
1906/07	2.290.492	4,07	2.536.457	4,47	-245.964	-9,7

Mali yıllar	Gelirler (bin kuruş)	İndeks	Giderler (bin kuruş)	İndeks	Bütçe açığı (bin kuruş)	Acığın giderlere oranı (yüzde)
1908/09	2.364.955	4,20	2.868.713	5,06	-503.758	-17,6
1909/10	2.507.896	4,46	3.053.955	5,39	-546.058	-17,9
1910/11	2.601.510	4,62	3.569.378	6,29	-967.868	-27,1
1911/12	2.847.739	5,06	3.623.318	6,39	-755.579	-21,4
1912/13	3.051.416	5,42	3.467.667	6,12	-416.251	-12,0
1914/15	3.260.699	5,79	3.401.200	6,00	-140.501	-4,1
1915/16	2.683.644	4,77	3.565.755	6,29	-882.111	-24,7
1916/17	2.501.257	4,44	3.972.472	7,01	1.471.215	-37,0
1917/18	2.358.417	4,19	5.330.451	9,40	2.972.035	-55,8

Kaynak: *Tevfik Güran (haz.), Osmanlı Mali İstatistikleri: Bütçeler 1841-1918, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara, 2003, s. 19-176.*

Tablo 11.2 1862/1863 malî yılı gelirleri

Gelirler	Gelir miktarı (kuruş)
Doğrudan doğruya alınan vergiler	377.049.971
Vergi	316.652.640
Askerlik bedeli	60.397.331
Vasıtalı vergi ve resimler	1.100.760.108
Aşar	434.290.903
Ağnam	85.168.008
Canavar	2.364.965
Emtia gümrükleri	282.999.068
Tütün resmi	92.500.000
Deniz avcılığı	7.358.589
Kontrato	4.202.471
Kıymetli evrak	22.496.582
Alkollü içkiler	14.883.958
Tapu	21.083.782
Çeşitli resimler ve vergiler	133.411.782
Çeşitli gelirler	136.424.167
Postahane	9.077.765
Basmahane	1.110.709
Çeşitli devlet mülklerinin gelirleri	3.492.948
Dalyan	2.072.619
Orman	3.332.351
Çiftlikkâhı hümayun	8.212.084
Tuzlalar	74.545.559
Madenler	11.830.661
Sahlan emlak bahası	73.010
Evkaf	15.000.000
Tersane-i Amire'nin gelirleri	6.139.631

Gelirler	Gelir miktar (kuruş)
Ticarethane'nin gelirleri	1.536.830
Maktu gelirler	46.787.000
Mısır vergisi	40.000.000
Eflak vergisi	2.500.000
Boğdan vergisi	1.500.000
Sırp vergisi	2.300.000
Sisam ve Aynaroz vergisi	487.000
Toplam	1.661.021.246

Kaynak: *Maliye Nezareti*, Devlet-i Aliyye'nin 79 Senesi Muvazene Defteridir, *İstanbul*, tarihsiz.

Tablo 11.3 1862/1863 mali yılı giderleri

Giderler	Gider miktarı (kuruş)
Dış borç ödemesi	122.985.299
İç borç ödemesi	190.163.500
İhtiyat tertibi	27.500.000
Maaslar ve mürettebat	78.431.154
Hicaz ve Yemen ve surre mürettebatı	37.195.201
Emekli maaslar ve sosyal yardımlar	32.748.759
Meclis-i Aliye ve Meclis-i Vâlâ maaslar	8.487.194
Nezaret ve dairelerin tahsisatı	1.071.613.095
Hazine-i Hassa	123.399.690
Nizamiye	479.727.984
Tophane	21.638.500
Tersane	122.946.276
Umuru Şer'iye	10.653.000
Evkaf-ı hümayun	20.120.475
Dahiliye	179.770.094
Hariciye	14.332.657
Ticaret	1.887.647
Nafia ve maarif	5.385.987
Maliye	76.916.301
Zabtiye	14.834.484
Toplam	1.490.693.048

Kaynak: *Maliye Nezareti*, Devlet-i Aliyye'nin 79 Senesi Muvazene Defteridir, *İstanbul, tarihsiz*.

Tablo 11.4 1875/1876 mali yılı gelirleri

Gelirler	Gelir miktarı (kuruş)
Doğrudan doğruya alınan vergiler	412.850.000
Vergi	317.500.000
Askerlik bedeli	80.000.000
Dersaadet vergisi	15.350.000

Gelirler	Gelir miktar (kuruş)	
Vasıtalı vergi ve resimler	1.686.914.000	
Aşar	696.000.000	
Aşanın dörtte biri	174.000.000	
Koyun vergisi	201.980.000	
Domuz vergisi	3.215.000	
Gümrük vergileri	207.500.000	
Tütün resmi	165.000.000	
İpek	5.500.000	
Kontrato	5.000.000	
Kıymetli evrak	30.000.000	
Alkollü içkiler	40.000.000	
Tapu	96.500.000	
Çeşitli resimler ve vergiler	62.219.000	
Çeşitli gelirler	206.758.000	
Postahane ve telgrafhane	22.250.000	
Sıhhiye	6.250.000	
Çeşitli devlet mülklerinin gelirleri	10.000.000	
Orman	15.000.000	
Tuzlalar	80.000.000	
Madenler	18.000.000	
Tersane-i Amire'nin gelirleri	11.878.000	
Ticarethane'nin gelirleri	2.130.000	
Çeşitli gelirler	41.250.000	
Maktu gelirler	81.772.000	
Mısır vergisi	75.000.000	
Effak ve Boğdan vergisi	4.000.000	
Sırp vergisi	2.400.000	
Sisam ve Aynaroz vergisi	372.000	
Toplam	2.388.294.000	

Kaynak: *Maliye Nezareti, Devlet-i Aliyye'nin 91 senesi muvazene defteridir, İstanbul, tarihsiz.*

Tablo 11.5 1875/1876 malî yılı giderleri

Giderler	Gider miktarı (kuruş)
Dış borç ödemesi	720.320.000
İç borç ödemesi	766.604.500
Reddiyat ve mümteniat	700.000
Emekli maaşları ve sosyal yardımlar	62.066.500
Nezaret ve dairelerin tahsisatı	1.343.218.500
Hazine-i Hassa	133.775.500
Nizamiye	390.291.000
Tophane	80.000.000
Tersane	80.000.000
Umur-u Şer'iye	47.897.000
Evkaf-ı hümayun	3.500.000
Dahiliye	275.774.500
Hariciye	17.500.000
Ticaret	2.674.000
Sıhhiye	8.539.000
Nafia	78573.500
Maarif	12.705.500
Maliye	174.190.000
Orman	8.036.000
Madenler	12.159.500
Zabtiye	17.603.000
Toplam	2.892.909.500

Kaynak: *Maliye Nezareti*, Devlet-i Aliyye'nin 91 senesi muvazene defteridir, *İstanbul, tarihsiz*.

Tablo 11.6 1887/1888 malî yılı gelirleri

Gelirler	Gelir miktarı (kuruş)
Doğrudan doğruya alınan vergiler	364.245.941
Emlak ve akar vergisi	236.829.789
Askerlik bedeli	60.535.871
Temettü vergisi	66.880.281
Vasıtalı vergi ve resimler	975.158.697
Aşar	404.068.190
Tütün ösrü	10.000.000
Koyun vergisi	188.945.630
Domuz vergisi	1.503.168
Gümrükler	201.423.600
Tütün resmi	75.900.000
İpek ösrü	2.750.000
Damga resmi	15.900.000
Alkollü içkiler resmi	23.000.000
Defter-i Hakani gelirleri	29.571.116
Çeşitli resimler ve vergiler	22.096.993
Çeşitli gelirler	301.605.514
Postahane ve telgrafhane	34.000.000
Çeşitli devlet mülklerinin gelirleri	3.933.735
Orman ve madenler	21.110.895
Tuz resmi	65.600.000
Kara ve deniz avı ve resmi	3.900.000
Tersane-i Amire'nin gelirleri	11.923.500
Çeşitli gelirler	161.137.384
Maktu gelirler	116.372.000
Mısır vergisi	75.000.000
Zeyla vergisi	1.500.000
Sisam ve Aynaroz vergisi	372.000
Kıbrıs'ın gelir fazlası	13.000.000
Şarkı Rumeli vergisi	26.500.000
Toplam	1.757.382.152

Kaynak: *Maliye Nezareti*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1303 Senesi Varidat ve Mesarifatı'nın Muhasebe-i Kat'ıyyesidir, *İstanbul*, 1310.

Tablo 11.7 1887/1888 mali yılı giderleri

Giderler	Gider miktar (kuruş)
Düyun-ı Umumiyye	568.520.800
Emekli maaşları ve sosyal yardımlar	51.044.759
Nezaret ve dairelerin tahsisatı	1.652.547.846
Hazine-i Hassa	88.183.500
Nizamiye	843.415.600
Tophane	91.423.800
Tersane	89.568.000
Jandarma	132.954.300
İlmiye	19.398.900
Evkaf-ı hümayun	11.747.866
Dahiliye	101.323.800
Hariciye	16.298.400
Adliye	47.999.200
Sıhhiye	9.454.100
Nafia	56.245.400
Maarif	10.320.000
Maliye	102.623.900
Orman ve madenler	9.701.000
Zabtiye	13.271.080
Muhacirîn masrafları	8.209.000
Tereke reddiyah	410.000
Toplam	2.272.113.405

Kaynak: *Maliye Nezareti*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1303 Senesi Varidat ve Mesarifatı'nın Muhasebe-i Kat'ıyyesidir, *İstanbul*, 1310.

Tablo 11.8 1915/1916 malî yılı gelirleri

Gelirler	Gelir miktarı (kuruş)
Doğrudan doğruya alınan vergiler	1.060.350.000
Bina, arazi ve arsa vergisi	280.000.000
Askerlik bedeli	60.000.000
Gelir vergisi	70.000.000
Aşar	480.000.000
Koyun, deve, manda ve domuz vergisi	162.150.000
Özel ormanlar hasılatından alınan rüsum	1.200.000
Maden rüsumu	5.000.000
Vergi belgesi ücreti	2.000.000
Damga, harçlar ve kaydiyeler	140.000.000
Vasıtalı vergiler	489.710.000
Alkollü içkiler resmi	22.290.000
Tönbeki beyiyyesi	120.000
Gümrük resmi	444.000.000
Deniz resmi	10.500.000
Hayvan sağlığı resmi	800.000
Damga resmi	12.000.000
Tekeller	298.190.595
Tuz	95.000.000
Tütün	91609.595
Tönbeki	4.066.000
Barut	15.000.000
Meskukat	7.500.000
Posta, telgraf ve telefon	85.015.000
Emeklilik kesintileri	135.664.000
Harp vergisi	150.000.000
Devlet mülklerinin gelirleri	29.200.000
Miri ormanlar hasılatı	20.000.000
Maktu gelirler	89.015.349
Mısır vergisi	78.489.000
Zeyla vergisi	10.526.349
Diğer gelirler	271.513.864
Toplam	2.683.643.808

Kaynak: *Maliye Nezareti, Devlet-i Osmaniyye'nin 1331 Senesine Mahsus Bütçesidir, İstanbul, 1331.*

Tablo 11.9 1915/1916 mali yılı giderleri

Giderler	Gider miktar (kuruş)
Düyun-ı umumiyye	1.200.596.273
Emekli maaşları ve sosyal yardımlar	357.166.302
Nezaret ve dairelerin tahsisatı	2.007.991.982
Hazine-i Hassa	51.206.000
Meclisi Umumi	25.319.139
Harbiye nezareti	604.410.798
İmalat harbiye müdüriyeti	44.901.553
Bahriye nezareti	159.224.527
Jandarma	222.852.171
İlmiye	47.949.279
Dahiliye	156.927.590
Hariciye	25.811.691
Adliye	63.981.004
Ticaret ve ziraat	37.998.613
Sıhhiye	15.255.006
Nafia	126.730.844
Maarif	65.640.490
Maliye	359.783.277
Toplam	3.565.754.557

Kaynak: *Maliye Nezareti*, Devlet-i Osmaniyye'nin 1331 Senesine Mahsus Bütçesidir, *İstanbul*, 1331.

Tablo 11.10 Devlet memurlarının kurumlara dağılımı, 1909

Kurumlar	Memurların sayısı		
	Merkezde	Taşrada	Toplam
Hazine-i hassa	2	—	2
Meclisi Ayan	40	—	40
Meclisi Mebusan	65	—	65
Maliye Nezareti	545	13.864	14.409
Divan-ı muhasebat	79	—	79
Defter-i Hakani Nezareti	259	1.545	1.804
Rüsumat Müdüriyeti	282	6.198	6.480
Pasta ve Telgraf Müdüriyeti	451	6.711	7.162
Sadaret	174	—	174
Şuray-ı Devlet	191	—	191
Dahiliye Nezareti	363	8.465	8.828
Emniyet-i Umumiyye Müdüriyeti	120	4.122	4.242
Hariciye Nezareti	204	—	204
Harbiye Nezareti	1.456	78.455	79.911
İmalat Harbiye Müdüriyeti	12.940	3.306	16.246
Bahriye Nezareti	12.756	—	12.756
Jandarma Dairesi	1.805	36.094	37.899
İlmiye Nezareti	1.503	3.996	5.499
Adliye ve Mezahib Nezareti	974	8.519	9.493
Maarif Nezareti	2.067	7.336	9.403
Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti	441	2.677	3.118
Ticaret ve Nafia Nezareti	239	795	1.034
Hicaz Demiryolu Müdüriyeti	1.698	—	1.698
Toplam	38.654	182.083	220.737

Kaynak: *Maliye Nezâreti, İhsaiyat-ı Maliye: Varidat ve Mesarifat-ı Umumiyyeyi Muhtevîdir, 1. sene (1325), İstanbul, 1327, s. 394.*

Tablo 11.11 Devlet gelir ve giderlerinin idarî birimler itibarıyla dağılımı, 1897 (kurus)

İdarî birimler	Gelirler	Harcamalar	Kişi başına düşen vergi	Kişi başına harcama
İstanbul	755.181.443	1.127.845.512	733,0	1.094,7
İstanbul çevresi	5.572.526	1.985.141	63,1	22,5
Çatalca	4.337.376	2.756.687	71,1	45,2
Edirne	62.669.772	64.237.921	63,6	65,2
İşkodra	3.716.534	5.236.237	42,5	59,8
Kosova	40.981.315	42.358.121	54,3	56,1
Manastır	46.952.025	38.828.565	66,0	54,6
Selânik	71.611.340	48.520.420	68,9	46,7
Yanya	26.703.631	19.247.746	51,7	37,3
Akdeniz adaları	13.998.710	10.337.203	48,8	36,1
Girit	4.279.537	10.387.386	21,4	51,9
Adana	24.144.126	12.864.111	60,5	32,3
Ankara	48.110.477	20.176.850	47,2	19,8
Aydın	92.721.963	38.445.797	62,7	26,0
Biga	9.399.485	9.186.803	65,3	63,8
Bitlis	16.486.566	13.056.943	49,0	38,8
Diyarbakır	20.863.628	18.116.895	50,3	43,7
Erzurum	32.261.149	22.998.786	50,6	36,1
Hüdavendigâr	74.189.939	32.844.218	51,0	22,6
İzmit	10.263.201	6.422.729	44,9	28,1
Kastamonu	38.452.097	19.888.065	39,7	20,5
Konya	49.157.975	21.919.364	48,1	21,4
Mamuretülaziz	19.060.133	12.306.958	40,8	26,4
Sivas	40.127.593	19.896.053	40,9	20,3
Trabzon	33.737.261	24.774.187	29,8	21,9
Van	12.511.283	10.775.431	94,8	81,6
Musul	19.287.503	20.116.508	97,3	101,5

İdarî birimler	Gelirler	Harcamalar	Kişi başına düşen vergi	Kişi başına harcama
Zor	4.718.088	3.135.677	92,0	61,2
Halep	37.116.940	21.328.146	45,3	26,0
Suriye	32.362.361	31.416.285	58,7	57,0
Bağdat	23.511.715	25.517.873	125,5	136,2
Basra	17.147.016	13.012.565	214,1	162,5
Beyrut	30.965.098	24.489.326	49,9	39,4
Kudüs	12.399.243	8.099.091	47,9	31,3
Cebel-i Lübnan	4.065.186	3.559.580	40,7	35,6
Hicaz	1.945.219	22.522.504	1,2	14,2
Yemen	36.986.141	33.907.303	6,4	5,9
Bingazi	4.403.047	4.879.435	8,8	9,8
Trablusgarp	12.266.121	14.584.373	15,3	18,2
Toplam	1.794.664.763	1.881.982.795	63,8	66,9

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 106-107.

Tablo 11.12 Devlet gelir ve giderlerinin idarî birimler itibarıyla dağılımı, 1911 (kurus)

İdarî birimler	Gelirler	Giderler	Kişi başına gelir	Kişi başına harcama
İstanbul	762.851.766	2.093.231.845	891	2.445
Çatalca	7.038.697	2.676.560	90	34
Edirne	142.017.273	185.140.077	121	158
Akdeniz adaları	13.425.962	1.512.262	36	4
Adana	60.739.945	28.456.213	123	58
Ankara	80.660.780	37.189.302	70	32
Aydın	278.899.213	93.874.933	165	56
Bitlis	24.211.756	20.095.056	59	49
Bolu	26.634.415	12.038.267	69	31
Canik	24.295.983	16.391.798	67	46
Diyarbakır	28.127.682	22.674.871	51	41
Erzurum	58.829.642	73.077.840	78	96
Hüdavendigâr	78.245.462	48.034.174	101	38
İzmit	23.196.177	10.774.729	73	34
Karesi	50.616.945	10.775.232	113	24
Kalâ-i Sultaniye	22.261.376	16.545.359	130	97
Kastamonu	40.332.708	24.518.613	55	34
Konya	107.104.203	38.119.273	85	30
Mamuretülaziz	25.171.864	21.265.037	49	42
Sivas	78.418.012	37.905.482	65	32
Trabzon	125.085.544	37.044.452	116	34
Urfa	7.080.529	4.341.177	44	27
Van	13.892.644	30.208.951	45	98
Musul	34.051.301	37.743.621	69	76
Zor	5.665.596	3.642.624	20	13
Halep	129.464.706	38.036.961	99	48
Suriye	71.648.740	77.009.962	80	86

İdarî birimler	Gelirler	Giderler	Kişi başına gelir	Kişi başına harcama
Bağdat	99.756.447	68.505.523	102	70
Basra	34.100.092	18.577.881	61	33
Beyrut	148.255.983	41.552.032	190	53
Kudüs	23.141.707	10.642.128	61	28
Cebel-i Lübnan	5.071.669	4.835.861	10	10
Medine	1.673.144	15.804.012	17	158
Yemen	10.705.304	3.979.369	11	4
Hicaz	14.348.716	27.237.972	57	109
Toplam	2.657.021.983	3.213.459.449	116	140
Rumeli'de terk edilen bölge	453.844.067	457.072.366	121	122
Savaş öncesi	3.110.866.050	3.670.531.815	117	137

Kaynak: *Maliye Nezareti İstatistik Şubesi, Senelik İhsaiyat-ı Maliye: Varidat ve Mesarifat-ı Umumiyyeyi Muhtevidir* 1327 (3. sene), *İstanbul*, 1330, s. 8-9.

Tablo 11.13 Binaların değerleri, 1911

İdarî birimler	Binaların değeri (Osmanlı lirası)	Binaların sayısı	Mülk sahibi sayısı	Ortalama bina değeri (Osmanlı lirası)
İstanbul	37.682.300	131.208	136.210	277
Çatalca	657.400	37.793	14.852	44
Adana	2.908.900	102.034	80.670	36
Ankara	5.969.400	236.625	188.521	32
Aydın	21.797.500	407.515	383.369	57
Bitlis	1.006.500	96.321	55.300	18
Bolu	2.490.500	104.974	64.586	39
Canik	1.688.900	86.648	52.840	32
Diyarbakır	1.383.000	86.032	81.350	17
Erzurum	2.675.800	184.172	88.376	30
Hüdavendigâr	12.362.900	306.103	198.664	62
İzmit	3.546.100	101.853	80.470	44
Karesi	4.826.800	115.472	96.650	50
Kalâ-i Sultaniye	1.496.300	40.517	42.829	35
Kastamonu	3.304.100	199.415	105.072	31
Konya	6.458.200	320.168	278.388	23
Mamuretülaziz	2.181.800	131.935	97.522	22
Sivas	5.116.100	248.479	179.655	28
Trabzon	3.564.800	191.077	152.531	23
Urfa	666.900	32.252	22.701	29
Van	746.800	49.542	22.970	33
Musul	1.625.900	80.820	59.286	27
Zor	159.100	6.323	4.711	34
Halep	4.422.600	170.698	122.940	36
Suriye	4.465.900	112.995	92.006	49
Beyrut	5.575.700	138.314	87.689	64
Kudüs	2.745.300	218.740	38.029	72
Toplam	141.525.500	3.938.025	2.828.187	50

Kaynak: *Maliye Nezareti İstatistik Şubesi*, Senelik İhsaiyat-ı Maliye: Varidat ve Mesarifat-ı Umumiyyeyi Muhtevidir 1327 (3. sene), *İstanbul*, 1330, s. 30-31.

Tablo 11.14 Bina vergisi mükelleflerinin ödedikleri vergi miktarları, 1911

İdari birimler	Vergi dilimleri (kuruş)						Toplam mükellef sayısı
	<50	51-100	101-500	501-1000	1001-2000	2001<	
İstanbul	43.761	34.488	41.725	8.589	5.163	2.484	136.210
Çatalca	12.484	1.432	889	40	2	5	14.852
Adana	64.624	9.176	5.630	887	265	88	80.670
Ankara	152.141	25.444	9.961	899	61	15	188.521
Aydın	298.792	50.883	27.099	3.952	1.781	862	383.369
Bitlis	47.201	6.443	1.580	63	11	2	55.300
Bolu	57.487	4.475	2.504	88	27	5	64.586
Canik	35.787	13.363	3.258	363	53	16	52.840
Diyarbakır	64.363	13.176	3.421	304	79	7	81.350
Erzurum	70.781	13.145	4.023	334	70	23	88.376
Hüdavendigâr	145.033	31.843	19.481	1.728	401	178	198.664
İzmit	37.279	27.699	13.620	1.564	223	85	80.470
Karesi	75.852	12.019	8.051	591	102	35	96.650
Kalâ-i Sultaniye	30.428	6.165	5.323	617	246	50	42.829
Kastamonu	82.690	17.776	4.451	112	40	3	105.072
Konya	233.796	30.224	12.882	1.228	243	15	278.388
Mamuretülaziz	85.993	9.146	2.265	102	15	1	97.522
Sivas	151.078	21.310	6.787	318	140	22	179.655
Trabzon	138.701	8.513	3.459	1.663	141	54	152.531
Urfa	18.973	2.170	1.487	51	14	6	22.701
Van	20.453	1.610	836	61	8	2	22.970
Musul	54.688	2.370	2.071	89	47	21	59.286
Zor	4.171	347	171	15	7		4.711
Halep	81.456	20.284	17.674	2.651	702	173	122.940
Suriye	53.847	21.961	14.650	1.126	355	67	92.006
Beyrut	58.543	14.346	12.883	1.230	396	291	87.689
Kudüs	30.071	2.788	1.857	900	1.041	1.372	38.029
Toplam	2.150.473	402.596	228.038	29.565	11.633	5.882	2.828.187

Kaynak: *Maliye Nezareti İstatistik Şubesi*, Senelik İhsaiyat-ı Maliye: Varidat ve Mesarifat-ı Umumiyyeyi Muhtevidir 1327 (3. sene), *İstanbul*, 1330, s. 30-31.

Tablo 11.15 Arazilerin ve arsaların miktarı ve değerleri, 1911

İdarî birimler	Değer (Osmanlı lirası)	Miktar (Dönüm)	Sayısı (adet)	Mükellef sayısı
İstanbul	5.795.400	265.464	71.513	44.747
Çatalca	877.300	1.412.248	44.526	15.175
Adana	3.936.100	8.095.533	573.067	76.257
Ankara	16.898.500	12.977.059	1.573.444	271.902
Aydın	32.437.300	71.480.105	1.983.841	432.621
Bitlis	4.500.900	2.819.163	419.463	61.918
Bolu	6.728.200	3.073.452	469.491	83.115
Canik	3.291.600	4.723.988	1.027.511	85.888
Diyarbakır	4.564.100	11.692.667	822.803	74.300
Erzurum	6.678.400	3.277.473	673.888	146.516
Hüdavendigâr	28.566.800	28.688.725	2.009.118	223.978
İzmit	6.924.700	9.845.228	798.047	257.058
Karesi	8.425.600	3.303.641	293.844	78.482
Kala-i Sultaniye	3.502.900	2.275.235	183.456	55.800
Kastamonu	13.171.600	6.057.925	823.611	139.325
Konya	14.641.200	52.968.225	1.674.975	213.194
Mamuretülaziz	5.383.000	5.603.258	876.524	127.361
Sivas	11.491.200	13.263.650	1.007.793	190.641
Trabzon	10.725.700	17.225.403	771.501	205.041
Urfa	1.895.400	32.180.601	123.630	18.472
Van	2.621.200	3.739.609	272.884	27.647
Musul	3.605.600	14.211.412	254.473	44.135
Zor	248.700	486.314	7.040	4.514
Halep	7.704.900	8.049.921	667.317	99.567
Suriye	12.207.300	8.232.276	387.025	84.917
Beyrut	14.220.500	7.530.487	704.487	118.163
Kudüs	8.126.400	2.789.512	260.692	45.522
Toplam	239.170.500	336.268.574	18.775.964	3.226.256

Kaynak: Maliye Nezareti İstatistik Şubesi, Senelik İhsaiyat-ı Maliye: Varidat ve Mesarifat-ı Umumiyyeyi Muhtevidir 1327 (3. sene), İstanbul, 1330, s. 32-33.

Tablo 11.16 Arazi ve arsa vergisi mükelleflerinin ödedikleri miktarlar itibariyle dağılımı, 1911

İdari birimler	Vergi dilimleri (kuruş)						Toplam mükellef sayısı
	<50	51-100	101-500	501-1000	1001-2000	2001<	
İstanbul	20.397	12.291	9.742	1.594	577	146	44.747
Çatalca	13.965	793	338	31	29	19	15.175
Adana	65.687	6.717	3.419	346	59	29	76.257
Ankara	201.419	56.095	14.090	270	24	4	271.902
Aydın	328.045	64.288	37.291	2.464	415	118	432.621
Bitlis	51.468	7.722	2.640	71	16	1	61.918
Bolu	67.967	11.202	3.937	9	—	—	83.115
Canik	69.182	13.160	3.106	392	30	18	85.888
Diyarbakır	65.833	6.538	1.857	55	16	1	74.300
Erzurum	120.549	20.593	5.273	96	3	2	146.516
Hüdavendigâr	146.868	44.690	30.094	1.637	571	118	223.978
İzmit	195.690	36.259	23.597	1.331	142	39	257.058
Karesi	51.707	15.656	10.172	854	64	29	78.482
Kala-i Sultaniye	39.668	9.566	5.666	703	131	66	55.800
Kastamonu	92.230	31.875	15.067	143	10	—	139.325
Konya	163.020	31.767	17.513	866	24	4	213.194
Mamuretülaziz	102.524	19.493	5.179	148	17	—	127.361
Sivas	150.229	29.432	10.835	125	11	9	190.641
Trabzon	176.569	24.574	3.829	62	6	1	205.041
Urfa	13.944	2.829	1.641	48	8	2	18.472
Van	23.697	2.574	1.335	33	8	—	27.647
Musul	33.362	7.290	3.149	283	40	11	44.135
Zor	4.208	242	52	9	3	—	4.514
Halep	70.130	17.260	10.711	1.068	367	31	99.567
Suriye	54.369	15.569	13.694	961	231	93	84.917
Beyrut	70.361	27.518	17.591	1.193	1.221	279	118.163
Kudüs	30.647	6.901	5.911	1.223	495	345	45.522
Toplam	2423.735	522.894	257.729	16.015	4.518	1.365	3.226.256

Kaynak: Maliye Nezareti İstatistik Şubesi, Senelik İhsaiyat-ı Maliye: Varidat ve Mesarifat-ı Umumiyyeyi Muhtevidir 1327 (3. sene), İstanbul, 1330, s. 32-33.

Tablo 11.17 Gelir vergisi mükelleflerinin vergi dilimleri itibarıyla dağılımı, 1911

İdarî birimler	Vergi dilimleri (kuruş)							Toplam mükellef sayısı
	<25	26-50	51-100	101-500	501-1000	1001-2000	2001<	
İstanbul	28.462	37.343	21.513	8.549	1.437	664	310	98.278
Çatalca	2.182	811	451	174	20	3	–	3.641
Adana	10.099	4.422	2.440	1.552	157	30	9	18.709
Ankara	21.818	5.689	2.885	1.196	27	10	–	31.625
Aydın	52.224	20.561	8.688	4.484	623	127	49	86.756
Bitlis	4.384	1.131	701	239	14	–	–	6.469
Bolu	9.787	2.617	858	194	14	1	–	13.471
Canik	4.204	2.663	887	510	78	9	6	8.357
Diyarbakır	12.824	3.101	733	512	27	2	–	17.199
Erzurum	8.720	5.929	1.507	1.120	73	12	–	17.361
Hüdavendigâr	33.248	9.410	3.502	2.201	220	51	8	48.640
İzmit	6.043	2.419	748	417	31	9	–	9.667
Karesi	10.299	3.100	1.662	1.081	127	43	6	16.318
Kala-i Sultaniye	4.023	1.251	925	291	25	8	–	6.523
Kastamonu	18.942	2.805	1.027	425	29	1	–	23.229
Konya	40.114	11.078	6.016	2.575	145	7	–	59.935
Mamuretülaziz	8.466	2.542	905	377	13	7	2	12.312
Sivas	21.435	3.692	1.473	736	62	8	–	27.406
Trabzon	9.171	5.009	1.977	966	170	7	3	17.303
Urfa	4.104	953	222	107	5	1	–	5.392
Van	1.709	1.412	536	114	6	1	–	3.778
Musul	20.536	3.576	999	419	20	3	–	25.553
Zor	1.523	718	30	43	5	–	–	2.319
Halep	21.039	5.793	3.096	2.775	482	49	11	33.245
Suriye	23.219	8.157	4.306	1.056	41	6	–	36.785

İdari birimler	Vergi dilimleri (kuruş)							Toplam mükellef sayısı
	<25	26-50	51-100	101-500	501-1000	1001-2000	2001<	
Beyrut	13.678	5.828	2.767	1.938	469	68	36	24.784
Bağdat	29.569	6.231	2.952	1.803	289	81	23	40.948
Basra	3.387	348	104	138	20	15	6	4.018
Kudüs	4.545	3.807	812	596	41	2	-	9.803
Toplam	429.754	162.396	74.722	36.588	4.670	1.225	469	709.824

Kaynak: *Maliye Nezareti İstatistik Şubesi, Senelik İhsaiyat-ı Maliye: Varidat ve Mesarifat-ı Umumiyyeyi Muhtevidir 1327 (3. sene), İstanbul, 1330, s. 38-39.*

Tablo 11.18 Piyasadaki paraların tür, ayar ve değerleri, 1909

Paranın ismi	Türü	Ayarı (binde)	İtibari değeri (kuruş)	Piyasa değeri (kuruş)	Ağırlığı (gram)
Beşbirlik lira	Altın	916,66	500	513	36,0828
İki buçuk lira	Altın	916,66	250	256,5	18,0414
Osmanlı lirası	Altın	916,66	100	102	7,2156
Yanm lira	Altın	916,66	50	51,3	3,6082
Mecidiye	Gümüş	830	20	19	24,055
Yanm mecidiye	Gümüş	830	10	9,5	12,0275
Çeyrek mecidiye	Gümüş	830	5	4,75	6,0138
İkili	Gümüş	830	2	2	2,4055
Kuruşluk	Gümüş	830	1	1	1,2027
Yirmilik	Gümüş	830	0,5	0,5	0,6013
Altılık (Metelik 5 kuruş)	Gümüş metelik	435		5	12,128
Altılık yanmı	Gümüş metelik	435		2,5	6,414
Altılık dörtte biri (beyaz ellilik)	Gümüş metelik	435		1,25	3,207
Beşlik (kara yüzlük)	Gümüş metelik	175		2,5	15,23
Yanm beşlik (kara ellilik)	Gümüş metelik	175		1,25	7,615
Yirmilik	Gümüş metelik	175		0,5	3,907
Onluk (metelik)	Gümüş metelik	175		0,25	1,403
Beş para	Gümüş metelik	175		0,125	0,702
Onluk	Yeni metelik	100		0,25	2
Beş para	Yeni metelik	100		0,125	1
Kırk paralık	Nikel	985		1	6
Yirmi paralık	Nikel	985		0,5	4
On paralık	Nikel	985		0,25	2,65
Beş paralık	Nikel	985		0,125	1,75

Kaynak: *Maliye Nezâreti, İhsaiyât-ı Maliye: Varidat ve Mesarifat-ı Umumiyyeyi Muhtevîdir, 1. sene (1325), İstanbul, 1327, s. 221.*

Tablo 11.19 Basılan altın paraların miktarı, 1844-1897

Yıllar	500 kuruşluk (adet)	250 kuruşluk (adet)	100 kuruşluk (adet)	50 kuruşluk (adet)	25 kuruşluk (adet)	Toplam değer (bin kuruş)
1844-1861	9.140	50.920	13.589.129	1.214.740	448.400	1.448.160
1861-1877	292.720	45.160	13.113.432	38.900	1.098.200	1.498.393
1877-1896	68.960	1.320	3.990.540	79.200	248.900	444.047
1897	—	—	177.203	—	—	17.720
Toplam	370.820	97.400	30.870.304	1.332.840	1.795.500	3.408.320

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumi'sidir, *İstanbul*, 1316, s. 119.

Tablo 11.20 Basılan gümüş paraların miktarı, 1844-1897

Yıllar	20 kuruşluk (adet)	10 kuruşluk (adet)	5 kuruşluk (adet)	2 kuruşluk (adet)
1844-1861	14.995.340	350.420	9.859.100	6.672.500
1861-1877	14.801.135	37.000	3.112.000	635.000
1877-1880	9.638.000	80.500	321.400	10.000
1880-1896	—	195.000	9.507.560	16.270.750
1897	—	—	8.400	2.980.000
Toplam	39.434.475	662.920	22.808.460	26.568.250

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumi'sidir, *İstanbul*, 1316, s. 119.

Tablo 11.20 Basılan gümüş paraların miktarı, 1844-1897 (devamı)

Yıllar	1 kuruşluk (adet)	0.5 kuruşluk (adet)	Toplam (adet)	Toplam değer (kuruş)
1844-1861	17.830.000	5.430.000	55.137.360	386.596.500
1861-1877	7.190.000	5.380.000	31.155.135	323.102.700
1877-1880	130.000	160.000	10.339.900	195.402.000
1880-1896	28.587.000	350.000	54.910.310	110.791.300
1897	3.979.000	—	6.967.400	9.981.000
Toplam	57.716.000	11.320.000	158.510.105	1.025.873.500

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumi'sidir, *İstanbul*, 1316, s. 119.

Tablo 11.21 Basılan bakır paraların miktarı, 1844-1897

Yıllar	1 kuruşluk (adet)	20 paralık (adet)	10 paralık (adet)	5 paralık (adet)
1844 yılında mevcut	—	—	—	—
1866-1875	44.170.000	22.700.000	93.292.000	67.982.000
1864	6.000.000	22.000.000	24.000.000	24.000.000
1879	—	—	—	—
Toplam	50.170.000	44.700.000	117.292.000	91.982.000

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 119.

Tablo 11.21 Basılan bakır paraların miktarı, 1844-1897 (devamı)

Yıllar	1 paralık (adet)	Toplam miktar (adet)	Değer (kuruş)
1844 yılında mevcut	—	—	188.711.316
1866-1875	20.490.000	248.634.000	87.853.000
1864	—	76.000.000	26.000.000
1879	—	32.034.320	4.004.290
Toplam	20.490.000	356.668.320	306.568.606

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 119.

Tablo 11.22 Basılan ve piyasada bulunan paraların değerleri, 1844-1911 (Osmanlı lirası)

Yıllar	Altın paralar	Gümüş paralar	Ayan bozuk paralar
1844-1860	14.481.599	3.865.965	873.408
1750-1875	14.970.733	3.208.827	260.000
1876	91.200	287.000	40.043
1877	410.300	472.200	—
1878	406.700	1.189.200	—
1879	4.320	23.820	—
1880	—	—	—
1881	249.235	—	—
1882	137.520	—	—

Yıllar	Altın paralar	Gümüş paralar	Ayan bozuk paralar
1883	305.600	10.000	—
1884	35.100	48.800	—
1885	585.500	—	—
1886	285.400	280.000	—
1887	13.000	111.300	—
1888	22.600	127.100	—
1889	336.850	19.000	—
1890	11.200	9.700	—
1891	759.570	105.275	—
1892	32.000	200.970	—
1893	175.850	1.455	—
1894	20.170	102.400	—
1895	789.450	100.140	—
1896	21.900	1.700	—
1897	200.000	99.810	—
1898	348.615	100.710	—
1899	86.405	56.490	—
1900	89.293	1.786	13.470
1901	85.218	1.266	37.210
1902	222.827	194.035	87.490
1903	1.126.277	313.036	—
1904	1.207.348	226.615	4.200
1905	1.945.429	36.293	5.645
1906	3.083.267	237.790	—
1907	2.269.970	268.105	—
1908	1.100.923	133.100	—
1909	1.958.618	193.723	—
1910	3.773.957	415.406	16.140
1911	5.164.743	195.972	151.640

Kaynak: *Maliye Nezareti İstatistik Şubesi, Senelik İhsaiyat-ı Maliye: Varidat ve Mesarifat-ı Umumiyyeyi Muhtevidir 1327 (3. sene), İstanbul, 1330, s. 171.*

Tablo 11.23 Devlet kasalarında bulunan paraların türleri, 1907 (yüzde)

İdarî birimler	Altın	Gümüş	Ayan bozuk paralar	Toplam
Çatalca	2,22	97,37	0,41	100,0
Edime	13,05	84,57	2,38	100,0
İşkodra	2	83,73	14,27	100,0
Kosova	6,49	88,78	4,73	100,0
Manastır	6,03	87,59	6,38	100,0
Selanik	11,71	87,39	0,9	100,0
Yanya	6,88	90,57	2,55	100,0
Adana	22,31	77,64	0,05	100,0
Ankara	17,45	82,02	0,53	100,0
Aydın	14,9	82,14	2,96	100,0
Akdeniz adaları	1,77	98,15	0,08	100,0
Bitlis	5,89	93,96	0,15	100,0
Bolu	10,01	89,82	0,17	100,0
Diyarbakır	5,28	93,7	1,02	100,0
Erzurum	9,48	90,05	0,47	100,0
Hüdavendigâr	8,55	90,26	1,19	100,0
İzmit Sancağı	17,94	82,02	0,04	100,0
Kalâi Sultaniye	13,88	84,18	1,94	100,0
Karesi	13,56	85,87	0,57	100,0
Kastamonu	15,96	83,41	0,63	100,0
Konya	22,52	73,82	3,66	100,0
Mamuretülaziz	4,83	79,53	15,64	100,0
Sivas	19,01	77,67	3,32	100,0
Trabzon	6,75	93,21	0,04	100,0
Van	7,93	91,94	0,13	100,0
Zor	0,89	99,11	—	100,0
Suriye	6,53	93,41	0,06	100,0
Bağdat	13,65	83,69	2,66	100,0

İdarî birimler	Altın	Gümüş	Ayan bozuk paralar	Toplam
Beyrut	13,35	86,51	0,14	100,0
Kudüs	2,22	97,37	0,41	100,0
Hicaz	4,47	95,53	—	100,0
Yemen	1,21	92,3	6,49	100,0
Trablusgarp	15,94	84,06	—	100,0

Kaynak: *Maliye Nezâreti, İhsaiyât-ı Maliye: Varidat ve Mesarifat-ı Umumiyyeyi Muhtevîdir, 1. sene (1325), İstanbul, 1327, s. 224.*

Tablo 11.24 Yapılan dış borçlanmalar, 1881-1897 (Osmanlı lirası)

Borçlanmalar	Yılı	Miktar
Devredilen borçlar	1881	100.502.515
Şark Demiryolu tahvilleri	1881	15.632.547
Gümrükler borçlanması	1886	6.499.988
Otuz milyon Mark borçlanması	1888	1.650.000
Yüzde 4 faizli Osmanlı tahvilleri	1890	4.999.500
Mısır vergisi karşılığında alınan 1891 borçlanması	1890	6.948.612
Yüzde 4 faizli imtiyazlı tahviller	1890	8.609.964
Tönbeki borçlanması	1893	1.000.010
Kırk milyon Frank borçlanması	1894	1.760.000
Mısır vergisi karşılığında alınan 1894 borçlanması	1894	9.033.574
1896 yılı yüzde 5 faizli Osmanlı tahvilleri	1895	3.272.720
Toplam		159.909.430

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumi'sidir, *İstanbul*, 1316, s. 107.

Tablo 11.25 Dış borçlar, 1897 (Osmanlı lirası)

Borçlar	Anapara	Faiz
Devredilen borçlar	87.759.873	—
Gümrükler borçlanması	5.382.652	—
Otuz milyon Mark borçlanması	1.280.642	609.940
Osmanlı tahvilleri	4.568.300	3.718.528
Mısır vergisi karşılığında alınan 1891 borçlanması	6.737.412	9.697.344
Tönbeki borçlanması	945.560	837.412
Kırk milyon Frank borçlanması	1.733.578	2.831.737
Mısır vergisi karşılığında alınan 1894 borçlanması	8.896.294	12.005.255
1896 yılı yüzde 5 faizli Osmanlı tahvilleri	3.257.320	5.334.901
Şark Demiryolu tahvilleri	14.448.504	—
İmtiyazlı tahviller	7.978.134	6.720.308
Toplam	142.988.269	41.755.429

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 108.

Tablo 11.26 Dış borçlar, 1914 (Osmanlı lirası)

Borçlar	İhraç olunan	Amorti edilen	Tedavülde bulunan
Birleştirilmiş borçlar	42.275.773	2.345.046	39.930.727
Rumeli demiryolu	15.632.547	3.599.433	12.033.114
1902	8.600.020	427.240	8.172.780
1903	2.640.000	114.114	2.525.886
1890	4.999.500	1.564.200	3.435.300
1892	1.000.010	249.700	750.310
1890	6.948.612	837.100	6.111.512
1894	1.760.000	147.928	1.612.072
1894	9.033.574	926.838	8.106.736
1896	3.272.720	320.100	2.952.620
1855	5.500.000	1.303.280	4.196.720
1901-1905	5.306.664	158.070	5.148.594
1903	2.376.000	18.744	2.357.256
1910	4.752.000	8.470	4.743.530
1910	5.236.000	—	5.236.000
1905	2.640.000	102.630	2.537.370
1904	2.750.000	75.680	2.674.320
1908	4.711.124	42.240	4.668.884
1909	7.000.004	83.666	6.916.338
1909	1.000.010	—	1.000.010
1910	1.712.304	—	1.712.304
1911	7.040.000	82.412	6.957.588
Toplam	146.186.862	12.406.891	133.779.971

Kaynak: *Şehremaneti İstatistik Şubesi*, 1329 Senesi İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası, *Dersaadet*, 1330, s. 278-279.

Tablo 11.27 Düyun-ı Umumiyye İdaresi'nin gelir ve giderleri, 1897 (kuruş)

İdari birimler	Gelir	Gider	Net gelir
Merkezi yönetim		4.240.808	-4.240.808
İstanbul	14.182.442	1.824.390	12.358.052
Edirne	6.341.991	1.535.160	4.806.831
Drac	4.236.720	715.612	3.521.108
Manastır	2.612.034	640.468	1.971.566
Selanik	17.324.378	2.015.747	15.308.631
Midilli	11.017.340	1.404.828	9.612.512
Girit	839.315	194.664	644.651
Adana	1.859.627	318.483	1.541.144
Ankara	5.402.074	965.713	4.436.361
İzmir	17.182.858	3.508.324	13.674.534
Erzurum	4.338.542	1.059.113	3.279.429
İzmit	2.930.445	643.207	2.287.238
Bandırma	1.501.546	437.784	1.063.762
Bursa	7.268.895	928.257	6.340.638
Konya	9.502.368	1.210.822	8.291.546
Siiirt	3.311.491	1.187.266	2.124.225
Sivas	4.750.821	783.063	3.967.758
Trabzon	9.791.671	1.863.932	7.927.739
Halep	3.847.218	775.645	3.071.573
Bağdat	2.884.672	993.113	1.891.559
Beyrut	7.000.749	947.730	6.053.019
Bingazi	1.105.117	251.325	853.792
Yemen	924.305	833.499	90.806
Toplam	140.156.619	29.278.953	110.877.666
Rumeli-i Şarki gelirleri	3.800.658		3.800.658
Reji gelirleri	75.000.000		75.000.000
Kıbnı vergisi	10.259.600		10.259.600
Tönbeki bey'ıyyesi	5.000.000		5.000.000
Tütün öşrü	9.000.000		9.000.000
Toplam	243.216.877		213.937.924

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisidir, *İstanbul*, 1316, s. 129.

Tablo 11.28 Düyun-ı Umumiyye İdaresi'nin görevlileri, 1897

Birimler	Görevliler		Toplam
	Osmanlı tebası	Yabancı teba	
Merkezi yönetim	250	43	293
Balıkhan	116	—	116
Müskirat	62	—	62
Edime	198	—	198
Drac	124	—	124
Manasır	124	—	124
Selanik	307	—	307
Midilli	154	—	154
Girit	27	—	27
Adana	54	—	54
Ankara	257	—	257
İzmir	322	—	322
Erzurum	93	—	93
İzmit	132	—	132
Bandırma	100	—	100
Bursa	216	—	216
Konya	162	—	162
Siirt	185	—	185
Sivas	69	—	69
Trabzon	227	—	227
Halep	110	—	110
Bağdat	237	—	237
Beyrut	177	—	177
Yemen	45	—	45
Bingazi	34	—	34
Toplam	3.782	43	3.825

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisidir, *İstanbul*, 1316, s. 130.

Tablo 11.29 Satılan tütün, enfiye ve sigaranın miktarıyla bayilerin sayısı, 1897

İdarî birimler	Bayilerin Sayısı	Satılan tütün, enfiye ve sigara	
		Miktar (kilo)	Değer (kuruş)
İstanbul	4.212	1.535.894	63.721.313
Edirne	921	180.148	4.529.971
İşkodra	49	6.291	132.754
Yanya	682	143.224	3.455.185
Selanik	1.745	262.262	1.109.453
Adana	627	107.788	2.981.249
Ankara	971	253.692	7.218.169
İzmir	3.529	1.239.832	39.829.733
Bursa	1.709	357.784	10.456.473
Kastamonu	432	148.350	4.149.769
Konya	1.428	284.395	7.823.256
Mamuretülaziz	234	66.526	1.259.517
Samsun	466	97.640	2.670.101
Trabzon	591	270.698	6.170.869
Halep	551	219.454	2.945.860
Bağdat	2.196	878	81.261
Beyrut	1.526	344.449	11.558.884
Yemen ve Hicaz	91	148.544	4.534.389
Trablusgarp	549	138.252	3.888.412
Toplam	22.509	5.806.101	178.516.618

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumişidir, *İstanbul*, 1316, s. 136.

Tablo 11.30 Merkezi İstanbul'da bulunan bankalar, 1912

Bankalar	Sermayesi	
Bank-ı Osmani	250.000.000	Frank
Selanik Bankası	16.000.000	Frank
Franko Ottoman	2.000.000	Frank
Türkiye Milli Bankası	1.100.000	Osmanlı lirası
Türkiye Bankası	550.000	Osmanlı lirası
Midilli Bankası	350.000	Osmanlı lirası
Osmanlı Ticaret Bankası	100.000	Osmanlı lirası
Milli Banka	44.000	Osmanlı lirası
İstanbul bankası	22.000	Osmanlı lirası
Ziraat Bankası	88.557.908	Kuruş
Emniyet Sandığı	619.767	Kuruş

Kaynak: *Şehremaneti İstatistik Şubesi*, 1330 Senesi İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası, *Der-saadet*, 1331, s. 356.

12. BELEDİYE HİZMETLERİ

Tablo 12.1 Aydınlatma şirketlerinin fener sayıları, 1897

İşletmeler	Fener sayıları (adet)			Toplam
	Evlerde	Çarşılarda	Kamu binalarında	
Dersaadet Osmanlı Tenvir Şirketi	7.548	1.534	180	9.262
İzmir Osmanlı Tenvir Şirketi	6.252	353	240	6.845
Selânik Osmanlı Tenvir Şirketi	12.000	1.754	182	13.936

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumi'sidir, *İstanbul*, 1316, s. 142.

Tablo 12.2 Aydınlatma şirketlerinin havagazı tüketimi, 1897 (m³)

İşletmeler	Evlerde	Çarşılarda	Kamu	Toplam
			binalarında	
Dersaadet Osmanlı Tenvir Şirketi	490.000	754.000	92.000	1.336.000
İzmir Osmanlı Tenvir Şirketi	215.070	216.204	41.170	472.444
Selânik Osmanlı Tenvir Şirketi	832.000	735.140	32.713	1.599.853

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumi'sidir, *İstanbul*, 1316, s. 142.

Tablo 12.3 Aydınlatma amacıyla kullanılan fener sayıları, 1890-1897

Yıllar	Fener sayıları (adet)			Toplam
	Evlerde	Çarşılarda	Kamu binalarında	
1890	804	216	—	1.020
1891	6.075	1.231	50	7.356
1892	7.542	1.791	70	9.403
1893	8.608	1.792	153	10.553
1894	9.686	1.801	170	11.657
1895	11.134	1.880	295	13.309
1896	12.624	1.884	390	14.898
1897	25.800	3.641	602	30.043

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 142.

Tablo 12.4 Aydınlatma amacıyla tüketilen havagazı miktarı, 1890-1897

Yıllar	Tüketilen havagazı miktar (m ³)			Toplam
	Evlerde	Çarşılarda	Kamu binalarında	
1890	49.655	104.712	237	154.604
1891	123.392	417.986	55.319	596.697
1892	396.043	609.598	65.058	1.070.699
1893	448.954	709.265	78.639	1.236.858
1894	491.221	712.829	80.595	1.284.645
1895	563.223	671.304	76.621	1.311.148
1896	634.015	756.362	99.317	1.489.694
1897	1.537.070	1.705.344	165.881	3.408.295

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 142.

Tablo 12.5 Su şirketleri ve su tüketiminin miktarı, 1897 (m³)

Şirketler	Askeri kurumlarda ve hastanelerde	Ev, hamam, bahçe vs.	Yangın muslukları ve çeşmelerde	Toplam
Dersaadet Su Şirketi	856.290	1.569.865	428.145	2.854.300
Üsküdar ve Kadıköy Su Şirketi	120.000	280.000	94.300	494.300
Selanik Su Şirketi	4.500	131.805	1.160	137.465
Toplam	980.790	1.981.670	523.605	3.486.065

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 144.

Tablo 12.6 Tüketilen su miktarları, 1889-1897 (m³)

Yıllar	Kamu binaları	Evler vs.	Yangın muslukları	Toplam
1889	—	1.882.800	—	1.882.800
1890	—	2.072.600	—	2.072.600
1891	—	2.506.780	—	2.506.780
1892	—	2.808.720	—	2.808.720
1893	9.000	2.665.720	6.240	2.680.960
1894	63.000	3.019.946	55.170	3.138.116
1895	75.000	3.204.542	78.480	3.358.022
1896	383.020	303.200	93.960	780.180
1897	980.790	1.981.670	523.605	3.486.065

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 144.

13. ULAŖIM VE HABERLEŖME

Tablo 13.1 Osmanlı limanlarına yük taşıyan Osmanlı bandıralı gemilerin sayıları, 1888-1897

Yıllar	Buharlı gemiler		Yelkenli gemiler		Toplam	
	Gemi sayısı	Personel sayısı	Gemi sayısı	Personel sayısı	Gemi sayısı	Personel sayısı
1888	1.548	20.557	46.531	86.730	48.079	107.287
1889	2.048	24.596	41.436	120.861	43.484	145.457
1890	2.158	24.619	42.393	125.653	44.551	150.272
1891	2.055	27.615	40.224	118.518	42.279	146.133
1892	2.102	29.579	38.214	124.654	40.316	154.233
1893	2.801	23.835	44.313	113.505	47.114	137.340
1894	3.314	25.770	41.990	102.370	45.304	128.140
1895	3.782	35.378	38.331	101.854	42.113	137.232
1896	3.806	25.515	37.894	106.215	41.700	131.730
1897	3.047	25.192	42.810	106.525	45.857	131.717

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 145.

Tablo 13.2 Osmanlı limanlarına yük taşıyan Osmanlı bandıralı gemilerin kapasitesi, 1888-1897 (ton)

Yıllar	Buharlı gemiler	Yelkenli gemiler	Toplam
1888	711.882	778.234	1.490.116
1889	883.569	892.996	1.776.565
1890	1.041.676	822.774	1.864.450
1891	1.058.148	810.131	1.868.279
1892	1.099.763	814.259	1.914.022
1893	1.321.152	767.520	2.088.672
1894	1.642.670	889.162	2.531.832
1895	1.710.293	842.109	2.552.402
1896	1.756.497	831.975	2.588.472
1897	1.480.886	926.264	2.407.150

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 145.

Tablo 13.3 Osmanlı limanlarına yük taşıyan yabancı gemilerin tür ve sayıları, 1897 (adet)

Taşıdığı sancak	Buharlı gemiler	Yelkenli gemiler	Toplam
İngiltere	4.627	4	4.631
Fransa	—	356	356
Almanya	178	10	188
Rusya	439	9	448
Avusturya	657	3	660
İtalya	697	15	712
Yunanistan	468	263	731
İsveç ve Norveç	99	—	99
Danimarka	60	—	60
Belçika	82	1	83
Hollanda	71	—	71
İspanya	12	—	12
Amerika	—	1	1
Romanya	320	23	343
Toplam	7.710	685	8.395

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 145.

Tablo 13.4 Osmanlı limanlarındaki Osmanlı sancaklı taşıyan gemi, kayık ve diğer araçların sayıları, 1897

Gemi türleri	İstanbul	Taşra	Toplam
Yelkenli gemiler	25.521	17.289	42.810
Buharlı gemiler	1.044	2.003	3.047
Römorkör	3	—	3
İstimbót	6	—	6
Kayık	1.630	—	1.630
Sandal	1.319	—	1.319
Diğer	945	—	945
Toplam	30.468	19.292	49.760

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 146.

Tablo 13.5 Şirket-i Hayriye vapurlarının taşıdıkları yolcuların sayıları, 1891-1897

Yıllar	Rumeli yönü yolcuları	Anadolu yönü yolcuları	Toplam
1891	3.819.206	5.650.192	9.469.398
1892	3.908.816	5.716.245	9.625.061
1893	3.723.929	5.545.251	9.269.180
1894	3.956.775	5.893.070	9.849.845
1895	3.927.851	5.945.293	9.873.144
1896	3.603.994	5.703.981	9.307.975
1897	3.432.910	5.509.139	8.942.049

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 149.

Tablo 13.6 Şirket-i Hayriye vapurlarının güçleri ve çalışanların sayıları, 1891-1896

Yıllar	Vapurların sayıları ve büyüklüğü		Makine gücü (beygir)	Çalışanlar	
	(adet)	(ton)		Yönetici vs.	İşçiler
1891	29	3.397	2.050	554	145
1892	31	3.640	2.220	561	164
1893	31	3.640	2.210	577	181
1894	33	3.912	2.390	617	191
1895	28	3.737	2.130	893	202
1896	28	3.737	2.130	609	185

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 150.

Tablo 13.7 Karayollarının türleri ve uzunlukları, 1897

Yollar	Uzunluk (km)
Köprü ile son bulan şose yollar	12.724
Köprüsüz sona eren şose yollar	1.005
Düzeltilmiş toprak yollar	1.831
Yapılmakta olan toprak yollar	1.008
Yapılması gereken yollar	7.515
Toplam	24.083

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumi'sidir, *İstanbul*, 1316, s. 150.

Tablo 13.8 Yeni yapılan ve onarılan yollar, 1881-1896 (km)

Yıllar	Yeni yapılan	Onarılan
1881	135,0	—
1882	600,0	—
1883	1.497,0	—
1884	2.006,0	—
1885	2.154,0	—
1886	1.491,0	—
1887	1.082,0	—
1888	863,0	—
1889	1.464,0	—
1890	172,5	332,2
1891	241,5	553,6
1892	275,3	467,2
1893	321,5	559,1
1894	278,4	434,4
1895	295,1	139,6
1896	327,0	462,7

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumi'sidir, *İstanbul*, 1316, s. 152.

Tablo 13.9 Karayollarının ve köprülerin idarî birimler itibarıyla dağılımı, 1897

İdarî birimler	Karayolları			Köprüler	
	Önceden mevcut (km)	Yıl içinde yapılan (km)	Onanılanlar (km)	Önceden yapılan (adet)	Yıl içinde yapılan (adet)
İstanbul ve Çatalca	213,7	11,7	—	234	21
Edirne	672,5	18,8	29,9	1.073	164
İşkodra	25,6	—	—	65	—
Kosova	458,1	28,7	0,8	913	20
Manastır	1.270,9	19,9	32,7	2.730	357
Selanik	677,5	14,7	13,0	724	98
Yanya	533,1	—	10,0	2.132	20
Akdeniz adaları	542,2	20,2	28,8	557	31
Adana	559,8	1,3	8,8	536	23
Ankara	1.311,9	28,1	17,7	762	48
Aydın	971,5	2,2	16,7	1.361	19
Biga	25,6	4,3	—	38	15
Bitlis	34,3	5,5	5,5	41	3
Diyarbakır	340,8	9,9	29,7	107	15
Erzurum	246,7	4,3	19,2	230	1
Hüdavendigâr	1.302,3	30,3	85,8	2.191	340
İzmit	147,0	—	—	—	18
Kastamonu	579,9	23,0	—	1.174	44
Konya	485,5	15,8	—	227	18
Mamuretülaziz	526,8	5,4	14,0	197	42
Sivas	1.827,6	—	86,8	4.119	200
Trabzon	568,9	5,3	43,0	729	42
Van	51,6	—	—	18	—
Musul	21,1	—	—	14	—
Halep	284,0	8,8	7,5	290	21
Suriye	290,5	8,8	27,0	225	11
Beyrut	193,5	2,9	4,0	191	32
Kudüs	137,6	—	11,7	283	—
Toplam	14.300,5	269,9	492,6	21.161	1.603

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisidir, *İstanbul*, 1316, s. 152-153.

Tablo 13.10 Demiryolları, 1887-1911

Yıllar	Toplam Hatların uzunluğu (km)	Devlete ait hatlar		İmtiyazlı şirketlere ait hatlar		Toplam gelir (Osmanlı lirası)
		Hatların uzunluğu (km)	Geliri (Osmanlı lirası)	Hatların uzunluğu (km)	Geliri (Osmanlı lirası)	
1887	1.780,1	1.430,5	595.129	349,6	210.261	805.390
1888	1.851,8	1.434,3	650.433	417,5	254.321	904.754
1889	2.045,3	1.524,8	758.845	520,5	318.530	1.077.375
1890	2.182,3	1.529,8	677.071	652,5	385.990	1.063.061
1891	2.345,2	1.529,8	710.411	815,4	484.333	1.194.744
1892	2.914,9	1.529,8	716.133	1.385,1	540.055	1.256.188
1893	2.914,6	1.529,8	688.750	1.384,8	611.661	1.300.411
1894	3.359,7	1.529,8	635.652	1.829,9	558.659	1.194.311
1895	3.886,5	1.529,8	654.837	2.356,7	693.425	1.348.262
1896	4.238,7	1.529,8	688.082	2.708,9	848.844	1.536.926
1897	4.490,0	1.529,8	728.426	2.960,2	1.364.174	2.092.600
1898	4.491,8	1.529,8	667.957	2.962,0	959.732	1.627.689
1899	4.499,0	1.529,8	613.463	2.969,2	824.684	1.438.147
1900	4.499,0	1.529,8	602.403	2.969,2	988.408	1.590.811
1901	4.499,0	1.529,8	672.707	2.969,2	1.153.924	1.826.631
1902	4.687,2	1.529,8	678.323	3.157,4	1.219.891	1.898.214
1903	4.810,1	1.652,8	769.992	3.157,3	1.155.823	1.925.815
1904	5.197,1	1.839,8	875.123	3.357,3	1.284.444	2.159.567
1905	5.447,1	2.089,8	872.008	3.357,3	1.376.103	2.248.111
1906	5.620,1	2.262,8	869.964	3.357,3	1.403.951	2.273.915
1907	5.883,4	2.382,8	943.997	3.500,6	1.423.454	2.367.451
1908	6.185,8	2.685,2	1.042.161	3.500,6	1.421.349	2.463.510
1909	6.185,8	2.685,2	1.032.087	3.500,6	1.454.231	2.486.318
1910	6.221,1	2.685,2	1.201.762	3.535,9	1.796.488	2.998.250
1911	6.400,4	2.689,2	1.257.131	3.711,2	2.022.600	3.279.731

Kaynak: Maliye Nezareti İstatistik Şubesi, Senelik İhsaiyat-ı Maliye: Varidat ve Mesarifat-ı Umumiyyeyi Muhtevir 1327 (3. sene), İstanbul, 1330, s. 183.

Tablo 13.11 Demiryolu işletmeleri, 1897

İşletmeler	Demiryollarının uzunluğu (km)	Gelir miktarı (kuruş)
Şark Osmanlı Demiryolları İşletici Kumpanyası	1.264,5	50.607.045
Selanik-Manastır Osmanlı Demiryolu şirketi	218,6	8.607.114
Dersaadet-Selanik İttisak Demiryolu Osmanlı Şirketi	510,1	6.490.274
Aydın Osmanlı Demiryolu Şirketi	515,7	25.274.541
İzmir-Kasaba ve Alaşehir Demiryolu Osmanlı Şirketi	517,0	19.686.532
Mersin ve Adana Demiryolu Şirketi	67,0	2.140.596
Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi	1.022,4	36.964.261
Mudanya-Bursa Demiryolu Şirketi	41,7	1.093.630
Birecik Demiryolları Osmanlı Anonim Şirketi	246,8	8.601.537
Yafa-Kudüs Demiryolu ve Şubeleri Osmanlı Şirketi	86,9	3.303.370
Toplam	4.490,7	162.768.900

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumi'sidir, *İstanbul*, 1316, s. 154.

Tablo 13.12 Demiryolu işletmeleri, 1911

İşletmeler	Hatın uzunluğu (km)	Taşınan yolcu sayısı	Yolcu taşıma geliri	Eşya taşıma geliri	Toplam gelir
			(Osmanlı lirası)		
Hicaz demiryolu	1.465,0	171.101	175.289	115.197	290.486
Şark demiryolları	954,2	7.058.653	354.303	393.831	748.134
Dedeağaç-Selanik hattı	510,5	571.677	114.766	89.415	204.181
Selanik Manastır hattı	218,7	286.765	—	—	152.943
Haydarpaşa-İzmit- Ankara hattı	578,1	2.676.676	156.166	278.816	434.982
İrfaniye-Adapazarı hattı	10,1	123.287	3.515	3.358	6.873
Eskişehir-Konya hattı	445,4	192.919	52.620	158.823	211.443
Konya-Ulukışla hattı	237,7	95.884	17.203	15.383	32.586
Alaşehir-Afyon Karahisar hattı	251,0	78.098	13.937	66.620	80.557
Aydın demiryolları	513,5	1.910.756	104.311	307.536	411.847
İzmir-Kasaba hattı	266,0	2.279.470	67.214	151.297	218.511
Mersin-Adana hattı	67,0	238.349	24.238	53.056	77.294
Mudanya-Bursa hattı	41,1	96.264	8.714	12.072	20.786
Beyrut-Şam-Müzeyrib hattı	257,7	466.524	72.601	112.630	185.231
Rayak-Halep hattı	331,5	187.660	49.367	67.359	116.726
Trablusşam-Humus hattı	102,3	38.881	6.010	21.455	27.465
Yafa-Kudüs hattı	86,7	169.179	31.855	27.831	59.686
Toplam	6.336,5	16.642.143	1.252.109	1.874.679	3.279.731

Kaynak: *Maliye Nezareti İstatistik Şubesi, Senelik İhsaiyat-ı Maliye: Varidat ve Mesarifat-ı Umumiyyeyi Muhtevir* 1327 (3. sene), İstanbul, 1330, s. 380.

Tablo 13.13 İstanbul Tünel İdaresi'nin taşıdığı yolcuların sayıları, 1875-1897

Yıllar	Yolcu sayısı	Yıllar	Yolcu sayısı
1875	2.242.495	1887	2.695.992
1876	2.088.327	1888	2.701.877
1877	1.288.241	1889	2.814.985
1878	1.497.372	1890	3.022.107
1879	1.767.886	1891	3.251.879
1880	1.808.341	1892	3.402.302
1881	1.890.380	1893	3.508.743
1882	2.026.876	1894	3.213.629
1883	1.720.123	1895	3.248.639
1884	1.846.017	1896	2.874.545
1885	2.348.247	1897	2.781.929
1886	2.483.655		

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisidir, *İstanbul*, 1316, s. 155.

Tablo 13.14 Tramvay hatlarının uzunlukları, 1897

İşletmeler	Kuruluş yılı	Kullanılan güç şekli	Hattın uzunluğu (km)
Dersaadet Tramvay Şirketi	1869	Aı	21,2
Selanik Osmanlı Tramvay Şirketi	1893	Aı	9,7
Trablusşam Tramvay Şirketi	1883	Aı	4,0
Bağdat Kazımiye Tramvay Şirketi	1870	Aı	6,0
İzmir Göztepe Tramvay Şirketi	1884	Aı	5,3
Cebelî Lübnan Tramvay Şirketi	1895	Buharlı makine	19,0

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisidir, *İstanbul*, 1316, s. 155.

Tablo 13.15 Posta gönderilerinin sayıları, 1889-1914

Yıllar	Ülke içine				Ülke dışına
	Resmî	Özel			
		Matbu	Diğer	Toplam	
1889	2.362.387	477.385	7.183.838	7.661.223	1.851.119
1890	2.436.299	2.069.116	6.429.609	8.498.725	1.646.784
1891	2.419.592	1.147.960	7.383.437	8.531.397	1.779.207
1892	2.462.347	1.427.152	6.583.381	8.010.533	1.583.663
1893	2.607.360	2.379.529	7.070.716	9.450.245	1.615.040
1894	3.208.978	1.883.092	8.049.798	9.932.890	1.583.151
1895	3.579.851	2.373.802	7.328.381	9.702.183	1.917.467
1896	4.755.941	2.511.176	8.054.950	10.566.126	2.038.858
1897	5.619.557	3.401.917	10.054.142	13.456.059	2.151.904
1898	6.672.125	1.400.946	9.233.631	10.634.577	3.484.664
1899	5.245.849	1.774.378	9.342.515	11.116.893	2.472.314
1900	5.499.056	1.650.540	9.231.501	10.882.041	2.666.557
1901	5.504.525	2.790.925	12.389.290	15.180.215	2.737.754
1902	6.862.722	4.573.169	14.084.993	18.658.162	3.294.887
1903	8.088.964	4.001.689	14.522.838	18.524.527	3.027.078
1904	7.077.857	3.269.892	12.303.025	15.572.917	3.215.504
1905	7.527.912	3.535.521	14.985.761	18.521.282	3.590.791
1906	8.108.001	3.544.411	15.180.970	18.725.381	4.554.424
1907	6.996.637	633.297	12.752.862	13.386.159	4.387.620
1908	10.366.122	4.090.827	16.287.670	20.378.497	4.974.945
1909	12.396.945	10.936.946	20.579.588	31.516.534	7.183.217
1910	12.098.183	14.301.791	22.992.947	37.294.738	11.985.475
1911	10.352.131	18.152.216	30.717.530	48.869.746	12.081.576
1912	8.523.749	13.010.789	15.689.068	28.699.857	10.291.259
1913	10.740.565	16.087.552	24.350.746	40.438.298	9.752.923
1914	15.965.729	22.564.163	27.212.861	49.777.024	7.745.078

Kaynak: *Posta ve Telgraf Nezareti*, 1330 Sene-i Maliyesine Mahsus İstatistik, *Dersaadet*, 1333, s. 9-10.

Tablo 13.16 Çekilen telgrafların sayıları, 1889-1914

Yıllar	Yurtiçine	Yurtdışına	Toplam
1889	1.759.297	193.873	1.953.170
1890	1.824.662	193.683	2.018.345
1891	2.041.158	206.635	2.247.793
1892	2.318.222	195.611	2.513.833
1893	2.136.122	214.863	2.350.985
1894	2.370.143	221.837	2.591.980
1895	2.775.632	253.089	3.028.721
1896	2.830.600	253.121	3.083.721
1897	2.871.027	244.402	3.115.429
1898	2.811.672	228.722	3.040.394
1899	2.688.676	248.130	2.936.806
1900	2.875.519	280.038	3.155.557
1901	3.284.561	266.747	3.551.308
1902	4.097.509	297.716	4.395.225
1903	4.919.782	281.304	5.201.086
1904	4.953.587	270.149	5.223.736
1905	5.260.111	431.622	5.691.733
1906	5.418.010	473.472	5.891.482
1907	5.643.205	516.249	6.159.454
1908	5.665.701	473.500	6.139.201
1909	6.672.002	571.709	7.243.711
1910	7.138.631	454.816	7.593.447
1911	9.343.313	594.653	9.937.966
1912	6.330.001	585.430	6.915.431
1913	6.940.504	761.493	7.701.997
1914	8.513.519	533.501	9.047.020

Kaynak: *Posta ve Telgraf Nezareti*, 1330 Sene-i Maliyesine Mahsus İstatistik, *Dersaadet*, 1333, s. 25-26.

Tablo 13.17 Telgraf hatlarının uzunluğu, 1882-1914 (km)

Yıllar	Kara hatları		Deniz hatları	
	Ana hatlar	Ara hatlar	Ana hatlar	Ara hatlar
1882	23.380	41.688	—	—
1883	30.287	52.916	610,4	6,0
1884	30.965	51.669	610,6	6,0
1885	32.462	52.151	611,1	640,9
1886	33.182	53.847	610,4	640,9
1887	22.190	50.190	610,4	640,9
1888	32.223	50.707	597,4	642,6
1889	32.453	51.168	636,6	676,7
1890	32.781	52.526	636,6	676,8
1891	33.083	52.912	637,9	677,9
1892	34.468	53.692	637,9	677,9
1893	35.840	57.213	637,9	677,9
1894	35.500	63.077	637,9	677,9
1895	37.107	61.156	637,9	677,9
1896	35.798	64.515	637,9	677,9
1897	36.374	65.110	637,9	677,9
1898	37.357	58.600	637,9	677,9
1899	38.063	58.085	637,9	677,9
1900	39.105	61.181	637,9	677,9
1901	39.728	63.262	643,9	684,0
1902	40.820	64.588	643,9	684,0
1903	41.991	67.491	643,9	684,0
1904	42.286	68.086	693,9	684,0
1905	45.884	78.226	649,7	689,0
1906	47.313	80.150	681,5	721,5
1907	44.595	74.759	681,5	721,5
1908	44.072	74.337	981,5	721,5
1909	44.655	75.937	684,9	724,9

Yıllar	Kara hatları		Deniz hatları	
	Ana hatlar	Ara hatlar	Ana hatlar	Ara hatlar
1910	44.453	75.786	684,0	724,9
1911	47.061	79.304	684,9	724,9
1912	33.376	59.875	668,1	708,1
1913	36.329	66.410	834,8	1.327,8
1914	37.272	69.792	831,7	1.348,4

Kaynak: *Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumi İdaresi*, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumîsidir, *İstanbul*, 1316, s. 162; *Posta ve Telgraf Nezareti*, 1330 Sene-i Maliyesine Mahsus İstatistik, *Dersaadet*, 1333, s. 6.

KAYNAKÇA

1. Resmî İstatistikler

Genel

Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Umumî İdaresi, *Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisidir*, İstanbul, 1316.

Nüfus

Memalik-i Osmaniye'de Tahriri İcra Edilmiş Vilayetdeki Milletlerin Yerli Yabancı Olarak 332 Senesi İptidasında Tahakkuk Eden Mikdar-ı Nüfusunu İrae Eden İcmal-i Umumîdir, *İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları*, B.36.

Nezaret-i Umur-u Dahiliye Sicil-i Nüfus İdare-i Umumiyyesi, *Dersaadet ve Bilad-ı Selase Nüfus-u Umumisine Mahsus İstatistik Cetvelidir*, 1301, İstanbul.

Memalik-i Osmaniyye'deki Nüfusun İcmali, *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma* 947.

Memalik-i Osmaniyye'nin Nüfus İstatistiği, *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma* 4807.

Dahiliye Nezareti Sicil-i Nüfus İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti, Memalik-i Osmaniyye'nin 1330 Senesi Nüfus İstatistiği, İstanbul, 1336.

Sağlık

Şehremaneti İdare-i Sıhhiyyesi, *Dersaadet'in 1326, 1327 Senelerine Mahsus Sıhhi İstatistiği*, Dersaadet 1328.

Şehremaneti Sıhhiye Müdüriyeti, *İstanbul'un 1331, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38 Senelerine Mahsus Sıhhi İstatistiğidir*, İstanbul, 1339.

Eğitim ve Kültür

Maarif-i Umumiyye Nezaret-i Celilesi, İdaresinde Bulunan Mekatib-i İptidaiyye, Rüşdiyye, İdadiyye, Aliye İle Mekatib-i Hususiyye ve Ecnebiyye'nin ve Dersaadet'de Tahriri İcra Kılınan ve Taşralarda Mevcut Bulunan Kütüphanelerin İstatistiği: 1310-1311 Senesi Dersaadesine Mahsustur, *Dersaadet, Tarihsiz*.

Maarif-i Umumiyye Nezareti İstatistik Müdüriyeti, *Dersaadet ve Vilayetlerde Kâin Mekatib-i Resmîyye ve Hususiyye ve Dersaadet'de Bulunan Medaris-i İslamiyye ile Kütüphanelere Dair İstatistik Mecmuasıdır*, İstanbul, 1327.

Maarif-i Umumiyye Nezareti İhsaiyat Kalemî, *Nezarete Merbut Mekatib-i Umumiyye ile Mekatib-i Hususiyyenin ve Müze-i Hümayun ile Müze ve Yıldız Kütüphanelerinin ve Kütüphane-i Umuminin 1328-1329 Senesine Mahsus İhsaiyat Mecmuasıdır*, Darülhilafetü'laliye, 1336.

Maarif-i Umumiyye Nezareti İhsaiyat Kalemî, *1329-1330 Senesine Mahsus Maarif-i Umumiyye İhsaiyat Mecmuasıdır*, Darülhilafetü'laliye, 1336.

Adalet

Adliye Nezareti, *Deavi-i Cezaiyyeye Müteallik İstatistik*, Dersaadet 1323.

Tarım

Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti İstatistik İdaresi, *1323 Senesi Avrupa-i Osmani Ziraat İstatistiği*, Dersaadet 1326.

Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti İstatistik Şubesi, 1325 *Senesi Asya ve Afrika-i Osmanî Ziraat İstatistiği*, Dersaadet, 1327.

Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti, *Memalik-i Osmaniyye'nin 1329 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir*, Dersaadet, 1332.

Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti, *Memalik-i Osmaniyye'nin 1330 Senesine Mahsus Ziraat İstatistiğidir*, Dersaadet, 1335.

Ziraat Bankası, 1318 *Senesi Zarfında Vukubulan İkrazât Muamelâtıyla Şube ve Sandıkların Herbirinin Sermaye ve Temettüâtını Mübeyyin İstatistik Mecmuasıdır*, Dersaadet, 1322.

Ziraat Bankası, 1324 *Senesi İstatistik Mecmuası*, Dersaadet, 1326.

Ormancılık

Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi, 1323 *Senesi Orman İstatistiği*, Dersaadet, 1326.

Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi, *Memalik-i Osmaniyye'nin 1325 Senesine Mahsus Orman İstatistiğidir*, Dersaadet, 1329.

Sanayi

Ticaret ve Ziraat Nezareti, 1329, 1331 *Seneleri Sanayi İstatistiği*, İstanbul, 1333.

Madenler

Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti, 1323 *Senesi Meadin İstatistiği*, Dersadet, 1325.

Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti, 1324 *Senesi Meadin İstatistiği*, Dersadet, 1326.

Ticaret ve Ziraat Nezareti İstatistik İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti, *Memalik-i Osmaniyye'nin 1325, 26, 27 Senelerine Mahsus Meadin İstatistiğidir*, Dersadet, 1330.

Dış Ticaret

1296 *Sene-i Malisinden 1300 Senesi Nihayetine Kadar Beş Sene Zarfında Memalik-i Mahruse-i Şahane'den Düvel-i Malume Memleketlerine İhraç Olunan Eşyanın Nevi ve Kıymetini Mübeyyin Cetveldir*, yer ve tarih yok.

Rüsumat Müdüriyet-i Umumiyyesi, *Ticaret-i Hariciye İstatistiği* 1326, İstanbul, 1328.

Rüsumat Müdüriyet-i Umumiyyesi, *Ticaret-i Hariciye İstatistiği* 1327, İstanbul, 1329.

Rüsumat Müdüriyet-i Umumiyyesi, *Ticaret-i Hariciye İstatistiği* 1329, Dersaadet, 1331.

Maliye

Maliye Nezâreti, İhsaiyât-ı Maliye: Varidat ve Mesarifat-ı Umumiyyeyi Muhtevîdir, 1. *sene* (1325), İstanbul, 1327.

Maliye Nezareti, İhsaiyât-ı Maliye, 2. *sene* (1326), İstanbul, 1329.

Maliye Nezareti İstatistik Şubesi, *Senelik İhsaiyat-ı Maliye: Varidat ve Mesarifat-ı Umumiyyeyi Muhtevîdir* 3. *Sene* (1327), İstanbul, 1330.

Maliye Nezaret, *Devlet-i Aliyye'nin 79 Senesi Muvazene Defteridir*, İstanbul, tarihsiz.

Maliye Nezareti, *Devlet-i Aliyye'nin 91 Senesi Muvazene Defteridir*, İstanbul, tarihsiz.

Maliye Nezareti, *Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 1303 Senesi Varidat ve Mesarifatının Muhasebe-i Kat'riyesidir*, İstanbul, 1310.

Maliye Mezarati, *Devlet-i Osmaniyye'nin 1331 Senesine Mahsus Bütçesidir*, İstanbul, 1331.

Belediyecilik

Şehremaneti İstatistik Şubesi, 1328 Senesi İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası, Dersaadet, tarihsiz.

Şehremaneti İstatistik Şubesi, 1329 Senesi İstanbul İhsaiyat Mecmuası, Dersaadet, 1330.

Şehremaneti İstatistik Şubesi, 1330 Senesi İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası, Dersaadet, 1331.

Haberleşme

Posta ve Telgraf Nezareti, 1328 Sene-i Maliyesine Mahsus İstatistik, Dersaadet, 1330.

Posta ve Telgraf Nezareti, 1329, 1330 Sene-i Maliyesine Mahsus İstatistik, Dersaadet, 1333.

Posta ve Telgraf Nezareti, 1330 Sene-i Maliyesine Mahsus İstatistik, Dersaadet, 1333.

2. Diğer yayınlar

Alkan, Mehmet Ö. (haz.), *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri 1839-1924*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, 2000.

Behar, Cem (haz.), *Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu 1500 1927*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, 1996.

Eldem, Vedat, *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, Ankara, 1994.

Güran, Tevfik (haz.), *Osmanlı Dönemi Tarım İstatistikleri 1909, 1911 ve 1914*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, 2003.

Güran, Tevfik (haz.), *Osmanlı Devletinin İlk İstatistik Yıllığı 1897*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, 1997.

Güran, Tevfik (haz.), *Osmanlı Mali İstatistikleri: Bütçeler 1841-1918*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara, 2003.

Issawi, Charles, *The Economic History of Turkey 1800-1914*, Şikago, 1980.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Ankara, 1941.

Karpat, Kemal H., *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, İstanbul, 2010.

Maliye Bakanlığı, *İhsaiyat-ı Maliye (Maliye İstatistikleri) 1885-1909*, Ankara, 2000.

McCarthy, Justin, *The Arab World, Turkey and the Balkans (1878-1914), A Handbook of Historical Statistics*, Boston, 1982.

Ökçün, Gündüz (haz.), *Osmanlı Sanayii: 1913 ve 1915 Yılları Sanayi İstatistiki*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, 1997.

Pamuk, Şevket (haz.), *19. Yüzyılda Osmanlı Dış Ticareti*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, 1995.

Shaw, Stanford J., "The Ottoman Census System and Population, 1831-1914", *International Journal of Middle Eastern Studies*, c. 9, 1978, s. 323-38.

Osmanlı yönetiminin modern istatistik bilgi ve yöntemlerden yararlanma çabaları, 19. yüzyıldaki idari ve ekonomik reform süreciyle birlikte başladı. Tanzimat reformlarının sonucu olarak ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik yapılarıdaki önemli değişim ve dönüşümlerin, eğitimden sağlık hizmetlerine, sosyal güvenlikle kültürel hayata kadar uzanan önemli yansımaları oldu. Giderek güçlenen ve merkezileşen Osmanlı yönetimi eğitim, sağlık, ekonomi, haberleşme, ulaşım ve benzeri alanlarda yeni sorumluluklar üstlendi. Bu yeni görevler yönetime toplumu daha geniş ölçüde etkileme imkânı verirken, daha rasyonel, etkin ve verimli bir yönetim oluşturabilmek için toplumu tanımaya ve tahlil etmeye yönelik sağlıklı ve ölçülebilir nitelikte bilgilere olan ihtiyacı da artırdı.

Bu çalışmanın amacı 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyılın başlarında nüfus, sağlık, eğitim, adalet, kültür ve ekonomi alanlarında yönetim tarafından üretilen modern istatistik verilerini derleyerek, sosyal ve ekonomik alanda araştırmalar yapan tarihçilerin ve tarihe meraklı okurların kullanımına sunmaktır.

Prof. Dr. Tefvik Güran (1949) İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Tarihi Anabilim Dalı emekli öğretim üyesidir. Aynı anabilim dalının bir süre başkanlığını da yapan Güran, Osmanlı ekonomik ve sosyal tarihiyle ilgili lisans ve lisansüstü dersleri vermiştir. Dünya ekonomik tarihine dair *İktisat Tarihi* (1996) kitabı üniversitelerde ders kitabı olarak okutulmaktadır. Güran'ın diğer kitapları: *Osmanlı Devleti'nin İlk İstatistik Yıllığı, 1897* (1997), *Osmanlı Dönemi Tarım İstatistikleri – 1909, 1913 ve 1914* (1997), *Osmanlı Mali İstatistikleri: Bütçeler – 1841-1918* (2003), *Ekonomik ve Mali Yönleriyle Vakıflar* (2006) ve *19. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi Üzerine Araştırmalar* (2014).

KDV dahil fiyatı
28 TL

Kapak görseli: 1887-1911 yılları arasında dış borçlar için yapılan ödeme ve yıl sonundaki anapara miktarlarını gösteren grafik.